

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΛΛΑΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ:

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΥΟ ΠΕΡΙΟΔΩΝ

1956 - 1963, κ' 1974 - 1981

ΑΘΗΝΑ 1996

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΛΛΑΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ:

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΥΟ ΠΕΡΙΟΔΩΝ

1956 - 1963, 1974 - 1981

ΑΘΗΝΑ 1996

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΛΛΑΣ

**ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΥΟ ΠΕΡΙΟΔΩΝ
1956-1963 , 1974-1981**

ΑΘΗΝΑ 1996

Πρόβλημα αντικομμουνιστικής βίας:

Σύγκριση δύο περιόδων 1956-1963, 1974-1981

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν υποδηλεί αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα

(Νόμος 5343/1932, άρθρο 202, παράγραφος 2)

Διδακτορική διατριβή που υποβλήθηκε στο
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κεφάλαιο 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1	Θεωρητικές προσεγγίσεις στο φαινόμενο της κρατικής βίας	11
	• Η κυριότερη βιβλιογραφία	
	• Εννοιολογικοί προβληματισμοί	
	• Οι προσεγγίσεις	
1.2	Οι υποθέσεις εργασίας	18

Κεφάλαιο 2

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1	Η αντικομμουνιστική βία στη μετεμφυλιακή Ελλάδα ως περιπτώσιολογική μελέτη του φαινομένου της κρατικής βίας	23
2.2	Η διερεύνηση των υποθέσεων εργασίας	23
2.3	Η επιλογή των περιόδων σύγκρισης	28
2.4	Πηγές και βιβλιογραφία	29

Κεφάλαιο 3

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΜΙΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ
ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1929-1955)

3.1	Η αντικομμουνιστική βία στο μεσοπόλεμο (1929-1939)	32
3.2	Η πολεμική περίοδος (1940-1949)	38

3.3 Η αντικομμουνιστική βία στην πρώτη μετεμφυλιακή πενταετία (1950-1955).....	48
--	----

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κεφάλαιο 1

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (1956-1963)

1.1 Οι μορφές της αντικομμουνιστικής βίας	54
• Η νομοθετική / θεσμοθετημένη	
• Η ιδεολογική	
• Η υλική	
1.2 Οι φορείς της αντικομμουνιστικής βίας.....	80
• Οι ένοπλες δυνάμεις και ο Ι.Δ.Ε.Α.	
• Τα σώματα ασφαλείας	
• Οι παρακρατικές οργανώσεις	

Κεφάλαιο 2

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (1956-1963)

2.1 Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.....	90
• Η οικονομική κατάσταση	
• Οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης:	
Μια εμπειρική ανάλυση	
2.2 Η δυσλειτουργία του κοινοβουλευτισμού	92
• Οι παρεμβάσεις του Ανώτατου Άρχοντα	
• Οι διαβλητές βουλευτικές εκλογές	
• Άλλοι παράγοντες δυσλειτουργίας	
2.3 Η Ε.Δ.Α. σαν «ομάδα πρόκλησης».....	97
2.4 Εξωγενείς παράγοντες	98
• Οι προσεγγίσεις των Η.Π.Α. στο διεθνές σύστημα	
• Ο παράγοντας «Σοβιετική Ένωση» και η Ελλάδα	

Κεφάλαιο 3ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΔΙΑΣΤΗΜΑ ΤΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΩΝ ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ. (1964-1974)

3.1	Οι κυβερνήσεις της Ενώσεως Κέντρου	121
3.2	Η αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση	122
3.3	Η στρατιωτική δικτατορία	124

Κεφάλαιο 4Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ
ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ
ΕΛΛΑΔΑ (1974-1981)

4.1	Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.....	126
	• Η οικονομική κατάσταση	
	• Οι βελτιωμένοι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης:	
	Μια εμπειρική ανάλυση	
4.2	Η αποκατάσταση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.....	129
	• Η μεταπολίτευση του 1974	
	• Οι κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας (1974-1981)	
4.3	Το κομμουνιστικό κίνημα σαν «ομάδα πρόκλησης»	137
4.4	Η τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας	
	από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ.....	137
	• Παγκόσμιες αλλαγές	
	• Η Κυπριακή Κρίση του 1974	
	• Η ένταξη στην Ε.Ο.Κ.	
	• Ενδείξεις ανεξαρτητοποίησης	

Κεφάλαιο 5ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ: ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΕΡΑ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΒΙΑΣ (1981-1989)

5.1	Οι κυβερνήσεις του Πα.Σο.Κ. (1981-1989).....	145
5.2	Η κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας - Συνασπισμού της Αριστεράς	
	και της Προόδου (1989).....	151

Κεφάλαιο 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1	Ανακεφαλαίωση.....	154
6.2	Ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	155
6.3	Περιπλοκές της έρευνας.....	164
6.4	Προοπτικές της έρευνας.....	165

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	167
---------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	204
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' Κοινωνικοοικονομικά στατιστικά στοιχεία	208
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β' Δείκτες Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης.....	215
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ' Αντικομμουνιστικές οργανώσεις	220
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ' Αντικομμουνιστικοί νόμοι	223
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε' Δελτίο νομιμοφροσύνης.....	238
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ' Φορείς πολιτικής βίας	245

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

1. Η κλιμάκωση των πολιτικών συγκρούσεων	10
2. Οι παράγοντες της κρατικής βίας	20
3. Η αντικομμουνιστική βία στον αστικό τύπο: 1/1/56 - 31/12/66 και 1/8/74 - 18/10/81	69
4. Οι εκφάνσεις της αντικομμουνιστικής βίας.....	79
5. Η οργάνωση του Ι.Δ.Ε.Α. (Δεύτερη φάση, 1946-).....	83
6. Εξουσία και παραεξουσία στην Ελλάδα: 1950-1967	87
7. Οι παράγοντες της ξένης εξάρτησης στην Ελλάδα.....	99
8. Οι ελληνοσοβιετικές σχέσεις: (1956-1988)	118
9. Οι παράγοντες της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα: (1956-1963)	119
10. Η διαδικασία της αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας (1974-1989)	150
11. Ο εκδημοκρατισμός στην Ελλάδα σε διετίες.....	159
12. Η αντικομμουνιστική βία και οι παράγοντές της: (1961-1981).....	162
13. Η συνολική εικόνα της αντικομμουνιστικής βίας, (1929-1989)	163

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

1. Θεωρητικά σχήματα για την προσέγγιση και την ανάλυση της κρατικής βίας.....	18
2. Οι δείκτες της Πολιτικής και Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης, (εκδημοκρατισμού).	25
3. Οι ιστορικές φάσεις της αντικομμουνιστικής βίας (1929-1974).	32
4. Ο απολογισμός της πρώτης φάσης της αντικομμουνιστικής βίας (1929-1940).	37
5. Η οργανωμένη δύναμη του Ε.Α.Μ. - Ε.Λ.Α.Σ. (1944).	40
6. Οι συνέπειες του Εμφύλιου (1944-1949).	47
7. Η νομοθετική ή θεσμοθετημένη βία: (1956-1963)	55
8. Ιδεολογικές θέσεις: ΕΡΕ, ΝΔ.....	76
9. Η υλική αντικομμουνιστική βία: Σύγκριση, (1956-1963 και 1974-1981).	77
10. Το μεταπολεμικό δίκτυο συμμαχιών των Η.Π.Α..	102
11. Σοβιετικές προσεγγίσεις στη διεθνή πολιτική και η κατάσταση στην Ελλάδα: (1947-1981).	116
12. Αμερικάνικες προσεγγίσεις στη διεθνή πολιτική και η κατάσταση στην Ελλάδα: (1947-1988)	139
13. Οι φάσεις της διαδικασίας κατάργησης της αντικομμουνιστικής βίας, (1974-1989).	152
14. Η μέση ποσοστιαία αύξηση των δεικτών της Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης: (1961-1981).	158

Πρόβλημα αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα:
Σύγκριση δύο περιόδων 1956-1963 , 1974-1981

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή φιλοδοξεί να αποτελέσει μια πρώτη απόπειρα να προσεγγισθεί και να αναλυθεί το πρόβλημα της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Το πρόβλημα αυτό έχει τις ρίζες του στις αρχές σχεδόν του εικοστού αιώνα. Ταλαιπώρησε τον τόπο μας για τουλάχιστον εβδομήντα χρόνια, και φαίνεται ότι οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και ευρύτερες επιπτώσεις του στην ελληνική κοινωνία, δεν έχουν μέχρι σήμερα διερευνηθεί σε επιστημονική βάση και με την πρέπουσα διεξοδικότητα.

Φιλοδοξία μας εδώ είναι να συμβάλουμε με την έρευνά μας στην καλύτερη ανάλυση και κατανόηση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας, σε σχέση τόσο με την πλατύτερη διαδικασία του εκδημοκρατισμού, της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, όσο και της θέσης της χώρας μας στο διεθνές σύστημα. Με άλλα λόγια επιθυμία μας είναι η παραπέρα κατανόηση της μεταπολεμικής - μετεμφυλιακής ελληνικής πραγματικότητας.

Το ενδιαφέρον μας για το ζήτημα αυτό ξεκινάει από την ανάγκη που ένιωσα να συσχετίσω την αλληλουχία των γεγονότων,¹ κύρια στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, με την αντικομμουνιστική βία, και την αντίληψη ότι, ένα γραφειοκρατικό - αστυνομικό κράτος που λειτούργησε περίπου εβδομήντα χρόνια αυταρχικά τόσο σε περιόδους «κοινοβουλευτισμού», όσο και σε περιόδους δικτατορίας, δεν θα μπορούσε παρά να ήταν ο καθρέφτης της ίδιας της αστικής κοινωνίας που προσπαθεί να επιβιώσει και τελικά να επικρατήσει διαχρονικά. Αυτή η αστική κοινωνία που έκανε σημαία της την αντικομμουνιστική βία, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συμμαχούσε με ξένες δυνάμεις που και εκείνες είχαν ως σημαία τους και κυρίαρχη ιδεολογία την αντικομμουνιστική βία. Καταλυτικός παράγοντας στην αντικομμουνιστική σταυροφορία της μετεμφυλιακής Ελλάδας, ήταν οι Η.Π.Α., που με ευκολία και προθυμία εξήγαγαν τη δική τους αντικομμουνιστική βία.

Η ειδική σχέση της ελληνικής αντικομμουνιστικής βίας με την αμερικάνικη, με παρεκίνησε να πραγματοποιήσω δύο ταξίδια στις Η.Π.Α. για την αναζήτηση στοιχείων γύρω από τον «Μακαρθισμό». Τα στοιχεία που βρήκα, αν και λιγοστά, ήταν αρκετά χρήσιμα για να κατανοήσω καλύτερα το πνεύμα του παγκόσμιου αντικομμουνισμού.

¹ Σαν τέτοια αναφέρουμε τις βουλευτικές εκλογές βίας και νοθείας του 1961, το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967 κ.λπ.

Εδώ στην Ελλάδα με βοήθησαν πολλά άτομα μέχρι να φθάσω στην ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας. Επιθυμώ να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Κλεομένη Κουτσούκη, επιβλέποντα της προσπάθειάς μου, που υπομονετικά στάθηκε δίπλα μου και άνοιξε νέους δρόμους στις θεωρητικές - μεθοδολογικές και εμπειρικές ανάγκες της δουλειάς μου.

Επίσης επιθυμώ να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Άλκη Ρήγο και τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Γιάννη Γιαννουλόπουλο για την πάντα πρόθυμη διάθεσή τους κατά την επικοινωνία μας να διευρύνουν την προβληματική της έρευνας και να υποδείξουν νέο βιβλιογραφικό υλικό.

Δ. Ψύλλας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόβλημα: Η ανάλυση και ερμηνεία του προβλήματος της άσκησης της κρατικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, με τη μορφή της αντικομμουνιστικής βίας, είναι ενταγμένη στην ευρύτερη προβληματική της κατανόησης του παγκόσμιου και διαχρονικού προβλήματος της κρατικής βίας.¹

Έχοντας πάντα υπ' όψη ότι η βία του κράτους στηρίζεται τόσο σε μια ήπια έκφανση που ορίζεται σαν «πειθώ», όσο και σε μια βίαιη που ορίζεται σαν «εξαναγκασμός», προχωράμε στη διερεύνηση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στη χώρα μας.²

Εάν μάλιστα δεχτούμε την άποψη ότι, ο τρόπος με τον οποίο ένα καθεστώς αντιμετωπίζει τους πολιτικούς του αντιπάλους αποτελεί ένδειξη της βαθμίδας της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής του ωρίμανσης, τότε η έρευνά μας γύρω από τον τρόπο με τον οποίο το μετεμφυλιακό ελληνικό κράτος άσκησε την κυριότερη μορφή πολιτικής βίας, (αντικομμουνιστική βία), τότε θα μας δοθεί το μέτρο της διαδικασίας ωρίμανσης του αστικού μετεμφυλιακού κράτους σε όλες του τις διαστάσεις.

Στην μετεμφυλιακή περίοδο η Ελλάδα περνάει βασικά από τρεις φάσεις πολιτικών μεταλλαγών. Ο Εμφύλιος Πόλεμος, (1944-1949), και η έκβασή του θέτουν τις βάσεις για μια ιδιότυπη πολιτική κατάσταση όπου ο κοινοβουλευτισμός λειτουργεί τυπικά και κάτω από την πίεση ενός αντικομμουνιστικού παρακράτους, που σε συνδυασμό με τις επιρροές των Η.Π.Α. και του NATO και την κοινωνική και οικονομική εξαθλίωση, αποκλείει κάθε εκδοχή μεταρρύθμισής του με προοπτική την εξέλιξή του σε προηγμένη αστική δημοκρατία δυτικοευρωπαϊκού τύπου.³

¹ Σαν κρατική βία ορίζουμε τη χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας από το Κράτος ενάντια σε συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτικές ομάδες για να εξασθενήσουν οι δυνατότητές τους ν' αντιταχθούν στο κράτος και τις πολιτικές του επιλογές. Για τον ορισμό της κρατικής βίας και τις προεκτάσεις του βλέπε: M. Stohl G. Lopez *The State as Terrorist*, (Westport, Conn: Greenwood Press 1984), σ.σ. 7-9.

² Ορίζουμε την αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα σαν την κυριότερη μορφή πολιτικής κρατικής βίας που ασκήθηκε στον εικοστό αιώνα. Βλέπε και: Άρθα και αγορεύσεις του Η. Ηλιού στο: Τ. Βournάς *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, (Αθήνα: Αφοί Τολιδή, χ.η.μ.) σ.σ. 308-314. Επίσης στο: Α. Λεντάκης, *Οι παρακρατικές οργανώσεις και η 21η Απριλίου*. (Αθήνα: Καστανιώτης, 1975), σ.σ. 34-35. Για τη θεωρητική διάκριση της κρατικής βίας σε «πειθώ» και «εξαναγκασμό» βλέπε: Κ. Κουτσούκης, «Οι κυρώσεις εις την πολιτική» στο Ι. Στράγγας, (επιμ.). *Είδη Κυρώσεων και Δικαιικοί Κλάδοι*, (Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1991), σ.σ. 119-121.

³ Υπάρχει μια δυσκολία στον ορισμό της περιόδου 1950-1967, επειδή όπως θα αναλύσουμε και στο μέρος δεύτερο, κεφάλαιο 2, δυσλειτουργούσε ο κοινοβουλευτισμός. Έχουμε συναντήσει τους όρους, «χαλιναγωγημένη δημοκρατία», «κατ' επίφαση δημοκρατία», «δικτατορία με κοινοβουλευτικό μανδύα», «ημικοινοβουλευτική δικτατορία» (guided democracy), κ.ά. Για ένα παραπέρα προβληματισμό του ορισμού της μετεμφυλιακής καθεστωτικής πραγματικότητας στην Ελλάδα από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου μέχρι την δικτατορία του 1967 βλέπε: Γ. Γιαννιλόπουλος, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος*, (Αθήνα: Παπαζήσης, 1992), σ.σ. 277-283.

Η δεύτερη φάση είναι βέβαια αποτέλεσμα της αποτυχίας της πρώτης και αφορά την επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας. Η δικτατορία δεν είναι τίποτα παραπάνω από την μεταφορά στο προσκήνιο του αντικομμουνιστικού παρακράτους που μέχρι το 1967 δρούσε στο παρασκήνιο με τα προσχήματα της τυπικής κοινοβουλευτικής λειτουργίας. Ο διαχωρισμός της περιόδου 1947-1974 σε «κοινοβουλευτική» και «δικτατορική» ίσως να μην έχει τελικά και τόση σημασία στην ανάλυση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας.

Η τρίτη φάση πολιτικού σχεδιασμού ξεκινάει με τη μεταπολίτευση του 1974, οπότε εμφανίζονται αρκετά στοιχεία μεταρρύθμισης του καθεστώτος με προοπτική την εξέλιξη του σε αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία δυτικού τύπου.

Ειδικότερα στο πρόβλημα της αντικομμουνιστικής βίας, η μεταπολίτευση του 1974 έκανε το πρώτο βήμα στην κατεύθυνση της διαφοροποίησης της άσκησης κρατικής βίας με τη νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. Χωρίς να προσπαθούμε να αποδείξουμε ότι η νομιμοποίηση αυτή καταργεί αυτόματα όλες τις πτυχές της αντικομμουνιστικής βίας και όλες τις εκφάνσεις της κρατικής βίας, υπογραμμίζουμε την έναρξη μιας διαδικασίας αποκλιμάκωσης των εμφυλιοπολεμικών σύνδρομων που είχαν αρνητικές συνέπειες για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική πρόοδο της χώρας. Έχοντας μάλιστα υπ' όψη μας ότι η διαδικασία αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας δεν σταμάτησε με το τέλος της πρώτης μεταπολιτευτικής εφταετίας που αναλύουμε, (1974-1981), φαίνεται ότι η διαδικασία αυτή είχε προοπτική και πέρα από την πρώτη μεταδικτατορική περίοδο. Η παραπέρα υποβάθμιση των συνεπειών του Εμφύλιου από τις κυβερνήσεις του Πα.Σο.Κ., (1981-1989), αλλά και θεσμική κατάργησή τους από την κυβέρνηση Τζ. Τζαννετάκη, (1989), δείχνουν ότι όλες οι πολιτικές δυνάμεις της μεταδικτατορικής εποχής επιθυμούσαν να αποσυνδέσουν τον τόπο από την αντικομμουνιστική λογική που εάν εξαιρέσουμε κάποια πολύ σύντομα χρονικά διαλείμματα κράτησε σχεδόν πενήντα χρόνια.¹

Σκοπός και σημασία της έρευνας: Με βάση τις πρώτες νύξεις που κάναμε για τις πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές διεργασίες στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, θέτουμε σαν σκοπό αυτής της διατριβής τη θεωρητική και εμπειρική ανάλυση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας.

¹ Είναι γνωστό ότι κρατική βία ασκήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους. Ειδικότερα όμως η αντικομμουνιστική βία εμφανίζεται από τότε που έρχονται και στη χώρα μας οι προοδευτικές ιδέες. Όσο όμως οργανώνεται καλύτερα το λαϊκό κίνημα με τη μορφή αρχικά του ΣΕΚΕ και μετά του Κ.Κ.Ε. τόσο συστηματοποιείται και θεσμοθετείται η αντικομμουνιστική βία. Για την εξέλιξη του ΣΕΚΕ σε Κ.Κ.Ε. αλλά και για την ίδρυση άλλων σοσιαλιστικών συλλόγων στην Ελλάδα βλέπε: Α. Σολάρο *Ιστορία του Κ.Κ.Ε.* (Αθήνα: Πλειάς, 1975), σ.σ. 13-53. Επίσης για το ξεκίνημα των προοδευτικών ιδεών

Χωρίς να αγνοούμε το γεγονός της νέας έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας στην περίοδο της δικτατορίας, (1967-1974), περιοριζόμαστε σε δύο περιόδους κοινοβουλευτικής λειτουργίας για να μπορέσουμε να αναλύσουμε καλύτερα τη σχέση της δυσλειτουργίας του κοινοβουλευτισμού με την αντικομμουνιστική βία.

Μέσα από την ανάλυση των θεωρητικών και εμπειρικών δεδομένων της αντικομμουνιστικής βίας, αλλά και της διαδικασίας κατάργησής της από τη μεταπολίτευση του 1974, σκοπεύουμε να φωτίσουμε μια πτυχή της μετεμφυλιακής ελληνικής πραγματικότητας και την ανάγκη να αποσπασθεί από το αντικομμουνιστικό μεσοπολεμικό της παρελθόν αλλά και τις συνέπειες του εμφυλίου πολέμου.

Η σημασία της έρευνάς μας έγκειται ακριβώς στην αναζήτηση, διάγνωση και ερμηνεία, πέρα και από τις συνέπειες του εμφυλίου, των βαθύτερων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αιτιών που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά μια ιστορική πορεία ολοκλήρωσης με προοπτική την αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία δυτικού τύπου.

Η δομή της έρευνας: Η έρευνα χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο **πρώτο μέρος** γίνεται η αναλυτική παράθεση των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων στο φαινόμενο της κρατικής βίας, από την οποία καταλήγουμε σε ένα δικό μας εργαστήριο προτάσεων, (κεφάλαιο 1).

Ο τρόπος με τον οποίο προσπαθούμε να εξετάσουμε τις υποθέσεις εργασίας, καθώς και οι απαραίτητες μεθοδολογικές διευκρινήσεις, η επιλογή των περιόδων και ο σχολιασμός των πηγών και της βιβλιογραφίας, βρίσκονται στο **κεφάλαιο 2**.

Το **πρώτο μέρος** ολοκληρώνεται με μια ιστορική πλαισίωση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, σαν προεισαγωγή στα αποτελέσματα της έρευνας. Η ιστορική πλαισίωση καλύπτει την περίοδο από την ψήφιση του νόμου 4229/29 μέχρι και το τέλος της πρώτης μετεμφυλιακής πενταετίας, (κεφάλαιο 3).

Στο **δεύτερο μέρος** παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Ειδικότερα στο **κεφάλαιο 1** αναλύονται οι μορφές της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, (νομοθετική - ιδεολογική - υλική), καθώς επίσης και οι φορείς της που ήταν οι ένοπλες δυνάμεις υπό την επιρροή του Ι.Δ.Ε.Α., τα σώματα ασφαλείας και οι παρακρατικές οργανώσεις.

Στο κεφάλαιο 2, αναλύονται οι παράγοντες της αντικομμουνιστικής βίας στην περίοδο 1956-1963, δηλαδή ως προς τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, την δυσλειτουργία του κοινοβουλευτισμού και τους εξωγενείς παράγοντες.

Οι εσωτερικοί πολιτικοί, οι κοινωνικοοικονομικοί και εξωτερικοί παράγοντες της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα κατά την περίοδο 1956-1963 αναλύονται στο κεφάλαιο 2.

Στο κεφάλαιο 3 γίνεται μια απαραίτητη σύντομη ανάλυση των ιστορικοπολιτικών διεργασιών στη δεκαετία που χωρίζει την περίοδο α' από την περίοδο β', δηλαδή από το 1964 μέχρι το 1974 ώστε να πλαισιωθεί ιστορικά και χρονολογικά η έρευνα.

Η ανάλυση της διαδικασίας αποκλιμάκωσης της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα κατά την πρώτη επταετία της μεταπολίτευσης, (1974-1981), γίνεται στο κεφάλαιο 4. Αναλύονται οι εσωτερικές πολιτικές συνθήκες, οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες καθώς και οι εξωγενείς παράγοντες με έμφαση στην τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ.

Στο κεφάλαιο 5 γίνεται μια σύντομη ανάλυση των ιστορικοπολιτικών διεργασιών της περιόδου 1981-1989 σαν προέκταση της περιόδου β', η οποία αν και ξεφεύγει από τα χρονικά πλαίσια της παρούσας έρευνας είναι αναγκαία επειδή τότε σημειώνεται παραπέρα αποκλιμάκωση της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας και καταλήγει η οχταετία αυτή και με την τυπική πλέον κατάργηση της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας από την κυβέρνηση Τζ. Τζαννετάκη στην οποία συνεργάζεται η Νέα Δημοκρατία με το Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου.

Στο κεφάλαιο 6 ανακεφαλαιώνουμε και αναλύουμε με παραπέρα ερμηνεία τα αποτελέσματα της έρευνας, σχολιάζουμε τις περιπλοκές της και επισημαίνουμε τις προοπτικές της.

Η έρευνα ολοκληρώνεται με την παράθεση των πηγών και της βιβλιογραφίας, και το παράρτημα στο οποίο περιλαμβάνονται, χρονολόγιο με τα κυριότερα ιστορικοπολιτικά γεγονότα και την αντικομμουνιστική βία, λεπτομερή στατιστικά στοιχεία για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, νόμοι σχετικοί με την αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα και με τη διαδικασία κατάργησής της και ένα δείγμα αντικομμουνιστικού δελτίου νομιμοφροσύνης και δήλωσης αντικομμουνιστικού περιεχομένου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

**ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

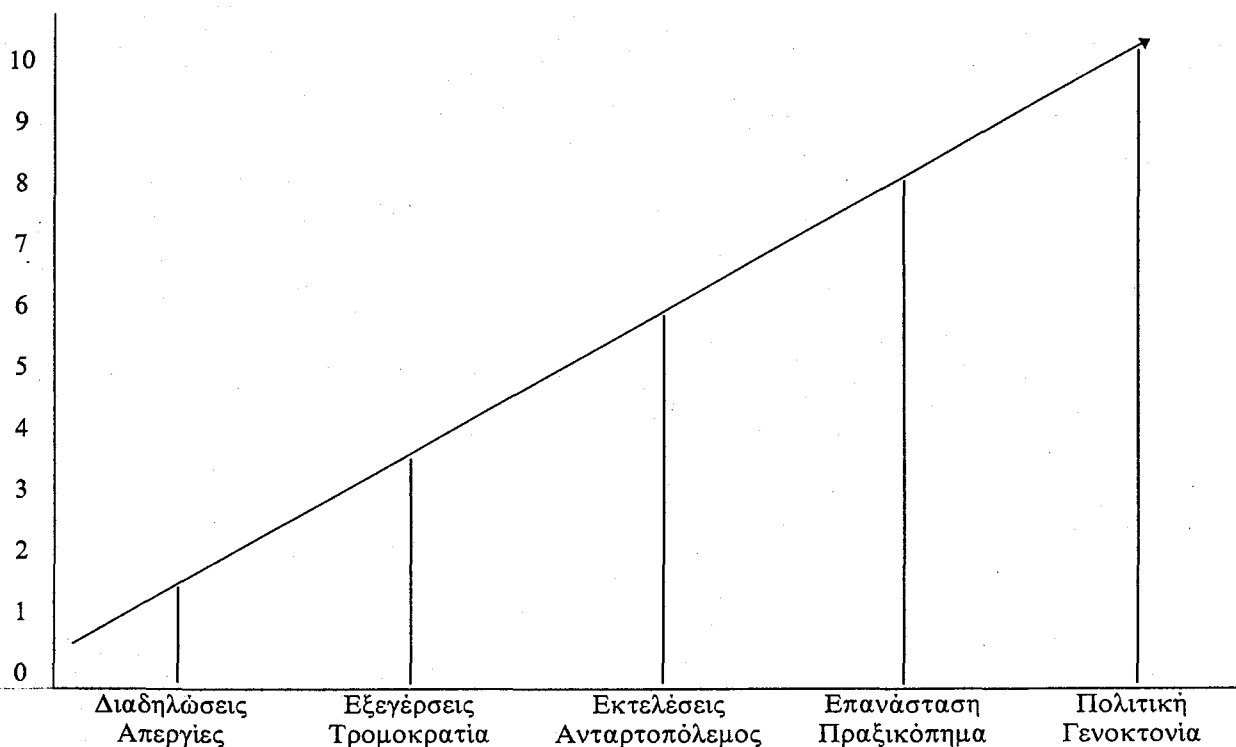
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Εξετάζουμε την κρατική βία έχοντας πάντα κατά νου ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί μια πλευρά της εξίσωσης των πολιτικών συγκρούσεων. Από τη μια το κράτος κλιμακώνει τη βία, από την άλλη όμως η λαϊκή αναταραχή μπορεί και αυτή να κλιμακωθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Η κλιμάκωση των πολιτικών συγκρούσεων

Όπως δείχνει το διάγραμμα 1, οι πολιτικές συγκρούσεις ξεκινούν από ήπιες και ειρηνικές εκδηλώσεις όπως π.χ. οι διαδηλώσεις αλλά μπορούν να κορυφωθούν μέχρι και την επανάσταση, ενώ αναλογικά και η κρατική βία μπορεί να φθάσει στη γενική καταστολή ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, και στην πιο ακραία περίπτωση στην πολιτική γενοκτονία, δηλαδή τη φυσική εξόντωση των χαρακτηρισμένων σαν ατόμων που ανήκουν στην «ομάδα πρόκλησης» που διώκει το καθεστώς.¹

¹ Κλασσικό παράδειγμα πολιτικής γενοκτονίας αποτελεί και η σφαγή του ενός σχεδόν εκατομμυρίου μελών και οπαδών του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ινδονησίας, (P.K.I.) από τις αρχές ασφαλείας αλλά και παρακρατικούς αμέσως μετά την ανατροπή του προέδρου Σουκάρνο από το στρατιωτικό διοικητή της φρουράς της Τζιακάρτα το 1965. Σημειώνουμε ότι προσδιοριζόμενη από τα θύματά της η πολιτική αυτή γενοκτονία αποτελεί την πιο ακραία μορφή αντικομμουνιστικής βίας. Βλέπε: T.R. Gurr, **Government Violence and Repression An Agenda for Research**, (New York: Greenwood Press 1986).

1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις στο φαινόμενο της κρατικής βίας

Η ξενόγλωσση βιβλιογραφία η οποία αφορά την θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της κρατικής βίας κινείται είτε στα συστημικά - δομολειτουργικά πλαίσια, είτε στα εξαρτησιακά, έννοιες που αναλύουμε πιο κάτω στο παρόν κεφάλαιο.

Αμέσως μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, το πρόβλημα του «αυταρχισμού» με έμφαση στην μελέτη του φαινομένου του «ολοκληρωτισμού», απασχόλησε τους ερευνητές της κρατικής βίας.

Κλασσική μελέτη του «ολοκληρωτισμού» παραμένει το τρίτομο έργο της Hannah Arendt, (*The Origins of Totalitarianism*, Harcourt, Brace and World, 1966), που εστιάζεται στην σχέση ιδεολογίας - κρατικής βίας και είναι επηρεασμένο από το ολοκληρωτικό σύστημα της Ναζιστικής Γερμανίας, (1933-1945), που το έζησε η ερευνήτρια Arendt, όντας Γερμανίδα εβραϊκής καταγωγής.

Επίσης αξιόλογο έργο στην κατεύθυνση της ανάλυσης της κρατικής βίας, αλλά με μια εξαρτησιακή κοινωνιολογική μέθοδο προσέγγισης είναι το βιβλίο του E.V. Walters, (*Terror and Resistance*, Oxford University Press, London 1969).

Ακολούθησε χρονικά και από μια συστημική - δομολειτουργική οπτική γωνία το έργο των Huntington και Moore, (*Authoritarian Politics in Modern Society* Basic Books, 1970), που χρησιμοποιεί σαν μελέτη παραδείγματος χώρες με ολοκληρωτικά μονοκομματικά καθεστώτα.

Μια από τις πιο πρόσφατες μελέτες γύρω από το πρόβλημα του αυταρχισμού του κράτους, αποτελεί η συγκριτική προσέγγιση του Amos Perlmutter, με έμφαση στο ρόλο της προπαγάνδας, (που εμείς ορίζουμε σαν ιδεολογική βία), αλλά και τον ρόλο της γραφειοκρατίας και των ενόπλων δυνάμεων στην κρατική βία.¹

Στην δεκαετία του 1970 εμφανίζεται η Γραφειοκρατική - Αυταρχική Σχολή, (Γ-Α), με αποκλειστική πηγή άντλησης μελετών περιπτώσεως (case studies) χώρες της Λατινικής Αμερικής. Ο Guillermo O' Donnell² για παράδειγμα, κύριος εκπρόσωπος της Γ-Α Σχολής ασχολείται συστηματικά με τις καθεστωτικές αλλαγές στην Αργεντινή, ενώ ένας άλλος εκπρόσωπος της ίδιας σχολής, ο James M. Malloy έκανε συγκριτική μελέτη δέκα χωρών της Λατινικής Αμερικής, και στην ίδια γεωγραφική περιοχή αξιοποιώντας ερευνητές όπως οι: David Collier, John W. Sloan, και David Pion-Berlin.

¹ Βλέπε: A. Perlmutter, *Modern Authoritarianism, A Comparative Institutional Analysis*, (New Haven Conn: Yale University Press 1981).

² Βλέπε: G. O'Donnell, *Modernization and Bureaucratic Authoritarianism*, (Berkeley, Cal: University of California Press 1973).

Παράλληλα εντοπίσαμε και μια άλλη σχολή, αν μπορούμε να την πούμε έτσι, που προσεγγίζει το φαινόμενο της κρατικής βίας από μια «μέση ή κεντρώα προσέγγιση», που όμως δεν μπορεί να απορριφθεί χωρίς συζήτηση αφού πετυχαίνει την σύνθεση συστημικών - δομολειτουργικών και εξαρτησιακών στοιχείων για την προσέγγιση του φαινομένου της κρατικής βίας.

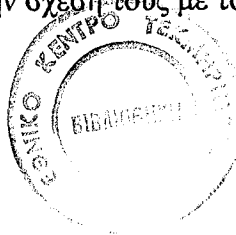
Από τους κυριότερους εκπρόσωπους της σχολής αυτής αναφέρουμε ενδεικτικά τον Stohl που καθιέρωσε και τον όρο «Κρατική Τρομοκρατία», (State Terrorism), τον David Lopez που ασχολήθηκε με τα χαρακτηριστικά της κρατικής βίας όπως: διάρκεια, συχνότητα, ένταση κ.λπ., και τον Ted Robert Gurr¹ που είναι πολύ περιεκτικός στο θεωρητικό του σχήμα με τους παράγοντες που ορίζει και τις υποθέσεις εργασίας που επινόησε και που θα μπορούσαν να καλύψουν μια πλατεία κατηγορία συστημάτων κρατικής βίας (Government and Violence... 1984, σ.σ. 27-45).

Είναι γεγονός ότι προς τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990, δεν υπάρχει η κινητικότητα ή καλύτερα η επινοητικότητα στο πρόβλημα ανεύρεσης ενός θεωρητικού πλαισίου, για την μελέτη του φαινομένου της κρατικής βίας.

Χρήσιμο για την ανάλυση εννοιών όπως: κράτος δικαίου, δημοκρατική αρχή, πολιτική συμμετοχή, νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας, κ.λπ. είναι το βιβλίο του Γ. Πάσχου, (Πολιτική Δημοκρατία και Κοινωνική Εξουσία, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1979).

Ένας χρήσιμος οδηγός για την ανάλυση όρων όπως: επανάσταση, δημοκρατική εξουσία, σοσιαλδημοκρατία, Λενινισμός κ.λπ., με πλούσιο θεωρητικό πληροφοριακό υλικό και σε σχέση με την ιστορική - χρονολογική εξέλιξη των εννοιών ήταν το: Δ. Δημητράκος, (Πολιτική Εξουσία και Επανάσταση, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1976).

Μπορούμε να πούμε ότι στην ελληνόγλωσση θεωρητική βιβλιογραφία για το πρόβλημα της κρατικής βίας, δεν βρίσκει κανείς μια προσέγγιση ξεκομμένη από την ευρύτερη προβληματική αλλά και την εννοιολογική ακόμα, του ορισμού του τι είναι κράτος τι είναι εξουσία. Το φαινόμενο της κρατικής βίας εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο είτε μιας εξαρτησιακής «Μαρξιστογενούς», είτε μιας συστημικής - δομολειτουργικής, προσέγγισης στο όλο πλέγμα του κράτους - εξουσία - πολιτική και την σχέση τους με τον οικονομικό παράγοντα.

¹ Βλέπε: T.R. Gurr Anger, Violence and Politics, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall 1972).

Εννοιολογικοί προβληματισμοί: Ο Max Weber στην ανάλυσή του για τα «κρατικά», «εξουσιαστικά» και πολιτικά φαινόμενα, ταυτίζει σχεδόν την κρατική βία με την ύπαρξη του κράτους, αφού ορίζει τη φυσική βία σαν ένα ειδικό μέσο που ανήκει στο κράτος, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι και μη-κρατικοί φορείς μπορεί να καταφύγουν στη φυσική βία. Η διαφορά είναι ότι σύμφωνα πάντα με τον Weber, αυτό μπορεί να γίνει μόνον όταν το κράτος το επιτρέπει. Δηλαδή το κράτος αποβαίνει η μοναδική πηγή του δικαιώματος στη χρήση βίας. (Καλογεράτος Π. 1985, τομ. 1, σ. 68)

Διαφαίνεται έτσι μια πρώτη σύνδεση της βίας με το ίδιο το κράτος. Πριν προχωρήσουμε όμως πρέπει να οριοθετήσουμε τους τρεις παρεμφερείς όρους γύρω από την επιβολή του κράτους στους πολίτες, δηλαδή ανάμεσα στην **καταπίεση**, την **καταστολή** και την **τρομοκρατία**.¹

Η κρατική βία εκδηλώνεται στο τρίπτυχο, νομοθετική ή θεσμοθετημένη, ιδεολογική και υλική. Σαν νομοθετική ή θεσμοθετημένη κρατική βία ορίζεται το σύνολο των νομοθετημάτων που προβλέπουν τη δίωξη της ομάδας, (πολιτικής, φυλετικής, θρησκευτικής), την οποία το κράτος ορίζει σαν «ομάδα πρόκλησης», δηλαδή την θεωρεί επικίνδυνη για την ύπαρξή του. Σαν ιδεολογική βία ορίζεται ο επίσημος πολιτικός λόγος των φορέων της κρατικής εξουσίας π.χ. αρχηγός κράτους, αρχηγός κυβέρνησης, υπόλοιπος πολιτικός κόσμος, και των δευτερευόντων παραγόντων του καθεστώτος οι οποίοι το στηρίζουν, (π.χ. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης). Σαν υλική βία ορίζεται η φυσική βλάβη ή ακόμα και η φυσική εξόντωση των ατόμων που είναι φορείς εκείνων των χαρακτηριστικών που το καθεστώς θεωρεί αρνητικά, και γι' αυτό οι αποδέκτες της κρατικής βίας.²

Για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της κρατικής βίας διακρίνουμε ορισμένα ποσοτικά και ποιοτικά γνωρίσματά της όπως η **πρόθεση**, η **διάρκεια**, η **νομιμότητα**, το **μέγεθος**, η **συχνότητα**, ο **χώρος**, η **έκταση** και ο **στόχος**.

Η **πρόθεση** μπορεί να είναι συμβατική, δηλαδή ταυτόσημη της περιστασιακής ή θεσμοθετημένης με απώτερο σκοπό ακόμα και τη φυσική εξόντωση όλων των ατόμων που ταυτίζονται με την «ομάδα πρόκλησης», (πολιτική γενοκτονία). Η πρόθεση ίσως να έχει και ένα συμβολικό - ψυχολογικό χαρακτήρα, όπως τη δημιουργία

¹ Ένα χρήσιμο διαχωρισμό κάνει ο R. Bissel, ορίζοντας την **καταπίεση** σαν άρνηση προνομίων σε ολόκληρες κοινωνικές τάξεις, σαν **καταστολή** ορίζει τη βία ή την απειλή χρήσης βίας για την πρόληψη μια μελλοντικής πρόκλησης στο καθεστώς, ενώ σαν **τρομοκρατία** ορίζει τη σκόπιμη πράξη βίας ή απειλή βίας για την τιμωρία κάποιων και τον παραδειγματισμό άλλων, βλέπε και: R Bissel *Varieties of Political Repression* (New York: Praeger 1986, σ.σ. 9-10).

² Βλέπε και: K.N. Waltz *Man, the State and War*, (New York: Columbia University Press 1959).

κλίματος φοβίας στον πληθυσμό γενικά και ειδικότερα στην «ομάδα πρόκλησης». Τις περισσότερες φορές η πρόθεση είναι πολλαπλή ή μικτή, συνδυάζοντας τις παραμέτρους που προαναφέραμε.

Η διάρκεια, (χρονική), του φαινομένου της κρατικής βίας είναι μετρήσιμη αλλά υπάρχει ο κίνδυνος να οδηγήσει μια τέτοια μέτρηση του ερευνητή σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Ο ερευνητής δεν πρέπει να παρασυρθεί από τη σύντομη διάρκειά της ακόμα και την αποκλιμάκωσή της, νομίζοντας ότι το καθεστώς φιλελευθεροποιήθηκε, γιατί είναι πιθανό η αποκλιμάκωση της βίας να υποδηλώνει ότι το καθεστώς αισθάνεται ασφάλεια και σταθερότητα άρα δεν έχει ανάγκη την παράταση της βίας, χωρίς να αγνοείται και η περίπτωση του τερματισμού της βίας σαν αποτέλεσμα διεθνών αντιδράσεων ή του φόβου γενικότερης λαϊκής αντίδρασης.

Η νομιμότητα ορίζεται σαν ταυτόσημη με την έννοια της νομοθετικής ή θεσμοθετημένης βίας που ήδη αναλύσαμε. Η νομοθετική κατοχύρωση της δίωξης των αντιπάλων ενός καθεστώτος δίνει τη νομιμοφάνεια στην άσκηση της κρατικής βίας χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι ηθικά δίκαιο και σωστό. Το πλαίσιο όμως αυτό προστατεύει το κράτος από την κατηγορία που θα μπορούσαν να του προσάψουν για αυθαίρετη συμπεριφορά. Επίσης συνδέει την κρατική βία με τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης που είναι εξάλλου βασικό καθήκον κάθε κράτους, και ακόμα με τη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας σαν εναλλακτικής λύσης στην προσέγγιση των εθνικών θεμάτων, άσχετα εάν η εθνική ασφάλεια ταυτίζεται ή σκόπιμα εμπλέκεται με την ασφάλεια του καθεστώτος.¹

Το μέγεθος της κρατικής βίας είναι η κλίμακα της ζημιάς στην οποία υποβλήθηκε ο φυσικός αποδέκτης της υλικής βίας, δηλαδή αν δολοφονήθηκε, τραυματίστηκε, βασανίστηκε, φυλακίστηκε, εξορίστηκε κ.λπ.

Η συχνότητα μετράει χρόνο όπως και η διάρκεια του φαινομένου, όμως εδώ υπολογίζεται ο χρόνος που μεσολαβεί από τη μια φάση έξαρσης της κρατικής βίας στην επόμενη.

Ο χώρος, που ορίζεται και ως γεωγραφική κατανομή της κρατικής βίας, αποτελεί χρήσιμη ένδειξη για τις διαφοροποιήσεις των μεθόδων βίας που χρησιμοποιεί το κράτος ανάμεσα στην επαρχία και τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Η έκταση της κρατικής βίας μετράει το ποσοστό των πολιτών οι οποίοι βρίσκονται στο στόχαστρό της. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί η έκταση να περιο-

¹ Βλέπε: M. Stohl, G. Lopez (επιμ.) *The State as Terrorist*, (Westport, Conn: Greenwood Press 1984), σ.σ. 43-55.

ρίζεται σε μια μικρή πολιτική, θρησκευτική ή φυλετική ομάδα ή μπορεί επίσης να εκτείνεται σε μεγάλα στρώματα του πληθυσμού.

Τέλος ο στόχος της κρατικής βίας είναι μια συγκεκριμένη ομάδα μέσα στην κοινωνία η οποία φυσικά θα είναι και ο αποδέκτης της νομοθετικής, ιδεολογικής και υλικής βίας του κράτους.¹

Από την ταυτότητα του στόχου παίρνει το όνομά της και η κρατική βία. Εάν π.χ. ο στόχος είναι φυλετικός η βία ορίζεται σαν φυλετική ή και ρατσιστική, εάν είναι θρησκευτικός, η βία ορίζεται σαν θρησκευτική, και εάν είναι πολιτικός η βία ορίζεται σαν πολιτική.

Ένα είδος πολιτικής κρατικής βίας είναι και η **αντικομμουνιστική βία**, αφού ο στόχος είναι όσα άτομα ή ομάδες, ή κόμματα το κράτος θεωρεί «κομμουνιστικά». Η αντικομμουνιστική βία λαβαίνει χώρα σε κράτη τα οποία δεν είναι φυσικά υπό καθεστώς υπαρκτού σοσιαλισμού, αλλά τα οποία ορίζουν τον «κομμουνισμό» ή πιο συγκεκριμένα το τοπικό τους κομμουνιστικό κόμμα σαν απειλή για την καθεστηκυία τάξη. Το φαινόμενο της αντικομμουνιστικής βίας συναντάται τόσο σε αστικές δημοκρατίες όσο και σε δικτατορίες αλλά με κάποια διαφοροποίηση.²

Ένα βασικό παράδειγμα χώρας στην οποία ασκήθηκε για πολλά χρόνια αντικομμουνιστική βία και με διάφορους τρόπους είναι η Ελλάδα την οποία εξάλλου χρησιμοποιούμε και σαν περιπτωσιολογική μελέτη του φαινομένου της κρατικής αντικομμουνιστικής βίας. Ειδικότερα στη μετεμφυλιακή Ελλάδα η αντικομμουνιστική βία ορίζεται σαν ένας βίαιος και αιματηρός πόλεμος του κράτους ενάντια στην αριστερά με κλιμακώσεις διαφορετικής κάθε φορά έκτασης και έντασης μέχρι τη μεταπολίτευση του 1974 οπότε αρχίζει η διαδικασία αποκλιμάκωσής της. (Βουρνάς Τ. χ.ημ. σ.σ. 6-7).

Οι προσεγγίσεις: Η Αναρχική προσέγγιση στην ανάλυση του φαινομένου της κρατικής βίας είναι δέσμια της βασικής θεώρησης ότι οφείλεται αυτό αποκλειστικά στην ύπαρξη αυτή καθ' αυτή του κράτους, και ο μόνος τρόπος να μην εκδηλώνεται

¹ Για παραπέρα ανάλυση των χαρακτηριστικών της κρατικής βίας αλλά και την έλλειψη έργων που μελετούν το φαινόμενο βλέπε: E. Mickolus *The Literature of Terrorism*, (Westport, Conn: Greenwood Press 1980).

² Η διαφοροποίηση της άσκησης αντικομμουνιστικής βίας δεν εντοπίζεται μόνο σε σύγκριση αστικής δημοκρατίας με αστική δημοκρατία ανάλογα με το βαθμό ωρίμανσης του αστικού κοινοβουλευτικού καθεστώτος. Βλέπε: E. Ziegenhagen, K. Koutsoukis, *Political Conflict in Southern Europe, Regulation, Regression and Morphogenesis*, (New York: Praeger 1992).

η κρατική βία είναι η ανατροπή του κράτους και η αντικατάστασή του με άλλους θεσμούς.¹

Η Εξαρτησιακή προσέγγιση στο πρόβλημα της κρατικής βίας, με βαθιές ρίζες στις Μαρξιστικές και Λενινιστικές κοσμοθεωρίες, βασίζεται στη θεμελιώδη άποψη ότι το κράτος υπάρχει για να υπηρετεί τα συμφέροντα μιας συγκεκριμένης τάξης, άρα και η βία την οποία ασκεί για λογαριασμό της τάξης αυτής.²

Όταν μάλιστα το κράτος αντιμετωπίζει μια απειλή, είναι φυσικό σύμφωνα με τον Κ. Μαρξ, να χρησιμοποιήσει βία, ιδιαίτερα μάλιστα όταν αντιμετωπίζει ένα ισχυρό και οργανωμένο κίνημα της εργατικής τάξης, και όχι απλά μια ενδοαστική σύγκρουση.³

Ο V.I. Lenin τονίζει την ανάγκη βίαιης επανάστασης, οργανωμένης από επαγγελματίες επαναστάτες που θα ανατρέψουν τον καπιταλισμό, θεωρώντας ότι η «βία είναι η μαία της ιστορίας» και αναμένοντας μια κρατική βία που εκδηλώνεται σαν ύστατη άμυνα του αστικού καπιταλιστικού κράτους απέναντι στο ισχυροποιημένο «λαϊκό κίνημα».⁴

Οι νεότερες προσεγγίσεις που είναι επηρεασμένες από τη Μαρξιστική και τη Λενινιστική παράδοση, στην προσέγγισή τους στο φαινόμενο της κρατικής βίας αναζητούν αιτιάσεις και εμπειρική τεκμηρίωση στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες μιας χώρας, υποβαθμίζοντας το πολιτικό επίπεδο σύγκρουσης το οποίο θεωρούν αντανάκλαση του οικονομικού. Επίσης προεκτείνουν την ανάλυσή τους στις ειδικές σχέσεις του ντόπιου κεφάλαιου με το ξένο σαν παράγοντας εξάρτησης.⁵

Η Εμπειρική προσέγγιση θεωρεί ότι η εμπειρική καταμέτρηση και ανάλυση του φαινομένου της κρατικής βίας είναι εφικτή και αναγκαία. Κύριος εκπρόσωπος της εμπειρικής προσέγγισης ο L. Hamilton ορίζει την κρατική βία σαν «τρομοκρατία» και τα εμπειρικά θεωρητικά του σχήματα σαν θεωρίες

¹ Για μια γενική θεώρηση του αναρχισμού βλέπε: A. Berkman **ABC of Anarchism** (London: Freedom Press 1964). Για τις ιδεολογικές θέσεις και τις τάσεις στον αναρχισμό βλέπε: L.T. Sargent **Contemporary Political Ideologies** (London: The Dorsey Press 1981, σ. 151).

² Χρησιμοποιούμε τον όρο «Εξαρτησιακή» μεταφράζοντας στην ελληνική τον ισπανικό όρο «*dependencia*», ο οποίος αντιπροσωπεύει μια σχολή μελέτης του φαινομένου της κρατικής βίας με βάση την ιδέα της εξάρτησης των φτωχών χωρών στην περιφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος. Βλέπε και: F.H. Cardoso E.F. Faletto **Dependency and Development in Latin America** (Berkeley California: University of Cal. Press 1978).

³ Για τη μαρξιστική προσέγγιση και ανάλυση των πολιτικών συγκρούσεων, μια πτυχή της οποίας είναι και η κρατική βία βλέπε: K. Marx, F. Engels **The Communist Manifesto** (New York: Praeger 1979).

⁴ Βλέπε και: V.I. Lenin **State and Revolution** (International Publishers Co, New York 1943) επίσης και στο: V.I. Lenin **What is to be done?** (New York: International Publishers Co 1943).

⁵ Σημειώνουμε ότι οι «εξαρτησιακοί» δεν είναι αδιάφοροι στο φαινόμενο της βελτίωσης των όρων ζωής ακόμα και για τους εργαζόμενους στις αναπτυσσόμενες χώρες, η ανάλυσή τους όμως στρέφεται κύρια στο λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, (Λ. Αμερική, Ασία, Αφρική). Για παραπέρα ανάλυση της εξαρτησιακής προσέγγισης βλέπε: R.H. Chilcote J.C. Edelstein **The Struggle for Dependency and Beyond**, (Cambridge, Mass: Schenkman Publishing 1974).

«τρομοκρατίας». Κύριο γνώρισμα της εμπειρικής θεωρητικοποίησης του L. Hamilton είναι η αρχή της αναλογικότητας που θεωρεί ότι η καταπίεση από το κράτος οδηγεί στη λαϊκή εξέγερση η οποία με τη σειρά της προκαλεί σφοδρότερη λαϊκή αντίδραση και πάλι περισσότερη κρατική βία.¹

Η εμπειρική προσέγγιση στηρίζεται σε δείκτες κρατικής βίας που μετριοούνται μαθηματικά. Η εμπειρική αυτή ανάλυση αν και χρήσιμη για την καταμέτρηση της υλικής βίας, έχει ένα στοιχείο υποκειμενικότητας, αφού ο ερευνητής κατασκευάζει με τρόπο υποκειμενικό τα εμπειρικά σχήματα, (μονάδες μέτρησης), δίνοντας στο καθένα από αυτά τη σημασία που θέλει ο ίδιος στα περιστατικά βίας που εκδηλώνονται.²

Η Συμβολική προσέγγιση στο φαινόμενο της κρατικής βίας στηρίζεται στη θεώρησή του σαν ένα εργαλείο ή όργανο στα χέρια του κράτους για τον έλεγχο της πολιτικής κατάστασης.

Κύριοι εκπρόσωποι της συμβολικής προσέγγισης είναι οι De Swann και Dallin και Breslaue, και όλοι δίνουν έμφαση περισσότερη στη συμβολική ή και την ψυχολογική διάσταση της κρατικής βίας, παρά στο ίδιο το φαινόμενο. Ειδικότερα ο De Swann έχει ασχοληθεί με τα βασανιστήρια σαν έκφραση της κρατικής βίας.³

Η Συστημική - Δομολειτουργική προσέγγιση στο φαινόμενο της κρατικής βίας είναι ενταγμένη στο ευρύτερο πλαίσιο της λεγόμενης συστημικής σχολής η οποία δεν εξετάζει το «κράτος» ή την «εξουσία» ξεχωριστά αλλά προσεγγίζει αυτές τις έννοιες σαν ένα σύνολο οριζόμενο σαν «πολιτικό σύστημα».

Με κύριους εκπρόσωπους τους T. Parsons, D. Easton, G.A. Almond κ.ά., καταλήγουν σε μια κοινή συνισταμένη ανάλυσης που βασίζεται σε ένα σχηματικό πρότυπο «πολιτικού συστήματος».⁴

Μία βασική διαφορά της συστημικής - δομολειτουργικής προσέγγισης από την εξαρτησιακή, είναι ότι η πρώτη ορίζει το κράτος σαν διαιτητή των πολιτικών συγκρούσεων.

Στη συστημική - δομολειτουργική συλλογιστική το κράτος είναι διαχειριστής του συστήματος, το οποίο ορίζεται σαν συλλεκτικό ομάδων πίεσης ή συμφερόντων

¹ Πρόκειται για τις πέντε θεωρητικές προτάσεις του Lawrence Hamilton σχετικά με τη μελέτη του φαινομένου της κρατικής βίας. Βλέπε και: A. Schmid A. Jongman **Political Terrorism**, (New Brunswick: Transaction Books, 1988), σ.σ. 65-67.

² Βλέπε: P.L. Berger, T. Luckman, **The Social Construction of Reality, A Treatise on the Sociology of Knowledge**, (Garden City, N.Y.: Doubleday and Co. 1966).

³ Βλέπε: A. Dallin, G.A. Breslaue, **Political Terror in Communist Systems**, (Stanford California: Stanford University Press 1970), σ.σ. 103-131.

⁴ Βλέπε: G. Arnold, J.S. Coleman, **The Politics of the Developing Areas**, (Princeton, N.J.: Princeton University Press 1960).

που από την εξισορρόπησή τους εξαρτάται η σταθερότητα του κοινωνικού καθεστώτος. Με αυτή λοιπόν την προσέγγιση τα αίτια της κρατικής βίας είναι «δομικά» και μπορούν να προσεγγισθούν και να αναλυθούν μόνο σε σχέση με τη φύση του συστήματος, τη θέση των elite σε αυτό, και τη θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα.¹

Η εμπειρική προσέγγιση στηρίζεται σε δείκτες κρατικής βίας που μετριοούνται μαθηματικά. Η εμπειρική αυτή ανάλυση αν και χρήσιμη για την καταμέτρηση κύρια της υλικής κρατικής βίας, έχει ένα στοιχείο υποκειμενικότητας, αφού ο ερευνητής κατασκευάζει με τρόπο υποκειμενικό τα εμπειρικά σχήματα, (μονάδες μέτρησης), δίνοντας στο καθένα από αυτά τη σημασία που θέλει ο ίδιος στα περιστατικά βίας που εκδηλώνονται.²

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Θεωρητικά σχήματα για την προσέγγιση και την ανάλυση της κρατικής βίας

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	ΚΥΡΙΟΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ	ΒΑΣΙΚΗ ΘΕΣΗ
Αναρχική	Bakunin Kropotkin Berkman	Πηγή της κρατικής βίας και των πολιτικών συγκρούσεων, είναι η ύπαρξη του Κράτους.
Εξαρτησιακή	Marx Berlin Denemark	Το Κράτος είναι συμμετοχος των πολιτικών συγκρούσεων, που οφείλονται σε ταξικούς αγώνες, με προοπτική τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Στην σύγχρονη εποχή άμεση είναι η εξαρτησιακή σχέση «βορρά-νότου», με την κρατική βία, ώστε η εξαρτησιακή προσέγγιση να εφαρμόζεται από μαρξιστές και μη μαρξιστές.
Εμπειρική	Hamilton Walters	Η κρατική βία είναι μετρήσιμη μονάδα, άρα μπορεί να αναλυθεί με την εμπειρική μέθοδο.
Συμβολική	Dallin Breslauer De Swann	Η Κρατική Βία σαν όργανο ισχύος και καταστολής, κάθε κρατικής υπόστασης, μπορεί να προσεγγισθεί και να αναλυθεί ως προς την συμβολική ή/και ψυχολογική της αξία και σημασία.
Συστημική - Δομολειτουργική	Duvall, Stohl Lopez, Gurr, Falk, Easton	Το Κράτος είναι διαιτητής των πολιτικών συγκρούσεων. Η κρατική βία προσεγγίζεται και αναλύεται σε σχέση με τους μηχανισμούς καταστολής της εξουσίας, που προσεγγίζεται σαν αυτόνομος οργανισμός.

1.2 Οι υποθέσεις εργασίας

Η συνοπτική ανάλυση των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων για το πρόβλημα της κρατικής βίας, (βλέπε και πίνακα 1), σκοπό είχε την αναζήτηση των

¹ Βλέπε και: D. Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, (New York: John Wiley and Sons 1965). Επίσης στο: T. Parsons, *Societies: Evolutionary and Contemporary Perspectives*, (Englewood Cliffs: Prentice Hall 1966), σ.σ. 12-17.

² Βλέπε: P.L. Berger, T. Luckman, *The Social Construction of Reality, A Treatise on the Sociology of Knowledge*, (Garden City, N.Y.: Doubleday and Co 1966).

κατάλληλων ερευνητικών εργαλείων για την ανάλυση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα.

Η Αναρχική προσέγγιση δεν προσφέρεται κατά την άποψή μας για την ανάλυσή μας επειδή η διαφοροποίηση των μορφών και των βαθμίδων της κρατικής βίας, δεν μπορεί να αναλυθεί αποκλειστικά και μόνο με αίτιο και αιτιατό την ύπαρξη του κράτους την οποία εξάλλου οι περισσότεροι ερευνητές όλων σχεδόν των ιδεολογικό-φιλοσοφικών ρευμάτων, έχουν αποδεχθεί ως δεδομένη.

Η Εξαρτησιακή προσέγγιση είναι ως ένα βαθμό χρήσιμη για την ανάλυση της ελληνικής πραγματικότητας επειδή επηρεάζεται σε κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες που επιδρούν στην άσκηση της κρατικής βίας. Μια αδυναμία της εξαρτησιακής προσέγγισης εντοπίζεται στην άρνησή της να δει το κράτος-εξουσία αποστασιοποιημένο από τις πολιτικές συγκρούσεις. Κατά τη γνώμη μας η αποστασιοποίηση αυτή γίνεται αναγκαία, ενώ τα υπάρχοντα εξαρτησιακά θεωρητικά σχήματα αφορούν σχεδόν αποκλειστικά χώρες της Λατινικής Αμερικής με αποτέλεσμα να τα χρησιμοποιήσουμε με κάποια επιφύλαξη.¹

Η Συμβολική προσέγγιση, έχει μια ψυχολογική διάσταση που δεν μπορεί ν' αγνοηθεί από τον ερευνητή φαινομένων κρατικής βίας. Κατά κανόνα η κρατική βία στοχεύει στο να επιβληθεί στους αντιπάλους του καθεστώτος μέσα από την μετάδοση του ψυχολογικού αισθήματος του φόβου. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις χρησιμοποιεί την πολιτική γενοκτονία, που ταυτίζεται με την φυσική εξόντωση των μελών και οπαδών της ομάδας πρόκλησης.

Η Συστημική - Δομολειτουργική προσέγγιση στο πρόβλημα της κρατικής βίας, θεωρεί το κράτος διαιτητή των πολιτικών συγκρούσεων και γι' αυτό δεν είναι χρήσιμη για την αναζήτηση των βαθύτερων αιτιών του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα.

Η Εξαρτησιακή προσέγγιση στο πρόβλημα της κρατικής βίας, εμβαθύνει στα ουσιαστικά αίτια του φαινομένου, υποβαθμίζει όμως τις δομολειτουργικές εκείνες αδυναμίες του μετεμφυλιακού καθεστώτος στην Ελλάδα, που οδήγησαν σε έξαρση την αντικομμουνιστική βία.

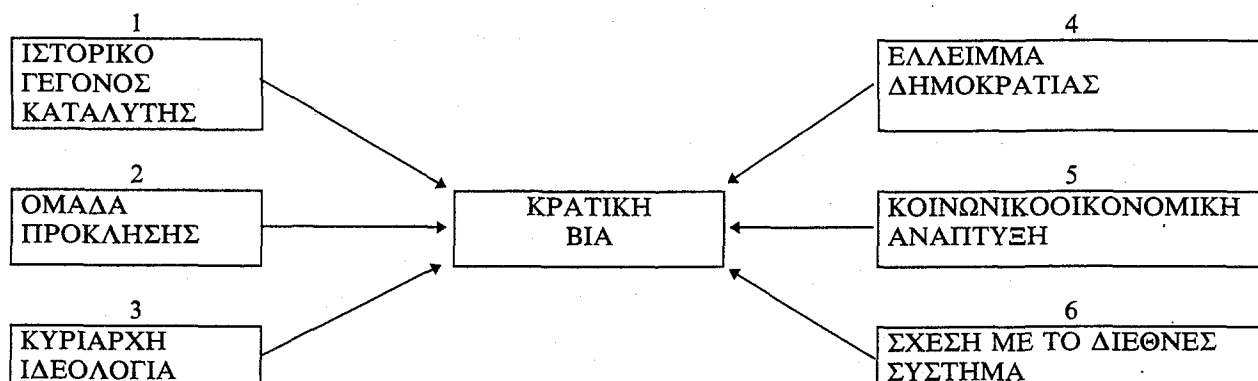
Για την διερεύνηση του φαινομένου της κρατικής βίας, (αντικομμουνιστικής βίας), στην μετεμφυλιακή Ελλάδα ορίζουμε ως πιο σημαντικούς παράγοντες:

¹ Βλέπε: D. Callier, *The New Authoritarianism in Latin America*, (Princeton, N.J.: Princeton University Press 1979), σ.σ. 160-168).

1. Την εκδήλωση ενός ιστορικού γεγονότος - καταλύτη, που ήταν αποφασιστικής σημασίας για την διαμόρφωση της πολιτικής και κοινωνικοοικονομικής υφής ενός καθεστώτος (π.χ. Εμφύλιος).
2. Την ύπαρξη ομάδας, κοινωνικής τάξης, ή κόμματος, που θεωρείται από το επίσημο κράτος, σαν υπαρκτή απειλή στην κυριαρχία του (ομάδα πρόκλησης).
3. Την ύπαρξη κυρίαρχης ιδεολογίας του Κράτους που εκλογικεύει την χρήση βίας για την αντιμετώπιση της ομάδας πρόκλησης.
4. Την έλλειψη εκδημοκρατισμού, σε πολιτικό επίπεδο, με άμεση συνέπεια να υπολειπθούν οι κοινοβουλευτικοί θεσμοί και η πραγματική εξουσία να ασκείται από εξωκοινοβουλευτικά κέντρα αποφάσεων.
5. Την ένδειξη χαμηλών δεικτών Κοινωνικής και Οικονομικής Ανάπτυξης.
6. Την εξαρτησιακή σχέση της χώρας από ξένη δύναμη ή/και συμμαχία, τις ιδεολογικοπολιτικές επιταγές της οποίας είναι υποχρεωμένη να ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Οι παράγοντες της κρατικής βίας

Με βάση τους πιο πάνω παράγοντες, ορίζονται στην ανάλυση της μετεμφυλιακής ελληνικής πραγματικότητας, οι εξής υποθέσεις εργασίας:

1. Όταν οι δείκτες της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης¹ μιας χώρας είναι χαμηλοί, τότε είναι πολύ πιθανό να γίνει χρήση κρατικής βίας.

¹ Όπως θα εξηγήσουμε και στο επόμενο κεφάλαιο δεν χρησιμοποιούμε την έννοια της «εξάρτησης» με τη στενή θεωρητική της σημασία, αλλά εννοούμε κύρια την επιρροή που ασκούσαν οι Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Για μια θεωρητική αποσαφήνιση των θεωρητικών εννοιών της «εξάρτησης» και της υποανάπτυξης βλέπε: B. Bernstein, (επιμ.), *Underdevelopment and Development*, (London: Penguin Books 1971). Επίσης: F.H. Cardoso, *Elements of Theory of Underdevelopment*, (London: Penguin Books 1971).

2. Όταν μια χώρα έχει «έλλειμμα» πολιτικής δημοκρατίας, δηλαδή δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί σαν αστική δημοκρατία δυτικού τύπου, είναι πολύ πιθανό να κάνει συνειδητή χρήση κρατικής βίας με κύριο στόχο την ομάδα πρόκλησης.
3. Χώρες στην περιφέρεια του διεθνούς συστήματος ενταγμένες σε αμυντικό συνασπισμό, και εξαρτημένες από ξένη δύναμη ή/και συμμαχία, έχουν την τάση να κάνουν χρήση κρατικής βίας στο εσωτερικό τους.

Από τις υποθέσεις εργασίας οι δύο (1,3), εντάσσονται στην εξαρτησιακή προσέγγιση του προβλήματος της κρατικής βίας, ενώ η μία (2), εντάσσεται στη συστημική - δομολειτουργική προσέγγιση. Η πολύπλοκη ελληνική πραγματικότητα μας υποχρεώνει να κινηθούμε στα πλαίσια των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων που προαναφέραμε, χρησιμοποιώντας αυτές σαν εργαλεία στο εργαστήρι των προτάσεών μας. Η ξένη εξάρτηση της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ, και η κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα δίνουν την εξαρτησιακή διάσταση του προβλήματος. Η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης αστικής δημοκρατίας δυτικού τύπου που εντοπίζεται κύρια πριν τη μεταπολίτευση του 1974, και φυσικά στην περίοδο 1956-1963 που αναλύουμε, εμπίπτει στη συστημική - δομολειτουργική προσέγγιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 Η αντικομμουνιστική βία στη μετεμφυλιακή Ελλάδα ως περιπτωσιολογική μελέτη του φαινομένου της κρατικής βίας

Για την εμπειρική επαλήθευση του θεωρητικού σχήματος που κατασκευάσαμε, κάνουμε χρήση της λεγόμενης περιπτωσιολογικής μελέτης, την οποία συνιστούν μία ή περισσότερες χώρες, που αναλύονται στην πολιτική, οικονομική, και κοινωνική τους διάσταση, δοκιμάζοντας έτσι το συγκεκριμένο θεωρητικό σχήμα.¹

Ένα βασικό στοιχείο που καθιστά την Ελλάδα πρόσφορη περιπτωσιολογική μελέτη, είναι το γεγονός ότι πέρασε διαδοχικά από τρία στάδια καθεστωτικής πραγματικότητας. Ειδικότερα στην περίοδο, 1947-1967, (πρώτο στάδιο), η Ελλάδα τηρούσε μεν τα προσχήματα της κοινοβουλευτικής διαδικασίας, χωρίς όμως να κρύβει στον επίσημο πολιτικό της λόγο, στις νομοθετικές της ρυθμίσεις, και στην άσκηση της υλικής κρατικής βίας, τον ανένδοτο αντικομμουνισμό της.

Στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας, 1967-1974, (δεύτερο στάδιο), ο πολιτικός λόγος των συνταγματαρχών ήταν καθαρά αντικομμουνιστικός, συμπληρωμένος βέβαια με επιχειρήματα κατά του κοινοβουλευτισμού και ειδικότερα κατά του πολιτικού κόσμου. Η νομοθετική και η υλική αντικομμουνιστική βία της δικτατορίας ακολουθούσαν με συνέπεια τον αντικομμουνιστικό πολιτικό της λόγο.²

Η έναρξη της μεταπολίτευσης του 1974, (τρίτο στάδιο), παρουσιάζει και το μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον επειδή αρχίζει μία συνεπής και ίσως μοναδική στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους, διαδικασία παγίωσης μιας αστικής δημοκρατίας δυτικού τύπου, με βασικούς άξονες τη διαδικασία αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας, (νομιμοποίηση αρχικά του Κ.Κ.Ε.), τις αδιάβλητες εκλογές, και την έλλειψη ενός απροκάλυπτα παρεμβατικού ρόλου από εξωκοινοβουλευτικούς και μη αιρετούς παράγοντες, (π.χ. παρακράτος, ανάκτορα κ.λπ.).

2.2 Η διερεύνηση των υποθέσεων εργασίας

Βασίζόμενοι την ποικιλία των πολιτικών μεταπτώσεων στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, από τη βασιλευόμενη δημοκρατία, στη στρατιωτική δικτατορία και την προεδρευόμενη δημοκρατία,

¹ Βλέπε και: A.C. Isaak, *Scope and Method of Political Science*, (Pacific Grove, California: Brooks / Cole Publishing Co. 1985) σ.σ. 35-38.

² Η ανάλυση της αντικομμουνιστικής βίας στην περίοδο της δικτατορίας, (1967-1974), βρίσκεται έξω από τα χρονικά πλαίσια της παρούσας έρευνας, ωστόσο έχουμε υπ' όψη μας στοιχεία για τη νομοθετική, ιδεολογική και υλική αντικομμουνιστική βία της περιόδου αυτής που δικαιολογούν την εκτίμησή μας για έξαρση.

εξετάζουμε τις τρεις υποθέσεις εργασίας αναλύοντας βασικά δύο περιόδους κοινοβουλευτικής λειτουργίας, μια τυπικής λειτουργίας, (1956-1963) και μια ουσιαστικότερης κοινοβουλευτικής λειτουργίας, (1974-1981). Ο λόγος για τον οποίο επιλέξαμε τις δύο αυτές περιόδους αναλύεται στην αμέσως επόμενη ενότητα του παρόντος κεφάλαιου. Σημειώνουμε ότι από δώ και πέρα στο κείμενο η περίοδος, 1956-1963, θα αναφέρεται σαν **περίοδος α΄**, και η περίοδος, 1974-1981, θα αναφέρεται σαν **περίοδος β΄**.

Πριν μπούμε στη συγκεκριμένη διαδικασία της εξέτασης των υποθέσεων εργασίας είμαστε υποχρεωμένοι να αναλύσουμε το φαινόμενο της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Αυτό αφορά κύρια στοιχεία της περιόδου α΄. Ειδικότερα αναζητούμε τους βασικότερους νόμους που θέσπιζαν την αντικομμουνιστική βία, (π.χ. ΑΝ 509/49), και τις συνέπειές τους ώστε να ορίσουμε τη λεγόμενη νομοθετική / θεσμοθετημένη βία. Για την ανάλυση της ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας, διερευνούμε τον πολιτικό λόγο του ανώτατου άρχοντα και του πρωθυπουργού, τις ιδεολογικές θέσεις των κομμάτων εξουσίας στις περιόδους α΄ και β΄, δηλαδή της ΕΡΕ και της ΝΔ. Επίσης κάνουμε ανάλυση περιεχόμενου του αθηναϊκού αστικού, (μη-κομμουνιστικού), τύπου στις περιόδους α΄ και β΄ για να εντοπίσουμε στοιχεία αντικομμουνισμού.¹

Αναφορικά με την ανάλυση ορισμένων στοιχείων υλικής αντικομμουνιστικής βίας που έχουμε στα χέρια μας τα οποία όμως δεν επαρκούν για μια εμπεριστατωμένη εμπειρική ανάλυση, λόγω της άρνησης του επίσημου κράτους να παραδεχθεί ότι άσκησε αντικομμουνιστική βία, εκφράζουμε κάποια επιφύλαξη. Η επιφύλαξή μας έχει να κάνει με τους αριθμούς των νεκρών και τραυματιών από τις συγκρούσεις με την αστυνομία σε απεργίες και διαδηλώσεις, αφού αδυνατούμε να αποδείξουμε ότι ήταν όλοι μέλη ή οπαδοί του Κ.Κ.Ε., ακόμα και της Ε.Δ.Α..²

Η ολοκλήρωση της σκιαγράφησης του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, γίνεται με την ανάλυση του ρόλου των ενόπλων δυνάμεων στη διοχέτευση της αντικομμουνιστικής βίας, όπως και του ρόλου των σωμάτων ασφάλειας, (ΤΕΑ, ΚΥΠ, Χωροφυλακή κ.ά.) και του ρόλου των παρακρατικών οργανώσεων.

¹ Η αναζήτηση των αντικομμουνιστικών κύριων άρθρων από εφημερίδες όπως η Ακρόπολις, το Βήμα, η Καθημερινή, η Ελευθερία κ.ά., βασίζεται στην επισήμανση αντικομμουνιστικής γλώσσας με λέξεις - κλειδιά όπως: (συμμορίτες, αντάρτες, κόκκινοι, κίτρινοι, ερυθροί πράκτορες, εαμβούλγαροι, τιμητές της Μακεδονίας, σφαγείς των Δεκεμβριανών, άθεοι κομμουνιστές, μπολσεβίκοι, κ.ά.).

² Βασική πηγή για τα στοιχεία της υλικής αντικομμουνιστικής βίας, κύρια τις δολοφονίες και τους τραυματισμούς, ήταν το Χρονικό Αγώνων και Θυσιών του Κ.Κ.Ε. (2 τομ.) (Αθήνα: εκδ. Κ.Ε. Κ.Κ.Ε., 1979). Και όλα αυτά τα στοιχεία που επεξεργαστήκαμε παραθέτουμε με επιφύλαξη γιατί από τη μία το Κ.Κ.Ε. ίσως θέλει να εμφανίζει όλες τις αγωνιστικές

Για τη διερεύνηση της σχέσης της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης με την αντικομμουνιστική βία, (υπόθεση πρώτη), αναλύουμε επτά δείκτες κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, τόσο για την περίοδο α΄, όσο και για την περίοδο β΄, με δυνατότητα σύγκρισης των δύο αυτών περιόδων κάτω από την κρίση των εμπειρικών δεδομένων. Ειδικότερα αναλύουμε εμπειρικά τους δείκτες της αστικοποίησης, (urbanization), της εκπαίδευσης, των επικοινωνιών, της εκβιομηχάνισης, των μεταφορών, της δημόσιας πολιτικής και κοινωνικής ευημερίας, και της εξωτερικής εξάρτησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Οι δείκτες της Πολιτικής και Κοινωνικοοικονομικής
Ανάπτυξης (εκδημοκρατισμός)

Πολιτική Ανάπτυξη	Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη
Αδιάβλητες εκλογές	Αστικοποίηση, Εκπαίδευση, Επικοινωνίες, Επικοινωνίες, Εκβιομηχάνιση, Μεταφορές, Δημόσια Πολιτική και Κοινωνική Ευημερία και Εξωτερική Εξάρτηση.
Μη ύπαρξη εξωκοινοβουλευτικών παραγόντων (π.χ. παρακράτος)	
Μη παρέμβαση του Ανώτατου Άρχοντα στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες	

Πηγή: Κουτσούκης Κλεομένης, **Η Πολιτική και Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα**, (Αθήνα: Αναστασίου 1988).

Σαν **αστικοποίηση** ορίζουμε τη μετακίνηση του πληθυσμού από τις επαρχίες στα μεγάλα αστικά κέντρα, και αναζητούμε τα ποσοστά του αστικού, του ημιαστικού και του αγροτικού πληθυσμού, όταν βέβαια υπάρχουν αυτά τα στοιχεία, και για την Ελλάδα στην περίοδο α΄ αναφερόμαστε στα αποτελέσματα της απογραφής του 1961, ενώ για την περίοδο β΄ αναφερόμαστε στα αποτελέσματα της απογραφής του 1981. Συμπληρωματικά εμφανίζουμε στοιχεία από τις απογραφές του 1971, του 1951 του 1940 και του 1928, ώστε να έχουμε πληρέστερη εικόνα της πορείας της αστικοποίησης.

Στους δείκτες της **εκπαίδευσης** περιλαμβάνουμε το ποσοστό των εγγράμματων, τον αριθμό των εγγεγραμμένων στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τον αριθμό των σχολείων και τον αριθμό των δασκάλων, καθηγητών και πανεπιστημιακών δασκάλων, με στοιχεία από τις απογραφές του 1961, 1971 και 1981.

κινητοποιήσεις και τα θύματά τους σαν δικές του, από την άλλη το αντικομμουνιστικό κράτος μπορεί να ήθελε να διογκώνει τον λεγόμενο «κομμουνιστικό κίνδυνο» για να αιτιολογεί την αντικομμουνιστική βία.

Στους δείκτες των επικοινωνιών, με βάση πάντα στοιχεία από τις απογραφές, (1961, 1971, 1981), μετράμε τον αριθμό τηλεφώνων ανά χίλιους κατοίκους, την κυκλοφορία εφημερίδων ανά χίλιους κατοίκους και τον αριθμό τηλεοράσεων ανά χίλιους κατοίκους.

Οι δείκτες της εκβιομηχάνισης περιλαμβάνουν τα ποσοστά των απασχολούμενων στη βιομηχανία, στο γεωργικό τομέα και στις υπηρεσίες. Επίσης την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε εκατομμύρια V×Kwh, την παραγωγή ενέργειας κατά κεφαλή, και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, (Α.Ε.Π.), σε εκατομμύρια δραχμές. Η μέτρηση γίνεται με βάση τα στατιστικά στοιχεία των ετών 1961, 1971 και 1981.

Οι δείκτες της δημόσιας πολιτικής και κοινωνικής ευημερίας περιλαμβάνουν την αναλογία κατοίκων ανά γιατρό, την αναλογία των ιδιωτικής χρήσης αυτοκινήτων ανά χίλιους κατοίκους, τα δημόσια έσοδα κατά κεφαλή, και τις δημόσιες δαπάνες κατά κεφαλή, με στατιστικά δεδομένα του 1961, 1971 και 1971.

Τέλος οι δείκτες της εξωτερικής εξάρτησης περιλαμβάνουν τις δαπάνες σε δολάρια Η.Π.Α. για εισαγωγές και εξαγωγές το 1961, 1971 και 1981.

Η παραπέρα επεξεργασία των πιο πάνω στατιστικών δεδομένων θα δώσει μια μέση ποσοστιαία αύξηση των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης¹ με δυνατότητα σύγκρισης των περιόδων α' και β'.

Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην κοινοβουλευτική λειτουργία και την αντικομμουνιστική βία, (υπόθεση 2), θα κινηθούμε σε τέσσερις βασικούς άξονες. Θα δούμε α) εάν και κατά πόσο παρεμβαίνει ο εκάστοτε ανώτατος άρχοντας στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες, β) εάν υπάρχουν παρεμβάσεις από εξωκοινοβουλευτικά κέντρα, (παρακρατικούς παράγοντες), γ) εάν περιορίζεται η εκπροσώπηση με απαγόρευση πολιτικού κόμματος, και δ) εάν οι βουλευτικές εκλογές που διεξάγονται στις περιόδους α' και β' είναι αδιάβλητες. Συμπληρωματικά θα εξετάσουμε εάν υπάρχουν προβλήματα λογοκρισίας, περιορισμού των συναθροίσεων και εάν υπάρχουν και δρουν εκτός από τις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές, παρακρατικές οργανώσεις σαν φορείς αντικομμουνιστικής βίας. Η σχέση βέβαια της κοινοβουλευτικής λειτουργίας με την αντικομμουνιστική βία αφορά τη δεύτερη υπόθεση εργασίας.

¹ Για μια παραπέρα ανάλυση των επτά δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και ειδικότερα τη μεθοδολογική τους χρήση βλέπε: Κ. Κουτσούκης, *Η Πολιτική και Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, (Αθήνα: Αναστασίου 1988) σ.σ. 178-188

Για τη διερεύνηση της **τρίτης υπόθεσης** εργασίας, δηλαδή τη σχέση των εξωγενών παραγόντων με την αντικομμουνιστική βία στο εσωτερικό της Ελλάδας, αναλύουμε την ένταξη της Ελλάδας στο NATO, την ύπαρξη Νατοϊκών και Αμερικανικών βάσεων στο εθνικό έδαφος, εξετάζουμε κριτικά τις προσεγγίσεις των Η.Π.Α. απέναντι στην π. Σοβιετική Ένωση αλλά και στην αντιμετώπιση του Κομμουνιστικού Κόμματος Η.Π.Α., (Μακαρθισμός - Ανάσχεση), διερευνούμε τις παρεμβάσεις των Η.Π.Α. στην Ελλάδα, κυρίως επί προέδρων που κυβέρνησαν στις περιόδους α' και β', (Eisenhower, Kennedy, Ford, Carter), και ολοκληρώνουμε την ανάλυσή μας με τις σχέσεις της Ελλάδας και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα αλλά και εξω-δυτικούς παράγοντες όπως η π. Σοβιετική Ένωση, η Βαλκανική, ο Αραβικός Κόσμος κ.ά.

Πέρα από τη στενή διερεύνηση των τριών υποθέσεων εργασίας κάνουμε μια ιστορική πλαισίωση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας, υποχρεωτικά σύντομη αλλά παρ' όλα αυτά αναγκαία προκειμένου να δείξουμε ότι το φαινόμενο αυτό δεν αποτελεί αποκλειστικότητα της μετεμφυλιακής περιόδου αλλά έχει τις ρίζες του στις αρχές του εικοστού αιώνα και συμπίπτει με την οργανωμένη εμφάνιση των αριστερών ιδεών στην Ελλάδα, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, (1917).

Με τον ίδιο τρόπο συνδέουμε ιστορικά τις περιόδους α' και β' κάνοντας μια σύντομη ιστορική ανάλυση στη δεκαετία 1964-1974 που τις χωρίζει, ενώ κάνουμε και την επίσης απαραίτητη προέκταση της περιόδου β', για να αναφερθούμε πολύ σύντομα στη συμβολή των κυβερνήσεων του Π.Α.Σ.Ο.Κ. στην αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας, και στη θεσμική της κατάργηση με την κυβέρνηση Τζ. Τζαννετάκη, (1989).

Στην ανάπτυξη του κειμένου χρησιμοποιούνται παρενθετικές παραπομπές μέσα στο κείμενο, (π.χ. συγγραφέας, 1996, σ.σ. 5-7), όταν θέλουμε να δώσουμε την ακριβή έννοια των όσων λέει η πηγή μας και η οποία φυσικά στηρίζει το συγκεκριμένο επιχείρημα. Όταν θέλουμε να κάνουμε κάποια παραπέρα επεξήγηση των όσων αναλύουμε στο κείμενο, με ή χωρίς βιβλιογραφική παραπομπή, καταφεύγουμε στο τέλος της σελίδας όπου ο αύξοντας αριθμός τέτοιων παραπομπών αφορά μόνο τη συγκεκριμένη σελίδα. Ενδέχεται μια παραπομπή να συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα.

Χρησιμοποιούμε επίσης στατιστικούς πίνακες και στατιστικά διαγράμματα τα οποία στην κάθετη γραμμή μέτρησης έχουν όλα τη διαβάθμιση 1-10, όπου 10 είναι το υψηλότερο δυνατό σημείο, (π.χ. αντικομμουνιστικής βίας), ενώ 1 είναι το χαμηλότερο σημείο.

2.3 Η επιλογή των περιόδων σύγκρισης

Το πρόβλημα της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα είναι τεράστιο και κάλυψε μια μεγάλη χρονική περίοδο που ξεπερνά τα πενήντα χρόνια.

Ο ορισμός των περιόδων 1956-1963 και 1974-1981 για την ανάλυση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, δεν υπήρξε τυχαίος.

Επιλέξαμε λοιπόν το 1956 σαν χρονιά εκκίνησης της περιόδου α' για τους πιο κάτω λόγους:

- α) Το 1956 βρίσκεται σε μια χρονική απόσταση από τη λήξη του Εμφύλιου, (Αύγουστος 1949), και τις άμεσες συνέπειές του.
- β) Επίσης το Φεβρουάριο του 1956, στη Μόσχα γίνονται οι εργασίες του 20ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ, το οποίο ανάμεσα στα άλλα αποφάσισε ότι τα Κ.Κ. θα μπορούσαν να μετέχουν σε συμμαχίες με κόμματα του Φιλελεύθερου Κέντρου και της Σοσιαλδημοκρατίας, γεγονός που οι αντικομμουνιστικοί κύκλοι της Δύσης εξέλαβαν σαν προτροπή προς τα Κ.Κ. να συγκροτήσουν «συνοδοιοποριακά λαϊκά μέτωπα», για την ευκολότερη κατάληψη της εξουσίας. (Γεωργαλάς, χ.ημ., σ.σ. 395-396).
- γ) Για την Ελλάδα, το 1956 είναι σημαντική χρονιά αφού μπαίνει στην πολιτική σκηνή σαν πρωθυπουργός ο ιδρυτής της ΕΡΕ, Κ. Καραμανλής, και αρχίζει μια οχταετία διακυβέρνησης της χώρας με κύρια ιδεολογική θέση τον άκαμπτο αντικομμουνισμό, ενώ σε οικονομικό επίπεδο η χώρα μπαίνει σε μια περίοδο σταθεροποίησης.

Κλείνουμε την περίοδο α' στο 1963 επειδή τότε αποκορυφώνεται η αντικομμουνιστική βία με τη δολοφονία του ανεξάρτητου βουλευτή, συνεργαζόμενου με την Ε.Δ.Α., Γρ. Λαμπράκη, ενώ παράλληλα φθάνει στο τέλος της διακυβέρνησης της χώρας από την ΕΡΕ.

Το 1974 επιλέχτηκε σαν ξεκίνημα της περιόδου β' για πολλούς λόγους:

- α) Είναι η χρονιά της μεταπολίτευσης.
- β) Νομιμοποιείται το Κ.Κ.Ε.
- γ) Ρυθμίζεται το πολιτειακό
- δ) Μπαίνει στην πολιτική ζωή του τόπου πάλι σαν πρωθυπουργός ο Κ. Καραμανλής, ιδρυτής της Νέας Δημοκρατίας που διαφέρει από την ΕΡΕ, αφού φαίνεται απαλλαγμένη από τον ανένδοτο αντικομμουνισμό και τη δογματική υπακοή στις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ.

Κλείνουμε την περίοδο β' στο 1981, επειδή τότε τελειώνει και η πρώτη επταετία της μεταπολίτευσης, με κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας και έχουν πλέον διαμορφωθεί οι συνθήκες για την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία.

2.4 Πηγές και βιβλιογραφία

Μια βασική δυσκολία εξεύρεσης πρωτογενών πηγών για την ανάλυση της κρατικής βίας, οφείλεται στην απροθυμία των κρατικών αρχών και μηχανισμών να παραδεχτούν ότι έγινε χρήση βίας από μέρους τους. Η δυσκολία αυτή ισχύει ιδιαίτερα για την Ελλάδα. Μπορέσαμε ωστόσο να εντοπίσουμε μερικά σχετικά τεκμήρια που παρατίθενται στο παράρτημα.

Στην πορεία της αναζήτησης πηγών για την αντικομμουνιστική βία στη μετεμφυλιακή Ελλάδα διαπιστώσαμε μια προσπάθεια αποσιώπησης της ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα απόκρυψης της ύπαρξης ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας είναι η καταστροφή του αρχειακού υλικού του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, κύρια των αντικομμουνιστικών εκδόσεων του Γενικού Επιτελείου Στρατού, από το 1944 μέχρι και το 1981. Γι' αυτό έγινε προσπάθεια από μέρους μας να καλυφθεί η έλλειψη τέτοιων πρωτογενών στοιχείων από κυβερνητικά αρχεία των Η.Π.Α. που αφορούν την Ελλάδα, π.χ. Department of State Bulletin, «Greece», ενώ πολύ ελάχιστες εκδόσεις του Γ.Ε.Σ. εντοπίσαμε σε ιδιωτικές βιβλιοθήκες, π.χ. Η αγωγή του στρατιώτου και παντός Έλληνας, ενώ άλλα παρόμοια αντικομμουνιστικά έχουν εκδοθεί από τις εκδόσεις «Νέα Θέση».

Χρησιμοποιούνται επίσης άλλες πρωτογενείς πηγές από τα επίσημα κείμενα του ελληνικού κράτους, π.χ. φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων. Για την τεκμηρίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της μετεμφυλιακής Ελλάδας ήταν αρκετά τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), διάφορες συλλογές στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδας, πλαισιωμένα από τις ετήσιες εκδόσεις του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, (Ο.Ο.Σ.Α.), που αφορούν στην ετήσια οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα.

Πέραν των επίσημων κρατικών πηγών έγινε συμπληρωματική προσπάθεια τεκμηρίωσης της αντικομμουνιστικής βίας μέσα από την κατάταξη του πολιτικού λόγου από τα έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Συγκεκριμένα για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούμε την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου του αστικού τύπου των περιόδων α' και β', στα φύλλα των κυριότερων

αθηναϊκών εφημερίδων, Ακρόπολις, Βήμα, Ελευθερία, Καθημερινή κ.ά. Σε ό,τι αφορά τις δευτερογενείς πηγές, π.χ. βιβλία χρησιμοποιήθηκαν ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα.¹

¹ Από τα ελληνόγλωσσα βασικό θεωρητικό - μεθοδολογικό βοήθημα ήταν το: Κ. Κουτσούκης, **Η Πολιτική και οπ. παρ.** Σημαντικό βοήθημα για την κατανόηση των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών παράμετρων της Ελλάδας του μεσοπολέμου το: Α. Ρήγος **Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, 1924-1935**, (Αθήνα: Θεμέλιο 1989). Απαραίτητο βοήθημα για τη μεταπολεμική παγκόσμια αλλά και ελληνική πραγματικότητα το: Γ. Γιαννουλόπουλος **Ο Μεταπολεμικός Κόσμος**, (Αθήνα: Παπαζήσης 1992). Από τα ξενόγλωσσα για την αμερικάνικη αντικομμουνιστική βία, (Μακαρθισμός), το R.M. Free land, **The Truman Doctrine and the Origins of MacCarthyism**, (New York: Preger 1971). Για τις προσεγγίσεις των Η.Π.Α. περί «κομμουνιστικού-σοβιετικού κινδύνου», το: Ch. Kegley Eu. Wittkopf, **American Foreign Policy**, (New York: St. Martin's Press 1982).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

***ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΜΙΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ
ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1929-1955)***

Η υπόθεση της κρατικής βίας στην Ελλάδα είναι όσο παλαιά είναι και η ίδια η ιστορία της χώρας. Ακόμα και η αντικομμουνιστική βία ξεκινάει πριν από τη χρονιά που ψηφίστηκε το «Ιδιώνυμο», δηλαδή πριν από το 1929. Η αναζήτησή μας όμως για μια πιο συστηματική και πιο θεσμοθετημένη αντικομμουνιστική βία, μας οδηγεί στο 1929, σαν σημείο εκκίνησης για την παρούσα ιστορική ανάλυση. Καταληκτικό σημείο της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας δεν μπορεί παρά να είναι η μεταπολίτευση του 1974, όταν αρχίζει η διαδικασία κατάργησης της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Οι ιστορικές φάσεις της αντικομμουνιστικής βίας (1929-1974)

ΦΑΣΗ	ΒΑΣΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ	ΑΦΟΡΜΗ	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ
A. (1929-1940)	N. 4229 (ΙΔΙΩΝΥΜΟ) AN 117/36 N. 375 περί Κατασκοπείας N. 376 περί διώξεως του Κομμουνισμού	ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΝΑΤΑΡΑΧΗ	Κλείνει ο κύκλος της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας και ακολουθεί η Δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936.
B. (1947-1974)	A.N. 509/47 (ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΟΥ Κ.Κ.Ε.)	ΕΜΦΥΛΙΟΣ	Επικρατούν οι μη-κομμουνιστικές δυνάμεις στον Εμφύλιο, (1944-1949), κλείνει ο κύκλος της «ελεγχόμενης δημοκρατίας» και ακολουθεί η Δικτατορία της 21ης Απριλίου, 1967.

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 3, η επίσημη αντικομμουνιστική βία χωρίζεται σε δύο ιστορικές φάσεις, η κάθε μία από τις οποίες ορίστηκε από έναν τουλάχιστο βασικό αντικομμουνιστικό νόμο.

Η φάση Α', (1929-1940), ορίστηκε από το Ν. 4229/1929, και η φάση Β' ορίστηκε από τον Α.Ν. 509/47 που έθεσε εκτός νόμου το Κ.Κ.Ε. και που ίσχυε για 27 χρόνια, για να καταργηθεί με τη μεταπολίτευση του 1974.

3.1 Η αντικομμουνιστική βία στο μεσοπόλεμο (1929-1939)

Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, έβαζε τέλος στην κυρίαρχη ιδεολογία του επίσημου κράτους που μέχρι τότε ήταν η «Μεγάλη Ιδέα»¹, και έτσι δημιουργείτο ένα ιδεολογικό κενό στο χώρο της ευρύτερης αστικής τάξης που το αντικατέστησε ο αντικομμουνισμός ο

¹ Η Μεγάλη Ιδέα δεν μπορεί απλά να ορισθεί σαν μια ιδεολογία γιατί υπήρξε η βάση ενός ολοκληρωμένου συστήματος πολιτικοοικονομικών σχέσεων το οποίο έδινε στο έθνος τη συνοχή του, επιτρέποντας στις ηγετικές του ομάδες να βρίσκουν κάποιο κοινό έδαφος συμβιβασμού των διαφορών τους αλλά και επιτρέποντάς τους να αξιώνουν από τις λαϊκές μάζες πειθαρχία, ενότητα και θυσίες. Βλέπε και Γ. Κατηφόρης, Η νομοθεσία των βαρβάρων... οπ.παρ. σ. 70.

οποίος βαθμιαία από τότε και για πολλά χρόνια αποτέλεσε το νέο συνεκτικό μύθο της αστικής τάξης και ήταν βέβαια ένας αρνητικός μύθος.¹

Η απόφαση του Κ.Κ.Ε. το 1924 να βοηθήσει το ΚΚ Βουλγαρίας σε «εδαφικά ζητήματα», ενίσχυσε παραπέρα τον αντικομμουνισμό. Η θέση του Κ.Κ.Ε., όπως διατυπώθηκε στην 4η Ολομέλεια, χαρακτήριζε την Ελλάδα σαν ιμπεριαλιστικό κράτος που κατέκτησε με τη βία τη Μακεδονία και τη Θράκη, περιοχές που κατοικούνταν από εθνικές μειονότητες που η Ελλάδα εξόντωνε συστηματικά και γι' αυτό θα έπρεπε σύμφωνα πάντα με το Κ.Κ.Ε. να αποσχισθεί η Μακεδονία και η Θράκη από την εθνική επικράτεια.² Ωστόσο η απόφαση αυτή του Κ.Κ.Ε. ανασκευάστηκε το 1935, οπότε αναγνωρίζεται η αλλαγή της εθνολογικής σύνθεσης του πληθυσμού σε Μακεδονία - Θράκη³ και το ζητούμενο είναι όχι πια η απόσχιση, αλλά η πλήρης εθνική και πολιτική ισοτιμία για όλες τις εθνικές μειονότητες που ζούσαν στην Ελλάδα.

Η εντύπωση όμως της διακήρυξης του Κ.Κ.Ε. του 1924 έμεινε και ήταν τέτοια η επίδρασή της στην αντικομμουνιστική βία που ακολούθησε ώστε ορθά χαρακτηρίζεται σαν το βάθρο του αντικομμουνισμού στην Ελλάδα (Σολάρο, Α. 1975, σ. 36).

Η δικτατορία του Θ. Πάγκαλου, (1925-1926), υπήρξε παράγοντας εξάρσης της αντικομμουνιστικής βίας. Η δικτατορία αυτή έθεσε για πρώτη φορά εκτός νόμου το Κ.Κ.Ε., υπέβαλε σε διώξεις τα στελέχη του, ενώ παράλληλα άρχισε ειδικά μαθήματα αντικομμουνιστικής διαφώτισης στα σχολεία.⁴

Η ανατροπή της δικτατορίας του Θ. Πάγκαλου και η συνέχιση της ομαλής πορείας της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας, δε μείωσαν αισθητά την αντικομμουνιστική βία. Το 1927 η κυβέρνηση του Α. Ζαΐμη χαρακτήριζε το Κ.Κ.Ε. Κόμμα «ανατρεπτικόν και αντιεθνικόν» (Αλιβιζάτος Ν. 1986, σ. 385). Πάγια επίσης ήταν η τακτική της αστυνομίας και του στρατού να

¹ Για ολόκληρη την ανάλυση στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική της διάσταση βλέπε: Άλκης Ρήγος, **Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, 1924-1935**, (Αθήνα, Θεμέλιο, 1988). Επίσης για μια γενική ανάλυση της περιόδου 1922-36 βλέπε: Γ. Ανδρικόπουλος **Η δημοκρατία του Μεσοπολέμου 1922-36**, (Αθήνα Φυτράκης / Ο τύπος Α.Ε., 1987) και Γ. Δαφνής **Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων**, (τομ. 2), (Αθήνα, Ικαρος 1955).

² Για τον τρόπο με τον οποίο η αντικομμουνιστική προπαγάνδα εκμεταλλεύτηκε το «Μακεδονικό» βλέπε: **Η Εναντίον της Ελλάδας Κομμουνιστική Επιβολή**, (Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις 1983), σ.σ. 7-12.

³ Για ολόκληρη τη διακήρυξη του Κ.Κ.Ε. του 1935 σχετικά με το «Μακεδονικό» βλέπε: **Χρονικό Αγώνων...** οπ.παρ (τομ. 1) σ.σ. 101-102.

⁴ Για τη δικτατορία του Θ. Πάγκαλου αλλά και για τις επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική, (1916-1936), βλέπε: Θάνος Βερέμης **Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική** (Αθήνα: Εξάντας, 1977).

αντιμετωπίζουν με ασυνήθιστη υλική βία απεργούς και διαδηλωτές, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν στελέχη και οπαδοί του Κ.Κ.Ε.¹

Το νομοθετικό σκέλος της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, άρχισε επίσημα με το «*Ιδιώνυμο*»² του Ελ. Βενιζέλου το 1929.

Το «*Ιδιώνυμο*», επίσημα γνωστό και ως Νόμος «Περί μέτρων Ασφαλείας του Κοινωνικού Καθεστώτος και προστασίας των πολιτών», απαγόρευε την ιδέα. Απαγορεύονταν ιδέες και η εφαρμογή τους, που σκόπευαν στην βίαιη ανατροπή του καθεστώτος, τον προσηλυτισμό σε τέτοιες ιδέες ή την απόσπαση μέρους της επικράτειας, δημιουργία ταραχών, απεργίες, «*λοκ άουτ*», υπαίθριες δημόσιες συγκεντρώσεις ατόμων που προσπαθούν να διαδώσουν τις ανατρεπτικές ιδέες, την σύσταση σωματείων για προπαγάνδιση ανατρεπτικών ιδεών. Σύμφωνα με το πέμπτο άρθρο του *Ιδιώνυμου*, αν αξιωματικοί, υπάλληλοι ή Αστυνομικοί εξέφραζαν ή φρονούσαν ανατρεπτικές ιδέες, εκπίπτουν από την θέσης τους για πέντε χρόνια, με προοπτική να εκτέσουν μόνιμα από την υπηρεσία τους. Το έκτο άρθρο, αναφερόταν συγκεκριμένα στον κομμουνισμό, προβλέποντας κυρώσεις για εκπαιδευτικούς, και στρατιωτικούς που προπαγάνδιζαν την κομμουνιστική ιδεολογία. Τα άρθρα εφτά και οκτώ αναφέρονταν σε διαδικαστικά θέματα, και το άρθρο εννιά, όριζε την διαδικασία της εκτόπισης. Το πλέγμα των αντικομμουνιστικών νόμων επεκτείνεται και διογκώνεται στην περίοδο της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου, με βασικό νόμο τον Αναγκαστικό Νόμο 117/36: περί μέτρων προς καταπολέμησην του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών που υποκατέστησε το «*Ιδιώνυμο*», αλλά ήταν πιο αυστηρός.

Η κωδικοποίηση του Α.Ν. 117/36 που έγινε με τον Α.Ν. 1075/38: περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των πολιτών, επαναλάμβανε άλλες αντικομμουνιστικές διατάξεις που ίσχυαν μέχρι τότε και θέσπιζαν ορισμένες κοινοτυπίες τις οποίες είδαμε να αναπαράγονται στην δεύτερη ιστορική φάση της νομοθετικής ή θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας του μεταπολέμου. Συγκεκριμένα ο Μεταξικός αυτός νόμος θέσπιζε τα «*πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων*», τα «*στρατόπεδα συγκέντρωσης*», και τις «*δηλώσεις μετανοίας*», (Αλιβιζάτος Ν. 1986, σ.σ. 417-422).

¹ Παρά την ανατροπή της δικτατορίας του Θ. Πάγκαλου και την επιστροφή της χώρας στον κοινοβουλευτισμό, η αντικομμουνιστική βία συνέχισε να λειτουργεί σε έξαρση.

² Ολόκληρος ο νόμος 4229, παρατίθεται στο Παράρτημα Δ όπως δημοσιεύτηκε στο φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 25/7/29, αρ. 245.

Η παραπέρα ανάλυση του «*Ιδιώνυμου*» από την πλευρά της πολιτικής ιστορίας αλλά και την καθαρά νομική της διάσταση στο: Ν. Αλιβιζάτος - *Οι Πολιτικοί Θεσμοί...* οπ.παρ. σ.σ. 350-361.

Ακόμα ένα παράδειγμα αντικομμουνιστικής βίας στη Β' Ελληνική Δημοκρατία ήταν η κατάθεση της πρότασης στη βουλή από εκπρόσωπους τόσο του Λαϊκού όσο και του Φιλελεύθερου Κόμματος, το 1927, για την άρση της ασυλίας των δέκα βουλευτών του Κ.Κ.Ε.¹

Εκείνο όμως το γεγονός που αποτελεί πραγματικό σταθμό για την αντικομμουνιστική βία στο μεσοπόλεμο με προοπτική την επιβολή της νομοθετικά για μερικές ακόμα δεκαετίες, ήταν η ψήφιση του «Ιδιώνυμου» το 1929 από τη Φιλελεύθερη Κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Ελ. Βενιζέλο.²

Η Β' Ελληνική Δημοκρατία ανατράπηκε μέσα από μια σειρά από συγκρουσιακές καταστάσεις τόσο εσωτερικής όσο και από το πιεστικό βάρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.³ Ήταν μια «κρίση έρπουσα μεν αλλά διαρκής, την οποία εντείνουν οι επιπτώσεις της παγκόσμιας όξυνσής της με φαινόμενα πληθωρισμού, γοργής πτώσης μισθών και ημερομισθίων, τεράστιας ανεργίας, χτυπήματος, της απλής εμπορευματικής παραγωγής και στον αγροτικό τομέα, και στις μικροαστικές δραστηριότητες» (Ρήγος Αλ. 1988, σ. 265).

Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, ήταν ένας παράγοντας έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, επειδή ακριβώς ο πρωταίτιός της Ι. Μεταξάς διακατέχονταν από έναν ακραίο αντικομμουνισμό. Εκτός από τον άκρατο αντικομμουνισμό του, ο Ι. Μεταξάς διακρίνονταν για μια ολοκληρωτική αυταρχική αντίληψη για το πως πρέπει να κυβερνηθεί και να οργανωθεί η ελληνική κοινωνία.⁴

¹ Για παραπέρα πληροφορίες σχετικά με το επεισόδιο αυτό αντικομμουνιστικής βίας στην κοινοβουλευτική Β' Ελληνική Δημοκρατία βλέπε: Χρονικό Αγώνων, οπ.παρ., τομ. 1 σ.σ. 50-51

² Το «Ιδιώνυμο» αναλύεται στο κεφάλαιο 1, μέρος δεύτερο όπου κάνουμε την ανάλυση της νομοθετικής ή θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας. Επίσης ολόκληρο το «Ιδιώνυμο» παρατίθεται στο Παράρτημα Δ, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Για μια σε βάθος νομική ανάλυση του «Ιδιώνυμου» βλέπε στο: Νίκος Αλιβιζάτος Οι πολιτικοί θεσμοί... ο.π. παρ. σ.σ. 350-361.

³ Οι συγκρούσεις της περιόδου 1935-36, υπήρξαν έντονες. Η υποβόσκουσα διαμάχη Λαϊκών - Φιλελεύθερων πέρασε μέσα από μία σειρά από κρίσεις για να καταλήξει στο πραξικόπημα του Κονδύλη της 10ης Οκτώβρη του 1935 με άμεση συνέπεια την παλινρόθωση της Μοναρχίας με το γνωστό δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου. Είχε βέβαια προηγηθεί η απόπειρα Βενιζελικού κινήματος στην 1η Μαρτίου 1935, η αποτυχία του οποίου οδήγησε την κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος να εκκαθαρίσει σε βάθος τις ένοπλες δυνάμεις και τη δημόσια υπηρεσία από όλα σχεδόν τα βενιζελικά στοιχεία.

Ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β' μετά την επιστροφή του έκανε κάποιες κινήσεις προς τον πολιτικό κόσμο για να μπορέσει να ξαναλειτουργήσει ο κοινοβουλευτισμός, όμως η κατάσταση οδηγήθηκε σε αυταρχικές επιλογές με αποκορύφωμα τη δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, που είχε την υποστήριξη του Γεώργιου του Β'.

⁴ Η δικτατορία Μεταξά όπως και η δικτατορία του 1967 υπήρξε παράγοντας έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας με απαγόρευση του Κ.Κ.Ε., όπως εξάλλου και των αστικών κομμάτων. Βλέπε και : Χρονικό Αγώνων... οπ.παρ. σ.σ. 118-119. Επίσης Γρ. Δαφνής, Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων, οπ. παρ. σ.σ. 46-49.

Επειδή πίστευε ότι ο ελληνικός λαός έχει μια τάση προς τον «ατομισμό» και μια έλλειψη της έννοιας της συλλογικής ευθύνης και αφοσίωσης, θα έπρεπε να του καλλιεργηθούν τέτοιες νοοτροπίες κάτω από μια δικτατορία που είχε σαν πρότυπο τη Ναζιστική Γερμανία ή και τη Φασιστική Ιταλία. (Clogg R. 1984, σ. 133). Θεμελιώδης ήταν η αντίθεση του Ι. Μεταξά με τον κοινοβουλευτισμό, αφού πίστευε ότι ο κοινοβουλευτισμός ήταν όργανο της αστικής τάξης που δημιουργήθηκε το 19ο αιώνα, στην περίοδο του «*laissez faire*», όταν δηλαδή η νέα καπιταλιστική τάξη ήταν ελεύθερη να δρα χωρίς κανένα παρεμβατισμό. Τη στιγμή όμως που άρχισε ο νέος κύκλος του κρατικού παρεμβατισμού, σύμφωνα πάντα με τον Ι. Μεταξά, δεν είχε κανένα νόημα η ύπαρξη και η λειτουργία κοινοβουλευτικού καθεστώτος. Με άλλα λόγια πίστευε ότι ο κοινοβουλευτισμός στην εποχή του αποτελούσε περιττό αναχρονισμό. (Μεταξάς Ι, 1969, τομ. 2, σ. 44).

Ειδικότερα για το θέμα του Κ.Κ.Ε., αλλά και του κομμουνισμού γενικότερα, ο Ι. Μεταξάς πίστευε ότι ήταν ένας «κίνδυνος» από τον οποίο ο ίδιος έσωσε τη χώρα, αφού οι ηγέτες του Κ.Κ.Ε. θεωρούντο «*τρελοί ανατροπείς*» και ο κομμουνισμός οριζονταν, πάντα από το Μεταξά σαν «*ξένο πρότυπο τυλιγμένο σε παράφρονους και ψεύτικους ρομαντισμούς που δηλητηριάζουν το Έθνος*». Επιπλέον συνέδεε τον αντικομμουνισμό με τον εθνικισμό και αποκαλούσε τον κομμουνισμό «*ξένο*», «*εχθρό της Ελλάδος*», και «*ασυμβίβαστο*» με τον ελληνικό χαρακτήρα. Έτσι με ένα συνδυασμό εθνικισμού και αντικομμουνισμού ο Μεταξάς επηρεασμένος από τα φασιστικά ρεύματα της εποχής του, επικαλείτο σε κάθε ευκαιρία τον «*κομμουνιστικό κίνδυνο*» που πίστευε ότι προχωρούσε «*μέσα στο σχολείο, μέσα στο στρατώνα, μέσα στο εργοστάσιο και απειλούσε να συντρίψει τα πάντα, να καταρρακώσει την Πατρίδα*» (Μεταξάς Ι. 1969, τομ. 1, σ.σ. 30-45). Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, έθεσε εκτός νόμου το Κ.Κ.Ε., δολοφόνησε, φυλάκισε, βασάνισε και εξόρισε χιλιάδες στελέχη και οπαδούς του, ενώ εμπλούτισε το νομοθετικό οπλοστάσιο της αντικομμουνιστικής βίας με νέους νόμους. Η περίοδος του μεσοπολέμου κλείνει με τη δικτατορία του Ι. Μεταξά και μας δείχνει ότι ο απολογισμός της αντικομμουνιστικής βίας στην πρώτη της φάση, (1929-1940) ήταν πολύ υψηλός.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ο απολογισμός της πρώτης φάσης της αντικομμουνιστικής βίας (1929-1940).

Δολοφονίες	40
Αριθμός φυλακισμένων	330
Συνολικά χρόνια φυλάκισης	2.824
Αριθμός εξορισμένων	1.174
Συνολικά χρόνια εξορίας	1.320
Αριθμός συλληφθέντων	16.775
Καταδίκες με βάση τον Ν. 4229/29	2.271
Καταδίκες για εσχάτη προδοσία	86
Υπέγραψαν δήλωση μετάνοιας	47.000

Πηγή: Συνδυασμός στοιχείων από το: Μοσκόφ Κωστής, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης*, (Αθήνα, Καστανιώτης, 1988), σ. 444, και: *Χρονικό Αγώνων και Θυσιών του Κ.Κ.Ε.*, (Αθήνα, έκδοση της ΚΕ του Κ.Κ.Ε.), τόμος πρώτος, δεύτερη έκδοση, σ.σ. 55-130.

Όπως βλέπουμε και στον πίνακα 4, στην περίοδο από την ψήφιση του «*Ιδιώνυμου*» μέχρι την κήρυξη του πολέμου το 1940, είχαμε: 40 δολοφονίες, 330 φυλακίσεις, 1.174 άτομα στην εξορία, 16.775 συλληφθέντες, 2.271 καταδίκες με βάση το «*Ιδιώνυμο*», 86 καταδίκες για εσχάτη προδοσία, ενώ μας εντυπωσιάζει ο αριθμός των 47.000 πολιτών που αναγκάστηκαν να υπογράψουν δήλωση μετάνοιας.

Στα πλαίσια βέβαια της δικτατορίας, (1936-1940), διώχθηκαν πάρα πολλοί μη-κομμουνιστές, όμως αυτό δεν αλλοιώνει τον ορισμό της Μεταξικής κρατικής βίας σαν «αντικομμουνιστικής», αφού ο ίδιος ο Μεταξάς πίστευε ότι ο μεγαλύτερος «εχθρός» της Ελλάδας ήταν ο «κομμουνισμός», όπως αναλύσαμε προωύτερα.

Με βάση τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε μια έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας στην περίοδο 1929-1940, για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος έχει να κάνει με την κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας που σημειώνεται το 1932, σαν αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 1929. Η οικονομική κατάρρευση είχε σαν συνέπεια την αύξηση της ανεργίας που με τη σειρά της αύξησε τις πολιτικές συγκρούσεις δηλαδή τις απεργίες, τις διαδηλώσεις και τη βίαιη καταστολή τους.¹ Ο δεύτερος λόγος έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας στο μεσοπόλεμο σχετίζεται με την ανάγκη να διαμορφωθεί μια νέα ιδεολογία που να υπερβαίνει την ενδοαστική σύγκρουση βενιζελικών - αντιβενιζελικών που ταλαιπώρησε για πολλά χρόνια τον τόπο. Η νέα αυτή ιδεολογία αν μπορούμε να την ορίσουμε σαν τέτοια, ήταν ο αντικομμουνισμός, και αντίστοιχα το Κ.Κ.Ε. υπήρξε ο κυριότερος αποδέκτης της κρατικής βίας. Γενικότερα φαίνεται ότι ο αντικομμουνισμός του μεσοπολέμου υπήρξε ένα από

¹ Προς το τέλος του μεσοπολέμου, (1938), υπήρχαν στον κόσμο 67 κομμουνιστικά κόμματα από τα οποία 45 ήταν εκτός νόμου. Ειδικότερα στην Ευρώπη υπήρχαν 26 Κ.Κ. από τα οποία 11 ήταν εκτός νόμου. Βλέπε: Ρ. Κούνδουρος, *Η Ασφάλεια του Καθεστώτος* σπ.παρ. σ. 110.

τα ιδεολογικά μέσα που χρησιμοποίησε η κυρίαρχη τάξη στην Ελλάδα για να επιβληθεί στο λαό, προβάλλοντας ουσιαστικά ένα «εσωτερικό εχθρό», που εναντίον του καλείται να συσπειρωθεί το έθνος. (Κατηφόρης Γ. σ.σ. 50, 76).

3.2 Η πολεμική περίοδος (1940-1949)

Η περίοδος του μεσοπολέμου ολοκληρώνεται κάτω από το βάρος της συνεχιζόμενης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, την ανάδειξη φασιστικών καθεστώτων, (Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, Ιαπωνία κ.ά.), και την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου το 1939), ο οποίος ήρθε σαν συνέπεια των αρνητικών πολιτικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που προαναφέραμε. Η Ελλάδα βέβαια μπαίνει στο β' Παγκόσμιο Πόλεμο ένα χρόνο αργότερα αλλά μένει σε πολεμική περίοδο μέχρι τον Αύγουστο του 1949.

Η πρόκληση της φασιστικής Ιταλίας, που εκδηλώθηκε στις 28 του Οκτωβρίου 1940, βρήκε ενωμένο τον ελληνικό λαό, ο οποίος πέτυχε την εντυπωσιακή νίκη στο Αλβανικό μέτωπο. Εξίσου εντυπωσιακή ήταν και η αντίσταση στην επίθεση της ναζιστικής Γερμανίας, στις 6 Απριλίου 1941, αλλά μετά από σθεναρή άμυνα οι Γερμανικές δυνάμεις προέλασαν και έτσι η χώρα εισήλθε στην περίοδο της τριτλής ξενικής κατοχής.

Κατοχή - Το φαινόμενο Ε.Α.Μ.: Η κατοχή κατήργησε στην ουσία το ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος, αφού και ο Γεώργιος Β' μαζί με τμήμα της αστικής πολιτικής ηγεσίας,¹ κατέφυγε στο εξωτερικό και οι κατοχικές κυβερνήσεις ήταν «δοτές» δηλαδή διορισμένες από τον ξένο κατακτητή και έτσι αδύνατο να κερδίσουν λαϊκό έρεισμα.

Την έλλειψη επίσημου και νόμιμου ελληνικού κράτους αντικατέστησε σε μεγάλο βαθμό η μορφή της λαϊκής εξουσίας που είχε δημιουργήσει το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, (ΕΑΜ),² στις ελεύθερες περιοχές της Ελλάδας, η οποία είχε προεκτάσεις και συνέπειες για τη διαμόρφωση της μεταπολεμικής κατάστασης στην Ελλάδα. Το ΕΑΜ έφτιαξε πράγματα πρωτόγνωρα για τον τόπο.³ Έκανε δίκτυα επικοινωνιών στις ορεινές περιοχές, με τον ασύρματο, με τους αγγελιαφόρους και με τα τηλέφωνα που ποτέ δεν είχαν φθάσει σε τέτοια αρτιότητα.

¹ Βλέπε: Α. Ρήγος, «*Αστικός Πολιτικός Κόσμος και Ένοπλη Αντίσταση*» στο: Κ. Κουτσούκης, (επιμ.), *Η Εθνική Αντίσταση στην Ευρυτανία*, (Αθήνα: Επιστημονική Βιβλιοθήκη Ε.Κ.Π.Ε. 1995), σ.σ. 55-71.

² Το ΕΑΜ ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1941 με πρωτοβουλία και ενεργό συμμετοχή του Κ.Κ.Ε. Βλέπε και: Μ. Βαφειάδης, *Απομνημονεύματα*, (τομ. 2), (Αθήνα: Λιβάνης, 1985) και: Τ. Μπέικος *Η λαϊκή εξουσία...* σπ.παρ. και στο: *Χρονικό Αγώνων...* (τομ. 1) σπ.παρ. σ.σ. 143-145.

³ Για τον κοινωνικό προσανατολισμό του ΕΑΜ στα πλαίσια της δημιουργίας «*λαϊκού κράτους*» βλέπε και: Κ. Τσουκαλάς, *Η Ελληνική Τραγωδία*, (Αθήνα: Νέα Σύνορα 1981), σ.σ. 50-52

Βελτίωσε τους αυτοκινητόδρομους και λειτούργησε τα σχολεία, την τοπική αυτοδιοίκηση, τα λαϊκά δικαστήρια, τις δημόσιες υπηρεσίες που είχαν κλείσει με τον πόλεμο. Για πρώτη φορά λειτουργούσαν θέατρα, εργαστήρια και τοπικά κοινοβούλια. Με άλλα λόγια οργανώθηκε κοινωνική ζωή στη θέση της πατροπαράδοτης ατομιστικής ζωής του έλληνα αγρότη. (Woodhouse C.M. 1948, σ.σ. 224-225).

Όλα αυτά συνηγορούν στο ότι θα πρέπει να δούμε το ΕΑΜ, όχι μόνο σαν μια απλή απελευθερωτική οργάνωση, ούτε καν σαν ένα κίνημα. Πρόκειται για ένα «λαϊκό κράτος» το οποίο υποκαθιστούσε το μεσοπολεμικό επίσημο κράτος στην απουσία του, και ουσιαστικά αναβίωνε μια νέα Μεγάλη Ιδέα, με πατριωτικές, πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές διαστάσεις. (Κατηφόρης Γ. 1975, σ. 78).

Η στρατιωτική πτέρυγα του ΕΑΜ ήταν ο Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός, (Ε.Λ.Α.Σ.), άρχισε ένοπλη δράση ενάντια στον κατακτητή το καλοκαίρι του 1942. Σε σύγκριση με άλλες αντιστασιακές οργανώσεις,¹ το ΕΑΜ ήταν η ισχυρότερη και η καθολικότερη. Στην πολιτική του διάσταση το ΕΑΜ ήταν πλατύτερο από το Κ.Κ.Ε. αφού μάλιστα υποβάθμισε τις θέσεις του για «κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής» και την «κολεκτιβοποίηση της γης», ενώ δόθηκε έμφαση σε εθνικοαπελευθερωτικές και πατριωτικές θέσεις. (Χρονικό... 1986, σ.σ. 144-146). Ειδικότερα για το πολιτειακό ζήτημα το ΕΑΜ διακήρυξε ότι μετά την απελευθέρωση ο λαός θα έπρεπε ελεύθερα να αποφανθεί για τη μορφή του πολιτεύματος. Καθώς η ξενική κατοχή πλησίαζε στο τέλος της ήταν φανερό ότι το ΕΑΜ είχε ξεπεράσει τα όρια μιας απλής ένοπλης αντιστασιακής οργάνωσης και αποκτούσε μια δυναμική τέτοια που θα μπορούσε να το αναδείξει σε οργάνωση εξουσίας με προοπτική να διαμορφώσει τη μεταπολεμική πολιτική, οικονομική, κοινωνική και διεθνοσχεστική κατάσταση της Ελλάδας.

¹ Στην κατοχή (1941-1944), εκτός από το ΕΑΜ οργανώθηκαν και άλλες αντιστασιακές ομάδες όπως για παράδειγμα ο Ε.Δ.Ε.Σ, η Ε.Κ.Κ.Α. η «Μπουμπουλίνα», το Α.Α.Α. η Ε.Ο.Κ. κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η οργανωμένη δύναμη του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. (1944)

Αθήνα - Πειραιάς (Περίχωρα Αττικής)	550.000
Στερεά Ελλάδα	180.000
Θεσσαλία	240.000
Ήπειρος	100.000
Μακεδονία (Θεσ/νίκη Κ. και Δ. Μακεδονία)	450.000
Αν. Μακεδονία - Θράκη	200.000
Πελοπόννησος	250.000
Κρήτη και άλλα νησιά Αιγαίου	150.000
Σύνολο	2.120.000

Πηγή: Βασίλης Μπαρτζιώτας Εθνική Αντίσταση και Δεκέμβρης 1944 (Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1980), σ. 159.

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 5 η οργανωμένη δύναμη του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ το 1944, δηλαδή τη χρονιά της απελευθέρωσης έφτανε στον εντυπωσιακό αριθμό 2.120.000 με ένα εξίσου εντυπωσιακό καταμερισμό στην περιοχή της πρωτεύουσας αλλά και σε όλα τα διαμερίσματα της χώρας από τη Θράκη μέχρι την Κρήτη και από τα νησιά του Αιγαίου μέχρι την Ήπειρο.

Ήταν μια δύναμη που χωρίς ουσιαστικό εσωτερικό αστικό αντίπαλο, είχε πιθανότητες να γίνει εξουσία.

Προς το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, η πρώην Σοβιετική Ένωση είχε κάτω από τον έλεγχό της σχεδόν ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη, την Μαντσουρία, την Βόρεια Κορέα και το 1945 φαινόταν ότι είχε μεγάλες πιθανότητες να επεκτείνει την επιρροή της στο Ιράν, την Ελλάδα και την Τουρκία.

Ο Ι. Στάλιν, αναμφισβήτητος ηγέτης της νικηφόρας πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αιτιολογούσε την επέκταση της Σοβιετικής επιρροής στον κόσμο, όχι μόνο σαν συνέπεια του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου αλλά και σαν ανάγκη προστασίας της εθνικής ασφάλειας της χώρας του. Οι συνέπειες του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου για την πρώην Σοβιετική Ένωση ήταν μεγάλες σε αριθμό απολεσθέντων στρατιωτών, άμαχου πληθυσμού αλλά και υλικών ζημιών. Παρά την παγίωση των Σοβιετικών θέσεων και επιρροών, κύρια στην Ανατολική Ευρώπη, ο Ι. Στάλιν ήταν αντίθετος στα επαναστατικά κινήματα στην Κίνα, την Ελλάδα καθώς και στην υποστήριξη που παρείχαν μέχρι το 1948 οι Γιουγκοσλάβοι του Τίτο στον «Δημοκρατικό Στρατό» της Ελλάδας. Η προσεκτική αυτή στάση του Ι. Στάλιν αιτιολογείται από την προσπάθειά του να τηρηθεί η συμφωνία της Γιάλτας, (Φεβρουάριος 1945), που νομιμοποιούσε τις ζώνες επιρροής και των ΗΠΑ και της χώρας του, κύρια στην Ευρώπη.

Παράλληλα ο Ι. Στάλιν φοβόταν μήπως υπάρξει «ιδεολογική λοίμωξη» των Σοβιετικών λαών από την επαφή τους με τη Δύση, και τις επιρροές της στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου. Όσο ο Ι. Στάλιν φοβόταν ότι οι «δυτικές ιδέες» θα επηρέαζαν τους λαούς της Σοβιετικής Ένωσης, άλλο τόσο οι δυτικές δυνάμεις φοβούνταν ότι οι δικοί της λαοί θα επηρεασθούν από τον Σοβιετικό Κομμουνισμό. Εξ' άλλου όσο ο Ι. Στάλιν διατηρούσε μια μυστικότητα γύρω από το καθεστώς του, άλλο τόσο οι «δυτικοί» διακατέχονταν από το φόβο του «Σταλινισμού» και πιο συγκεκριμένα την πιθανότητα να επικρατήσουν Σταλινικά καθεστώτα στην Δυτική Ευρώπη αλλά και άλλες χώρες.¹

Γνωστό στους Δυτικούς ήταν ότι η πρώην Σοβιετική Ένωση είχε συνεργασθεί στο παρελθόν με την Ναζιστική Γερμανία με το «Σύμφωνο μη Επίθεσης» του 1939, (Μολώτοφ-Ρίμπεντροφ), όμως και οι Δυτικές δυνάμεις τότε είχαν συναινέσει στην παράδοση ουσιαστικά στην Γερμανία, της πρώην Τσεχοσλοβακίας, με το «Σύμφωνο του Μονάχου, το 1938.²

Μετά από τις δύο αυτές συμφωνίες, έγινε τελικά ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, που οδήγησε στην υποχρεωτική συνεργασία της πρώην Σοβιετικής Ένωσης με τις δυτικές δυνάμεις. Η γνωστή συμμαχία του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, κύρια ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Βρετανία και την πρώην Σοβιετική Ένωση, οδήγησε όπως είναι γνωστό, στην οριστική ήττα του Άξονα, Γερμανίας - Ιταλίας και Ιαπωνίας.

Η αρμονική συνεργασία δυνάμεων με διαφορετικά πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά συστήματα άρχισε να κλονίζεται το 1943. Αυτό οφείλετο κύρια στην επιθυμία του Στάλιν να ανοίξουν οι Δυτικοί ένα δεύτερο μέτωπο στην Ευρώπη ώστε να ελαττωθεί η πίεση στην ίδια την χώρα του από τις δυνάμεις του άξονα και κύρια της Ναζιστικής Γερμανίας. Η άρνηση των Δυτικών συμμάχων να ανοίξουν το δεύτερο αυτό μέτωπο, μέχρι τον Ιούνιο του 1944, (απόβαση στην Νορμανδία), δημιούργησε καχυποψία στο Στάλιν σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις ή ακόμα και την ειλικρίνεια των Συμμάχων.

Για τον Στάλιν υπήρχε πάντα η υποψία ότι οι Δυτικές δυνάμεις δεν θα έβλεπαν αρνητικά την ολοκληρωτική καταστροφή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που ήταν η μόνη τότε χώρα στον κόσμο με σύστημα «δικτατορίας του προλεταριάτου». Τις καχυποψίες του Στάλιν ενίσχυε και το γεγονός ότι οι Δυτικοί με τον τρόπο τους απέκλειαν την Σοβιετική Ένωση από οποιοδήποτε επιρροή στην πρόσφατα απελευθερωμένη Ιταλία.

¹ Για παραπέρα ανάλυση της διαμόρφωσης του μεταπολεμικού κόσμου βλέπε και: Γ. Γιαννουλόπουλος, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος*, ... οπ.παρ. σ.σ. 23-80.

² Βλέπε και: A. Ulam, *Expansion and...* οπ.παρ. σ.σ. 234-314.

Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με την όλη έκβαση του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, ανάγκαζε τις δυτικές δυνάμεις, κύρια τις ΗΠΑ και την Βρετανία, να έρθουν σε συνεννοήσεις με την πρώην Σοβιετική Ένωση για το πως θα διαμορφώνονταν το μεταπολεμικό διεθνές σύστημα.¹

Η πρώτη συνάντηση κορυφής που είχε σαν σκοπό την πιο πάνω προβληματική ήταν η γνωστή διάσκεψη της Τεχεράνης τον Νοέμβριο του 1943. Με την διάσκεψη αυτή γινόταν η πρώτη αναγνώριση από τις ΗΠΑ και την Βρετανία της Σοβιετικής ζώνης επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη. Ακολούθησε η παραπέρα ενίσχυση των Σοβιετικών θέσεων με την απελευθέρωση της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, (Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1944), από τα Σοβιετικά στρατεύματα.

Τον Οκτώβριο του 1944 επακολούθησε η γνωστή συμφωνία Churchill-Stalin, στη Μόσχα με την οποία η πρώην Σοβιετική Ένωση αποκτούσε πλήρη ελευθερία δράσης στη Βαλκανική χερσόνησο. Σε αυτή τη συνάντηση αποφασίστηκε για παράδειγμα ότι, η πρώην Σοβιετική Ένωση θα είχε 90% επιρροή στην Ρουμανία και 75% επιρροή στην Βουλγαρία. Η Γιουγκοσλαβία και η Ουγγαρία θα είχαν 50% Σοβιετική και 50% Δυτική, (Βρετανική), επιρροή και τέλος στην Ελλάδα η Δυτική επιρροή θα έφθανε στα 90%. (Ulam A. 1974, σ. 364). Πρέπει να σημειωθεί ότι η συμφωνία αυτή γινόταν σχεδόν ένα μήνα πριν τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1944 στην Αθήνα, γνωστά σαν «Δεκεμβριανά». Έχει μάλιστα υποστηριχθεί ότι οι ηγέτες του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ πιθανόν να μην γνώριζαν ότι είχε υπάρξει τέτοια συμφωνία. Έτσι, σύμφωνα με τον Wegs και άλλους ιστορικούς, η πρώην Σοβιετική Ένωση δεν θεωρούσε την Ελλάδα τόσο σημαντική για την εθνική της ασφάλεια.² Εξ άλλου οι Η.Π.Α. και η Βρετανία είχαν επιτύχει την υπεροχή στο συσχετισμό δυνάμεων στη μεταπολεμική Ελλάδα. Ο Churchill βέβαια πίστευε πάντα ότι ο Στάλιν θα τηρήσει τις συμφωνίες που είχε υπογράψει.

Τον Φεβρουάριο του 1945 έλαβε χώρα η γνωστή διάσκεψη της Γιάλτας, ανάμεσα στον Churchill, στον Roosevelt και τον Στάλιν. Στην Γιάлта συζητήθηκε κύρια η μελλοντική κατάσταση της Γερμανίας όπως και το θέμα των αποζημιώσεων προς τρίτες χώρες, κλπ.

¹ Βλέπε στο ίδιο: σ.σ. 314-338.

² Βλέπε στο ίδιο: σ.σ. 268-272.

Στο θέμα της Ελλάδας επικυρώνονταν ουσιαστικά η αναλογία 90% Δυτική επιρροή και 10% Σοβιετική επιρροή. Για την Βουλγαρία άλλαξε η αναλογία 75% Σοβιετική επιρροή και 25% Δυτική επιρροή, που είχε συμφωνηθεί στην Τεχεράνη το 1943. Η «Γιάλτα» έδινε 90% επιρροή στην Ανατολή για την Βουλγαρία, δηλαδή το αντίστροφο από ότι είχε συμφωνηθεί για την Ελλάδα. (Ulam A. 1974, σ.σ. 367-377).

Χαρακτηριστικά είναι ότι για την πρώην Γιουγκοσλαβία η «Γιάλτα» διατηρούσε την αναλογία 50% Δυτική επιρροή και 50% Σοβιετική επιρροή όπως είχε γίνει και στην Τεχεράνη το 1943. Άρα η διάσπαση της στενής Γιουγκοσλαβικής-Σοβιετικής συμμαχίας από τον Τίτο το 1948 μπορεί να ερμηνευθεί σαν τήρηση της συμφωνίας της Γιάλτας, αφού η αναλογία 50%-50% δεν ήταν παρά γνώρισμα μιας ανεξάρτητης ή ουδέτερης Γιουγκοσλαβίας.

Η τρίτη μεγάλη και γνωστή διάσκεψη ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Βρετανία και την πρώην Σοβιετική Ένωση, έλαβε χώρα στο Potsdam της Γερμανίας τον Ιούλιο του 1945, (Γιανουλόπουλος Γ. 1992, σ.σ. 70-73).

Ο θάνατος του Roosevelt, σχεδόν αμέσως μετά την διάσκεψη της Γιάλτας, ανέβασε στην προεδρία των Η.Π.Α. τον Truman που συναντήθηκε στο Potsdam με τους Churchill και Στάλιν. (Ulam A. 1974, σ.σ. 390- 394).

Η διάσκεψη του Potsdam δεν ανέτρεπε τίποτα από αυτά που είχαν συμφωνηθεί στην Τεχεράνη και την Γιάλτα. Έλυνε όμως τυπικά προβλήματα γύρω από την συμμαχική διανομή και κατοχή της Γερμανίας, όπως και άλλα διαδικαστικά θέματα. Σημειώνουμε ότι η διάσκεψη του Potsdam λάβαινε χώρα όταν στην Ελλάδα ίσχυε η Συμφωνία της Βάρκιζας, με την παράλληλη έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας κυρίως από παρακρατικές οργανώσεις της άκρας δεξιάς.

Η συνεννόηση των τριών μεγάλων νικητών του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου δεν σήμαινε ότι το διεθνές σύστημα θα διαμορφωνόταν παραπέρα ειρηνικά και ομαλά. Σχεδόν δύο χρόνια μετά την διάσκεψη στο Potsdam, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Η. Truman ανακοίνωσε το γνωστό του Δόγμα που είχε σαν κύριο άξονα την παροχή βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία για την αντιμετώπιση του «κομμουνιστικού κινδύνου», (Wegs J. 1984, σ. 14). Την ίδια χρονιά έμπαινε σε εφαρμογή το «Σχέδιο Marshall» που απέβλεπε στην οικονομική ανασυγκρότηση της Δυτικής Ευρώπης με Αμερικάνικη βοήθεια, δηλαδή στην καταπολέμηση του κομμουνισμού με οικονομικά μέσα. (Wegs J. 1984, σ.σ. 37, 39, 432).

Το 1947 ήταν χρονιά αποφασιστικής σημασίας για την αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα, αφού τότε ψηφίστηκε ο Αναγκαστικός Νόμος 509/47, που έθεσε εκτός νόμου το ΚΚΕ, το ΕΑΜ και την Εθνική Αλληλεγγύη, (ΕΑ) και άλλες οργανώσεις. Η Εμφύλια σύγκρουση έμπαινε σε αποφασιστική φάση στην Ελλάδα, και διαφαίνονταν η τελική επικράτηση των μη-

κομμουνιστικών δυνάμεων. Μια χρονιά πριν, το 1946, ο Churchill είχε επισημάνει την έναρξη του λεγόμενου «Ψυχρού Πολέμου», όπως ονομάστηκε η ένταση ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση που είχε και έντονη αντικομμουνιστική χροιά. Στην γνωστή του ομιλία στο Fulton, Missouri των ΗΠΑ, ο Churchill, παρόντος και του Προέδρου Truman, επιτέθηκε στην πρώην Σοβιετική Ένωση, και κύρια στην επέκταση της επιρροής της στην Ανατολική Ευρώπη. Ανάμεσα σε άλλα ο Churchill δήλωνε ότι «μια σκιά είχε πέσει πάνω από την Ευρώπη που τόσο είχε φωτισθεί από την συμμαχική νίκη». Σύμφωνα πάντα με τον Churchill παράμενε άγνωστο τι θα έπραττε η Σοβιετική Ένωση και η «κομμουνιστική διεθνής» με υπαινιγμούς για τη Σοβιετική Επιδίωξη για παγκόσμια κυριαρχία. «... ένα σιδηρούν παραπέτασμα διαπερνούσε τώρα την (ευρωπαϊκή) ήπειρο».¹

Προειδοποιούσε ότι πολλές χώρες, όπως για παράδειγμα η Ιταλία και η Γαλλία, κινδύνευαν από τα Κομμουνιστικά τους Κόμματα ή και πέμπτες φάλαγγες που απειλούσαν άμεσα τον «Χριστιανικό πολιτισμό», (Γιανουλόπουλος Γ. 1992, σ. 68). Τους φόβους του Churchill ενίσχυσε η ανοδική πορεία του Μάο Τσε Τούνγκ στην Κίνα που μέχρι το 1949, επικράτησε και κατόρθωσε έτσι να επιβάλλει τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» στην πολυανθρωπότερη τότε χώρα του κόσμου, και να περιορίσει την Δυτική επιρροή στην Ασία. Ο Churchill με την ομιλία που προαναφέραμε, έθετε τους τόνους του μεταπολεμικού κόσμου, όπου έμελλε να κυριαρχήσει η ένταση ανάμεσα στους δύο μεγάλους συνασπισμούς, που με ορισμένα διαλείμματα ύφεσης, κράτησε μέχρι το 1989.

Αποφασιστικής σημασίας στην διαμόρφωση του διπολικού διεθνούς συστήματος ήταν και οι εξελίξεις στην Ελλάδα. Η ήττα του «Δημοκρατικού Στρατού» τον Αύγουστο του 1949, παγίωσε την Δυτική επιρροή στον Ελληνικό χώρο που ήταν και είναι στρατηγικής σημασίας, λόγω της θέσης του ανάμεσα στη Βαλκανική, την Ασία και την Μέση Ανατολή. Η νίκη του Ελληνικού Κυβερνητικού Στρατού, σε συνδυασμό με την υποχώρηση της Σοβιετικής Ένωσης από αξιώσεις επί της Τουρκίας και του Ιράν, παγίωσε την Δυτική επιρροή όχι μόνον στην Ελλάδα, αλλά και την ευρύτερη περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Το 1947 που προαναφέραμε σαν χρονιά έξαρσης του διεθνούς αλλά και ελληνικού αντικομμουνισμού, ήταν και χρονιά αποφασιστικής ενίσχυσης και προώθησης του Διεθνούς Κομμουνισμού. Επειδή ο Στάλιν είχε υποσχεθεί στους Δυτικούς

¹ Βλέπε και: J.R. Wegs, Europe Since 1945, (New York: St Martin's Press 1984), σ.σ. 12-13.

συμμάχους την διάλυση της «Κομμουνιστικής Διεθνούς» ή Κομιντέρν, ίδρυε του Σεπτέμβρη του 1947 το Διεθνές Γραφείο Κομμουνιστικής Πληροφόρησης ή Cominform. Η Cominform χαρακτήριζε το Δόγμα Truman και το Σχέδιο Marshall σαν προσπάθειες υποδούλωσης των λαών. Παράλληλα η Cominform έδινε εντολή στα Δυτικοευρωπαϊκά Κομμουνιστικά Κόμματα να εγκαταλείψουν τις οικουμενικές μεταπολεμικές κυβερνήσεις, και να αντιταχθούν στο Σχέδιο Marshall και το Δόγμα Truman.

Τον Φεβρουάριο του 1948, γινόταν το πρώτο κομμουνιστικό πραξικόπημα στην πρώην Τσεχοσλοβακία, πράγμα που ανησυχούσε ιδιαίτερα και την Ελλάδα αφού μέχρι και το 1967 το αντικομμουνιστικό κράτος επέσειε τον φόβο «κομμουνιστικού πραξικοπήματος» τύπου Τσεχοσλοβακίας, (Wegs J. 1984, σ. 16).

Η ίδρυση το Μάρτη του 1944 της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης, (Π.Ε.Ε.Α.), είχε σαν σκοπό να εκφραστεί σε καθαρά πολιτικό επίπεδο το ΕΑΜ και να είναι έτοιμο για την επερχόμενη απελευθέρωση.¹

Η ακόμα εξόριστη αστική ελληνική κυβέρνηση Τσουδερού, όπως βέβαια και ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β΄ και οι Βρετανοί, ανησυχούσαν για τον όλο και πιθανότερο ενδεχόμενο να γίνει το ΕΑΜ εξουσία και να διαμορφώσει εκείνο τη μετακατοχική πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα (Clogg, R., 1979, σ.σ. 154-156). Ενδεικτικό παράδειγμα της «ανησυχίας» των Βρετανών ήταν η άμεση και αυστηρή αντιμετώπιση της στάσης των φιλο-ΕΑΜικών αξιωματικών στον εξόριστο ελληνικό στρατό του Καΐρου, (Μάρτης - Απρίλης 1944).²

Η αβεβαιότητα για την πολιτική κατάσταση που επρόκειτο να διαμορφωθεί στη μετακατοχική Ελλάδα, κορυφώθηκε με τα γεγονότα του Δεκέμβρη 1944. Με αφορμή την ένοπλη επίθεση από «άγνωστους» ενάντια στη μεγάλη λαϊκή διαδήλωση της 3ης Δεκέμβρη, η ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας έζησε μια πρωτοφανή ένοπλη σύγκρουση, ανάμεσα στον ΕΑΜ - ΕΛΑΣ από τη μια και τις Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις από την άλλη συνεπικουρούμενες από ντόπιες αντικομμουνιστικές δυνάμεις. Η μεγάλη αυτή σύγκρουση που μαίνονταν για 33 μέρες και που

¹ Ο διακηρυγμένος σκοπός της Π.Ε.Ε.Α. ήταν να οργανώσει την διοίκηση των περιοχών εκείνων που ελέγχονταν από το Ε.Α.Μ. (Η Π.Ε.Ε.Α.) «... Εκτός από την έκδοση ομολόγων για τέσσερα εκατομμύρια οκάδες σιτάρι και το ειδικό ερωτηματολόγιο, που είχε σταλεί στις τοπικές διοικήσεις για την συγκέντρωση στοιχείων για τις πολεμικές καταστροφές... κατάρτιση νομοθετημάτων για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και την απόδοση δικαιοσύνης» (Αγγελόπουλος σ. 65, 1994).

Για παραπέρα ανάλυση της μεταβατικής περιόδου από την κατοχή στον Εμφύλιο, και ειδικότερα τον ρόλο της Π.Ε.Ε.Α. βλέπε: Αγγελόπουλος Αγγελος Από την Κατοχή στον Εμφύλιο, (Αθήνα: Παρουσία, 1994) σ.σ. 48-54.

² Ο W.Churchill διέταξε την καταστολή της στάσης, που στοίχισε ένα νεκρό. Οι άλλοι στασιαστές καταδικάστηκαν σε θάνατο, αλλά οι ποινές δεν εκτελέστηκαν.

Βλέπε και: Reginald Leeper - When Greek Meets Greek, (London: χ. εκδ. 1960).

έμεινε στην ιστορία σαν «Δεκεμβριανά» ή «Μεγάλος Δεκέμβρης», απετέλεσε το πρώτο βήμα για την ήττα του ΕΑΜ και την αναπαραγωγή του προπολεμικού αντικομμουνιστικού αστικού προτύπου εξουσίας.¹ Η Συμφωνία της Βάρκιζας,² η «λευκή αντικομμουνιστική τρομοκρατία»³ και η ανανεωμένη πλήρης εμφυλιοπολεμική σύγκρουση που ακολούθησε έβαλε τις βάσεις για να διαμορφωθεί αντικομμουνιστικό κράτος.⁴

Ο Εμφύλιος και η έκβασή του υπέρ των αντικομμουνιστικών αστικών δυνάμεων συνεπικουρούμενων από τους Αγγλοαμερικάνους, διαμόρφωσε μια κατάσταση που ήταν δυσμενής για τον εκδημοκρατισμό της χώρας και που είχε το σπέρμα για ένα νέο διχασμό. (Γιανουλόπουλος Γ. 1992 σ.σ. 277-280).

Η παλινόρθωση της Μοναρχίας, η ενίσχυση του κύρους του Γενικού Επιτελείου Στρατού, (ΓΕΣ), που ελέγχονταν από τα πιο αντιδραστικά στοιχεία, η συρρίκνωση του κομματικού φάσματος με την απαγόρευση του ΚΚΕ, η ύπαρξη και η δράση αντικομμουνιστικού παρακρατικού μηχανισμού, η ψήφιση ισχυρού αντικομμουνιστικού νομοθετικού πλαισίου, η πλήρης εξάρτηση - ένταξη της Ελλάδας στο

¹ Για μια αρχειακή παρουσίαση των γεγονότων από το Μάιο του 1944 μέχρι το Μάρτιο του 1945, με εκτενείς αναφορές στα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1944, βλέπε: *Λευκή Βίβλος του ΕΑΜ*, (Αθήνα: Κλεψύδρα, 1975 ανατύπωση από έκδοση των Τρικάλων της 1ης Φλεβάρη 1945) σ.σ. 37-69.

Για την επίσημη θέση του Κ.Κ.Ε. για το «Μεγάλο Δεκέμβρη» όπως τον ορίζει, βλέπε: *Χρονικό Αγώνων...* οπ.παρ. σ.σ.36-248. Επίσης Κ. Τσουκαλάς, *Η Ελληνική Τραγωδία...* οπ.παρ. σ.σ. 73-80.

Για τη γνωστή αντικομμουνιστική θέση για τα γεγονότα του Δεκεμβρη 1944, βλέπε: Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου *Πολιτική Αγωγή*, (Αθήνα: Kabanias Hellas, 1970), σ.σ. 441-444.

² Μετά από τις βίαιες συγκρούσεις στην Αθήνα, υπογράφηκε συμφωνία ανακωχής ανάμεσα στον ΕΛ.ΑΣ. και τα αγγλικά στρατεύματα στις 11 Γενάρη 1945.

Με βάση την συμφωνία αυτή, η κυβέρνηση δεσμεύτηκε να διασφαλίσει τις πολιτικές και ατομικές ελευθερίες των πολιτών, να άρει τον στρατιωτικό νόμο, να συγκροτηθεί εθνικός στρατός, και να διενεργηθεί δημοψήφισμα για το πολιτειακό μέσα στο 1945.

Ο ΕΛΑΣ όπως και η εθνική πολιτοφυλακή, και το ΕΛΑΝ, αναλάμβαναν την υποχρέωση να ελευθερώσουν όποιους πολίτες είχαν συλλάβει, και να παραδώσουν τον βαρύ οπλισμό τους.

Το 1945 ήταν χρονιά έξαρσης της παρακρατικής γενικευμένης βίας, που διευκόλυνε την έναρξη γενικευμένης εμφύλιας σύγκρουσης, με χρονικό σημείο εκκίνησης την μέρα των βουλευτικών εκλογών, 31 Μάρτη 1946, και με αφορμή την επίθεση μιας ομάδας ένοπλων του ΕΑΜ στον Σταθμό Χωροφυλακής του Λιτόχωρου.

Για τη Συμφωνία της Βάρκιζας βλέπε: Κ. Τσουκαλάς, *Η Ελληνική Τραγωδία...* οπ.παρ. σ.σ. 80-81.

³ Τον Μάρτιο του 1946 έγιναν βουλευτικές εκλογές, με αποχή του ΚΚΕ, χωρίς να αναφέρονται στον επίσημο στατιστικό πίνακα ο αριθμός των εγγεγραμμένων. Η διαδικασία έγινε κάτω από τον έλεγχο της διεθνούς Επιτροπής παρατηρητών. Νικήτης ήταν η Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων (δεξιά), με 55,12% και 206 έδρες από τις 352. Βλέπε και: J. Meynaud, *Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα*, (Αθήνα: Μπάνρον 1974), Στατιστικό Παράρτημα.

⁴ Ο Αναγκαστικός Νόμος 509/47, (βλέπε παράρτημα Δ), έθεσε εκτός νόμου το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, (ΚΚΕ), το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, (ΕΑΜ), και την Εθνική Αλληλεγγύη (ΕΑ), και απετέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο του αντικομμουνισμού.

Για μια παρουσίαση και ανάλυση του Εμφυλίου, (1946-1949), από την αστική πλευρά βλέπε: Δημήτρης Ζαφειρόπουλος - *Ο Αντισυμμοριακός αγών*, 1946-1949 (Αθήνα: αυτοέκδοση, 1966).

Για μια ανάλυση των γεγονότων της ευρύτερης περιόδου 1941-1949 από την Βρετανική πλευρά βλέπε: C.M. Woodhouse *The Struggle for Greece 1941-9* (London: Hart-Davis, Mc Gibbons 1976).

Οι θέσεις του ΚΚΕ, με μια χρονολογική προσέγγιση, στο: *Εξήντα Χρόνια Αγώνων και Θυσιών χρονικό του ΚΚΕ Τόμος II 1945-1978* (Αθήνα: έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, 1979) σ.σ. 29-77.

Δυτικό Συνασπισμό, με κύριο σύμμαχο - προστάτη τις Η.Π.Α.,¹ η ύπαρξη χιλιάδων πολιτικών προσφύγων έξω από τον κυρίαρχο χώρο, η ύπαρξη χιλιάδων πολιτικών κρατούμενων μέσα στην Ελλάδα, συνέθεσαν τους βασικούς παράγοντες διαμόρφωσης των πολιτικοοικονομικοκοινωνικών εξελίξεων στην Ελλάδα μέχρι τη μεταπολίτευση του 1974.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Οι συνέπειες του Εμφύλιου: (1944-1949)

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ
Φονευθέντες αξιωματικοί	651
Τραυματισθέντες αξιωματικοί	1.708
Εξαφανισθέντες αξιωματικοί	186
Φονευθέντες οπλίτες	7.789
Εξαφανισθέντες οπλίτες	5.260
Σύνολο κυβερνητικού στρατού	15.594
Φονευθέντες «κομμουνιστές»	38.421
Οι απώλειες του «Δημοκρατικού Στρατού», (1946-1949):	23.000 ^{*1}
Εκτελέσεις ^{*2}	6.000
Φυλακίσεις	40.000
Πολιτικοί πρόσφυγες	100.000
Σύνολο ανθρώπινου δυναμικού	238.609
ΥΛΙΚΕΣ ΖΗΜΙΕΣ	
Καταστροφείσες κατοικίες	47.000
Καταστροφείσες βιομηχανικές επιχειρήσεις και νοσοκομεία	240
Καταστροφείσες γέφυρες	930
Καταστραφέντα σχολεία	1.650
Ζώα που εξοντώθηκαν	1.500.000

Πηγή: Επεξεργασία και συνυπολογισμός στοιχείων από:

Ζαφειρόπουλος Δημήτρης ο Αντιστασιακός Αγών, 1946-1949, Αθήνα, (χ.εκδ.), 1956, σ.670 και Γενικό Επιτελείο Στρατού στο: *Σύντομη Ιστορία του ΚΚΕ*, Μέρος Α', έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, σ.σ. 285-286.

*1 Δίδεται συνολικός αριθμός που περιλαμβάνεται νεκρούς, τραυματίες και αγνοούμενους.

*2 Δεν αποκλείεται πολλοί από τους εκτελεσθέντες να συμπεριλαμβάνονται στον αριθμό των νεκρών του «Δημοκρατικού Στρατού».

Επιπλέον την όλη προοπτική κοινωνικής και οικονομικής ανασυγκρότησης βάραιναν και οι συνέπειες του Εμφύλιου σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικές ζημιές. Όπως βλέπουμε στον πίνακα 6, από ένα συνυπολογισμό νεκρών, φυλακισμένων, εξαφανισμένων και πολιτικών προσφύγων, η Ελλάδα στην περίοδο 1944-1949 απώλεσε περίπου 238.609 άτομα. Η συνολική εικόνα των υλικών ζημιών ήταν εντυπωσιακή με 47.000 κατεστραμμένες κατοικίες, 240 κατεστραμμένες βιομηχανικές επιχειρήσεις και νοσοκομεία, 930 κατεστραμμένες γέφυρες, 1.650 κατεστραμμένα σχολεία και 1.500.000 εξοντωμένα ζώα. Εάν προσθέσουμε σε όλα αυτά τις καταστροφές από τον πόλεμο και την κατοχή, δηλαδή την περίοδο 1940-1944, διαφαίνεται ότι η μετεμφυ-

¹ Βλέπε και: Γ. Γιαννιλόπουλος, «Από το Μεσοπόλεμο στη Βάρκιζα: Οι περιπέτειες του Πολιτικού Λόγου του Γεωργίου Καφαντάρη» στο: Ο Γεώργιος Καφαντάρης και η εποχή του 1873-1946. Πρακτικά Συνεδρίου. Καρπενήσι 1988. (Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο), σ.σ. 105-11.

λιακή προσπάθεια της χώρας για ανοικοδόμηση αλλά και παραπέρα οικονομική προκοπή και εκδημοκρατισμό, ξεκινούσε με τις χειρότερες δυνατές προϋποθέσεις.

3.3 Η αντικομμουνιστική βία στην πρώτη μετεμφυλιακή πενταετία (1950-1955)

Η πρώτη μετεμφυλιακή πενταετία στην Ελλάδα αρχίζει με τις χειρότερες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του Κοινοβουλευτισμού και την εθνική συμφιλίωση, αφού και στη διεθνή σκηνή επικρατεί η καχυποψία ανάμεσα στις Η.Π.Α. και την π. Σοβιετική Ένωση ενώ και στις χώρες του δυτικού συνασπισμού μαίνεται η αντικομμουνιστική βία.¹

Επίσης στην περίοδο 1950-1953 ήταν σε εξέλιξη ο πόλεμος της Κορέας στον οποίο η Ελλάδα συμμετείχε στο πλευρό των Η.Π.Α. και άλλων μελών του Ο.Η.Ε. με μια ταξιαρχία πεζικού.²

Οι κυβερνήσεις του Φιλελεύθερου - Κέντρου: Η περίοδος των κυβερνήσεων του Φιλελεύθερου - Κέντρου,³ (1950-1952), είναι σημαντική για την παραπέρα εξάρτηση της χώρας από ξένους παράγοντες στα πλαίσια της ένταξής της στο δυτικό συνασπισμό. Ειδικότερα το 1952 και επί πρωθυπουργίας Ν. Πλαστήρα, η Ελλάδα εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ.

¹ Το 1950 το κομμουνιστικό κόμμα ήταν εκτός νόμου σε τριάντα χώρες ανάμεσα στις οποίες και στην Ελλάδα από το 1947. Επίσης τριάντα-τρεις χώρες είχαν απαγορεύσει την ανάρτηση της κόκκινης σημαίας, δώδεκα είχαν υιοθετήσει μέτρα κατά της «εγκληματικής αναρχίας», (βλέπε αντικομμουνιστική βία), δέκα-έξι είχαν ψηφίσει νόμους κατά του «εγκληματικού συνδικαλισμού», είκοσι δύο είχαν νόμους κατά της «στάσης», δέκα έξι απαγόρευαν την υποψηφιότητα κομμουνιστών σε διάφορες εκλογές και αρχιερεσίες, δέκα εννιά απαγόρευαν την είσοδο κομμουνιστών στη δημόσια διοίκηση, είκοσι οχτώ είχαν θεσπίσει τον «όρκο νομιμοφροσύνης», (loyalty oath), για τους δημοσίους υπαλλήλους, και τέλος είκοσι χώρες είχαν θεσπίσει όρκο νομιμοφροσύνης για δημόσιους εκπαιδευτικούς. Βλέπε και: Ν. Αλιβιζάτος **Οι Πολιτικοί Θεσμοί...** οπ.παρ. σ.σ. 567-568. Στην περίοδο 1950-1952 στην Ελλάδα κρατούνταν στις φυλακές 5.331 κομμουνιστές, και στις εξορίες 2.200. Από επεξεργασία στοιχείων που δίνονται στο: Τ. Βουρνάς **Ιστορία της ...** οπ.παρ. σ. 10.

² Ο πόλεμος της Κορέας ξέσπασε στις 25 Ιουνίου 1950 όταν δυνάμεις της Βόρειας Κορέας πέρασαν τον 38° παράλληλο με σκοπό να θέσουν κάτω από τον έλεγχό τους ολόκληρη τη χώρα. Οι Η.Π.Α. εκμεταλλευόμενες την απουσία της Σοβιετικής Ένωσης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., πέτυχαν την ψήφιση παρέμβασης ή «αστυνομικής δράσης» από το διεθνή οργανισμό. Μετά από τρία χρόνια πολέμου και χιλιάδες νεκρούς, ο πόλεμος της Κορέας τελείωσε, (1953), και η χώρα έμεινε διχοτομημένη γύρω από τον 38° παράλληλο στον οποίο επέστρεψε η Βόρεια Κορέα. Βλέπε και: D. Rees, **Korea: The Limited War**, (Praeger, New York, 1964), επίσης το: J.W. Spanier, **The Truman - Mac Arthur Controversy and the Korean War**, (D.C. Heath and Co., Toronto, 1965. Για τη συμμετοχή της Ελλάδας στην αντικομμουνιστική εκστρατεία των Η.Π.Α. στην Κορέα βλέπε: Π. Παρασκευόπουλος, **Φιλελεύθερα ανοίγματα...** οπ.παρ. σ.σ. 121-122.

³ Η πολιτική κατάσταση στην περίοδο 1950-1952 ήταν ασταθής αφού στις πρώτες μετεμφυλιακές εκλογές που έγιναν το Μάρτιο του 1950, με το σύστημα της απλής αναλογικής, δεν προέκυψε καθαρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, όμως τα κόμματα του Φιλελεύθερου - Κέντρου συνολικά πλειοψηφισαν. Διετέλεσαν πρωθυπουργοί πρώτα ο Σ. Βενιζέλος, μετά ο Ν. Πλαστήρας, και μετά την παραίτηση του τελευταίου, πάλι πρωθυπουργός ο Σ. Βενιζέλος. Στις νέες βουλευτικές εκλογές, αποτέλεσμα της αστάθειας, που έγιναν το Σεπτέμβριο του 1951 δεν προέκυψε καθαρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, αλλά όπως το 1950 έτσι και το 1951 το Φιλελεύθερο - Κέντρο συνολικά πλειοψηφισε. Σχηματίστηκε λοιπόν κυβέρνηση συνασπισμού, Πλαστήρα - Βενιζέλου - Καρτάλη, η οποία κυβέρνησε μέχρι τις βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 1952. Για αναλυτικά αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών, (κόμματα, συνδυασμοί κ.λπ.), βλέπε: J. Meynaud, **Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα**, ο.π. παρ. Στατιστικό Παράρτημα.

Η αντικομμουνιστική βία σε συσχετισμό με τις κοινοβουλευτικές δυσλειτουργίες, προδικάζουν την παραπέρα πορεία της μετεμφυλιακής Ελλάδας μέχρι και τη μεταπολίτευση του 1974. Πρόκειται για μια περίοδο με πολλές συλλήψεις για πολιτικούς λόγους, δίκες σε έκτακτα στρατοδικεία και εκτελέσεις πολιτών, χωρίς πολλές φορές να έχει τη δυνατότητα η ίδια η κυβέρνηση να ελέγχει τις διαδικασίες αυτές. Το αντικομμουνιστικό εξωκοινοβουλευτικό παρακράτος διέφευγε κάθε κοινοβουλευτικό έλεγχο και παρήγαγε αντικομμουνιστική βία. Από τις διώξεις και τις εκτελέσεις της περιόδου του Φιλελεύθερου - Κέντρου, η πιο γνωστή είναι η δίκη και η εκτέλεση του Ν. Μπελογιάννη.¹

Μια άλλη πράξη δικαστικής αντικομμουνιστικής βίας ήταν η γνωστή δίκη των αεροπόρων, η οποία άφηνε να εννοηθεί ότι δήθεν υπήρχε «κομμουνιστική συνωμοσία» μέσα στην πολεμική αεροπορία, ενώ όπως έδειξαν τα πράγματα επρόκειτο για προσπάθεια του ΙΔΕΑ να έχουν τον πλήρη έλεγχο της αεροπορίας.² Συνέπεια της υπόθεσης των αεροπόρων ήταν η δίωξη πολλών αξιωματικών της πολεμικής αεροπορίας με προοπτική τον πλήρη έλεγχό της από την ακραία αντικομμουνιστική οργάνωση του Ι.Δ.Ε.Α.

Ο Ι.Δ.Ε.Α. τον οποίο αναλύουμε πιο κάτω σαν βασικό φορέα αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, έδειξε την ύπαρξή του και την επιρροή του στο επεισόδιο της απόπειρας στρατιωτικού πραξικοπήματος το Μάιο του 1951.³

Η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού: Η άνοδος του Αλ. Παπάγου στην εξουσία το 1952, σαν υπερκομματική στρατιωτική προσωπικότητα, τύπου

¹ Ο Ν. Μπελογιάννης ήταν μέλος της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., ο οποίος με άλλους 92 συντρόφους του δικάστηκε στο έκτακτο στρατοδικείο της Αθήνας με την κατηγορία ότι επεδίωκε την ανατροπή του καθεστώτος με βίαια μέσα. Η δίκη έγινε τον Οκτώβριο του 1951, επαναλήφτηκε το Φεβρουάριο του 1952 και το Μάρτιο της ίδιας χρονιάς ο Ν. Μπελογιάννης, μαζί με τρεις συντρόφους του, εκτελέστηκε στις 4 π.μ. χωρίς να ενημερωθεί η κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα - Σ. Βενιζέλου. Για παραπέρα ανάλυση βλέπε: Π. Παρασκευόπουλος, *Ποιος σκότωσε τον Μπελογιάννη; Η δικαστική συνέχεια του εμφύλιου πολέμου*, Αθήνα: Ιστορία και Πολιτική, Αθήνα 1976), επίσης του ίδιου: *Φιλελεύθερα ανοίγματα στην Ελλάδα μετά τον εμφύλιο* (Αθήνα: Φυτράκης / ο Τύπος Α.Ε., 1987), σ.σ. 163-176, 189-201, και στο: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα*, (τομ. 1), (Αθήνα: Παπαζήσης 1986), σ.σ. 386-396.

² Βλέπε και: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο...* (τομ. 4), οπ.παρ. σ.σ. 471-475. Για λεπτομερή ανάλυση βλέπε: Β. Δέδες, *Η Δίκη των Αεροπόρων*, (Αθήνα: χ. εκδ. 1995). Επίσης το: Παπαντωνίου Θ., *Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων*, (Αθήνα: Καστανιώτης 1995).

³ Τη νύχτα της 30ης προς 31η Μαΐου 1951 αξιωματικοί του Ι.Δ.Ε.Α. κινούνται για να καταλάβουν την εξουσία με πρόσχημα την παραίτηση του Αλ. Παπάγου από το στράτευμα. Η κίνηση αυτή εξανεμίζεται με παρέμβαση και του ίδιου του Παπάγου. Ο πιο γνωστός κινηματίας ήταν ο συνταγματάρχης Ν. Γαγούσης ο οποίος μάλιστα προφυλακίζεται για τη συμμετοχή του στον Ι.Δ.Ε.Α. και στο κίνημα. Εκδόθηκε παραπεμπτικό βούλευμα προς το στρατοδικείο Αθηνών με το οποίο παραπέμπονταν 16 ανώτατοι και ανώτεροι αξιωματικοί, από τους οποίους 4 εν ενεργεία και 12 απόστρατοι. Τελικά, οι κινηματίες του 1951 αμνηστεύθηκαν με βασιλικό διάταγμα, (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αριθμ. 17, τεύχος Α, 24/1/52), επί κυβέρνησης Πλαστήρα - Βενιζέλου.

Βλέπε και: *Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών*, (Αθήνα: χ. εκδ. 1975), σ.σ. 3-5, επίσης στην αθηναϊκή εφημερίδα *Ελευθερία*, (8/8/51), επίσης στο: Π. Παρασκευόπουλος *Φιλελεύθερα ανοίγματα...* οπ.παρ. σ.σ. 135-137, 142-143.

Eisenhower, και με ένα σύνθημα για «πολιτική λήθης» απέναντι στην Αριστερά, δεν μείωσε τη συνεχιζόμενη από τον εμφύλιο αντικομμουνιστική βία. Μόλις δύο χρόνια από το τέλος του Εμφυλίου υπέβασκε η διώξη του «κομμουνισμού» με διάφορους τρόπους που ήταν ανάλογοι του αμερικάνικου Μακαρθισμού, ώστε να έχει χαρακτηριστεί η πρωθυπουργική θητεία Παπάγου σαν περίοδος του «Ελληνικού Μακαρθισμού».¹

Επί Συναγερμού αρχίζουν οι γνωστές δίκες για κατασκοπεία, διώκεται το βιβλίο και οι συγγραφείς του και οι αδειούχοι πολιτικοί εξόριστοι επανεκτοπίζονται στους τόπους εξορίας τους.²

Ειδικότερα διώκονται πολίτες που μετέφραζαν, εξέδιδαν και κυκλοφορούσαν μαρξιστικά θεωρητικά κείμενα, (π.χ. Κώστας Σταματίου, Τάσος Βουρνάς κ.ά.).³

Η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού ήταν επίσης εκείνη που συμφώνησε με τις Η.Π.Α. για την εγκατάσταση αμερικάνικων βάσεων στον ελληνικό έδαφος, δηλαδή τη δημιουργία ενός ακόμα παράγοντα εξάρτησης της χώρας μας από τον ξένο παράγοντα. Εκτός βέβαια από τις βάσεις και τις διευκολύνσεις προς τις Η.Π.Α. και το NATO, ο κυρίαρχος χερσαίος και αεροναυτικός χώρος της Ελλάδας ήταν στη διάθεση του δυτικού αμυντικού συνασπισμού.⁴

¹ Βλέπε Τ. Βουρνάς *Ιστορία της ...* οπ.παρ. σ. 59.

² Βλέπε και: Σ. Γρηγοριάδης, *Ιστορία της Συγχρόνου Ελλάδος*, (τομ. 4), (Αθήνα: χ. εκδ. 1963-1965), σ. 192.

³ Βλέπε: Τ. Βουρνάς, *Ιστορία της...* οπ.παρ. σ.σ. 59-61.

⁴ Είναι γεγονός ότι η συμφωνία του 1953 για τις αμερικάνικες βάσεις υπογράφηκε στις 12 Οκτωβρίου 1953 και κυρώθηκε μέσα σε μία ώρα, χρόνο ρεκόρ για τέτοιου είδους διμερείς συμφωνίες. Για ολόκληρο το κείμενο της συμφωνίας αλλά και άλλα χρήσιμα σχόλια και πληροφορίες γύρω από την εξάρτηση της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. βλέπε: Κ. Μαρδάς *Η Ελλάδα στα δίκτυα των Βάσεων*, (Καστανιώτης, Αθήνα 1990), σ.σ. 57-61.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των πολιτικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, είναι ανάγκη να αναλύσουμε τις μορφές και τους φορείς της. Η αντικομμουνιστική βία εκδηλώθηκε ως νομοθετική, ιδεολογική και υλική, ενώ οι φορείς της συμπεριλάμβαναν ένα αστυνομικό, στρατιωτικό κρατικό αλλά και παρακρατικό πλέγμα εξουσίας.

Ο διαχωρισμός που κάνουμε σε νομοθετική αντικομμουνιστική βία από τη μια, και υλική αντικομμουνιστική βία από την άλλη, δεν σημαίνει ότι θεωρούμε αυτές τις δύο μορφές της βίας ξεχωριστές κατηγορίες, αφού και οι δύο, είναι «αυστηρές - κατασταλτικές» μορφές κρατικής καταπίεσης. Η διάκριση σκοπό έχει την καλύτερη παρουσίαση της ύλης. Υποσημειώνουμε λοιπόν ότι από την μια πλευρά έχουμε την ιδεολογική αντικομμουνιστική βία, που είναι ήπια μορφή καταπίεσης του αστικού κράτους, και από την άλλη την νομοθετική και υλική αντικομμουνιστική βία που θεωρείται αυστηρή μορφή καταπίεσης του αστικού κράτους.

Οι πιο πάνω διαχωρισμοί είναι επηρεασμένοι από τον Αλθουσεριανό διαχωρισμό των καταπιεστικών μηχανισμών του κράτους, σε ιδεολογικούς και κατασταλτικούς. Ο Althusser ακολουθώντας την ανάλυση του Gramsci, και όντας σύμφωνος με την ανάλυση του Nizan, εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο η κυρίαρχη αστική τάξη διοχετεύει την ιδεολογία της στην κοινωνία, μια διοχέτευση που λειτουργεί σαν ήπια μορφή καταστολής και ταυτόχρονα με την υλική βία, εμπεριέχοντας το στοιχείο του πειθαναγκασμού.

Η άσκηση βίας από την κρατική εξουσία δεν μπορεί να ορισθεί μόνον σαν υλική βία. Ακόμα και η υλική βία πρέπει να διαχωριστεί σε «*συστηματική*» και «*περιστασιακή*».¹ Πέρα από τις υλικές πράξεις της βίας υπάρχει το ιδεολογικό πλαίσιο που την αιτιολογεί, όπως και το νομοθετικό πλαίσιο που την νομιμοποιεί. Στην μετεμφυλιακή Ελλάδα η υλική βία του αντικομμουνιστικού κράτους στηρίχθηκε στο ιστορικό γεγονός αποφασιστικής σημασίας, που ήταν ο Εμφύλιος (1944-1949), να αιτιολογηθεί με βάση την «*αντικομμουνιστική*» ιδεολογία με όλες τις προεκτάσεις της και να νομιμοποιηθεί με ένα συνοθήλευμα νόμων που προέβλεπαν τα πάντα, από τη συλλογή πληροφοριών για τα πιστεύω του κάθε πολίτη, μέχρι την φυλάκιση, εκτόπιση και εκτέλεση πολιτών που θεωρούνταν «*κομμουνιστές*». Το όλο πλέγμα της αντικομμουνιστικής βίας στηρίζονταν στο επιχείρημα της «*εθνικής ασφάλειας*».²

¹ Βλέπε: T.R. Gurr Government Violence... *οπ.παρ.* σ.σ. 51-65.

² Βλέπε: M. Stohl The State as... *οπ.παρ.* σ.σ. 43-55.

Η χρήση της «ασφάλειας» του έθνους ή του λαού σαν επιχείρημα είναι σκόπιμη, γιατί όλοι οι λαοί διαθέτουν σε κάποιο βαθμό ένα αίσθημα εθνικισμού. Στηριζόμενες στο αίσθημα αυτό, οι εξουσίες, ταυτίζουν τους ιδεολογικούς τους αντιπάλους με τους «εχθρούς του έθνους». Στην Ελλάδα της μετεμφυλιακής περιόδου, μπαίνουμε στην ανάλυση της διώξης του κομμουνισμού που αποτέλεσε τον κύριο στόχο του κράτους και εύρισκε σύμφωνο και αρωγό τον ξένο παράγοντα.¹ Στην Ελλάδα, όπως σημειώσαμε πολλές φορές, ο κύριος στόχος της κρατικής βίας ήταν ο «κομμουνισμός», που διώκεται σε συνεργασία με τον ξένο παράγοντα, στην νομοθετική, ιδεολογική, και υλική της διάσταση.

1.1 Οι μορφές της αντικομμουνιστικής βίας

Στην ανάλυσή μας για τις τρεις μορφές ή εκφάνσεις της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, αρχίζουμε με τη νομοθετική / θεσμοθετημένη βία γιατί αυτή αποτελεί την κάλυψη της νομιμότητας που έχει ανάγκη το κράτος για να τηρεί τα προσχήματα της άσκησης κρατικής βίας. Έχουμε ήδη αναλύσει τη νομοθετική βία του μεσοπολέμου με κύριο άξονα το «Ιδιώνυμο» και βλέπουμε ότι τα νομοθετικά αυτά σχήματα αναπαράγονται στη μετεμφυλιακή Ελλάδα.

Η νομοθετική / θεσμοθετημένη βία: Ο Εμφύλιος, (1944-1949), αποτελεί τη βάση του αντικομμουνιστικού νομικού πλαισίου που επρόκειτο να ισχύσει στην Ελλάδα. Αυτό δεν σήμαινε ότι έπαψαν να είναι σε ισχύ και παλαιότεροι νόμοι που είχαν αντικομμουνιστικό περιεχόμενο.

Ο αντικομμουνισμός, μέχρι τον Εμφύλιο δεν ήταν τίποτε παραπάνω από ένα σύνθημα στην πολιτική γλώσσα των μελλοντικών νικητών. Μέσα όμως από τα γεγονότα της περιόδου 1944-1949 γινόταν ο «ακρογωνιαίος λίθος», της κυρίαρχης ιδεολογίας, έμπαινε στους θεσμούς του κράτους και καθόριζε το νομικό καθεστώς των ελευθεριών. (Αλιβιζάτος Ν. 1986, σ.σ. 447- 448).

Στη συνέχεια ο αντικομμουνισμός διαχωρίζεται στο ουσιαστικό και το τυπικό του επίπεδο. Το ουσιαστικό επίπεδο με τη σειρά του διαχώριζε τους πολίτες σε «εθνικόφρονες» και «μη εθνικόφρονες». Το τυπικό επίπεδο συμπεριλάμβανε το νομικό πλαίσιο της αντικομμουνιστικής βίας.

¹ Βλέπε στο ίδιο: σ. 6-8.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Η νομοθετική ή θεσμοθετημένη βία (1956-1963)

ΕΤΟΣ	ΤΥΠΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ	Διατάγματα για στέρηση ιθαγένειας για πολιτικούς λόγους (αριθμός ατόμων)
1956	38	126	3.697 (16)*
1957	86	78	5.521 (18)
1958	20	94	2.115 (11)
1959	37	73	2.997 (11)
1960	62	35	456 (3)
1961	45	48	290 (3)
1962	11	51	377 (5)
1963	52	1	398 (2)
Σύνολο:	351	506	15.851 (69)
			* Στην παρένθεση δίνεται ο αριθμός των διαταγμάτων ή αποφάσεων για στέρηση της ιθαγένειας για πολιτικούς λόγους.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους πίνακες περιεχομένων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως και την Αυγή 10/1/75.

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 7, η νομοθετική δραστηριότητα προς την κατεύθυνση της νομοθετικής ή θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας ήταν εντυπωσιακή.

Στην περίοδο α' πέρασαν συνολικά 227 τυπικοί αντικομμουνιστικοί νόμοι, 506 αντικομμουνιστικά διατάγματα, ενώ εκδόθηκαν συνολικά 69 διατάγματα στέρησης της ελληνικής ιθαγένειας για πολιτικούς λόγους, που αφορούσαν 15.851 άτομα. Μέσα στον εμφύλιο ενεργοποιείται το τυπικό μέρος της αντικομμουνιστικής βίας.

Στην περίοδο 1945-1948 επαναφέρθηκε ο θεσμός της «Διοικητικής Εκτόπισης»¹ από τα χρόνια της 4ης Αυγούστου (1936-1941). Τον Ιούλιο του 1945, επανήλθε ένας παλαιότερος νόμος «περί καταδιώξεως της ληστείας», με αριθμό (1871), που επιτρέπει την δίωξη των κομμουνιστών ως εγκληματιών του κοινού ποινικού δικαίου. Τον Μάιο του 1946 ενεργοποιήθηκε ένα παλαιό διάταγμα, (από το 1926), που

¹ Ο εκτοπισμός αποφασίζονταν από επιτροπή, στην οποία συμμετείχαν οι τοπικές πολιτικές, δικαστικές, και αστυνομικές αρχές. Ο νόμος του 1946, επέτρεπε την προσφυγή σε δευτεροβάθμια επιτροπή.

Σαν «διοικητική εκτόπιση» ορίζονταν η διαδικασία μεταφοράς πολιτών σε στρατόπεδο κράτησης, χωρίς προηγουμένως να έχει εκδοθεί δικαστική απόφαση. Με νεώτερες ρυθμίσεις, καθορίζονταν οι συνθήκες κράτησης των εκτοπισμένων. Οι καινούργιοι εξόριστοι στέλνονταν σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου, όπου στην αρχή είχαν ελευθερία κινήσεων. Τα νησιά αυτά βρίσκονταν κάτω από αστυνομική επιτήρηση. Τέτοια νησιά ήταν για παράδειγμα, η Χίος, η Γυάρος, η Ικαρία. Μέχρι τα τέλη του 1947, αυξήθηκε κατακόρυφα ο αριθμός των εκτοπισμένων, οπότε η κυβέρνηση Θ. Σοφούλη, απαγορεύει στους εξόριστους να κυκλοφορούν νύχτα, να πραγματοποιούν συγκεντρώσεις, να ιδρύουν συλλόγους, λέσχες, εντευκτήρια, να εκδίδουν και να κυκλοφορούν μεταξύ τους έντυπα ή χειρόγραφα, να ασκούν το επάγγελμά τους, ενώ ελέγχονταν η αλληλογραφία τους.

Για κάθε μια από τις πιο πάνω παραβάσεις, προβλέπονταν ποινή φυλάκισης ενός τουλάχιστον χρόνου.

Βλέπε στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 27/12/47 αρ. 293, επί του Αναγκαστικού Νόμου «Περί Μέτρων Ασφαλείας του Κράτους, του Πολιτεύματος, του Κοινωνικού Καθεστώτος και Προστασίας των Ελευθεριών των Πολιτών», (ΑΝ 509/47).

επέτρεπε την διοικητική εκτόπιση. Το 1949 η κυβέρνηση Διομήδη, υπέβαλε στην Βουλή το σχέδιο ψηφίσματος, ΟΓ' 14/10.49, περί «μέτρων εθνικής αναμορφώσεως». Με βάση το σχέδιο αυτό δημιουργήθηκε το νομικό καθεστώς του στρατόπεδου συγκέντρωσης Μακρονήσου.¹

Ο «Οργανισμός Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου» ιδρύθηκε με βάση το σχέδιο ψηφίσματος ΟΓ' 14-10-49, «περί μέτρων εθνικής αναμορφώσεως». Η Μακρόνησος είναι ένα μικρό ξερονήσι ανατολικά του Σουνίου, σε απόσταση 60 χιλιομέτρων από την Αθήνα. Ο «Οργανισμός Αναμορφωτηρίου Μακρονήσου» ήταν αυτόνομο Νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, με Διοικητικό Συμβούλιο, με μέλη πέντε υπουργούς και πρόεδρο διοριζόμενο από την εκάστοτε κυβέρνηση. Το Διοικητικό Συμβούλιο είχε άμεση εξάρτηση από το Γενικό Επιτελείο Στρατού (Γ.Ε.Σ.) και ο εκάστοτε πρόεδρος του Συμβουλίου διορίζονταν μετά από πρόταση του Γ.Ε.Σ. Υπογραμμίζουμε ότι η Μακρόνησος ήταν το πρώτο στρατόπεδο συγκέντρωσης που ιδρύθηκε στην Δυτική Ευρώπη, στην μεταπολεμική περίοδο. Οι κρατούμενοι της Μακρονήσου δέχονταν αφάνταστες, φυσικές και ψυχολογικές πιέσεις, προκειμένου να αναγκασθούν να «ανανήψουν», δηλαδή να απαρνηθούν την ιδεολογία τους και να καταγγείλουν το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) σαν «Κόμμα προδοσίας». Στην περίοδο 1947-1950 πέρασαν από την Μακρόνησο 1.100 έφεδροι αξιωματικοί και 27.700 πολίτες, που μετά από μια περίοδο «αναμόρφωσης», επανέρχονταν στον τακτικό στρατό. Μετά το 1948, άρχισε να δέχεται πολίτες υπό την επιτήρηση της χωροφυλακής. Η Μακρόνησος λειτούργησε σαν στρατόπεδο συγκέντρωσης μέχρι το 1951 αλλά ως το 1954 λειτούργησε σαν στρατιωτική μονάδα όπου στέλνονταν στρατιώτες «ύποπτων», (αριστερών), πολιτικών φρονημάτων.

Ο νόμος 98 της 19/9/46 μεταβίβαζε τα πολιτικά φρονήματα συγγενών στο συγκεκριμένο πρόσωπο που χαρακτηρίζονταν αριστερός. Εκτός δηλαδή από τη σύζυγο, τον πατέρα, την μητέρα και τα παιδιά, ο νόμος έδινε τη δυνατότητα να εκτοπισθούν όλοι οι δευτέρου βαθμού συγγενείς κάποιου χαρακτηρισμένου σαν «αριστερού».

Ο «ακρογωνιαίος λίθος» της αντικομμουνιστικής νομοθεσίας ήταν ο νόμος της 24/12/47, γνωστός και σαν Αναγκαστικός Νόμος 509, (Α.Ν. 509/47),² που εκδόθηκε σχεδόν ταυτόχρονα με την ανακοίνωση του σχηματισμού «προσωρινής κυ-

¹ Για λεπτομερέστερη παρουσίαση βλέπε: Νίκου Μάργαρη *Ιστορία της Μακρονήσου*, τόμοι Α' και Β', (Αθήνα: 1966, χ. εκδ.).

Βλέπε και: Λ. Κύρκος, *Ανατρεπτικά*, (Αθήνα: Προσκήνιο 1995, σ.σ. 142-145).

² Ο Α.Ν. 509/47 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 27/12/47, (Τεύχος Πρώτο αριθμός φύλλου 293), και ακριβές αντίγραφο του παραθέτουμε στο Παράρτημα Ε.

βέρνησης του Βουνού». Με το νόμο 509, απαγορεύονταν το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, (ΚΚΕ), η Εθνική Αλληλεγγύη, (Ε.Α.), καθώς και οποιοδήποτε πολιτικό Κόμμα, σωματείο, η οργάνωση που θα συνεργάζονταν με αυτά ή θα επιδίωκαν εμμέσως ή αμέσως την εφαρμογή ιδεών που είχαν σαν σκοπό την ανατροπή του Πολιτεύματος, του κρατούντος κοινωνικού Συστήματος, ή την απόσπαση μέρους εκ του όλου της Επικράτειας.¹ Γίνεται έμμεση αναφορά στις θέσεις του Κ.Κ.Ε. για το «Μακεδονικό» ζήτημα. Η αντικομμουνιστική προπαγάνδα άντλησε από τις διακηρύξεις του ΚΚΕ, κύρια το 1924, που μιλούν για αυτονόμηση της Μακεδονίας και της Θράκης. (Ριζοσπάστης 31/8/24, 14/12/24. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα: «Το Κ.Κ.Ε. υποστηρίζει με όλες τους τις δυνάμεις το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληθυσμών Μακεδονίας-Θράκης, ως τον αποχωρισμό τους σε ξεχωριστό κράτος. Είναι η αρχή των Μάρξ και Λένιν και το Κόμμα μας την ακολουθεί με συνέπεια» (Η Εναντίον της Ελλάδος..., 1983, σ. 8).

Ο νόμος 509 κάλυπτε και το θέμα του προσηλυτισμού υπέρ «κομμουνιστικών» ή φιλοκομμουνιστικών ιδεών. Οι ποινές που προβλέπονταν για παράβαση του νόμου 509 ήταν βαρύτατες, και επέσυραν ακόμα και ποινή θανάτου για ομαδάρχες και οργανωτές ομάδων που θεωρούνταν «φιλοκομμουνιστές». Τον νόμο 509 εφάρμοζαν τα έκτακτα στρατοδικεία, που ακολουθούσαν συνοπτικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες ήταν δύσκολο ν' αποδειχθεί η αλήθεια και να αποδοθεί η δικαιοσύνη. Χαρακτηριστικό της θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας ήταν η εισαγωγή της αρχής της «πρόθεσης».² Με βάση τη λογική αυτή, αν κάποιος κήρυττε φιλοκομμουνιστικές ιδέες παραβίαζε τον νόμο 509, άρα μπορούσε να παραπεμφθεί στα έκτακτα στρατοδικεία, αφού η «πρόθεση» θα οδηγούσε σε «εγκληματική πράξη». Η αντικομμουνιστική πρακτική ήθελε να διώκεται η ιδέα, το φρόνημα και στη συνέχεια κάποια αξιόπιστη πράξη. Ωστόσο ο κεντρώος ηγέτης Γ. Παπανδρέου έκανε τον διαχωρισμό ανάμεσα στο φρόνημα και τις αξιόποινες πράξεις και όχι τα φρονήματα των πολιτών.³

Το πανίσχυρο νομοθετικό οπλοστάσιο της αντικομμουνιστικής βίας, έδινε φυσικά πολλά περιθώρια για την δίωξη πράξεων που το καθεστώς θεωρούσε φιλοκομμουνιστικές. Έγινε προσπάθεια να θεωρούνται οι αντιτιθέμενοι προς την νέα καθεστηκυία τάξη, και οι συγγενείς τους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου

¹ Το θέμα αναλύεται επίσης στο: Ε. Κωφός *Εθνικισμός και Κομμουνισμός στη Μακεδονία* (Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Κοινωνικών Σπουδών, 1964).

² Ολόκληρη η νομική ανάλυση στο: Ν. Αλιβιζάτος *Οι Πολιτικοί θεσμοί...* οπ.παρ. σ.σ. 560-561.

³ Βλέπε και: Π. Παρασκευόπουλος, Γεώργιος Παπανδρέου, (Αθήνα: Φυτράκης / ο Τύπος Α.Ε. 1988), σ.σ. 152-154.

που έπρεπε να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους αν όχι και για τα φρονήματά τους. Ο Αναγκαστικός Νόμος 516/48 υποχρέωνε τις αστυνομικές αρχές να παρέχουν πληροφορίες για άτομα που επιδίωκαν: να καταλάβουν θέσεις στον Δημόσιο Τομέα, σαν Νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, σε Δήμους και Κοινότητες, Δημόσιες ή Δημοτικές υπηρεσίες του Κράτους, σε Ανώνυμες Τραπεζιτικές Εταιρείες, σε κάθε είδος ιδρυμάτων που επιχορηγούνταν από το Δημόσιο, στην Εταιρεία Υπεγγύων προσόδων, σε κάθε είδος Ασφαλιστικά Ταμεία, σε συνεταιρισμούς τέτοιων οργανώσεων κλπ. (Ψυρούκης Ν. χ.ημ. τομ.2, σ.412). Για να είναι σε θέση να δίνουν πληροφορίες οι αστυνομικές αρχές, διατηρούσαν ένα σύστημα ατομικών φακέλλων, που εμπλουτίζονταν από άπειρους πληροφοριοδότες και άλλες πηγές πληροφοριών.

Έτσι ο αξιωματικός της Αστυνομίας ή της Χωροφυλακής ερευνούσε μέσω των υφισταμένων του για τα κοινωνικά φρονήματα κάποιου πολίτη, που είχε υποβάλει αίτηση για τις θέσεις που προαναφέραμε.

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι τα κοινωνικά φρονήματα του πολίτη εξετάζονταν ακόμα και σε σχέση με το άμεσο οικογενειακό του περιβάλλον, (γονείς, αδέρφια, σύζυγος κλπ.), όσο και από τις συναναστροφές του υποψήφιου για θέση στον Δημόσιο Τομέα. Οι Αρχές ακολούθησαν λεπτομερείς οδηγίες για τον τρόπο συλλογής αλλά και διασταύρωσης των πληροφοριών σχετικά πάντα με τα κοινωνικά φρονήματα κάθε πολίτη. Οι αναφορές κατέληγαν «υπηρεσιακά» στα «Συμβούλια Νομιμοφροσύνης»¹ των αρμοδίων για την πρόσληψη σε κάθε υπουργείο. Μάλιστα οι «νομιμόφρονες» περιγράφονταν σαν «πρόσωπα εμφορούμενα από υγιή κοινωνικά φρονήματα», ενώ οι άλλοι «πρόσωπα με βεβαρυμένον παρελθόν». Εκτός από τους διορισμούς στον Δημόσιο Τομέα, ανάλογη διαδικασία ίσχυε και για άλλες δραστηριότητες της ζωής. Προ-κειμένου να σπουδάσει ή να ασκήσει κάποιο από μια μακρά σειρά επαγγελμάτων, ο πολίτης έπρεπε να διαθέτει μια βεβαίωση ή πιο συγκεκριμένα ένα πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων.² Η νομοθεσία προέβλεπε εκτός από την απασχόληση στον δημόσιο τομέα και την απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα εφ' όσον μια ιδιωτική επιχείρηση ζητούσε να μάθει για τα κοινωνικά φρονήματα του πολίτη που έκανε αίτηση σε ιδιωτικό φορέα για την πρόσληψή του προς εργασία.

¹ Τα Συμβούλια Νομιμοφροσύνης αποφάσιζαν ποιοι θα εκτοπισθούν. Τα συμβούλια αυτά αποτελούντο από στρατιωτικούς, και «εθνικόφρονες τοπικούς παράγοντες» όπως χωροφύλακες, δικαστικοί κ.ά.

² Ήδη ορίσαμε το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων στην υποσημείωση 43 του παρόντος κεφαλαίου. Σημειώνουμε εδώ ότι το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων έπρεπε να χορηγηθεί για ναμπρέσει ο πολίτης να: φοιτήσει σε Πανεπιστήμια, απασχοληθεί σε επιχειρήσεις κοινής οφέλειας, (Δ.Ε.Η., ΟΤΕ, κ.ά.), εργασθεί σε μεταλλευτικές εργασίες, σε παραμεθόριες περιοχές, προσληφθεί στα ΚΤΕΥΛ, βγάλει άδεια οδήγησης αυτοκίνητου και μονοσυκλέτας, ναυτολογηθεί σε πλοία του Εμπορικού Ναυτικού, πάρει δίπλωμα μηχανικού πολλών ειδικοτήτων, χειροτονηθεί ιερέας, βγάλει διαβατήριο, και για μια πληθώρα άλλων επαγγελμάτων ή/και δραστηριοτήτων.

Στην περίπτωση αυτή οι αρχές του αντικομμουνιστικού κράτους καλούνταν από τον νόμο να διευκολύνουν τους εργοδότες του ιδιωτικού τομέα με την έκδοση απλού, ατελούς σημειώματος που ισοβαθμούσε με το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων που χορηγείτο κύρια για απασχόληση στον δημόσιο τομέα και όχι μόνο.

Το αντικομμουνιστικό ατομικό δελτίο νομιμοφροσύνης, που επείχε θέση υπεύθυνης δήλωσης και αντίγραφο του οποίου παραθέτουμε στο Παράρτημα (ΣΤ), ήταν ενδεικτικό της αντικομμουνιστικής νοοτροπίας.

Το ατομικό δελτίο ζητούσε εκτός από τα τυπικά, (όνομα πατρός, συζύγου, επάγγελμα κ.ά.), από τον πολίτη να δηλώσει εάν υπήρξε μέλος κομμουνιστικής ή άλλης οργάνωσης συνδεδεμένης με το Κ.Κ.Ε., το ΕΑΜ, τον ΕΛΑΣ, την ΕΠΙΟΝ, την Ε.Δ.Α., τη Νεολαία της Ε.Δ.Α., τη Δημοκρατική Κίνηση Γ.Λαμπράκη ή Νεολαία Γ. Λαμπράκη, την Πανελλαδική Ένωση Γυναικών, (Π.Ε.Γ.), και άλλες ειρηνιστικές, φοιτητικές και άλλες οργανώσεις τις οποίες το καθεστώς θεωρούσε κομμουνιστικές. Στη συνέχεια ο πολίτης καλείται να απαντήσει εγγράφως εάν είχε ποτέ επαφή ή συνεννόηση με οπαδούς του Κ.Κ.Ε., μήπως χωρίς να είναι μέλος των οργανώσεων που προαναφέρθηκαν προπαγάνδισε «ευθέως ή πλαγίως υπέρ τινος εξ αυτών...», μήπως έλαβε μέρος σε πορεία ειρήνης και μήπως μέλος της οικογένειάς του ανήκε σε μία από τις θεωρούμενες κομμουνιστικές οργανώσεις ή μήπως συγγενείς του διέμεναν σε κομμουνιστική χώρα. Το ατομικό δελτίο κλείνει με μια πρόσκληση προς τον πολίτη να καταδικάσει το Κ.Κ.Ε. και τις οργανώσεις του, να υπηρετήσει «*τιμίως και πιστώως*» την πατρίδα, και ότι δεν θα καταδώσει υπηρεσιακά μυστικά ή άλλες πληροφορίες που θα μπορούσαν να βλάψουν το έργο του κράτους.¹

Η αντικομμουνιστική δήλωση, αντίγραφο - δείγμα της οποίας παραθέτουμε στο Παράρτημα (ΣΤ), ερωτά τον πολίτη εάν υπήρξε ποτέ μέλος κομμουνιστικής ή άλλης οργάνωσης που αποτελούσε όργανο του Κ.Κ.Ε. όπως το ΕΑΜ, ΑΚΕ, ΕΛΑΣ, ΕΤΑ, ΟΠΛΑ, ΕΠΙΟΝ, ΕΘΝ. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ κ.λπ. Στη συνέχεια ερωτάται ο πολίτης εάν χωρίς να είναι μέλος σε μια από τις πιο πάνω οργανώσεις προπαγάνδισε ευθέως ή πλαγίως για αυτές και τους σκοπούς τους. Καλείται ο πολίτης να καταδικάσει τον κομμουνισμό ως πολιτική ιδεολογία «*αποβλέπουν εις την υπό δυναμικής μειοψηφίας βίαιων κατάληψιν της αρχής*». Σύμφωνα πάντα με το

¹ Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση του ζητήματος και με παραπομπές, σε συγκεκριμένους νόμους βλέπε: Νίκος Ψυρούκης Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, (τόμος ΙΙ), (Αθήνα: Επικαιρότητα, ΟΕ, 1983) σ.σ. 412-421.

σκεπτικό της δήλωσης στο άρθρο 12 καλεί τον πολίτη να παραδεχθεί ότι ο κομμουνισμός που μάλιστα χαρακτηρίζεται σαν «*συμμοριακή σπείρα*», δρα προδοτικά κατά των συμφερόντων και της ακεραιότητας της χώρας, ενώ οι κομμουνιστές φονεύουν και βασανίζουν αδικαιολόγητα αθώους έλληνες, πυρπολούν και διαρπάζουν τις περιουσίες τους, καταστρέφουν τα κοινωφελή έργα και απαγάγουν γέρους και γυναίκες. Αφού με ένα «*ναι*» ο πολίτης έχει αποδεχθεί όλα αυτά, πρέπει πιο κάτω στη δήλωση να πει ότι θα υπηρετήσει «*τιμίως και πιστώς*» την πατρίδα και το «*δημοκρατικόν αυτής καθεστώς*».

Η στρατιωτική δικτατορία του 1967, κληρονόμησε ένα πλούσιο νομοθετικό οπλοστάσιο για την δίωξη του «*κομμουνισμού*», όπως ο ΑΝ 509/47 και άλλοι νόμοι και ψηφίσματα τα οποία συμπληρώθηκαν με νέους αντικομμουνιστικούς νόμους, αλλά και άλλους νόμους για τη δίωξη δικαστικών, δημοσίων υπαλλήλων, για τη λογοκρισία κ.λπ. που η ανάλυσή τους εδώ θα μας έβγαζε από τα πλαίσια της έρευνάς μας.¹

Η μεταπολίτευση του 1974, έκανε το πρώτο βήμα για την κατάργηση της νομοθετικής αντικομμουνιστικής βίας με την κατάργηση του ΑΝ 509/47, δηλαδή με τη νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. μετά από 27 χρόνια. Η κυβέρνηση του Πα.Σο.Κ. συνέβαλε στην παραπέρα κατάργηση της νομοθετικής βίας με το νόμο 1285/82 για την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης. Τέλος ο νόμος 1863/89 της κυβέρνησης Τζ. Τζαννετάκη για την άρση των συνεπειών του Εμφύλιου επισφράγησε τη διαδικασία κατάργησης της νομοθετικής / θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας.²

Η ιδεολογική βία: Εάν δεχτούμε ότι ιδεολογία σημαίνει ένα σύνολο πεποιθήσεων που απορρέουν όχι από κάποια αντικειμενική αλήθεια αλλά από πρακτικά συμφέροντα ομάδων ή κοινωνικών τάξεων, τότε έχουμε μια σχηματική αντίληψη της αποτυχημένης προσπάθειας του μετεμφυλιακού καθεστώτος στην Ελλάδα να εμφανίσει θετικό ιδεολογικό σχήμα. Ωστόσο τελικά παρουσίασε το αρνητικό ιδεολογικό σχήμα του αντικομμουνισμού το οποίο έχοντας βαθιές ρίζες στον μεσοπόλεμο, λειτούργησε σαν υπερδομή στη διατήρηση της άρχουσας τάξης, (αντικομμουνιστική παράταξη), στην εξουσία. (Φαράντος Ν. 1974, σ. 40).

¹ Για την περίοδο 1967-1974 αναφέρουμε ενδεικτικά τον Α.Ν. 165-67 και το Ν.Δ. 188-69 που λειτουργούσαν συμπληρωματικά παλαιότερων αντικομμουνιστικών νόμων. Για παραπέρα ανάλυση της νομοθετικής βίας που εφάρμοσε η στρατιωτική δικτατορία βλέπε και: Ν. Αλιβιζάτος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί...* σπ.παρ. σ.σ. 273-334.

² Οι νόμοι της μεταπολίτευσης που συνέβαλαν στην αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας αναλύονται στο κεφάλαιο 4 του δεύτερου μέρους ενώ οι κυριότεροι νόμοι που σχετίζονται με την αντικομμουνιστική βία και τη διαδικασία κατάργησής της βρίσκονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.

Αναμφισβήτητα η μετεμφυλιακή ιδεολογία του άκρατου αντικομμουνισμού, ενώ μπορεί να μην υπηρετεί την διατήρηση ολόκληρης της αστικής τάξης στην εξουσία, υπηρετεί όμως την ανάγκη να διατηρηθεί στην εξουσία το πιο «ακραίο» και πιο «αντιδραστικό» τμήμα της.¹

Όσο αφορά στον εννοιολογικό-θεωρητικό προσδιορισμό της «ιδεολογίας», διαφορετική είναι η έμφαση που δίνει η κάθε προσέγγιση. Άλλες προσεγγίσεις δίνουν μια αιτιολογική² ερμηνεία, ενώ άλλες δίνουν μια διάσταση επαναστατικού χαρακτήρα.³ Άλλοι δίνουν μια μεταρρυθμιστική-ρεφορμιστική⁴ διάσταση, ενώ άλλοι κάνουν τον σαφή διαχωρισμό, ανάμεσα στο «οργανωτικό σύστημα», και το «ιδεολογικό σύστημα»,⁵ πιστοί στην συστημική-δομολειτουργική τους προσέγγιση.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο αντικομμουνισμός δεν μπορεί να ορισθεί σαν ολοκληρωμένο ιδεολογικό σύστημα, αφού δεν αποτελεί τίποτα παραπάνω από μια «άρνηση», μια κάθετα αντίθετη προσέγγιση προς οτιδήποτε το τότε επίσημο κράτος όριζε σαν «κομμουνιστικό».

Οι Gyordi και Blackwood αναφέρονται στις «μη ιδεολογίες» (Roussis, σ.σ. 2-5, 1970). Η προσέγγιση των Huntington και Brezinski σαν θεωρητικό πλαίσιο, του τύπου της κυρίαρχης ιδεολογίας, για το οποίο μιλάμε, (αντικομμουνισμό), εξυπηρετεί καλύτερα την ανάλυσή μας. Σαν κυρίαρχη ιδεολογία ή επίσημο πολιτικό λόγο ορίζουμε το: «... σύστημα αξιών, που εκπέμπουν οι επίσημοι και ανεπίσημοι μηχανισμοί κοινωνικοποίησης και καταστολής ενός Κράτους αλλά και το σύνολο της γραφειοκρατίας...» (Μελετόπουλος Μ. 1993, σ. 19).

Δειγματοληπτικά αναζητήσαμε την κυρίαρχη ιδεολογία⁶ του μετεμφυλιακού ελληνικού κράτους, στον πολιτικό λόγο του αστικού τύπου, στο επιχείρημα της Εθνικής ασφάλειας, τον πολιτικό λόγο του Ανώτατου Άρχοντα, και τον πολιτικό λόγο των Κυβερνητικών Κομμάτων, (ΕΡΕ, Νέα Δημοκρατία), την περίοδο που εξετάζουμε.

Σαν κριτήρια αντικομμουνιστικού λόγου, άρθρου ή σχόλιου ορίσαμε λέξεις-κλειδιά τα οποία χρησιμοποιούσε η αντικομμουνιστική πλευρά όπως για παράδειγμα: Εαμβουύλγαροι, κόκκινοι, σφαγείς, κίτρινοι, τιμητές της Μακεδονίας, κατασπλιάδες, πράκτορες της Μόσχας, άθιοι κομμουνιστές κλπ.

¹ Βλέπε και: Μ. Μελετόπουλος, *Ιδεολογία του Δεξιού Κράτους, 1949-1967*, (Αθήνα: Παπαζήσης 1993), σ.σ. 13-15.

² Βλέπε: Roy Macridis, *The Study of Comparative Government*, (New York, Random House, 1955).

³ Βλέπε: Daniel Bell - *The End of Ideology*.

⁴ Βλέπε: Joseph Lapolambara: *Decline of Ideology: A Dissent and an Interpretation The American Political Science Review*, LX March, 1966, p.p. 5-16.

Επίσης στο: Seymour Lipset, *Some Further Comments on the end of Ideology, The American Political Science Review*, LX, 1966, p.p. 17-18.

⁵ Βλέπε: Zbigniew Brerinski, Samuel Huntington, *Political Power: U.S.A./U.S.S.R*, (New York, Viking Press, 1967), σ. 71.

⁶ Βλέπε: Κ. Τσουκαλάς, *Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος*, (Αθήνα: Θεμέλιο 1983) σ.σ. 293-316).

Η κατατομή της ιδεολογικής βίας μέσα από τον Αθηναϊκό Τύπο: Ενδεικτικά παραδείγματα. Η ανάλυση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα δεν στηρίζεται αποκλειστικά στην ήπια μορφή της, που είναι όπως έχουμε ήδη ορίσει η ιδεολογική βία ή απλά ο αντικομμουνισμός. Εδώ δεν έχουμε πρόθεση να σταθούμε λεπτομερειακά στην ανάλυση περιεχόμενου του αστικού, (μη-κομμουνιστικού), τύπου στις δύο περιόδους που εξετάζουμε, (1956-1963, και 1974-1981), αναφερόμενες πιο κάτω ως α' και β' περίοδοι αντίστοιχα.

Θεωρήσαμε παρ' όλα αυτά, χρήσιμο να εξετάσουμε τα κύρια σχόλια των αστικών αθηναϊκών εφημερίδων, και μέσα από αυτά να υπολογίσουμε με ποσοστά τον βαθμό της ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας ώστε να γίνει η σύγκριση των δύο περιόδων στο θέμα αυτό.

Εξετάσθηκαν επιλεκτικά οι αθηναϊκές εφημερίδες **Ακρόπολις**, **Βήμα**, **Βραδυνή**, **Ελευθερία**, **Ελεύθερος Κόσμος** και **Καθημερινή**, για τους λόγους που εκθέτουμε πιο κάτω.

Σημειώνεται ότι δεν εξετάστηκαν εφημερίδες που ανήκαν στο ίδιο εκδοτικό συγκρότημα με τις πιο πάνω (π.χ. δεν εξετάσθηκαν τα Νέα και η Απογευματινή που ανήκαν στο ίδιο συγκρότημα με το Βήμα και την Ακρόπολη αντίστοιχα).

Από τις εφημερίδες που ορίσαμε, είναι γνωστό ότι η Ακρόπολις, η Βραδυνή και η Καθημερινή ανήκουν στον συντηρητικό χώρο και στήριζαν στην περίοδο α', την Ε.Ρ.Ε. ενώ στην περίοδο β', στήριζαν την Νέα Δημοκρατία.

Ο **Ελεύθερος Κόσμος**, αν και συντηρητική έως ακροδεξιά εφημερίδα, ξεφεύγει από τα στενά κομματικά όρια, (ΕΡΕ, ΝΔ), γιατί έκφραζε την αντικοινοβουλευτική ακραία στρατοκρατική ιδεολογική αντικομμουνιστική βία, στην οποία μάλιστα επιμένει και σε όλη την διάρκεια της πρώτης φάσης της Μεταπολίτευσης, (περίοδος β'), και πέρα από αυτή.

Το **Βήμα** και η **Ελευθερία**, στην περίοδο α', στήριζαν τον ευρύτερο κομματικό χώρο του Φιλελεύθερου - Κέντρου, και από το 1961 την Ένωση Κέντρου. Στην περίοδο β', η **Ελευθερία** δεν κυκλοφορεί ενώ το **Βήμα** στην αρχή στηρίζει τον Κεντρώο Κομματικό Χώρο, (ΕΚ-ΝΔ, ΕΔΗΚ), μέχρι το 1977, και από το 1977 και μέχρι το 1981, κινείται σαν ευρύτερο κέντρο αριστερό, μη-κομμουνιστικό χώρο, στηρίζοντας την ΕΔΗΚ αλλά και το Πα.Σο.Κ. Αναζητήθηκαν από τις πιο πάνω εφημερίδες, τα κύρια πολιτικά σχόλια, που στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν πρωτοσέλιδα. Σε ό,τι αφορά τις πρωινές εφημερίδες προτιμήσαμε τα κυριακάτικα σχόλια, που είχαν και το μεγαλύτερο ποσοστό του αναγνωστικού κοινού λόγω αυξημένης κυκλοφορί-

ας. Για τις απογευματινές εφημερίδες προτιμήθηκαν τα φύλλα του Σαββάτου ή/και της Δευτέρας, πάλι με κριτήριο την αυξημένη κυκλοφορία.

Στατιστικά κυκλοφόρησαν 19.455 φύλλα των εφημερίδων Ακρόπολις, Βήμα, Βραδυνή, Ελευθερία, Ελεύθερος Κόσμος και Καθημερινή στις περιόδους α΄ και β΄. Κυκλοφόρησαν 4.130 φύλλα περίπου των εφημερίδων Ακρόπολις, Βήμα, Βραδυνή και Καθημερινή, ενώ μόνο 2065 φύλλα της Ελευθερίας και 2095 του Ελεύθερου Κόσμου. Από τα φύλλα αυτά εντοπίσαμε τα 300 πιο χαρακτηριστικά. Από τα 35 σχόλια της Ακρόπολης 18 ήταν αντικομμουνιστικά, από τα 88 του Βήματος 5, από τα 75 της Βραδυνής 27, από τα 7 της Ελευθερίας κανένα, από τα 14 του Ελεύθερου Κόσμου και τα 14 και από τα 70 της Καθημερινής τα 25.

Η Ακρόπολις, λαϊκή εφημερίδα της δεξιάς, μεγάλης κυκλοφορίας, εμφάνιζε σε όλη τη διάρκεια της περιόδου α΄ μια βίαιη και επίμονη αντικομμουνιστική πολιτική γλώσσα, που έκφραζε τον αντικομμουνισμό τόσο της ΕΡΕ, αλλά ίσως περισσότερο την αντικομμουνιστική προδιάθεση του παρακράτους, (Ανάκτορα, Ι.Δ.Ε.Α.).

Η χρήση μεγάλων φωτογραφιών με υποτιθέμενους «σφαγμένους» πολίτες από το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., συμπλήρωναν την εικόνα της «λαϊκιστικής» αντικομμουνιστικής προσέγγισης. Χαρακτηριστική είναι η χρήση της λεγόμενης «κομμουνιστικής βίας», δηλαδή του επιχειρήματος ότι το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. έκανε υπερβολική χρήση υλικής βίας στον Εμφύλιο, πριν τις βουλευτικές εκλογές του 1956. Στο φύλλο της 15/2/56, ο πρωτοσέλιδος τίτλος της Ακρόπολης καλεί τους δεξιούς ψηφοφόρους να μην λησμονήσουν την «κομμουνιστική βία», να ψηφίσουν Ε.Ρ.Ε., ώστε να μην «μεταβληθεί και πάλιν εις σφαγείον η Ελλάς», (Ακρόπολις, 15/2/56). Το πιο επιθετικό φύλλο της Ακρόπολης ήταν εκείνο της 19/2/56 όπου ολόκληρη η πρώτη σελίδα καλύπτεται από φωτογραφίες με πτώματα πολιτών που ισχυρίζεται ότι σφαγιασθηκαν από το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και σε επέκταση από το Κ.Κ.Ε. Σύμφωνα με την επιχειρηματολογία της «Κομμουνιστικής Βίας», 56.735 αθώοι άμαχοι έλληνες πολίτες σφάχτηκαν από τους κομμουνιστές, στην περίοδο 1944-1949. Η «αντικομμουνιστική» παρουσίαση των επιχειρημάτων αυτών κλείνει με το ερώτημα: «Πόσες χιλιάδες θα σφαγούν αν επικρατούσε του νέου ΕΑΜ;» (Ακρόπολις, 19/2/56).

Σαν «νέο ΕΑΜ», όριζε η Ακρόπολις την Δημοκρατική Ένωση, ένα ευρύτατο κομματικό συνασπισμό που έπιανε από τον χώρο του Λαϊκού Κόμματος, τον ευρύτερο χώρο του Φιλελεύθερου - Κέντρου, και συμπεριλάμβανε και την Αριστερά, γεγονός που δημιουργούσε τις ανησυχίες αυτές στην Ακρόπολη και φυσικά στην Ε.Ρ.Ε., που έβλεπε στην Δημοκρατική Ένωση, όχι σαν ένα «δούρειο ίππο» του

«κομμουνισμού», αλλά σαν ένα κομματικό αντίπαλο με καλές προοπτικές να νικήσει στις βουλευτικές εκλογές του 1956.

Μετά τις βουλευτικές εκλογές του 1956, η Ακρόπολις συνεχίζει την ίδια «σκληροπυρηνική» αντικομμουνιστική γραμμή, άλλοτε πανηγυρίζοντας για την αποκήρυξη του «Σταλινισμού» από την Σοβιετική Ένωση, (10/6/56), και άλλοτε επισείοντας τον «Βουλγαρικό Κίνδυνο», (11/12/57). Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι πριν από εκλογικές αναμετρήσεις, κύρια για βουλευτικές εκλογές, (1956, 1958, 1961) και όχι μόνο, η Ακρόπολις ανασύρει τον «κομμουνιστικό κίνδυνο». Ενδιαφέρουσα εξαίρεση αποτελεί το σχόλιο με τίτλο: «*Η τραγική υπόθεση της Θεσσαλονίκης*», όπου γίνεται μια προσπάθεια να περάσει μια συναινετική γραμμή, γεγονός που φαίνεται ότι προετοιμάζει με κάποιο τρόπο την άνοδο της Ένωσης Κέντρου, και δυσκολεύονται να δικαιολογήσει μια σοβαρή πράξη αντικομμουνιστικής βίας, (δολοφονία Λαμπράκη). (Ακρόπολις, 24/5/63).

Έτσι κλείνει η πρώτη περίοδος για την Ακρόπολη με υψηλό ποσοστό άρθρων και σχολίων ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας.

Όπως ήδη είπαμε στην περίοδο της πρώτης Μεταπολιτευτικής φάσης, (1974-1981), η Ακρόπολις στήριζε την Νέα Δημοκρατία και ειδικότερα τον ιδρυτή της και αρχηγό Κ. Καραμανλή. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το σχόλιο της 5/10/77, που είναι χρονικά κοντά στις βουλευτικές εκλογές της χρονιάς εκείνης, και εκφράζει φόβους για το τι μπορεί να συμβεί: «*Αν φύγει ο Καραμανλής*». Στις 9/10/77 αναλύει τις αρχές του «ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού», σε κύριο άρθρο: «*Τι εκφράζει ο Κ. Καραμανλής*», ενώ εντοπίζεται ένα κάπως αντικομμουνιστικό προεκλογικό άρθρο, που δεν φθάνει όμως στις ακρότητες της περιόδου 1956-1963, αλλά παρ' όλα αυτά τονίζει ότι το Κ.Κ.Ε. (εξωτερικού), είναι εξαρτημένο από την Σοβιετική Ένωση, (Ακρόπολις, 10/11/77).

Με σπάνιες εξαιρέσεις, σαν αυτή που προαναφέραμε, η Ακρόπολις φαίνεται ότι ακολούθησέ την κατάργηση του επίσημου αντικομμουνιστικού πολιτικού λόγου, που πέτυχε ο Κ. Καραμανλής, καθώς η πολεμική της εφημερίδας αυτής, στράφηκε ενάντια στην στρατιωτική δικτατορία της περιόδου 1967-1974, (αντιχουντική βία), ενώ προς το τέλος της περιόδου 1974-1981, ο πολιτικός της λόγος γίνεται αυστηρά αντι-Πα.Σο.Κ.

Η Βραδυνή, απογευματινή εφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας και με περισσότερη έμφαση από την Ακρόπολη σε καλλιτεχνικά και αθλητικά θέματα, αλλά παρ' όλα αυτά σταθερά αντικομμουνιστική. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο «*Εμπειρία και σταθμός*», όπου ο Εμφύλιος, που τότε αποκαλείτο «*συμμοριτοπόλεμος*» και όχι

μόνο από την Βραδυνή, «...[ήταν] ιστορικός σταθμός που χωρίζει την πρό του συμμοριτοπολέμου αφελή και υπνώττουσαν Ελλάδα, έτοιμη με ώριμον πλέον συνείδησιν ν' αντιδράσει με όλας της τας δυνάμεις κατά της επαναλήψεως της απάτης αυτής και πάσης προσπάθειας ανατροπής της Δημοκρατίας εν ονόματι της Δημοκρατίας» (Βραδυνή, 2/9/61). Το σχόλιο αυτό δεν μπορεί να αποκοπεί από το προεκλογικό κλίμα, μπροστά στις βουλευτικές εκλογές του 1961, που γίνονταν κάτω από τον φόβο μήπως η Ε.Δ.Α. πάρει την εξουσία με κοινοβουλευτικά μέσα, αφού στις αμέσως προηγούμενες εκλογές είχε αναδειχθεί αξιωματική αντιπολίτευση. Στην περίοδο του Ανένδοτου αγώνα, (1961-1963), οι σχολιασμοί της Βραδυνής, κινούνται λίγο-πολύ στην γραμμή των άλλων εφημερίδων που στήριζαν την Ε.Ρ.Ε. Ήταν μια γραμμή που θέλει να παρουσιάζει την Ένωση Κέντρου σαν συνεργαζόμενη με τους κομμουνιστές, όπως στο σχόλιο με τίτλο: «Συνεργασία με τους Κομμουνιστάς», (Βραδυνή 13/6/62), αλλά στο σχόλιο της 2/3/63 με τίτλο: «Βαδίζουν τον ίδιον δρόμον».

Στην πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο η Βραδυνή στήριξε σταθερά την Νέα Δημοκρατία και τον Κ. Καραμανλή, όπου βρίσκει κανείς ελάχιστα αντικομμουνιστικά άρθρα και σχόλια που αντί να είναι μονόπλευρα αντικομμουνιστικά όπως στην περίοδο 1951-1963, τώρα εξισώνουν τον «φασισμό» με τον «κομμουνισμό», και επιχειρείται ένας συμψηφισμός αντι-χουντισμού και αντικομμουνισμού. Η γραμμή αυτή ακολουθεί πιστά την προσέγγιση του Κ. Καραμανλή που δήλωνε ότι θα έπρεπε όλοι να εργαστούν για: «...την δημιουργία κλίματος πράγματι δημοκρατικού, κλίματος που θα απομονώσει ηθικά και πολιτικά τους δύο εχθρούς της δημοκρατίας - τον κομμουνισμό και το φασισμό», (Βραδυνή, 28/10/74). Η «κεντρώα» αυτή προσέγγιση εμφανίζεται κάπου-κάπου στα σχόλια της Βραδυνής, είτε σαν φιλοευρωπαϊκή προσέγγιση, όπως στο σχόλιο της 6/9/76: «Μια νέα φιλοσοφία για την εθνική ανεξαρτησία μας», αλλά και σε εκείνο της 28/10/77 με τίτλο: «Η επιβουλή», που έλεγε ότι η κακοποιός δράση των δύο άκρων δηλαδή του «χουντισμού» και του «κομμουνισμού» είναι εξίσου βλαπτική για την Ελλάδα. Η προσπάθεια εξίσωσης του «κομμουνισμού» με τον «φασισμό» συνεχίζεται και χαρακτηριστικό είναι το άρθρο - σχόλιο της 3/3/79: «Μαρξισμός ή Δημοκρατία. Ποιός θα επικρατήσει τελικώς;». Καθώς η χώρα πλησιάζει στις βουλευτικές εκλογές του 1981, η Βραδυνή όπως και η Ακρόπολη εμφανίζεται περισσότερο αντι-Πα.Σο.Κική και λιγότερο αντικομμουνιστική, αν και το σχόλιο της 13/10/81 με τίτλο: «Γεγονότα που θυμίζουν παραμονές Δεκεμβριανών», φαίνεται να θέλει να αναβιώσει τον παλιό αντικομμουνιστικό λόγο της περιόδου 1956-1963, χωρίς όμως αυτό να γίνεται συστηματικά. Η

πολεμική της Βραδυνής, όπως και της Ακρόπολης στην πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο, και όχι μόνο, στρέφεται κύρια ενάντια στον κύριο κομματικό αντίπαλο της Νέας Δημοκρατίας, δηλαδή το Πα.Σο.Κ. και σε πολύ ελάχιστο βαθμό ενάντια στο Κ.Κ.Ε.

Όπως η Ακρόπολις και η Βραδυνή, έτσι και η **Καθημερινή** στήριξε την ΕΡΕ στην προμεταπολιτευτική περίοδο, και την Νέα Δημοκρατία στην μεταμεταπολιτευτική περίοδο. Σημειώνουμε βέβαια ότι η Καθημερινή αντίθετα από την Ακρόπολη, απευθυνόταν σε συντηρητικούς πολίτες υψηλής μορφωτικής στάθμης, και κάποιας μετριοπάθειας.

Τα αντικομμουνιστικά σχόλια δεν λείπουν στην περίοδο 1956-1963, χαρακτηρίζονται όμως από μια «ευγενική μετριοπάθεια» που όμως δεν χάνει ευκαιρία να προβάλλει τον κομμουνιστικό κίνδυνο με τον δικό της τρόπο, όπως για παράδειγμα στο σχόλιο της 6/1/57 με τίτλο: «*ολίγην μνήμην*». Επίσης καθαρά αντισοβιετικό ήταν και το σχόλιο της 7/6/59 με τίτλο: «*Η απάντηση*».

Στην μεταπολιτευτική περίοδο β', η Καθημερινή ακολούθησε μετριοπαθή «προσεγμένη» γραμμή, στα πλαίσια πάντα της υποστήριξής της προς την Νέα Δημοκρατία και ειδικότερα του Κ. Καραμανλή. Παρ' όλα αυτά φαίνεται ανησύχησε από την νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. όπως δείχνει το σχόλιο της 25/9/74 με τίτλο: «*Ετελείωσε το Κρυφτούλι*». Σύμφωνα με το σχόλιο αυτό, σημειώθηκε αναταραχή στην Άκρα Αριστερά όταν της ζητήθηκε να αποκηρύξει την ιδέα της βίαιης κατάληψης της εξουσίας, πράγμα που αποτέλεσε «*του λόγου το ασφαλές*». Με άλλα λόγια η Καθημερινή πίστευε ακόμα το 1974 ότι το Κ.Κ.Ε. δεν είχε εγκαταλείψει την ιδέα να καταλάβει την εξουσία με την βία. Εντοπίσαμε αρκετά αντι-χουντικά άρθρα και σχόλια όπως το: «*Κάθαρση και κολασμός*», (23/10/74), το: «*Η μεγάλη διαφορά*», (23/3/95), κ.ά.

Ένα από τα πολύ ελάχιστα αντικομμουνιστικά άρθρα, ήταν αυτό της 12/1/79 με τίτλο: «*Ανοίγματα και επιπτώσεις*», όπου καλεί το Κ.Κ.Ε. να εγκαταλείψει την εξάρτησή του από την Μόσχα και να συμπορευθεί με τα ευρωκομμουνιστικά κόμματα της Δ. Ευρώπης. Επισημαίνει μάλιστα ότι όσο το Κ.Κ.Ε. ακολουθεί την γραμμή της Μόσχας, «*...δεν πείθει ακόμα το Κ.Κ.Ε.*». Πλησιάζοντας στις βουλευτικές εκλογές του 1981, η Καθημερινή συνεχίζει την μετριοπαθή φιλο-Νεοδημοκρατική γραμμή της χωρίς σοβαρά ολισθήματα στην κατεύθυνση κάποιας αρνητικής αντικομμουνιστικής πρακτικής.

Ο Ελεύθερος Κόσμος, που δεν έπαιξε ρόλο στην περίοδο 1956-1963, αφού δεν κυκλοφορούσε, εξέφρασε μια «σκληροπυρηνική» αντικομμουνιστική γραμμή στην περίοδο 1966-1967, αλλά και στη συνέχεια. Η όλη παρουσίαση της πολιτικής σκέψης του Ελεύθερου Κόσμου στην περίοδο 1966-1967, δείχνει ότι έπαιξε ρόλο για την ψυχολογική προετοιμασία του ελληνικού λαού να δεχτεί το πραξικόπημα της 21ης Απρίλη. Σημειώνουμε ότι βασικό ρόλο στην ψυχολογική αυτή προετοιμασία, έπαιξε το «ιαντικομμουνιστικό» επιχείρημα σε όλες του τις διαστάσεις που κατά καιρούς φαίνεται να ξεπερνάει σε αντικομμουνιστική υστερία ακόμα και την Ακρόπολη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα πρωτοσέλιδα σχόλια της 3/12/66 με τίτλο: «Δεκέμβριος 1944...», και το άλλο της 8/12/66 με τίτλο: «Ο Δεκέμβριος του αίματος». Στο σχόλιο της 3/12/66 συμπυκνώνεται η αντικομμουνιστική λογική του Ελεύθερου Κόσμου, που θέλει να συνδέει την Ένωση Κέντρου και ειδικότερα τον Γ. Παπανδρέου με το επερχόμενο κομμουνιστικό κίνδυνο γράφοντας χαρακτηριστικά: «... Έτσι χάρις εις τον κ. Γ. Παπανδρέου η κομμουνιστική απειλή κατέστη πάλιν ενεργός. Οι κίνδυνοι ανεγεννήθησαν. Τα όπλα δεν ωμίλησαν βεβαίως ακόμη. Αλλά και αυτό θα συμβεί. Όλα τα άλλα έχουν προετοιμασθεί. Και μόνον αν ο λαός επιδείξει φρόνησιν δεν θα υπάρξουν 'Δεκέμβριος' και Συμμοριτοπόλεμος, με την παλαιάν ή με άλλην προσηρμοσμένην εις τας περιστάσεις μορφήν». Στην διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας, ο Ελεύθερος Κόσμος κυκλοφορούσε σαν το ημιεπίσημο προπαγανδιστικό όργανο της χούντας, πάντα στην αντικομμουνιστική γραμμή.

Ακόμα και στην περίοδο β', η εφημερίδα αυτή συνεχίζει την αντικομμουνιστική γραμμή της περιόδου 1966-1974, δηλαδή δεν ακολουθεί τις εφημερίδες Ακρόπολις, Βραδυνή, Καθημερινή, και άλλες, στην ύφεση του αντικομμουνιστικού δημοσιογραφικού λόγου.

Τυπικό παράδειγμα αποτελεί η αντίδραση της εφημερίδας αυτής στην νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. με τίτλο: «Το δίπλωμα και το πτυχίον». Στο σχόλιο αυτό παραλληλίζεται η νομιμοποίηση του 1974 με την ελευθερία δράσης που είχε το Κ.Κ.Ε. το 1944 και που κατά το σχόλιο πάντα, το οδήγησε να εξαπολύσει το «Δεκεμβριανό» κίνημα και στην συνέχεια τον «συμμοριτοπόλεμο». Στην συνέχεια θυμίζει ότι ο Γ. Παπανδρέου είχε χαρακτηρίσει το Κ.Κ.Ε. «κόμμα προδοσίας και εγκλήματος», ενώ συνεχίζει κατηγορώντας το Κ.Κ.Ε. για την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, και για την πρόταση αυτονομίας της Μακεδονίας - Θράκης. Καταλήγει στην έκφραση του φόβου ότι το Κ.Κ.Ε. θα προσπαθήσει να καταλάβει

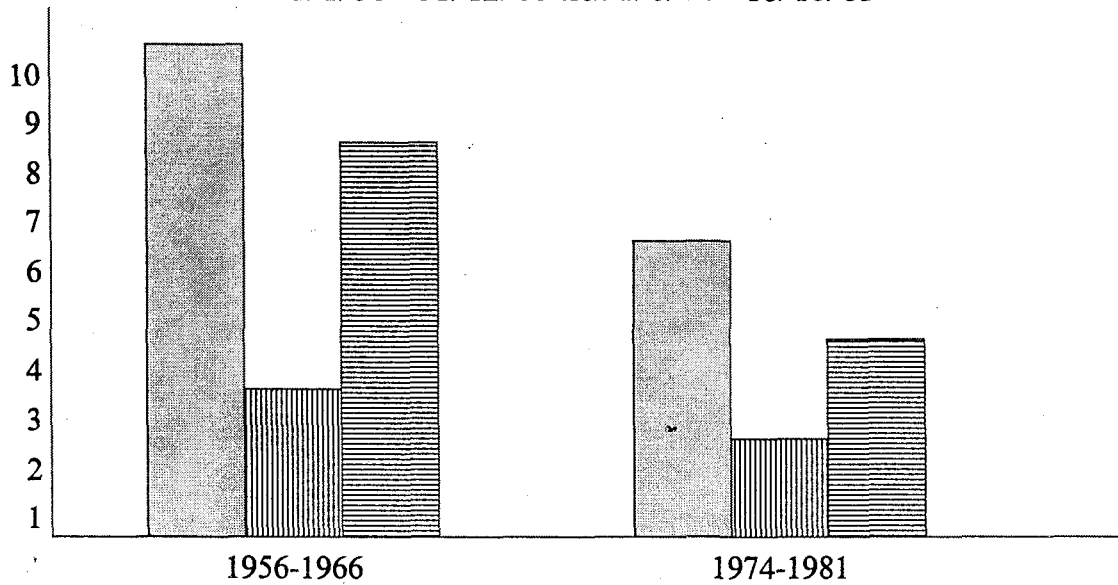
την εξουσία με την βία γιατί: «... οσάκις τους εδόθη η ευκαιρία προσπάθησαν να καταλάβουν την εξουσίαν με την βίαν», (Ελεύθερος Κόσμος, 25/9/74).

Η εφημερίδα *Ελευθερία*, που όπως ήδη είπαμε στήριζε το Φιλελεύθερο - Κέντρο, δεν έχει σχεδόν καθόλου αντικομμουνιστικά άρθρα ή/και σχόλια αφού τα άρθρα της και τα σχόλιά της ασχολούνται με την κομματική διαμάχη Κέντρου - Δεξιάς, (25/10/57), τα οικονομικά προβλήματα, (3/1/60) το Κυπριακό, (22/9/57), το ΝΑΤΟ, (8/5/60) κ.ά. Αν και το σχόλιο της 17/1/60 με τίτλο: «*Μεταβαλλόμενος Κόσμος*», παίρνει κάπως φιλοσοβιετική θέση υπέρ της ύφεσης το άρθρο: «*Η Νέα Κίνησης*», της 7/2/60 υπογραμμίζει την ανάγκη για «*Εθνική Αντιπολίτευση*», που χωρίς να είναι αντικομμουνιστικό, όπως τα αντίστοιχα άρθρα των εφημερίδων της Ε.Ρ.Ε., αναγνωρίζει τα ορόσημα ανάμεσα στα μη-κομμουνιστικά κόμματα και την Ε.Δ.Α. Όπως ήδη αναφέραμε η *Ελευθερία* δεν κυκλοφόρησε στην Μεταπολίτευση του 1974 μέχρι το 1981, ούτε και αργότερα.

Το Βήμα, με καταβολές στον Βενιζελισμό και μια ποιοτική παράδοση ανάλογη εκείνης της Καθημερινής δεν δημοσίευσε «*σκληρά*» αντικομμουνιστικά άρθρα ή/και σχόλια, ενώ «*ήπια*» και «*ευγενικά*» κρατά τις αποστάσεις από την Αριστερά. Στο σχόλιο της 13/1/56 με τίτλο: «*Ας σταθμίσουν καλώς τας συνεπείας*», ορίζει την μη-κομμουνιστική αντιπολίτευση σαν «*εθνικόφρονα*» και την συμβουλεύει να μην συνεργασθεί με την Ε.Δ.Α. Στην περίοδο 1957-1959, το Βήμα ασχολείται σε μεγάλο βαθμό με την Κυπριακή Κρίση, κάνοντας και νύξεις για την ανάγκη για εθνική ανεξαρτησία όπως στο φύλλο της 14/5/60 με τίτλο: «*Σύμμαχοι συνειδητοί, ναι αλλ' όχι άβουλοι κομπάρσοι*». Στην περίοδο 1961-1963, το Βήμα ακολουθεί λίγο-πολύ την Ένωση Κέντρου, και στηρίζει την παράταξη αυτή στην πορεία της προς την εξουσία. Η αναζήτηση αντικομμουνιστικού άρθρου ή/και σχόλιου στο Βήμα, στην περίοδο β', έδειξε ότι απλά δεν υπάρχουν τέτοια άρθρα ή/και σχόλια στην περίοδο αυτή. Από την ανάλυση του δημοσιογραφικού πολιτικού λόγου, μέσα από άρθρα και σχόλια των αθηναϊκών εφημερίδων, διαπιστώθηκε ότι έχουμε μια διαφορά συγκριτικά στις δύο περιόδους, (1956-1963, 1974-1981), σε ό,τι αφορά τον ιδεολογικό αντικομμουνισμό.

Στην περίοδο α' κυριαρχεί ο αντικομμουνιστικός δημοσιογραφικός λόγος, κύρια στις εφημερίδες που πρόσκεινταν στην Ε.Ρ.Ε., και πολύ λιγότερο σε εκείνες που πρόσκεινταν στην Ε.Κ.-Ν.Δ., ΕΔΗΚ και Πα.Σο.Κ. στην περίοδο β'. Έτσι σε γενικές γραμμές ο δημοσιογραφικός πολιτικός λόγος ακολουθεί την διαφοροποίηση του πολιτικού λόγου του Ανώτατοι Άρχοντα και του πρωθυπουργού, η ανάλυση του οποίου ακολουθεί αμέσως μετά.

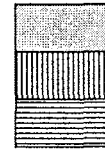
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3
 Η αντικομμουνιστική βία στον αστικό τύπο:
 1/1/56 - 31/12/66 και 1/8/74 - 18/10/81

Τύπος προσκείμενος στην ΕΡΕ, ΝΔ.

Τύπος προσκείμενος στο Φιλελεύθερο-Κέντρο, Πα.Σο.Κ.

Μέσος όρος αστικού τύπου.

Ο αντικομμουνιστικός πολιτικός λόγος: Το ισχυρότερο επιχείρημα στο οπλοστάσιο της αντικομμουνιστικής παράταξης, για την αιτιολόγηση της αναγκαιότητας της αντικομμουνιστικής βίας, ήταν το «εθνικιστικό», ή το επιχείρημα της «εθνικής ασφάλειας». Το επιχείρημα αυτό ξεκινούσε από την προπολεμική θέση του αντικομμουνισμού, ότι το Κ.Κ.Ε. είχε την πρόθεση να παραδώσει την Μακεδονία στους Βούλγαρους. Μια τέτοια προοπτική δεν μπορούσε παρά να ισοδυναμεί με «προδοσία».

Πέρα από το «Μακεδονικό» επιχείρημα, τονίζονταν ο διεθνιστικός και φιλοσοβιετικός χαρακτήρας του Κ.Κ.Ε. που υποτίθεται ότι το οδηγούσαν σε πράξεις δολιοφθοράς και ανοιχτή κατασκοπευτική δραστηριότητα σε βάρος της Ελλάδας.¹

Οι δίκες κατασκοπείας ήταν συνηθισμένο φαινόμενο στην περίοδο 1950-1963 και σκοπός τους ήταν να κατηγορήσουν στελέχη της αριστεράς για «αντεθνική δράση». Η αντικομμουνιστική αντίληψη για την κατασκοπεία στην Ελλάδα συμπυκνώνεται σε μια δήλωση του τότε υπουργού Δημόσιας Τάξης Καλατζή. «... οι πλόκαμοι του κομμουνιστικού πολύποδος απλώνονται καθ' όλην την έκτασιν της χώρας μας και αγωνίζονται να διεισδύσουν παντού. Και το μεν κράτος πράττει το καθήκον

¹ Επίσης βλέπε: «Ο ελληνικός Μακαρθισμός» στο: Τ. Βournάς Ιστορία της... οπ.παρ. σ.σ. 59-61

του αντιμετώπιζον, σύμφωνα με τους κειμένους νόμους την συνεχή και ακατάπαυστην ανανεωμένην κομμουνιστικήν συνωμοσίαν» (Αυγή, 5/1/56). Με βάση την πιο πάνω συλλογιστική, ο Εμφύλιος, (1944-1949), ήταν μια ξενοκίνητη απόπειρα του Κ.Κ.Ε., να καταλάβει την εξουσία με την βία, με προοπτική την εγκαθίδρυση δικτατορίας του προλεταριάτου, πλήρως ευθυγραμμισμένη στα συμφέροντα της Σοβιετικής Ένωσης.

Στην περίοδο 1950-1974, οι κομμουνιστές και οι συμπαθούντες χαρακτηρίζονταν «προδότες», «μιάσματα», και «συνοδοιπόροι», πράκτορες του διεθνούς κομμουνισμού, όργανα της Σοβιετικής Ένωσης. Το εθνικιστικό επιχείρημα έπαιρνε διεθνείς διαστάσεις. Η «μικρή» Ελλάδα, είχε ν' αντιμετωπίσει τον πανίσχυρο διεθνή κομμουνισμό που τον υποβοηθούσαν κομμουνιστές στο εσωτερικό της χώρας.

Άρα, η Ελλάδα με τα πενιχρά μέσα που διέθετε δεν μπορούσε από μόνη της να αποκρούσει τον «κομμουνιστικό κίνδυνο». Συμμαχούσε έτσι με τις Ηνωμένες Πολιτείες, το NATO και άλλες χώρες για την προάσπιση της εθνικής της ασφάλειας. Με την πιο πάνω συλλογιστική αιτιολογούσαν οι τότε κυβερνήσεις την συμμετοχή της Ελλάδας, στο NATO, ενώ η σύμπλευση Ελλάδας - Δύσης, σε πολλά θέματα δεν ήταν πολιτική εξάρτησης αλλά πατριωτική πολιτική εθνικής επιβίωσης. Σύμφωνα με την πιο πάνω λογική ήταν οι δύο μεγάλοι πολιτικοί χώροι της εποχής, (μέχρι το 1967), η ΕΡΕ και το Φιλελεύθερο Κέντρο. Παρά τις όποιες διαφορές τους τόσο η Δεξιά όσο και το Κέντρο, συμφωνούσαν στο θέμα του «κομμουνιστικού κινδύνου», και ότι η καλύτερη αντιμετώπιση του απαιτούσε ένταξη και παραμονή, στο υπερσύστημα εθνικής ασφάλειας των Η.Π.Α.

Θεωρείτο από τα αστικά κόμματα της περιόδου εκείνης ότι βασικός κίνδυνος για τη χώρα, ήταν πιθανή επίθεση από τη Βουλγαρία,¹ το πιο πιστό μέλος του Συμφώνου της Βαρσοβίας.² Αντικομμουνισμός σήμαινε εθνικισμός, για χάρη του οποίου η συμμαχία με τις Δυτικές δυνάμεις ήταν αναγκαία για την προάσπιση της εθνικής ασφάλειας της χώρας. Η αντικομμουνιστική βία στο εσωτερικό, ήταν ενταγμένη στη γενικότερη προσπάθεια για την ασφάλεια του Κράτους.

Ένας βασικός παράγοντας αντικομμουνιστικού πολιτικού λόγου ήταν ο Ανώτατος Άρχοντας. Η παλινόρθωση της Μοναρχίας στην μεταπολεμική Ελλάδα,

¹ Το δόγμα του «από βορράν κίνδυνον», σήμαινε ότι εκτός από τον «κομμουνιστικό κίνδυνο» στο εσωτερικό, ο εξωτερικός εχθρός προέρχονταν από κομμουνιστική χώρα, κύρια την Βουλγαρία και κατ' επέκταση τον Ανατολικό συνασπισμό.

² Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ιδρύθηκε τον Μάη του 1955, σαν αντίβαρο του NATO, με συμμετοχή της Σοβιετικής Ένωσης, της Αλβανίας, της Α. Γερμανίας, της Βουλγαρίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας και της Τσεχοσλοβακίας. Σημειώνεται ότι το 1961 αποχώρησε η Αλβανία. Το Σύμφωνο

συνδυάστηκε με τον Εμφύλιο πόλεμο. Επέστρεψε ο Γεώργιος ο Β', μετά από πιέσεις της Βρετανίας, σαν αρχηγός της ευρύτερης αστικής αντικομμουνιστικής συμμαχίας. Μετά τον θάνατο του Γεώργιου του Β' το 1947, ανέβαινε στον θρόνο ο Παύλος. Ο Βασιλιάς Παύλος έδινε μια φιλοσοφική διάσταση στον αντικομμουνιστικό του λόγο. Σκοπός του Παύλου ήταν να *«επενδύσει στον αντικομμουνιστικό αγώνα, για να του προσδώσει ηθικό υπόβαθρο»*, (Μελετόπουλος Μ. 1993, σ. 57).

Σε μία ανάλυση περιεχόμενου, στις δεκατρείς ομιλίες του Παύλου στις Η.Π.Α., (1953), φαίνεται μια *«μανιχαϊστική»* ταύτιση του κομμουνισμού με το κακό, και του δυτικού τρόπου ζωής, με το καλό.¹ Στην ευρύτερη αντικομμουνιστική προσέγγισή, η ηγέτιδα του *«ελεύθερου κόσμου»*, (ΗΠΑ), πιστεύει στην ιδέα, και που με *«ανιδιοτέλεια»*, πολεμά την Σοβιετική Ένωση, που σε φιλοσοφικό επίπεδο εκφράζει την ύλη. Συμπεραίνεται ότι κάθε βοήθεια των ΗΠΑ στην Ελλάδα, για την καταπολέμηση του κομμουνισμού, ήταν πάνω από συμφέροντα και στην υπηρεσία της ιδέας. Χαρακτηριστικό δείγμα της αντίληψης του Παύλου για τον ρόλο του σαν ηγέτης του αντικομμουνιστικού συστήματος, πάνω από κοινοβουλευτικές διαδικασίες, είναι η ομιλία του στους αξιωματικούς του Γ' Σώματος Στρατού όπου δήλωνε: *«Εμάς μας έχει ενώσει ο Θεός. Εγώ ανήκω σε σας και σεις μου ανήκετε»*. (Λιναρδάτος Σπ. 1978, τομ. Δ', σ. 133). Γενικά ο Παύλος αντιλαμβάνεται την αντικομμουνιστική Ελλάδα, που μοιάζει με *«ευτυχισμένη οικογένεια υπό τον στοργικό βασιλιά-πατέρα, στα ευρύτερα πλαίσια της δυτικής ενότητας»*. (Μελετόπουλος Μ. 1993, σ. 65). Η συντηρητική παλαιοαστική κυρίαρχη ιδεολογία των ανακτόρων θέλει τους έλληνες πολίτες να διαθέτουν: *«χριστιανική ευσέβεια, βαθιά αγάπη προς την οικογένεια, έφεση προς την σκληρή εργασία, τιμιότητα και λιτότητα, αλλά και σεβασμός προς την παράδοση και τον νόμο, λελογισμένη φρόνηση προερχόμενη από μακροχρόνια πείρα και το ανήσυχο, ερευνητικό και επινοητικό πνεύμα του τολμηρού επιχειρηματία»* (Μελετόπουλος Μ. 1993, σ. 64).

Ο Κωνσταντίνος, που διαδέχτηκε τον Παύλο στον θρόνο το 1964, ήταν γαλουχημένος με τις ίδιες αντικομμουνιστικές, παλαιοαστικές-συντηρητικές αντιλήψεις τον πατέρα του, για τον ρόλο του Ανώτατου Άρχοντα, αλλά και για το μέλλον της Ελλάδας. Η άμεση και φανερή ρήξη του Κωνσταντίνου με τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, τον Ιούλιο του 1965, έδειξε ότι ο Κωνσταντίνος δεν είχε την μετριότητα του χαρακτήρα του Παύλου, αλλά αντίθετα διακατέχονταν από ένα άκρατο

της Βαρσοβίας καταργήθηκε το 1991. Βλέπε και: R.V. Daniels, (επιμ.), *A Documentary History of Communism*, (Hanover and London: University Press of New England, 1984), σ.σ. 219-222.

¹ Βλέπε: Μ. Μελετόπουλος *Ιδεολογία του...* οπ.παρ. σ.σ. 59-61.

αντικομμουνισμό. Ο αντικομμουνιστικός πολιτικός λόγος τον χαρακτηρίζει, και η αδυναμία του να συμβιβασθεί με την Ένωση Κέντρου, ή/και να αντισταθεί, στις πιέσεις των πιο αντιδραστικών αντικομμουνιστικών κύκλων.

Η εμμονή του Κωνσταντίνου να κρατήσει τον στρατό με το μέρος του, και να εμφανίζεται εκούσια ή ακούσια, σαν ουσιαστικός αρχηγός της Ε.Ρ.Ε., ακύρωνε κάθε προοπτική, έστω ισχνή, να εκδημοκρατιστεί το μετεμφυλιακό καθεστώς. Ο Κωνσταντίνος εξακολουθεί τον αντικομμουνιστικό πολιτικό το λόγο, που κυριάρχησε και στο πρωτοχρονιάτικο διάγγελμά του προς τον ελληνικό λαό, μέσα σε ένα πολιτικό κλίμα ένταξης, αφού ήταν πρόσφατα τα γεγονότα της αποστασίας του Ιουλίου, 1965. Μεταξύ των άλλων ο Κωνσταντίνος δήλωνε: «... ο κομμουνισμός αποτελεί μίasma γεννηθέν έξω της Ελλάδος, εμπνεόμενον και κινούμενον έξωθεν. Ηθική του είναι το ψεύδος και η προδοσία. Μολύνει και καθιστά ανύποπτον έχθρον της πατρίδος πάντα ερχόμενον εις επαφήν με αυτόν, άτομον ή ομάδα, πάντα καλόν Έλληνα, μη διαβλέποντα τον κίνδυνον...» (Το Βήμα, 1/1/1966).

Χαρακτηριστική της τεταμένης πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε τότε ήταν η αντίδραση κύκλων της Ενώσεως Κέντρου που όριζε το διάγγελμα του Κωνσταντίνου σαν βαρύ λάθος, την κύρια ευθύνη του οποίου είχε η κυβέρνηση των αποστατών, που όμως δεν την αναλάμβανε επειδή ούτε υπεύθυνη ήταν, και ούτε λειτούργουσε το πολίτευμα. (Το Βήμα, 4/1/66).

Στην περίοδο της αποσταθεροποίησης, (Ιούλιος 1965 - Απρίλιος 1967), ο Ανώτατος Άρχοντας έχανε το κύρος του, αφού η Ένωσις Κέντρου θεωρούσε πλέον ανοιχτά τον «*βασιλιά όλων των Ελλήνων*», όπως θα έπρεπε να είναι, στα πλαίσια του δυτικού προτύπου Συνταγματικής Μοναρχίας, αρχηγό της ΕΡΕ.

Σε κομματικό επίπεδο, κύριος φορέας του αντικομμουνιστικού λόγου, ήταν η Ε.Ρ.Ε. Ο θάνατος του Α. Παπάγου το 1955, και η άνοδος του Κ. Καραμανλή στην εξουσία δεν σήμανε καμιά ουσιαστική αλλαγή στο πλέγμα της παράλληλης εξουσίας. Η ίδρυση νέου κόμματος του ευρύτερου συντηρητικού χώρου από τον Κ. Καραμανλή, δηλαδή της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως, (Ε.Ρ.Ε.), συνέχιζε τον αντικομμουνιστικό πολιτικό λόγο του Ελληνικού Συναγερμού, αλλά και τον γενικότερο αντικομμουνιστικό λόγο της περιόδου. Στις δηλώσεις του Κ. Καραμανλή, με την ευκαιρία της ίδρυσης της Ε.Ρ.Ε. έδινε το στίγμα του νέου σχήματος. «... Η επιλογή του τίτλου *Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις*, εγένετο δια να εκφραστούν δι' αυτού όλοι οι σκοποί της νέας πολιτικής κινήσεως. Ούτως δια της λέξεως «*εθνική*», εκφράζεται η αντίθεσις του νέου κόμματος προς τον κομμουνισμόν...». (Η Βραδυνή, 5/1/56).

Το Φιλελεύθερο Κέντρο έβλεπε με καχυποψία την ίδρυση της Ε.Ρ.Ε. που θεωρείτο «κατ' ουσίαν συνέχεια του Συναγερμού». (Αθηναϊκή, 5/1/56). Ο γνωστός παράγοντας του Φιλελεύθερου Κέντρου Στ. Στεφανόπουλος, τότε αντιπρόεδρος του Παπάγου, προέβλεπε ότι το νέο κόμμα της δεξιάς θα προκαλούσε πόλωση της πολιτικής ζωής, και κρίση συνείδησης των νομιμοφρόνων και ειλικρινά δημοκρατικών πολιτών. (Αθηναϊκή, 6/1/56). Επίσης σημειώνεται από την αντιπολίτευση ο αντικοινοβουλευτικός τρόπος, που ο Κ. Καραμανλής έγινε αρχηγός της δεξιάς παράταξης μετά τον θάνατο του Αλ. Παπάγου. Επιλέχθηκε σαν πρωθυπουργός χωρίς καν να είναι αρχηγός κόμματος.¹

Για την ψυχολογική προετοιμασία του λαού, πριν τις βουλευτικές εκλογές του Φεβρουαρίου 1956, η εφημερίδα Ακρόπολις, όργανο της αντικομμουνιστικής προπαγάνδας, πρόβαλλε και πάλι τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Η προβολή του κομμουνιστικού κινδύνου γινόταν με ένα εντυπωσιακό πρωτοσέλιδο, με τίτλο: «Ο ανατριχιαστικός απολογισμός του αίματος» φωτογραφίες σφαγμένων πολιτών και την παράθεση στοιχείων που μιλούσαν για χιλιάδες «σφαγιασθέντες» από το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στην περίοδο, Δεκέμβρης 1944-Μάης 1946. (Ακρόπολις, 19/2/56). Η όλη εκστρατεία της «Ακρόπολης» προσπαθούσε να συνδέσει την Δημοκρατική Ένωση, ενιαίο συνασπισμό της αντιπολίτευσης, με το παράνομο Κ.Κ.Ε. και την τυχόν νίκη του στις εκλογές, σαν νίκη του «κομμουνισμού». (Ακρόπολις, 18/2/56).

Τις εκλογές του Φεβρουαρίου 1956, νίκησε η ΕΡΕ, και ο Κ. Καραμανλής, από τις προγραμματικές δηλώσεις του ακόμα, (Απρίλιος 1956), αναφέρεται στον Εμφύλιο σαν μια παρατεταμένη ανωμαλία, για την οποία υπαίτιους θεωρεί τους κομμουνιστές, για τις οποίες αναγκάστηκαν τα υπεύθυνα όργανα να κάνουν υπερβολές, εννοώντας φυσικά την άσκηση της υλικής αντικομμουνιστικής βίας.

Παρά τις υπερβολές των οργάνων της τάξης, που παραδέχτηκε ο Κ. Καραμανλής, υποσχέθηκε ότι η κυβέρνηση ήταν έτοιμη να προασπίσει την τάξη και την ασφάλεια της χώρας, που απειλείτο από τον «κομμουνιστικό κίνδυνο».²

Ο αντικομμουνιστικός πολιτικός λόγος μπλέχτηκε και στην ενδοαστική κομματική διαμάχη, αφού ο Κ. Καραμανλής μιλούσε για αθέμιτη συμμαχία Κέντρου- Αριστεράς στις βουλευτικές εκλογές του Φεβρουαρίου 1956, που απέδιδε σε επιθυμία και επιδίωξη του παρανόμου Κ.Κ.Ε. που τότε βρισκόταν στον εξωτερικό. (Βραδυνή, 30/1/56).

¹ Ο Κ. Καραμανλής έγινε αρχηγός του Ελληνικού Συναγερμού και πρωθυπουργός, παραβιάζοντας την κομματική και κοινοβουλευτική τάξη, αφού δεν τηρήθηκε η σειρά της διαδοχής. Η ανέλιξη του αυτή βέβαια, οφείλετο στην άμεση παρέμβαση των Ανακτόρων και την εύνοια του ξένου παράγοντα, (Αμερικάνοι), που έβλεπαν την ανάγκη ενός νέου και υγιούς πρωθυπουργού, για την διασφάλιση της «συντηρητικής σταθεροποίησης». Μάλιστα το νέο κόμμα που ίδρυσε ο Κ. Καραμανλής, δηλαδή την Ε.Ρ.Ε., σκόπευε να «...καταστήσει ανίσχυρον την φθοροποιόν επίδραση του Κομμουνισμού». Για λεπτομερέστερη ανάλυση βλέπε: Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, (Αθήνα, Τολίδης, χ.ημ), σ. 114.

² Βλέπε: *Πρακτικά Βουλής*, ΠΕΡ. Δ' ΣΥΝ. Α', 1956 Συνεδριάσεις Α'-ΜΓ'/62.

Με τους υπαινιγμούς αυτούς, ο Κ. Καραμανλής αναγνώριζε ότι το «Κέντρο», ανήκε στον ευρύτερο χώρο του αστικού πολιτικού φάσματος, της «οριοθετημένης εθνικόφρονος πλευράς». (Βραδυνή, 26/1/56). Η εκλογική σύμπραξη Κέντρου-Αριστεράς, για τις βουλευτικές του 1956, έδωσε ένα πρόσφορο αντικομμουνιστικό επιχείρημα στην ΕΡΕ, που ταίριαζε στο ευρύτερο αντικομμουνιστικό κλίμα της εποχής. Η ίδια αντικομμουνιστική επιχειρηματολογία, συνεχίζεται απαράλλακτη, παρά την παρέλευση τριών χρόνων, και καθώς ο τόπος πλησίαζε χρονικά στις βουλευτικές εκλογές του Μάη 1958.

Ο Κ. Καραμανλής μιλούσε για τον κομμουνισμό σαν διασαλευτή της τάξης και της ασφάλειας, προειδοποιώντας ταυτόχρονα ότι η κυβέρνησή του δεν επρόκειτο να ανεχθεί την πρόκληση ανωμαλιών.¹

Η κοινοβουλευτική ενίσχυση της ΕΔΑ και η ανάδειξή της σε αξιωματική αντιπολίτευση, στις βουλευτικές εκλογές του Μαΐου 1958, δημιούργησε έναν φόβο στους αντικομμουνιστικούς κύκλους, μήπως η Αριστερά κυριαρχήσει με κοινοβουλευτικά μέσα.² Οι ιδεολογικοί φορείς της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα φοβούνταν ότι η Αριστερά με τη μορφή της Ε.Δ.Α. θα επικρατούσε με κοινοβουλευτικά μέσα.

Ένας από τους κυριότερους εκφραστές της αντικομμουνιστικής σκέψης τότε, ο Γ. Γεωργαλάς νόμιζε ότι υπήρχε σχέδιο για την «κομμουνιστοποίηση της Ελλάδας» που όπως ισχυρίζονταν θα εκδηλώνονταν σε δύο φάσεις: Στην πρώτη φάση θα γινόταν «εθνική δημοκρατική αλλαγή» δηλαδή θα υιοθετούνταν ένα σύνολο από μέτρα που δεν θα ξέφευγαν από το δυτικό σύστημα, τα οποία όμως θα προετοίμαζαν το έδαφος για τη δεύτερη φάση στην οποία η Ελλάδα θα χωριζόταν από το ΝΑΤΟ και τις Η.Π.Α. και όλα αυτά θα τα έκανε η Ε.Δ.Α. αλλά στη συνέχεια θα παρέδινε τη σκυτάλη στο Κ.Κ.Ε. Πιο συγκεκριμένα ο Γεωργαλάς πίστευε ότι οι δύο φάσεις θα γίνονταν πραγματικότητα: «...με συνδυνασμένη εσωκοινοβουλευτική και εξωκοινοβουλευτική δράση στο χτίσιμο του ενιαίου μετώπου από τα πάνω και από τα

¹ Πρακτικά Βουλής, Συν. Α' 9-17, Ιούλιος 1958.

² Στις βουλευτικές εκλογές του 1958, η ΕΔΑ έγινε αξιωματική αντιπολίτευση με 24,4% και 79 έδρες, ανησυχώντας την κυρίαρχη τάξη, που διέβλεπε την πιθανότητα να κυριαρχήσει η αριστερά, όχι με την βία όπως το ήθελε η αντικομμουνιστική προπαγάνδα, αλλά με ειρηνικά, κοινοβουλευτικά μέσα.

Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της θεματικής ανόδου της Αριστεράς, κάνει ο Γιάννης Γιανουλόπουλος.

Σύμφωνα με τον Γιανουλόπουλο, ο πολιτικός χώρος μεταξύ Κέντρου και Αριστεράς ανήκε κατ' εξοχήν στις δυνάμεις του Ε.Α.Μ.

Οι δυνάμεις λοιπόν αυτές επανασυσπειρώθηκαν σε νομιμοποιημένες πολιτικές δυνάμεις όπως στην ΕΠΕΚ του Ν. Πλαστήρα και την ΕΔΑ το 1958, που και αυτή είχε νομιμοποιηθεί με την συμμετοχή της στην Δημοκρατική Ένωση στις βουλευτικές εκλογές του 1956.

Για την πλήρη ανάλυση των αιτίων της νίκης της ΕΔΑ, σαν αξιωματική αντιπολίτευση το 1958, βλέπε: Γ. Γιανουλόπουλος *Ο Μεταπολεμικός... οπ.παρ. σ.σ. 318-321.*

κάτω, στην υποκίνηση μαζικών μαχητικών αγώνων με σκοπό την ανατροπή της σημερινής κυβερνήσεως, και την διαδοχήν της από ένα σχήμα συνοδοιποριακού χαρακτήρος» (Σοβιετολογία, τομ. 2, τευχ. 9/9/61), σ.σ. 572-575).

Η παράλληλη εξουσία, προκειμένου να ακυρώσει κάθε πιθανότητα να πάρει την εξουσία η Αριστερά με κοινοβουλευτικά μέσα ούτε και η Ε.Κ., παρενέβη δυναμικά στις βουλευτικές εκλογές του Οκτώβρη 1961, μετατρέποντάς τες σε εκλογές βίας και νοθείας.¹

Στην προεκλογική περίοδο των βουλευτικών εκλογών του 1961 ο αρχηγός της ΕΡΕ Κ. Καραμανλής επικαλείτο το επιχείρημα της εθνικής ασφάλειας,² για να επιτεθεί στην Ε.Δ.Α. κατηγορώντας την για υποκατάστατο του Κ.Κ.Ε. και γενικά εξαρτημένη από τη Βουλγαρική πολιτική και έκανε το διαχωρισμό των κομμάτων σε «εθνικόφρονα» και «μη-εθνικόφρονα». (Ακρόπολις, 3/10/61). Ο Κ. Καραμανλής, με κάθε ευκαιρία υπενθύμιζε στον λαό τη θέση του ΚΚΕ για το «Μακεδονικό», τα «εγκλήματα του συμμοριτοπόλεμου» και εξίσωσε την υπερψήφιση της ΕΔΑ με ζημιά για το έθνος. (Ακρόπολις, 28/10/61).

Η αμφισβήτηση του αδιάβλητου των εκλογών του Οκτώβρη 1961, από την αντιπολίτευση, οδήγησε στην έξαρση της πολιτικής αναταραχής, και της αντικομμουνιστικής βίας.³ Ακόμα και η δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη, παρουσιάστηκε από την αντικομμουνιστική προπαγάνδα, σαν «προβοκάτσια της Αριστεράς». (Βραδυνή, 2/11/63).

¹ Πρόκειται για τις γνωστές εκλογές βίας και νοθείας του 1961.

² Βλέπε Μαύρη Βίβλος, οπ.παρ. σ.σ. 12-18

³ Η περίοδος 1961-1963 λήγει με την αντικομμουνιστική βία στο υψηλότερο δυνατό σημείο. Στις 22 Μάη, στη Θεσσαλονίκη δολοφονήθηκε από παρακρατικούς παράγοντες, ο Γρηγόρης Λαμπράκης. Ο Γρ. Λαμπράκης ήταν ανεξάρτητος βουλευτής, συνεργαζόμενος με την Ε.Δ.Α. Την δολοφονία Γρ. Λαμπράκη, ακολούθησε σε λίγες μέρες η παραίτηση του πρωθυπουργού, Κ. Καραμανλή και η φυγή του στο εξωτερικό. Οι πολιτικές εξελίξεις οδήγησαν σε αδιάβλητες βουλευτικές εκλογές, και την σταδιακή άνοδο της Ε.Κ. στην εξουσία. Έτσι άρχισε μια περίοδος μεταρρυθμιστικής εκτόνωσης που όμως δεν κράτησε πολύ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Ιδεολογικές θέσεις: ΕΡΕ, Ν.Δ.

	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ)	Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ.)
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ	ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ	ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΜΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	ΠΛΗΡΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗ ΣΕ Η.Π.Α.-ΝΑΤΟ (Δόγμα Πιπινέλλη)	ΠΡΟΣΕΧΤΙΚΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΕΥΡΩΠΑΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΔΟΓΜΑ)	«ΑΠΟ ΒΟΡΡΑΝ ΚΙΝΔΥΝΟΣ»	«ΕΞ ΑΝΑΤΟΛΩΝ ΚΙΝΔΥΝΟΣ»

Η υλική: Ως υλική βία ορίζουμε τις δολοφονίες, τους τραυματισμούς, τις φυλακίσεις, τις εκτοπίσεις και τις εξορίες πολιτών που είχαν χαρακτηριστεί ως «κομμουνιστές».

Η έξαρση και ύφεση της κρατικής υλικής βίας, δεν αποτελεί πάντα σωστή ένδειξη φιλελευθεροποίησης ενός καθεστώτος. Όταν για παράδειγμα παρατηρείται ύφεση της βίας αυτό μπορεί να σημαίνει ότι το καθεστώς έχει σταθεροποιηθεί, σε σημείο που κρίνει ότι δεν υπάρχει λόγος για την αύξηση της υλικής βίας.¹

Αντίθετα η έξαρση της υλικής βίας, εκτός από την αυταρχικότητα του καθεστώτος, μπορεί να αποτελεί ένδειξη ανασφάλειας του καθεστώτος. Μπορεί επίσης να αποτελεί «συνειδητή» πολιτική επιλογή λόγω της έλλειψης της δυνατότητας της εξουσίας να προσφέρει στο λαό ευκαιρίες πλουτισμού, αστικοποίησης και συμμετοχής σε κοινωνική ασφάλιση-κοινωνική δικαιοσύνη.

Η εξεύρεση και καταγραφή ολοκληρωμένων στοιχείων για την υλική πλευρά της βίας, γίνεται εξαιρετικά δύσκολη για τον ερευνητή, αφού όπως αναφέραμε, το κράτος δεν παραδέχεται ότι άσκησε ή ασκεί βία, ενώ από την πλευρά της ομάδας πρόκλησης, συμφέρει να διογκώνεται ο δείκτης της υλικής βίας. Η διττή αυτή προκατάληψη δεν εξαλείφεται ούτε στις διεθνείς στατιστικές αφού αντλούν τα στοιχεία τους από τις δύο αυτές πηγές.

Πάντως η ανάλυση στοιχείων υλικής βίας, από την πλευρά της ομάδας πρόκλησης, δείχνει την σημαντική μείωσή της στην περίοδο β', σε σύγκριση με την περίοδο α'.

¹ Ο Ted Robert Gurr αναφέρεται στην έξαρση και την ύφεση της Κρατικής Βίας αλλά σημειώνεται ότι δεν πρέπει να ταυτίζει ο ερευνητής την ύφεση στην κρατική βία με την φιλελευθεροποίηση του Καθεστώτος, αφού ύφεση στην κρατική βία, μπορεί απλά να σημαίνει πλήρη κυριαρχία του καθεστώτος σε τέτοιο βαθμό που δεν έχει ανάγκη την βία. Για παραπέρα ανάλυση του θεωρητικού σχήματος του Gurr βλέπε: T.R. Gurr *Government Violence...* σπ.παρ.

Όπως δείχνει ο πίνακας 9, δεν υπάρχουν εκτοπισθέντες ή/και φυλακισμένοι του ΚΚΕ, στην περίοδο β', ενώ υπάρχουν τραυματίες και συλληφθέντες.¹ Εκτός από την εμφανή υλική αντικομμουνιστική βία που περιλάμβανε νεκρούς, τραυματίες, εξορισμένους κ.λπ. υπήρξε και μια άλλη έκφανση υλικής βίας που θα μπορούσε να

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Η υλική αντικομμουνιστική βία: Σύγκριση, (1956-1963 και 1974-1981)

ΕΤΟΣ	ΝΕΚΡΟΙ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ	ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ	ΦΥΛΑΚΙΣΘΕΝΤΕΣ	ΕΚΤΟΠΙΣΘΕΝΤΕΣ
1956		71	30	2	89
1957		-	40	5	137
1958		30	20	3	144
1959		150	8	4	73
1960		41	60	3	74
1961		395	114	30	131
1962	1	15	12	35	176
1963	1	6	21	31	136
1974			-	-	-
1975			-	-	-
1976			-	-	-
1977			-	-	-
1978			-	-	-
1979			-	-	-
1980			-	-	-
1981			-	-	-

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το *Χρονικών Αγώνων και Θυσιών του ΚΚΕ*, Αθήνα 1979, έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ και *Ριζοσπάστης* Ιανουάριος 1979 - Οκτώβριο 1981.

¹ Γνωρίζω από ιδιωτικές πληροφορίες ότι οι αναγνώστες της «Αυγής» κύρια στην Αθήνα, την αγόραζαν στο κέντρο της πόλης, την τύλιγαν ανάποδα για να μη φαίνεται ο τίτλος, και την έκρυβαν με κάθε τρόπο μέχρι να φθάσουν στον τόπο κατοικίας τους. Επίσης στην περίοδο 1956-1963, και όχι μόνον, πολλοί αναγνώστες της «Αυγής» και εφημερίδων που υποστήριζαν την Ένωση Κέντρου, π.χ. «Ελευθερία», δέχτηκαν το απαλό χτύπημα του χωροφύλακα στην πλάτη με την παραγγελία «σε θέλει ο διοικητής». Η επίσκεψη στο γραφείο του διοικητή, στην επαρχία, είχε σκοπό να αποθαρρυνθεί ο πολίτης από την ανάγνωση «μη εθνικοφρόνων» εφημερίδων και φυσικά είχε ένα στοιχείο ψυχολογικής βίας.

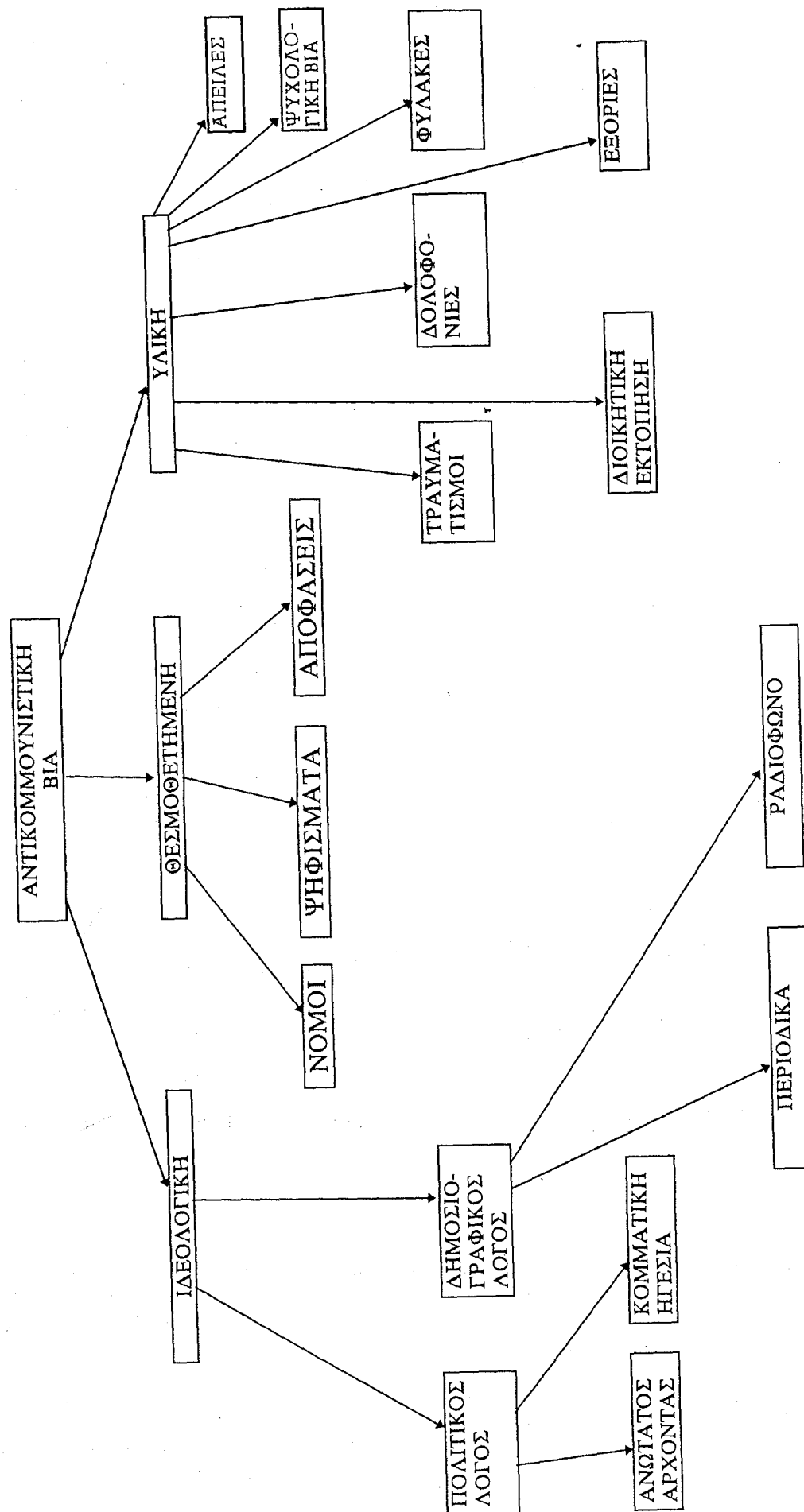
Επίσης στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας, (1967-1974), πολίτες που είχαν χαρακτηριστεί από το κράτος σαν «κομμουνιστές», κύρια εξ αιτίας της συμμετοχής τους στο ΕΑΜ, φρόντιζαν να αγοράζουν την εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος» και να την επιδεικνύουν στα καφενεία ώστε να πεισθούν οι αστυνομικές αρχές ότι ο εν λόγω πολίτης «εμφορείται από εθνικές ιδέες».

Η επέμβαση των ΤΕΑ στην επαρχία με σκοπό να τρομοκρατηθούν ορισμένοι πολίτες που πρόσκειντο στην Ένωση Κέντρου και την Ε.Δ.Α. και να ψηφίσουν ΕΡΕ, κύρια στις βουλευτικές εκλογές του 1961, είναι γνωστή και έχει αναφερθεί στα πλαίσια της ανάλυσής μας για τον εκδημοκρατισμό. Πολλές φορές όμως η άσκηση ψυχολογικής βίας άγγιζε τα όρια του γελοίου. Αναφέρω και πάλι από ιδιωτική πληροφόρηση δύο περιστατικά στην ελληνική επαρχία. Το ένα σχετίζεται με την απαγόρευση σε δικηγόρο, πρώην στέλεχος του ΕΑΜ, να διασχίζει την κεντρική πλατεία! Το άλλο σχετίζεται με την απαγόρευση σε αδερφό νεκρού καπετάνιου του Ε.Λ.Α.Σ. να βαφτίσει το γιό του, επειδή η χωροφυλακή έμαθε ότι ο ατυχής πατέρας σκόπευε να δοθεί το όνομα «Δημήτρης» που ήταν το όνομα του σκοτωμένου αδερφού του. Σημειώνουμε για την ιστορία ότι η βάφτιση τελικά έγινε με κάθε μυστικότητα στις τρεις το πρωί σε κάποιο εξωκκλήσι και τελικά δόθηκε το όνομα «Δημήτρης». Επίσης απαγορεύονταν στην περίοδο 1956-1963 να γίνονται μνημόσυνα για εκτελεσθέντες από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής, επειδή το αστυνομικό κράτος θεωρούσε ότι οι νεκροί ήταν «κομμουνιστές» και βέβαια ίσχυε και η άρνηση του κράτους να αναγνωρίσει την Εθνική Αντίσταση.

ορισθεί σαν «*ψυχολογική*» για την οποία όμως δεν έχουμε τη δυνατότητα εμπειρικής τεκμηρίωσης. Πρόκειται για την παρέμβαση του κράτους στον πολίτη με σκοπό να επηρεάσει την προτίμησή του για το ποιες εφημερίδες διάβαζε. Είναι γνωστό ότι η εφημερίδα «*Ριζοσπάστης*» ήταν εκτός νόμου στην περίοδο 1947-1974, και ότι επίσημο όργανο της Ε.Δ.Α. ήταν η εφημερίδα «*Αυγή*». Η ανάγνωση της «*Αυγής*» αλλά και εφημερίδων που υποστήριζαν την Ένωση Κέντρου στην περίοδο 1956-1963, γινόταν εξαιρετικά δύσκολη.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Οι εκφάνσεις της αντικομμουνιστικής βίας

1.2 Οι φορείς της αντικομμουνιστικής βίας

Οι ένοπλες δυνάμεις και ο Ι.Δ.Ε.Α.: Οι ένοπλες δυνάμεις στη μετεμφυλιακή Ελλάδα ήταν κάτω από τον έλεγχο της αντικομμουνιστικής οργάνωσης Ι.Δ.Ε.Α.¹ Ο Ι.Δ.Ε.Α. είχε τη δυνατότητα να ελέγχει τις ένοπλες δυνάμεις πέρα και πάνω από κάθε κοινοβουλευτικό έλεγχο, με την ευχέρεια να τοποθετεί δικούς του έμπιστους ανθρώπους στα πιο νευραλγικά σημεία όχι μόνο των τριών σωμάτων αλλά και στη βασικότερη μυστική υπηρεσία της χώρας που ήταν η ΚΥΠ, και στα ΤΕΑ και στη Χωροφυλακή, και γενικότερα στο δημόσιο. Αφού λοιπόν ο Ι.Δ.Ε.Α. έλεγχε τα πιο ευαίσθητα σημεία της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων και κύρια του στρατού ξηράς, είχε τη δυνατότητα να εκτελεί μυστικές επιχειρήσεις αντικομμουνιστικού χαρακτήρα με προοπτική την ανατροπή της ίδιας της βασιλευόμενης δημοκρατίας.²

Ο Ι.Δ.Ε.Α. κατάφερε να θέσει υπό τον έλεγχό του τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις επειδή είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες που έχουν τις ρίζες τους στην περίοδο της κατοχής και του Εμφύλιου.

Η όλη αυτή κατάσταση οδήγησε σε μια «στρατιωτικοποίηση» της κοινωνίας με όλα τα χαρακτηριστικά του милитаристικού αυταρχισμού που επιβάλλει αλλαγές στην οικονομία, στην ψυχολογία, στο σύστημα αξιών και τη γενικότερη πολιτική που παράγει μια χώρα.³

Η σύνδεση του Ι.Δ.Ε.Α. με την αντικομμουνιστική βία εντοπίζεται σε δύο επίπεδα: Το οργανικό και το δομικό. Στο οργανικό επίπεδο σημειώνεται η προσπάθεια και ο ρόλος για την καταστολή από τις ένοπλες δυνάμεις εσωτερικών αναταραχών. Εδώ υπογραμμίζουμε το προσαυξημένο κύρος των ενόπλων δυνάμεων στους αντικομμουνιστικούς κύκλους επειδή συνέβαλαν αποφασιστικά στη νίκη επί του Δημοκρατικού Στρατού.

Η οργανωτική στρατοκρατία επεκτείνεται και στη λειτουργία έκτακτων στρατοδικείων για την υποβολή σε δίκη πολιτών που χαρακτηρίζονταν σαν πολιτι-

¹ Πρόκειται για τον Ιερό Δεσμό Ελλήνων Αξιωματικών, που είχε τις ρίζες του στο Σύνδεσμο Αξιωματικών Νέων (Σ.Α.Ν.) που ιδρύθηκε στη Μέση Ανατολή στην Κατοχή και απαρτιζονταν από ανθυπολοχαγούς μέχρι και λοχαγούς. Όταν στη συνέχεια διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει ταγματάρχες και αντισυνταγματάρχες μετονομάστηκε σε Ι.Δ.Ε.Α. Βλέπε και: Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών, (Α'), Αποκαλύψεις του Τύπου, (Αθήνα: χ.εκδ. 1975), σ.σ. 5-6.

² Ο Ι.Δ.Ε.Α. αποπειράθηκε να κάνει πραξικόπημα για πρώτη φορά το Μάιο του 1951. Βλέπε και: Ιερός Δεσμός... οπ.παρ. σ.σ. 3-5.

³ Κύρια χαρακτηριστικά μιας αυξανόμενης «στρατιωτικοποίησης» μιας κοινωνίας είναι: η προσαυξημένη πολιτική δύναμη του στρατού, η αύξηση του προϋπολογισμού για τους εξοπλισμούς, και η παραποίηση της αστικοδημοκρατικής αντίληψης για το νόμο και την τάξη, αλλά και του ρόλου της κρατικής βίας, στην άσκηση της εξουσίας, με έμφαση στην «εθνικοφροσύνη» και τον «εθνικισμό». Βλέπε και: R. Duvall M. Stohl «Governance by Terror» στο M. Stohl (επιμ.). The Politics... οπ.παρ. σ.σ. 1-19. Επίσης στο M. Randle, Militarism and Repression, 1981 (χ.εκδ.).

κοί αντίπαλοι, (κομμουνιστές), και αυτό διαφάνηκε στην περίοδο του εμφύλιου αλλά και στη μετεμφυλιακή περίοδο με τη χρήση των στρατοδικείων σαν μοχλό εφαρμογής της νομοθετικής / θεσμοθετημένης αντικομμουνιστικής βίας.¹

Στο δομικό επίπεδο ο Ι.Δ.Ε.Α. είχε όπως ήδη είπαμε μεγάλη επιρροή σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα με αποτέλεσμα να μην είναι μόνο παράγοντας έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας και συνάμα βασικό εκτελεστικό της όργανο αλλά και να αναστατώνει τους θεσμούς της μετεμφυλιακής κοινωνίας.²

Ιδεολογία: Σε ιδεολογικό επίπεδο ο Ι.Δ.Ε.Α. ήταν μια καθαρά αντικομμουνιστική οργάνωση που έβλεπε αρνητικά το Κ.Κ.Ε. Ο αντικομμουνισμός αυτός διαχέονταν στις ένοπλες δυνάμεις, που τις έλεγχε. Έτσι στρατιώτες και αξιωματικοί διδάσκονταν ότι το Κ.Κ.Ε. ήταν «μη-πατριωτικό» γιατί αντιτάχθηκε στη Μεγάλη Ιδέα, ότι ο κομμουνισμός ήταν στην ίδια κατηγορία με το φασισμό και το ναζισμό, ότι ο κομμουνισμός δεν επιτρέπει την ατομική ελευθερία, είναι ταπεινός λάτρης του κράτους (μαζί με το δημοκρατικό σοσιαλισμό), και ότι ο «κομμουνισμός δεν επιτρέπει την ελευθερία της σκέψης και υποβιβάζει τον άνθρωπο εις την κατηγορίαν των κτηνών».³

Ειδικότερα στην προσέγγιση της πρόσφατης τότε πολιτικής ιστορίας οι στρατιωτικοί διδάσκονται τις απόψεις του ΙΔΕΑ σύμφωνα με τις οποίες τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1944 ήταν μια βίαιη απόπειρα του Κ.Κ.Ε. να καταλάβει την εξουσία με τη βία, ο δεύτερος γύρος του Εμφύλιου, (1946-1949), ήταν η συνέχιση της προσπάθειας του Κ.Κ.Ε. να επικρατήσει με τη βία, και τέλος καλλιεργείτο ο φόβος στους στρατιωτικούς ότι υπήρχε πάντα «κομμουνιστικός κίνδυνος» τον οποίο σαν θεματοφύλακες του κράτους θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν.⁴

Μέσα στα πλαίσια της πιο πάνω αντικομμουνιστικής λογικής του Ι.Δ.Ε.Α. αιτιολογείτο και η συμμετοχή της Ελλάδας στο δυτικό συνασπισμό, σαν απαραίτητη για την αντιμετώπιση του «ξενοκίνητου διεθνώς κομμουνισμού».⁵

Έτσι οι ένοπλες δυνάμεις μέσα από τον ΙΔΕΑ εμπλέκονταν στη στρατιωτικοποίηση της χώρας.⁶

¹ Βλέπε: Ν. Αλιβιζάτος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί...* οπ.παρ. σ.σ. 181-191.

² Για μια θεωρητική πλαισίωση του καταστροφικού ρόλου που μπορεί να παίζει η στρατιωτικοποίηση μιας κοινωνίας βλέπε: R. Falk *Legal Order in a Violent World*, (Princeton N. Jersey, Princeton University Press, 1968).

³ Βλέπε ειδικότερα στο: *Η Αγωγή του Στρατιώτου και Παντός Έλληνα*, (Αθήνα: Γενικόν Επιτελείον Στρατού 1954) σ. 241.

⁴ Βλέπε στο ίδιο: 243-245.

⁵ Βλέπε στο ίδιο: 247-251.

⁶ Βλέπε και: Δ. Χαραλάμπης, *Στρατός και πολιτική εξουσία*, (Αθήνα: Εξάντας 1985) σ.σ. 34-39.

Για τον Ι.Δ.Ε.Α. μοναδικός και αποκλειστικός σκοπός ήταν η «πάταξη» του κομμουνιστικού κινδύνου που θα έπρεπε να επιτευχθεί με όλα τα μέσα ακόμα και αν αυτό σήμαινε ότι θα ανατρεπόταν ο ίδιος ο κοινοβουλευτισμός και ο θρόνος.¹

Ηγεσία: Οι ηγέτες του Ι.Δ.Ε.Α. ήταν τα ίδια πρόσωπα που διεκπεραίωσαν το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967, γεγονός που επαληθεύει την περιφρόνηση του Ι.Δ.Ε.Α. για τον κοινοβουλευτισμό και αν κάνουμε μια προέκταση στη σκέψη μας αυτή θα διαπιστώσουμε ότι ακόμα και ο θεσμός της βασιλείας, στο όνομα της οποίας υποτίθεται ότι δρούσε ο Ι.Δ.Ε.Α., υποτάσσονταν και αυτός μαζί με τον κοινοβουλευτισμό στη «Μακιαβελλική» προσέγγιση της αποτροπής του λεγόμενου «κομμουνιστικού κινδύνου» όπως τον έβλεπε ο Ι.Δ.Ε.Α.²

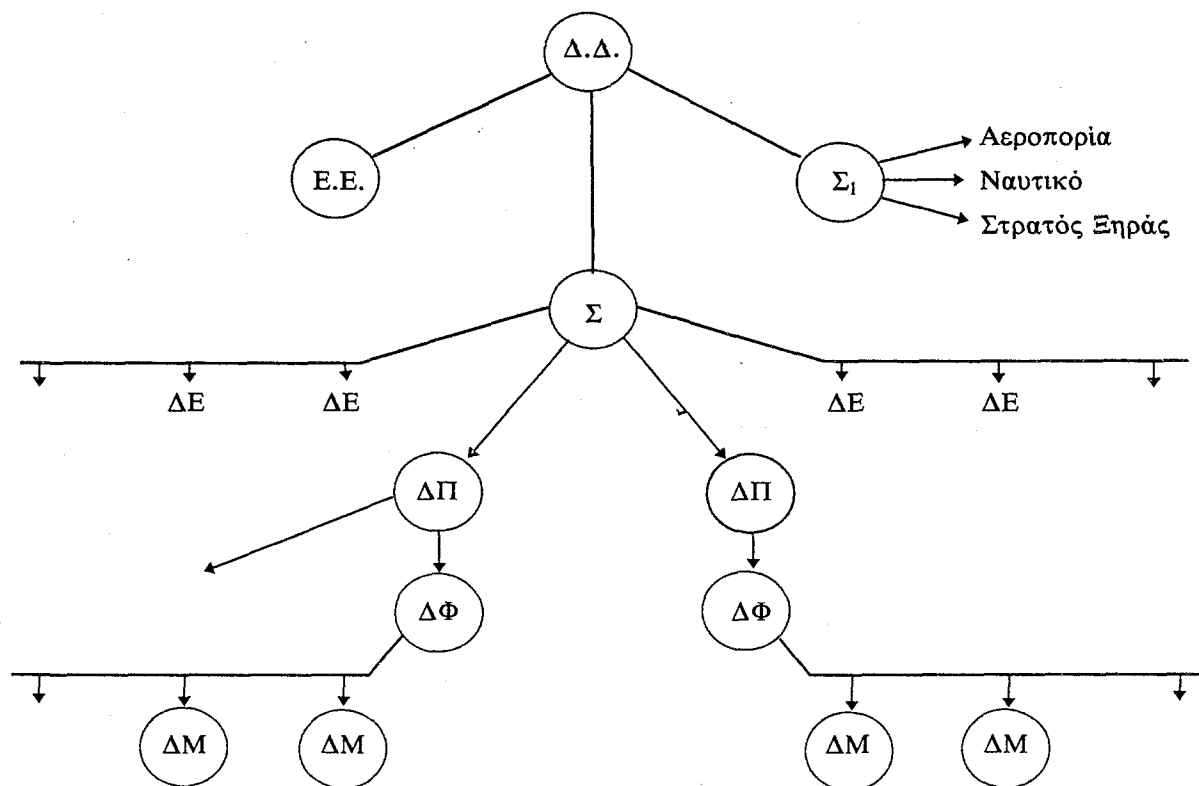
Η οργάνωση του Ι.Δ.Ε.Α. ήταν εκτεταμένη και πολύπλοκη. Όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 5 οι πλόκαμοι του Ι.Δ.Ε.Α. από το 1946 και μετά απλώνονταν και στα τρία όπλα, το στρατό, το ναυτικό και την αεροπορία, με συνδέσμους, δέσμες περιοχών που κάλυπταν όλη τη χώρα, δέσμες μονάδων, εκτελεστική επιτροπή, δέσμες φρουρών και ειδικούς συνδέσμους.

¹ Βλέπε: Δ. Χονδροκούκης *Ο Γολγοθάς...* σπ.παρ. σ.σ. 23-35. Επίσης στο: Σπ. Λιναρδάτος *Από τον Εμφύλιο...* σπ.παρ. (τομ. Γ'), σ. 111.

² Αυτό δείχνει και η τελική ρήξη του αρχηγού του Ι.Δ.Ε.Α. και δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου που το 1973 κήρυξε την χώρα «εις αβασίλευτον δημοκρατίαν». Βλέπε και: Αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής (1973).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Η οργάνωση του Ι.Δ.Ε.Α. (Δεύτερη φάση, 1946-)

όπου: ΔΔ = Διοικούσα Δέσμη,
 Σ = Σύνδεσμοι
 ΔΠ = Δέσμες Περιχών,
 ΔΜ = Δέσμες Μονάδων

ΕΕ = Εκτελεστική Επιτροπή
 ΔΕ = Δέσμες Εκσημειούμενες
 ΔΦ = Δέσμες φρουρών.
 Σ₁ = Ειδικοί Σύνδεσμοι

Πηγή: Pressure Groups in the Greek Political Setting.
 (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή), Ν. Σταυρού, George Washington University,
 1970, σ. 235.

Τα σώματα ασφαλείας: Ορίζουμε σαν σώματα ασφαλείας, το όλο πλέγμα των παραστρατιωτικών, αστυνομικών και κατασκοπευτικών υπηρεσιών ή και θεσμών του κράτους, που είχαν βασικό ρόλο στη διεκπεραίωση της αντικομμουνιστικής βίας σαν εκτελεστικά της όργανα. Ειδικότερα επισημαίνουμε το ρόλο των παραστρατιωτικών Ταγμάτων Εθνοφυλακής Αμύνης ή Ταγμάτων Εθνικής Ασφάλειας (Τ.Ε.Α.), της Χωροφυλακής - Αστυνομίας, και της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, (Κ.Υ.Π.).

Τα ΤΕΑ δημιουργούνται το 1951 για να αποτελέσουν παραστρατιωτική οργάνωση και περιλάμβαναν σχεδόν αποκλειστικά έφεδρους που καλούνταν από καιρού σε καιρό να λαβαίνουν μέρος σε στρατιωτικές ασκήσεις κάτω από τις διαταγές μόνιμων αξιωματικών, ενώ ο εκάστοτε διοικητής τους ήταν επίσης μόνιμος αξιωματι-

κός. Η επιλογή των ανδρών των TEA είχε σαν βασικό κριτήριο την προσήλωσή τους στην υπόθεση του αντικομμουνισμού.¹

Βασικός ρόλος των TEA στη διεκπεραίωση της αντικομμουνιστικής βίας ήταν η άσκηση πολλαπλών καθημερινών πιέσεων στους «μη εθνικόφρονες», των οποίων τις κινήσεις παρακολουθούσαν. Επειδή μάλιστα οι άνδρες των TEA οπλοφορούσαν, (ενώ για τους πολίτες γενικά απαγορευόταν η οπλοφορία) γίνονταν αντικείμενο φόβου, ή παράγοντας άσκησης ψυχολογικής βίας σε βάρος όχι μόνο των συμπαθούντων την Ε.Δ.Α. αλλά και των συμπαθούντων την Ένωση Κέντρου. Κλασσικό παράδειγμα του ρόλου που έπαιζαν τα TEA είναι οι βουλευτικές εκλογές του 1961, όπου με τη δραστηριότητα που ανέπτυξαν στην επαρχία συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχία του σχεδίου «Περικλής», που στόχευε στην εκλογική νίκη της ΕΡΕ.²

Η χωροφυλακή - αστυνομία:³ Η χωροφυλακή ήταν το κατ' εξοχήν αντικομμουνιστικό σώμα με πλούσια δράση στην περίοδο του Εμφυλίου που μάλιστα είχε ηρωοποιηθεί από το μετεμφυλιακό αντικομμουνιστικό κράτος και μέχρι τη μεταπολίτευση του 1974. Ενδεικτικά αναφέρουμε την τιμή που αποδίδονταν από το μετεμφυλιακό κράτος στο σύνταγμα χωροφυλακής του Μακρυγιάννη, του οποίου τη συμβολή στη νίκη επί του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ θεωρούσαν οι αντικομμουνιστές, αποφασιστικής σημασίας. Μάλιστα κάθε χρόνο συνηθίζονταν κατάθεση στεφάνων, ομιλίες κ.λπ. στο σύνταγμα αυτό της Χωροφυλακής. Επίσης οι αντικομμουνιστικοί κύκλοι υποστήριζαν ότι το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ άσκησε υπερβολική υλική βία σε βάρος κύρια των ανδρών της χωροφυλακής.⁴

Ο ρόλος της χωροφυλακής εκτός από τα συνήθη αστυνομικά της καθήκοντα ήταν η μεταφορά και η φύλαξη πολιτικών κρατουμένων και η συλλογή πληροφο-

¹ Η δημιουργία των Ταγμάτων Εθνικής Άμυνας (Τ.Ε.Α.), ήταν μια προσπάθεια ίδρυσης παραστρατιωτικής οργάνωσης, με την αντικατάσταση ανάλογων δυνάμεων που είχαν δημιουργηθεί προς το τέλος της κατοχής, (ΜΑΥ ή ΜΑΔ), με σκοπό να επιτηρούνται οι περιοχές οι οποίες είχαν προηγουμένα εκκαθαριστεί από το στρατό. Στο τέλος του 1947 οι δυνάμεις αυτές, είχαν 50.000 έφεδρους, αυστηρά επιλεγμένους από «εθνικόφρονες» πολίτες. Βλέπε και: Δ. Ζαφειρόπουλος, *Ο αντισυμμοριακός αγών 1945-1949*, (Αθήνα: χ. εκδ. 1956).

² Την ανάλυση του σχεδίου «Περικλής», στα πλαίσια της ευρύτερης ανάλυσης της κοινοβουλευτικής δυσλειτουργίας της περιόδου α' κάνουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

³ Πριν προσωρήσουμε στην ανάλυσή μας πρέπει να κάνουμε μια διευκρίνηση. Η χωροφυλακή ήταν ουσιαστικά η αστυνομία για ολόκληρη την Ελλάδα εκτός από την Αθήνα, τον Πειραιά, την Πάτρα και την Κέρκυρα. Ουσιαστικά τόσο η Χωροφυλακή όσο και η αστυνομία ήταν ενταγμένες στην αντικομμουνιστική λογική της εποχής εκείνης. Επίσης σημειώνουμε ότι το 1986 έγινε η συγχώνευση της αστυνομίας με τη χωροφυλακή σε ενιαίο σώμα για όλη τη χώρα με την ονομασία Ελληνική Αστυνομία, (ΕΛ.ΑΣ). Για ιστορική πλαίσια βλέπε: Σ.Κ. Αντωνίου, *Ιστορία της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής, 1983-1965*, (τομ. 4), (Αθήνα: Γενική Μελέτη 1965).

⁴ Για μια λεπτομερή χρονολογική προσέγγιση στο ρόλο του συντάγματος χωροφυλακής Μακρυγιάννη στα πλαίσια των Δεκεμβριανών από την πλευρά του Κ.Κ.Ε. βλέπε: *Χρονικό Αγώνων*, (τομ. 1), σ.σ. 236-249. Επίσης για τα «Δεκεμβριανά», από την αντικομμουνιστική πλευρά με αναφορές στο ρόλο της

ριών για τα πολιτικά φρονήματα του πολίτη με σκοπό να ενημερώνεται ο ατομικός του φάκελος με βάση τον οποίο μπορούσε να εκδοθεί το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων για το οποίο αναφερθήκαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στον ατομικό φάκελο η χωροφυλακή χαρακτήριζε και χώριζε τους πολίτες σε Α' κατηγορίας ή εθνικόφρονες, Β' κατηγορίας ή νομιμόφρονες και Γ' κατηγορίας ή κομμουνιστές.

Ειδικότερα για την περίοδο α' είναι φανερό ότι για τη χωροφυλακή όποιος ανήκε κομματικά στην ΕΡΕ ήταν πολίτης Α' κατηγορίας, όποιος ανήκε στην Ένωση Κέντρου ήταν πολίτης Β' κατηγορίας, και όποιος ανήκε στην Ε.Δ.Α. ή ακόμα χειρότερα θεωρείτο οπαδός του εκτός νόμου Κ.Κ.Ε. ήταν για τις αρχές πολίτης Γ' κατηγορίας, δηλαδή κομμουνιστής.

Προκειμένου να διεκπεραιώνει σωστά το έργο του φακελλώματος των πολιτών η χωροφυλακή στηρίζονταν σε ένα δίκτυο πληροφοριοδοτών, οι οποίοι ήταν φυσικά πολίτες «Α' κατηγορίας» και μάλιστα πολλοί από αυτούς ανήκαν σε παρακρατικές οργανώσεις.¹

Θα ήταν κοινοτοπία να πούμε εδώ ότι οι πολίτες που επιλέγονταν να υπηρετήσουν στη χωροφυλακή όπως εξ' άλλου και στο σώμα αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων, στην ΚΥΠ κ.λπ., ήταν χαρακτηρισμένοι σαν πολίτες της «εθνικόφρονος κατηγορίας Α'» και ήταν σχεδόν αδύνατον να υπηρετήσουν εκεί όχι μόνο πολίτες συμπαθούντες την Ε.Δ.Α. αλλά και πολίτες που ανήκαν στην Ένωση Κέντρου.

Η Κ.Υ.Π.:² ιδρύθηκε το 1949 και ήταν η βασικότερη μυστική υπηρεσία της χώρας, η οποία ελέγχονταν αποκλειστικά από αντικομμουνιστικές δυνάμεις και έβλεπε το ρόλο της σαν το κατ' εξοχήν εκτελεστικό όργανο της αντικομμουνιστικής βίας ειδικότερα στην περίοδο 1956-1963 και όχι μόνο. Ο μυστικός χαρακτήρας της επέτρεπε να δρα ακόμα πιο ανεξέλεγκτα από τα άλλα φανερά εκτελεστικά όργανα της αντικομμουνιστικής βίας.

Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός της σχέσης που είχε η ΚΥΠ με τον Ι.Δ.Ε.Α. και οι κρατικές υπηρεσίες που δείχνει ότι όλα αυτά τα εκτελεστικά

χωροφυλακής, βλέπε: Θ. Παπακωνσταντίνου, *Πολιτική Αγωγή*, (Αθήνα: Kabanias-Hellas 1970), σ.σ. 470-471.

¹ Μία από τις βασικές υποχρεώσεις των μελών των παρακρατικών οργανώσεων ήταν να συνδράμουν με κάθε μέσο και με κάθε τρόπο στο έργο των σωμάτων ασφαλείας και ειδικότερα στο έργο της χωροφυλακής για το φακέλωμα των πολιτών. Όλοι γενικά οι πληροφοριοδότες της χωροφυλακής ήταν γνωστοί και σαν «χαφιέδες» ή «καρφιά» της αστυνομίας και ασκούσαν και οι ίδιοι μια μορφή ψυχολογικής και καμιά φορά υλικής βίας στους απλούς πολίτες κύρια στις επαρχίες. Βλέπε και Α. Λεντάκης *Οι παρακρατικές...* οπ.παρ.

² Αναφερόμενοι στην Κ.Υ.Π. δεν σκοπεύουμε να αγνοήσουμε ή να υποβαθμίσουμε το ρόλο άλλων μυστικών υπηρεσιών της χώρας, όπως π.χ. ΓΕΣ-Α2, το Τμήμα Πληροφοριών ή Διώξεως Κομμουνισμού της Κρατικής Ασφάλειας, την Υπηρεσία Πληροφοριών του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως και την Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας, όμως δεν έχουμε στη διάθεσή μας αρκετά στοιχεία για μια ολοκληρωμένη α-

όργανα της βίας δεν δρουν ξεκομμένα το ένα από το άλλο αλλά σαν συγκοινωνούντα δοχεία.¹

Η μυστική φύση της κατασκοπείας και αντικατασκοπείας δεν μας επιτρέπει να εντοπίσουμε και να επεξεργαστούμε πρωτογενή στοιχεία για τον ακριβή ρόλο της ΚΥΠ και τις συγκεκριμένες δραστηριότητές της στην κατεύθυνση της αντικομμουνιστικής βίας. Με βάση τις ενδείξεις που έχουμε και με την όχι πάντα αξιόπιστη βιβλιογραφία είναι δυνατό να συμπεράνουμε ότι η ΚΥΠ έπαιξε ρόλο-κλειδί σε όλες τις εξελίξεις της περιόδου 1956-1963 και πέρα από αυτήν με αποκορύφωμα το ρόλο της στην επιτυχή έκβαση του στρατιωτικού πραξικοπήματος το 1967²

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση για τα εκτελεστικά όργανα της αντικομμουνιστικής βίας υπογραμμίζουμε ότι υπάρχουν ενδείξεις για σχέση τους με ξένους παράγοντες που δεν είναι πάντα επίσημοι κρατικοί φορείς³

Στα πλαίσια βέβαια της συμμετοχής της Ελλάδας στο NATO και της ειδικής της σχέσης με τις Η.Π.Α., αμέτρητες ήταν οι ευκαιρίες για άμεση επαφή ελλήνων στρατιωτικών αλλά και ανδρών των σωμάτων ασφαλείας με τους ομολόγους τους Αμερικάνους και Νατοϊκούς στα πλαίσια μετεκπαιδεύσεων ανταλλαγής προσωπικού κ.λπ.

Οι παρακρατικές οργανώσεις: Στη μετεμφυλιακή Ελλάδα υπήρχαν και δρούσαν παρακρατικές οργανώσεις αντικομμουνιστικής υφής, με την κάλυψη των ανακτόρων και γενικότερα του κράτους, με χρηματοδότηση του κράτους και με άτομα που δεν είχαν όλα καθαρό ποινικό μητρώο. Οι οργανώσεις αυτές άγγιζαν τα όρια του φασισμού στις ιδεολογικές τους θέσεις και έπαιζαν βασικό ρόλο στην ευρύτερη προσπάθεια να επικρατήσει το αντικομμουνιστικό υπερκράτος στην περίοδο που εξετάζουμε σαν περίοδο έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας, (1956-1963).⁴

νάλυσή τους ειδικότερα στην αντικομμουνιστική τους διάσταση. Ειδικότερα για το ρόλο της ΚΥΠ βλέπε και: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο...* (τομ. Γ') οπ.παρ. σ.σ. 111-113.

¹ Είναι γνωστή η θητεία του αρχηγού του Ι.Δ.Ε.Α. Γ. Παπαδόπουλου στην ΚΥΠ, ενώ υπάρχουν πολλές αποδείξεις της σύνδεσης όλων των εκτελεστικών οργάνων της αντικομμουνιστικής βίας μεταξύ τους. Για το οργανόγραμμα της CIA και τις παρεμβατικές της δραστηριότητες και τις σχέσεις της με μυστικές υπηρεσίες άλλων χωρών βλέπε: J. Richelson, *The U.S. Intelligence...* οπ.παρ. 195-210.

² Για το γενικότερο ρόλο της ΚΥΠ στην περίοδο 1963-1967, αλλά και για τις σχέσεις της με τη CIA βλέπε: Στ. Ρουσσέας, *Ο θάνατος μιας Δημοκρατίας* οπ.παρ. σ. 23. Επίσης στο: Γ. Κάτρης, *Η Γέννηση...* οπ.παρ. σ.σ. 225-227.

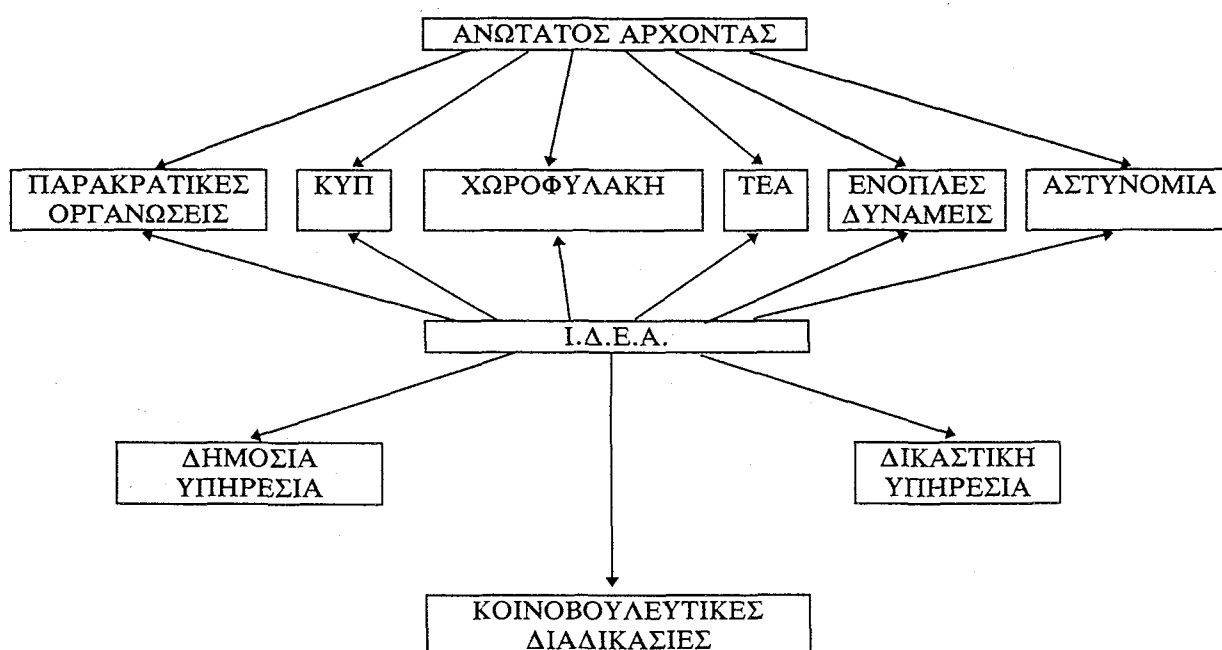
³ Ο Α. Λεντάκης αναφέρει ότι το στέλεχος της Αμερικάνικης ακροδεξιάς οργάνωσης Ku Klux Klan Sherman Miller επισκεπτόταν τακτικά την Ελλάδα με σκοπό να εκπαιδεύσει μέλη των παρακρατικών οργάνων. Βλέπε: Α. Λεντάκης, *Οι Παρακρατικές...* οπ.παρ. σ.σ. 57-59.

⁴ Όταν η Ένωση Κέντρου πήρε την εξουσία και για το διάστημα που κυβέρνησε δηλαδή από το Νοέμβριο του 1963 μέχρι και τον Ιούλιο του 1965, οι παρακρατικές οργανώσεις ατόνισαν και μερικές από αυτές με δικαστική απόφαση καταργήθηκαν για να επανέρθουν δριμύτερες μετά τον Ιούλιο του 1965 και σε τελευταία ανάλυση να στηρίζουν το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Βλέπε και: Α. Λεντάκης, *Οι Παρακρα-*

Το πρόβλημα σχετίζονταν με την προσπάθεια των αντικομμουνιστικών παραγόντων να διεισδύσουν στη νεολαία και να τη χρησιμοποιήσουν στην όλη διαπλοκή των παρακρατικών οργανώσεων με το επίσημο κράτος, με τον Ι.Δ.Ε.Α. και με τα ανάκτορα, ενώ πολλές είναι οι ενδείξεις ότι οι παρακρατικές οργανώσεις ήταν ένα μεγάλο εμπόδιο στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού της Ελλάδας στην περίοδο της τυπικής κοινοβουλευτικής λειτουργίας (περίοδος α'). Έχουν εντοπισθεί 54 παρακρατικές οργανώσεις, όλες αντικομμουνιστικού χαρακτήρα που δρούσαν με την κάλυψη του κράτους και ειδικότερα στην περίοδο α' που αναλύουμε.¹

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Εξουσία και παραεξουσία στην Ελλάδα: 1950-1967

Οι παρακρατικές οργανώσεις πήραν μεγάλη δημοσιότητα το 1963 επειδή μέλη της έλαβαν μέρος στη δολοφονία του ανεξάρτητου βουλευτή, συνεργαζόμενου με την Ε.Δ.Α. Λαμπράκη. Η δολοφονία αυτή συμβαίνει στην τελευταία χρονιά της μιας από τις δύο περιόδους που εξετάζουμε, (περίοδος α') και αποτελεί το επιστέγασμα στην έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας. Η αποκάλυψη των παρακρατικών οργανώσεων, η δίκη των μελών τους για την υπόθεση Λαμπράκη και οι απο-

τικές... οπ.παρ. σ.σ. 57-59. Επίσης στο: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο...* (τομ. Δ'), οπ.παρ. σ.σ. 252-257.

¹ Πλήρη κατάλογο των 54 αυτών παρακρατικών οργανώσεων, παραθέτουμε στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ βασισμένο στο βιβλίο του Α. Λεντάκη, *Οι παρακρατικές...* οπ.παρ. σ.σ. 53-55.

καλύψεις που ακολούθησαν ιδιαίτερα για τη σχέση τους με τις αστυνομικές αρχές έδωσαν το μέτρο της δύναμης και της δράσης των οργανώσεων αυτών.¹

Όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 6 οι παρακρατικές οργανώσεις είχαν τη θέση τους στο πλέγμα της παραεξουσίας στην Ελλάδα στην περίοδο που λειτουργούσε τυπικά ο κοινοβουλευτισμός. Μαζί με τις ένοπλες δυνάμεις που ελέγχονταν από τον Ι.Δ.Ε.Α., τα σώματα ασφάλειας, (Χωροφυλακή, Αστυνομία, ΚΥΠ, ΤΕΑ κ.ά.), που εμφορούντο από έναν άκρατο αντικομμουνισμό, αποτελούσαν βασικό εκτελεστικό όργανο στην εκδήλωση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας.²

¹ Στην υπόθεση Λαμπράκη αναφέρονται πολλοί συγγραφείς, άλλοι απο δημοσιογραφική πλευρά όπως ο Γ. Κάτρης στο βιβλίο του *Η Γέννηση...* οπ.παρ., άλλοι από την πλευρά της πολιτικής ιστορίας, π.χ. Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο...* (τομ. Δ') οπ.παρ., σ.σ. 252-274. Μια συγκέντρωση αρχειακού υλικού σχετικά με την υπόθεση κάνει ο Π. Πετρίδης στο Π. Πετρίδης, *Δολοφονία Λαμπράκη* (Αθήνα: Προσκήνιο 1995).

² Το πιο αρνητικό στοιχείο κατά τη γνώμη μας του ρόλου των εκτελεστικών οργάνων της αντικομμουνιστικής βίας, ήταν η παρέμβαση στις βουλευτικές εκλογές, οι οποίες αν βέβαια ήταν αδιάβλητες θα είχαν επικρατήσει στο κοινοβούλιο δυνάμεις τέτοιες που θα άρχιζαν την αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας πολύ νωρίτερα από το 1974. Βέβαια και όταν η Ένωσης Κέντρου πήρε την εξουσία, (1963-1965), η αποστολή της για εκδημοκρατισμό δεν πέτυχε αφού ανατράπηκε το 1965, όμως γι' αυτό χρειάστηκε η άμεση ενέργεια του Ανώτατου Άρχοντα, εννοείται με τη μεγάλη κινητοποίηση του παρακράτους. Τελικά το ίδιο το παρακράτος καταδίκασε με τις αμαρτωλές του πράξεις και αυτή την τυπική έστω κοινοβουλευτική λειτουργία και οδήγησε τον τόπο στην ανοιχτή αντικομμουνιστική στρατιωτική δικτατορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (1956-1963)

2.1 Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες

Η οικονομική κατάσταση: Πριν κάνουμε την εμπειρική ανάλυση των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, θεωρούμε σκόπιμο να αναλύσουμε περιληπτικά την ευρύτερη εικόνα της ελληνικής οικονομίας από το 1922 που αρχίζει να κυριαρχεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής στην Ελλάδα μέχρι και την περίοδο α'. Η εισαγωγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στην Ελλάδα αρχίζει χρονικά μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, αφού από το 1923 αυξάνεται το βιομηχανικό προϊόν και διευρύνεται ο δευτερογενής τομέας με συγκέντρωση κεφαλαίων και την απορρόφηση του εργατικού δυναμικού στις βιομηχανικές μονάδες παραγωγής. Οι αναπτυξιακές αυτές εξελίξεις επηρεάζονται αρνητικά από την παγκόσμια οικονομική κρίση που φθάνει στην Ελλάδα το 1931, με προεκτάσεις στην πολιτική κατάσταση της χώρας, με την ανατροπή της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας το 1935, κάτω από την πίεση τόσο των εργατικών κινητοποιήσεων, όσο και των ενδοαστικών συγκρούσεων.¹

Η παλινόρθωση της Μοναρχίας, η Δικτατορία της 4ης Αυγούστου, ο πόλεμος, η κατοχή, η Αντίσταση και ο Εμφύλιος, είχαν σοβαρές συνέπειες για τη μεταπολεμική οικονομική προοπτική της χώρας.

Η εμπόλεμη κατάσταση για την Ελλάδα κράτησε σχεδόν μια δεκαετία, (1940-1949), και αυτό σήμαινε ότι η ανοικοδόμηση και ανασυγκρότηση της χώρας θα διαρκούσε μέχρι το 1955 και μόνο στη συνέχεια θα μπορούσε να μπει σε κάποια τροχιά ανάπτυξης, και αυτό σε αντιδιαστολή με τις άλλες χώρες της Ευρώπης που δεν είχαν την εμπειρία του Εμφυλίου.

Σε μια συνοπτική ανάλυση ορισμένων εμπειρικών στοιχείων που αφορούν στην περίοδο 1956-1963, βλέπουμε ότι η μέση ποσοστιαία τους αύξηση είναι χαμηλή.²

Ειδικότερα η μέση ποσοστιαία αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ), ήταν 5.6%, οι εισπράξεις από εξαγωγές 5,5%, οι εισπράξεις από εισαγωγές 7,5%, η συνολική εθνική ιδιωτική κατανάλωση 4.5%, οι δαπάνες του προϋπολογισμού για την εκπαίδευση 2.5% και οι δαπάνες του προϋπολογισμού για την κοινωνική πρόνοια 5.3%.

¹ Για μια λεπτομερή ανάλυση των κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών διεργασιών στην περίοδο της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας (1924-1935), βλέπε: Α. Ρήγος, **Η Β' Ελληνική...** οπ.παρ. σ.σ. 265-269.

² Η μέση ποσοστιαία αύξηση των δεικτών που παρουσιάζουμε προέρχεται από επεξεργασία στοιχείων από τις Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992). σ.σ. 7,16, 51, 52, 85, 88. Βλέπε και τους αναλυτικούς πίνακες στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.

Επίσης ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό της περιόδου 1956-1963 ήταν η μετανάστευση - η οποία στο διάστημα 1961-1963 σημείωσε θεαματική αύξηση.¹ Γενικότερα η περίοδος 1952-1963 ορίζεται και σαν περίοδος κοινωνικοοικονομικής συντηρητικής σταθεροποίησης² με όλα τα χαρακτηριστικά θετικά και αρνητικά που αναλύουμε.

Οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης: Μια εμπειρική ανάλυση³

Όπως ορίσαμε στο κεφάλαιο 2 του πρώτου μέρους, θα αναλύσουμε τους δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, (αστικοποίηση, εκπαίδευση, επικοινωνίες κ.ά.), με προοπτική να τους συσχετίσουμε με τις πολιτικές εκείνες αλλαγές οι οποίες σταδιακά μείωσαν το φαινόμενο της αντικομμουνιστικής βίας, στην Ελλάδα. Εάν μάλιστα δεχτούμε ότι η πολιτική ανάπτυξη μιας χώρας είναι συνάρτηση κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, τότε οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης που ορίσαμε πιο πάνω, αποτελούν μερικά εμπειρικά στηρίγματα της θεωρίας της Πολιτικής Ανάπτυξης. (Κουτσούκης, Κλ. 1988, σ.σ. 133-134).

Η αστικοποίηση: Σαν αστικοποίηση ορίζουμε τη μετακίνηση του πληθυσμού στις πόλεις (αστικά κέντρα), και όχι τη μετατροπή της εργατικής τάξης σε αστική. Το 1961 ο αστικός πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 43,3%, ο ημιαστικός 12,9% και ο αγροτικός 43,8%. (Πλήρεις στατιστικοί πίνακες στο Παράρτημα Γ1).

Η εκπαίδευση: Το ποσοστό των εγγράμων το 1961 ήταν 82,3%, οι εγγεγραμμένοι στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση 114.207, οι εγγεγραμμένοι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση 35.432, ο αριθμός των δημοτικών σχολείων ήταν 10.035, ο αριθμός των ανωτέρων και ανωτάτων σχολών 9, ο αριθμός των δασκάλων 21.666, ο αριθμός των καθηγητών 8.192 και ο αριθμός των καθηγητών πανεπιστημίου 1.066 (πίνακας στο παράρτημα Γ2).

Οι επικοινωνίες: Το 1961 ο αριθμός τηλεφώνων ανά χίλιους κατοίκους ήταν 50,7, ο αριθμός ραδιοφώνων ανά χίλιους κατοίκους ήταν 94, η κυκλοφορία εφημερίδων ανά χίλιους κατοίκους 121, ενώ δεν υπάρχουν τηλεοράσεις αφού το μέσο αυτό επικοινωνίας εισαγάγεται στην Ελλάδα μετά το 1966 (πίνακας Γ3 στο παράρτημα).

¹ Το 1961 η αύξηση της μετανάστευσης έφθασε στο 42,8%, το 1962 στο 4,2% και το 1963 στο 19%. Από επεξεργασία στοιχείων της ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1981, σ. 51.

² Βλέπε ειδικότερα: Κ. Τσουκαλάς, *Η Ελληνική Τραγωδία*, οπ.παρ. σ.σ. 115-139.

³ Τα στατιστικά στοιχεία της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης προέρχονται από την ΕΣΥΕ και ειδικότερα την απογραφή πληθυσμού του 1961 για την περίοδο α'.

Οι δείκτες της εκβιομηχάνισης: Το 1961 το ποσοστό των των απασχολούμενων στο γεωργικό τομέα 53,9%, και των απασχολούμενων στις υπηρεσίες το 23,6%. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας έφθασε στα 2.484 V×Kwh, η παραγωγή ενέργειας κατά κεφαλή στα 296,5 και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ), σε 146200 εκατομμύρια δραχμές (πίνακας Γ4 στο παράρτημα).

Οι δείκτες των μεταφορών: Το 1961 ο αριθμός των φορτηγών ήταν 40030, των λεωφορείων 6981, των επιβατηγών 48834, το μήκος του οδικού δικτύου 24834,8 χιλιόμετρα και το μήκος του σιδηροδρομικού δικτύου 2583 χιλιόμετρα (Πίνακας Γ5 στο παράρτημα).

Οι δείκτες της Δημόσιας Πολιτικής και Κοινωνικής Ευημερίας: Το 1961 η αναλογία κατοίκων ανά γιατρό ήταν 782, τα ιδιωτικής χρήσης αυτοκίνητα ανά χίλιους κατοίκους 5, τα δημόσια έσοδα κατά κεφαλή 21741,8 και οι δημόσιες δαπάνες κατά κεφαλή 2593,9. (Πίνακας Γ6 στο παράρτημα).

Οι δείκτες της Εξωτερικής Εξάρτησης: Το 1961 οι δαπάνες για εισαγωγές ήταν 564,9 χιλιάδες δολάρια Η.Π.Α. και οι δαπάνες για εξαγωγές 234,3 χιλιάδες δολάρια Η.Π.Α. (Πίνακας Γ4 στο παράρτημα).

2.2 Η δυσλειτουργία του κοινοβουλευτισμού

Ένας βασικός παράγοντας αύξησης της αντικομμουνιστικής βίας στην περίοδο α', ήταν το πρόβλημα του εκδημοκρατισμού, δηλαδή η υπολειτουργία του κοινοβουλευτισμού σε σύγκριση με άλλες κοινοβουλευτικές δημοκρατίες. Ο κοινοβουλευτισμός υπολειτουργούσε επειδή ο Ανώτατος Άρχοντας (Βασιλιάς), έκανε παρεμβάσεις στις κομματικές και κοινοβουλευτικές διαδικασίες, οι βουλευτικές εκλογές ήταν συνήθως διαβλητές, και είχε περιορισθεί η εκπροσώπηση με την απαγόρευση του Κ.Κ.Ε. από το 1947 με μια τάση να διαχωρίζονται τα κόμματα σε «εθνικόφρονα» και «μη εθνικόφρονα».

Η παρέμβαση του βασιλιά Παύλου στον Ελληνικό Συναγερμό αμέσως μετά το θάνατο του αρχηγού του και πρωθυπουργού Αλ. Παπάγου, με σκοπό να ορισθεί νέος πρωθυπουργός ο ευνοούμενος των ανακτόρων αλλά και του ξένου παράγοντα, (Η.Π.Α. - NATO), Κ. Καραμανλής, αποτελεί ένα βασικό παράδειγμα του παρεμβατικού ρόλου των ανακτόρων στην κομματική λειτουργία.¹

¹ Η διαδοχή του Αλ. Παπάγου δεν ανατέθηκε ούτε στον Στ. Στεφανόπουλο, ούτε στον Π. Κανελλόπουλο όπως όριζε η κομματική - κοινοβουλευτική τάξη, αλλά στον Κ. Καραμανλή. Για τις αγγλοαμερικάνικες συγκρούσεις γύρω από το θέμα αυτό και το ρόλο των ανακτόρων βλέπε: Γ. Γιαννιλόπουλος *Ο Μεταπολεμικός...* οπ.παρ. σ.σ. 303-313.

Δεν είναι ξεκάθαρο αν τα ανάκτορα είχαν παρέμβαση στις βουλευτικές εκλογές του 1956 και του 1958, όμως φαίνεται ότι ενέκριναν την παρέμβαση εξωκοινοβουλευτικών παραγόντων στις βουλευτικές εκλογές του 1961, γνωστές και σαν εκλογές «βίας και νοθείας»¹

Επίσης δεν μπορούμε να αποδείξουμε ότι υπάρχει φανερή μεταστροφή των ανακτόρων υπέρ της Ενώσεως Κέντρου στις βουλευτικές εκλογές του 1963 και του 1964, όμως υπάρχουν κάποιες ενδείξεις.²

Η ανάλυση και τεκμηρίωση της κρίσης του Ιουλίου 1965 θα μας έβγαζε από τα χρονικά πλαίσια της παρούσας έρευνας, αναφέρουμε όμως ενδεικτικά ότι το 1965 σημειώθηκε η πιο φανερή και άμεση παρέμβαση των ανακτόρων στην κοινοβουλευτική ζωή του τόπου με τον εξαναγκασμό σε παραίτηση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου από το βασιλιά Κωνσταντίνο.³

Σε συνταγματικό επίπεδο ο ανώτατος άρχοντας, (βασιλιάς), είχε αυξημένες αρμοδιότητες από το Σύνταγμα του 1952, που του επέτρεπαν να επιλέγει τον πρωθυπουργό, όπως φαινόταν πιο ξεκάθαρα, στην επιλογή υπηρεσιακών πρωθυπουργών πριν από εκλογές.⁴

Εκτός από τον παρεμβατικό ρόλο των ανακτόρων, υπήρχε και το πρόβλημα του διαβλητού των βουλευτικών εκλογών.⁵ Χωρίς να ισχυριζόμαστε ότι οι δημοτικές και κοινοτικές εκλογές ήταν αδιάβλητες, δίνουμε έμφαση εδώ στις βουλευτικές εκλογές. Το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών του 1956 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το λιγότερο σαν παράδοξο, αφού η ΕΡΕ ήρθε δεύτερη σε ποσοστό ψήφων, με πρώτη τη Δημοκρατική Ένωση, αλλά πλειοψήφισε σε αριθμό εδρών στη Βουλή και έτσι σχημάτισε κυβέρνηση. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να σχετίζεται με ειδικό εκλογικό νόμο που είχε σαν βασικό του στόχο να κερδίσει τις εκλογές η ΕΡΕ.⁶

Ιδιαίτερα οι βουλευτικές εκλογές «βίας και νοθείας» του 1961, αποτελούν το πιο εμφανές παράδειγμα διαβλητής διαδικασίας, δηλαδή παρέμβασης εξωκοινο-

¹ Στις βουλευτικές εκλογές του 1961 ήταν διαβλητές αφού η ψήφος των στρατιωτικών και δημοσίων υπαλλήλων έφθανε γύρω στα 78,9% υπέρ της ΕΡΕ που τελικά ήρθε πρώτο κόμμα με 50,81% και έδρες. Βλέπε και: Η. Νικολακόπουλος, *Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964*, (Αθήνα: 1988, Ε.Κ.Κ.Ε.) σ.σ. 255-281.

² Βλέπε και: Η. Νικολακόπουλος *Κόμματα και...* οπ.παρ. σ.σ. 282-309.

³ Βλέπε: Π. Παρασκευόπουλος, Γεώργιος Παπανδρέου οπ.παρ. σ.σ. 173-203.

⁴ Βλέπε: Ν. Αλιβιζάτος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί...* οπ.παρ. σ.σ. 526-555.

⁵ Οι διαβλητές βουλευτικές εκλογές αποτελούν μια αρνητική παράδοση για τον τόπο μας από τα πρώτα χρόνια της ελληνικής ανεξαρτησίας. Βλέπε και: Γ. Καρανικόλας, *Νόθες Εκλογές στην Ελλάδα*, (1844-1936), (Αθήνα: Επικαιρότητα 1973).

⁶ Βλέπε: Η. Νικολακόπουλος *Κόμματα και...* οπ.παρ. σ.σ. 210-229.

βουλευτικών παραγόντων με σκοπό να κερδίσει η ΕΡΕ, να έρθει δεύτερο κόμμα η Ένωση Κέντρου, και να υποβιβασθεί στην τρίτη θέση η ΕΔΑ.¹

Ακόμα και οι βουλευτικές εκλογές του 1963 και το 1964 που δεν αμφισβητούνται από κανένα κόμμα, είχαν το στοιχείο της νοθείας εάν δούμε τον τρόπο με τον οποίο ψήφισαν οι ένοπλες δυνάμεις.²

Το πρόβλημα των ανακτορικών παρεμβάσεων στην πολιτική ζωή του τόπου σε συνδυασμό με τις διαβλητές βουλευτικές εκλογές επέτεινε το πρόβλημα της περιορισμένης εκπροσώπησης που πήγαζε από την απαγόρευση του Κ.Κ.Ε. το 1947. Η απαγόρευση αυτή δεν μπορούσε βέβαια να αποκλείσει τελείως μια μερίδα του ελληνικού λαού που πρόσκειτο στην αριστερά. Προφανώς για να μην πάει ολόκληρη η αριστερή ψήφος στο Φιλελεύθερο Κέντρο ή και για άλλους λόγους που δεν έχουμε σκοπό να αναλύσουμε εδώ, επιτράπηκε η ίδρυση της Ε.Δ.Α. που θα ήταν ο νόμιμος πολιτικός φορέας της αριστερής μερίδας πολιτών που προαναφέραμε αλλά όπως φάνηκε και ο κύριος αποδέκτης της αντικομμουνιστικής βίας σε όλες της τις εκφάνσεις για το διάστημα που το Κ.Κ.Ε. ήταν εκτός νόμου³.

Άλλοι παράγοντες δυσλειτουργίας

Η περιορισμένη εκπροσώπηση: Στην περίοδο α' το αντικομμουνιστικό κράτος είχε περιορίσει την εκπροσώπηση με βασικό μοχλό τον Αναγκαστικό Νόμο 509/47 με τον οποίο όπως έχουμε ήδη αναλύσει είχε τεθεί εκτός νόμου το Κ.Κ.Ε. και άλλες οργανώσεις. Η απαγόρευση αυτή, παρά τη νόμιμη κοινοβουλευτική λειτουργία της Ε.Δ.Α., διαμόρφωνε ένα είδος διχασμού στον πολιτικό κόσμο και όπως έδειξε και η ανάλυση περιεχομένου του μη-κομμουνιστικού τύπου της περιόδου α', αλλά και οι δηλώσεις του Κ. Καραμανλή, γινόταν μια προσπάθεια να μπουν κάποια «ορόσημα» ανάμεσα στα κόμματα που θεωρούσαν «εθνικά» και αυτά που θεωρούσαν «κομμουνιστικά», βασικά δηλαδή την Ε.Δ.Α., όμως το γεγονός της ρη-

¹ Αυτό προέβλεπε το σχέδιο «Περικλής» κάτω από την πίεση που ένιωθε το αντικομμουνιστικό κράτος μετά την ανάδειξη στις αμέσως προηγούμενες βουλευτικές εκλογές της Ε.Δ.Α. σε αξιωματική αντιπολίτευση. Τελικά το σχέδιο «Περικλής» πέτυχε το σκοπό του, δηλαδή να κερδίσει η ΕΡΕ τις βουλευτικές εκλογές, να γίνει αξιωματική αντιπολίτευση «εθνικό κόμμα» η Ένωση Κέντρου και να καταλάβει την τρίτη θέση η Ε.Δ.Α.. Για αναλυτικά αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών του 1961 αλλά και τα δεδομένα της βίας και της νοθείας βλέπε: Η. Νικολακόπουλος *Κόμματα και...* οπ.παρ. σ.σ. 255-281. Επίσης: Η. Ηλιού, *Η Κρίση Εξουσίας*, (Αθήνα: Θεμέλιο 1966) σ.σ. 74-94.

² Στις εκλογές αυτές φυσικά δεν έγινε το όργιο βίας και νοθείας των βουλευτικών εκλογών του 1961, όμως οι ένοπλες δυνάμεις και οι πολίτες στην επιτηρούμενη ζώνη ψήφισαν ΕΡΕ σε μεγάλα ποσοστά. Για αναλυτικά αποτελέσματα και σχόλια βλέπε: Η. Νικολακόπουλος *Κόμματα και...* οπ.παρ. σ.σ. 282-309.

³ Ήδη έχουμε πει ότι οι αντικομμουνιστικές δυνάμεις θεωρούσαν την Ε.Δ.Α. σαν «μετωπική» οργάνωση του Κ.Κ.Ε. και στο όνομα της δίωξης του Κ.Κ.Ε. διώκετο και η Ε.Δ.Α.

τής θεσμοθετημένης απαγόρευσης του Κ.Κ.Ε. ήταν στοιχείο περιορισμού της εκπροσώπησης πράγμα αντιφατικό προς την αρχή της ελεύθερης συμμετοχής όλων των πολιτών στην αστική δημοκρατία ακόμα και εκείνων που πιθανόν να μην δέχονται τις βασικές της αρχές.¹

Το πρόβλημα της λογοκρισίας: Στο Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως και συγκεκριμένα στην Υπηρεσία Πληροφοριών, συγκεντρώνονταν στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζονταν σαν «εσωτερική κομμουνιστική προπαγάνδα». Παρακολουθούνταν και καταγράφονταν επισκέψεις ελλήνων πολιτών, κυρίως καλλιτεχνών και διανοούμενων στην π. Σοβιετική Ένωση. Επίσης υπήρχε και ένας μαύρος πίνακας (INDEX), όπου καταχωρούντο οι εκδόσεις εκείνες που το καθεστώς της αντικομμουνιστικής βίας χαρακτήριζε σαν «κομμουνιστικές εκδόσεις», Για παράδειγμα αναφέρονται τρία παιδικά βιβλία της Γεωργίας Δεληγιάννη - Αναστασιάδη, ο «Λευκός όφιος», παλιός κινέζικος μύθος, το βιβλίο του Κυριακόπουλου «Ένας λεβέντης ο Μακρυγιάννης», το βιβλίο του Τάκη Μουζέλη «Το θέατρο της Κίνας» ακόμη όμως στο INDEX είχε καταχωρηθεί η «Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη επειδή τη συγκεκριμένη έκδοση είχε προλογίσει ο Κ. Βάρναλης, καθώς επίσης και η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» του Παραρρηγόπουλου επειδή ήταν μια έκδοση στη δημοτική γλώσσα από το Νικηφόρο Βρεττάκο. Επίσης είχε φακελωθεί το «Ελληνορωσικόν Λεξικόν», η «Μέθοδος Ρωσικής» της Ποτάποβα και η «Ρωσική Εκλαϊκευμένη Ιατρική» εγκυκλοπαιδεία. Από τα περιοδικά είχαν φακελωθεί η «Επιθεώρηση Τέχνης», η «Πανσπουδαστική» και οι «Δρόμοι της ειρήνης». Από θεατρικά έργα είχε λογοκριθεί η «Ιστορία του Ιρκούτσκ», το «Τραγούδι του Νεκρού Αδελφού» του Μίκη Θεοδωράκη και η επιθεώρηση «Όμορφη Πόλη» στο θέατρο «Παρκ». Επίσης απαγορεύτηκε η σοβιετική κινηματογραφική ταινία «Η Μάχη της Μόσχας». Ακόμα καταχωρήθηκε στο INDEX το βραβευμένο από την Ακαδημία Αθηνών βιβλίο του Τάκη Σταματόπουλου «Ανδρέας Λόντος, ο γλεντζές αρχικοτζάμπας», επειδή σύμφωνα πάντοτε με το Υπουργείο Προεδρίας εξέταζε τα γεγονότα του 1821 με τη μαρξιστική μέθοδο και παρείχε συμβολή όχι στην ορθή ερμηνεία της ιστορίας αλλά στη διαστρέβλωσή της. Υπήρχαν επίσης και πάρα πολλά έργα συγγραφέων, θεατρικά και μουσικά έργα και κινηματογραφικές ταινίες που φακελώνονταν και περνούσαν στον INDEX σαν κομμουνιστικά είδη προπαγάνδας.²

¹ Η περιορισμένη εκπροσώπηση ορίζεται και σαν κρίση συμμετοχής, η οποία με τη νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. αλλά και με άλλα θεσμικά μέτρα δεν μπορεί να θεωρείται πλέον πιθανή στο άμεσο μέλλον μια αναπαραγωγή της κρίσης συμμετοχής. Βλέπε και: Κ. Κουτσούκης *Η Πολιτική και...* σπ.παρ. σ.σ. 162-163.

² Αναφέρουμε εκτός από αυτά και την απαγόρευση του περιοδικού «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά» που κυκλοφορείσε κάθε πρωτοχρονιά και ήταν κύρια έντυπο φιλολογικού περιεχομένου, επειδή όμως οι συγ-

Ο περιορισμός των συναθροίσεων: Στην περίοδο της έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας, (περίοδος α'), είχε επιβληθεί περιορισμός στις συναθροίσεις όχι μόνο όταν αυτές είχαν τη μορφή ειρηνικών διαδηλώσεων σε ανοιχτούς χώρους αλλά και όταν επρόκειτο για συνάντηση - συνάθροιση νόμιμων σωματείων, γεγονός που πίστευε το κράτος θα μπορούσε να έχει κάποια επίπτωση στα εκλογικά αποτελέσματα όταν φυσικά επρόκειτο για αρχαιρεσίες των σωματείων αυτών.¹

Στην ευρύτερη περίοδο 1950-1967 έγιναν πολλές συγκεντρώσεις, πορείες και διαδηλώσεις γύρω από ζωτικά θέματα που απασχολούσαν το λαό, αρχίζοντας από το Κυπριακό, τις φοιτητικές πορείες για τη χρηματοδότηση της Παιδείας,² και συνεχίζοντας με τις συγκεντρώσεις του «114», τις συγκεντρώσεις του πρώτου Ανένδου του Αγώνα, (1961-1963), τις πορείες των παραγωγικών κλάδων (εργάτες, αγρότες), τις πορείες ειρήνης και τέλος τις πορείες για την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης, (1965-1967). Η αστυνομία αντιμετώπιζε πάντοτε τις πιο πάνω διαδηλώσεις με μεγάλη εχθρότητα επιδιώκοντας συστηματικά την απαγόρευσή τους. Η υλική βία που ασκούσαν οι αστυνομικές δυνάμεις καταστολής ήταν εξαιρετικά μεγάλη.³

Παρά το κλίμα τρομοκρατίας που ασκούσε το αστυνομικό κράτος, γίνονταν πολλές και μαχητικές διαδηλώσεις για την υποστήριξη των αιτημάτων που προαναφέραμε και μάλιστα η συμμετοχή του λαού σε αυτές ήταν εντυπωσιακά μεγάλη.⁴

Ο περιορισμός των συνδικαλιστικών ελευθεριών: Ένα ακόμα στοιχείο κοινοβουλευτικής δυσλειτουργίας στην περίοδο α' που φυσικά προεκτείνεται στην ευρύτερη μετεμφυλιακή περίοδο της ημικοινοβουλευτικής δημοκρατίας ήταν και ο περιορισμός των συνδικαλιστικών ελευθεριών. Ειδικότερα οι κυβερνήσεις της ΕΡΕ είχαν κατορθώσει να έχουν υπό τον έλεγχό τους το συνδικαλιστικό κίνημα και πιο συγκεκριμένα τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος. Ο έλεγχος αυτός, με το γνωστό συνδικαλιστή της ΕΡΕ Φ. Μακρή, επιτυγχάνονταν με παράνομα μέσα και ένα σύστημα διαδοχικών αποκλεισμών της μεγάλης λαϊκής εργατικής μάζας από τις αρχαιρεσίες για την εκλογή προεδρείου.

ντυπο. Για μια παραπέρα ανάλυση της λογοκρισίας στα πλαίσια του INDEX στην περίοδο α' και όχι μόνο, βλέπε και: Α. Λεντάκης, *Οι Παρακρατικές...* οπ.παρ. σ.σ. 70-72.

¹ Για την παραπέρα ανάλυση των συγκεντρώσεων στην περίοδο 1950-1967 καθώς και ο ρόλο τους σαν μορφή αντίστασης στα στενά πλαίσια του ημικοινοβουλευτικού καθεστώτος αντικομμουνιστικής βίας βλέπε: Γ. Κατηφόρης *Η νομοθεσία των βαρβάρων*, οπ.παρ. σ.σ. 141-148.

² Περίφημο έγινε τότε και έκτοτε το αίτημα για το 15% της Παιδείας.

³ Βλέπε στο ίδιο, σ. 144.

⁴ Σύμφωνα με μια επεξεργασία στοιχείων που κάναμε από το Υπουργείο Εργασίας, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και το Χρονικό Αγώνων του Κ.Κ.Ε., (οπ.παρ.), φάνηκε ότι στην περίοδο 1950-1967 έγιναν συνολικά 516 διαδηλώσεις με συμμετοχή 2.659.200 πολίτες, και 1.256 απεργίες με συμμετοχή 4.720.413 εργαζομένων.

Όπως θα αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, η Ένωση Κέντρου όταν ήταν στην εξουσία, (1963-1965), προσπάθησε να αποκαταστήσει την ελεύθερη έκφραση στο χώρο του συνδικαλισμού όμως την επαύριο της πτώσης του Γ. Παπανδρέου από την πρωθυπουργία, η ΕΡΕ ανέκτησε τον πλήρη έλεγχο του συνδικαλιστικού κινήματος όπως πριν.¹

2.3 Η Ε.Δ.Α. ως «ομάδα πρόκλησης»

Όπως είναι γνωστό στην περίοδο που του Κ.Κ.Ε. ήταν εκτός νόμου, από το 1951 νόμιμος εκπρόσωπος της αριστεράς, στην πολιτική ζωή του τόπου ήταν η Ε.Δ.Α. Η Ε.Δ.Α. είχε μια αρκετά ικανοποιητική παρουσία στις βουλευτικές και τις δημοτικές εκλογικές αναμετρήσεις όχι μόνο στην περίοδο που εξετάζουμε αλλά και στην ευρύτερη περίοδο 1951-1967. Παρά τις διώξεις και τις διαβλητές συνήθως εκλογές της περιόδου εκείνης η Ε.Δ.Α. είχε μια καλή παρουσία στο κοινοβούλιο.

Από μια ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων από βουλευτικές εκλογές, από την ίδρυση της Ε.Δ.Α. το 1951 μέχρι και τις τελευταίες βουλευτικές εκλογές πριν τη δικτατορία του 1967, (1964), προκύπτει ότι η Ε.Δ.Α. σε καμία περίπτωση δεν πήρε κάτω από το 9,55% της λαϊκής ψήφου. Η ανάλυση επίσης δείχνει και το εντυπωσιακό ποσοστό της Ε.Δ.Α. που την ανέδειξε σε αξιωματική αντιπολίτευση.²

Το γεγονός αυτό φαίνεται ότι δημιούργησε το φόβο στην τότε εξουσία και ιδιαίτερα στην ΕΡΕ μήπως η αριστερά επικρατήσει με κοινοβουλευτικά μέσα, άρα και η απόφασή τους να την εμποδίσουν στις βουλευτικές εκλογές του 1961. Στις εκλογές αυτές που είναι γνωστές και σαν εκλογές βίας και νοθείας το σχέδιο προέβλεπε να υποβιβασθεί η Ε.Δ.Α. στην τρίτη θέση.³

¹ Βλέπε και: J. Meynaud, *Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα*, (μέρος Β'), (Αθήνα: Μπάουρον χ.ημ.) σ.σ. 21-25. Επίσης: Θ. Κατσανέβας, *Ιστορία του Ελληνικού Συνδικαλιστικού Κινήματος*, (Αθήνα: Παπαζήσης 1996). Για την παρωδία του εργατικού συνδικαλισμού, (1945-1965) βλέπε και: Η. Ηλιού, *Το σύνταγμα και η αναθεώρησή του*, (Αθήνα: Θεμέλιο 1975), σ.σ. 142-144.

² Στην περίοδο 1951-1967 έγιναν συνολικά επτά βουλευτικές εκλογές, (1951, 1952, 1956, 1958, 1961, 1963 και 1964), από τις οποίες η Ε.Δ.Α. έλαβε μέρος αυτόνομα στις πέντε, (1951, 1952, 1958, 1963, 1964). Υπογραμμίζουμε τις βουλευτικές εκλογές του 1958 όταν η Ε.Δ.Α. αναδείχτηκε σε αξιωματική αντιπολίτευση με 24,43% και 79 έδρες. (Βουλή των 300). Βλέπε και: J. Meynaud, *Πολιτικές Δυνάμεις*.. οπ.παρ. Στατιστικό Παράρτημα.

³ Πρόκειται για το γνωστό σχέδιο «Περικλής» στο οποίο μετείχαν όλοι οι φορείς της αντικομμουνιστικής βίας, (Ι.Δ.Ε.Α., ΚΥΠ, ΤΕΑ, Αστυνομία, Χωροφυλακή, Παρακρατικές οργανώσεις), και είχε σαν αποτέλεσμα να κερδίσει η ΕΡΕ τις βουλευτικές εκλογές του 1961 μέσα σε ένα όργιο βίας και νοθείας. Στην επαρχία ασκήθηκε ψυχολογική αλλά και υλική βία σε πολίτες που πρόσκειντο στην Ε.Δ.Α. προκειμένου να ψηφίσουν την ΕΡΕ, στις πόλεις έλαβε χώρα τεράστια νοθεία, (ψηφισαν τα δένδρα, οι πεθαμένοι και οι ζωντανοί πάνω από μία φορά), οι πολίτες της επιτηρούμενης ζώνης και οι στρατευμένοι πολίτες, ψηφισαν κατ' εντολή ΕΡΕ. Για μια ιστορική πλαίσισή των βουλευτικών εκλογών του 1961 βλέπε: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα...* οπ.παρ. σ.σ. 39-44. Για μια άμεση στοιχειωθή της βίας και της νοθείας βλέπε: Ένωση Κέντρου, *Η Δημοκρατία θα νικήσει. Μαύρη Βίβλος του εκλογικού πραξικοπήματος της 19ης Οκτωβρίου 1961*, (Αθήνα: χ.εκδ. 1962). Επίσης: *Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά. Μαύρη Βίβλος. Το εκλογικό πραξικόπημα της 19ης Οκτωβρίου*, (Αθήνα: χ.εκδ. 1962).

Ένα άλλο συμπέρασμα που βγαίνει από τη δυναμική παρουσία της Ε.Δ.Α. στην περίοδο α΄ είναι πως δεν είναι δυνατό να πολεμηθούν οι ιδέες με αστυνομικά μέτρα αφού η αστυνομική καταστολή της εποχής εκείνης δεν κατάφερε να περιθωριοποιήσει το νόμιμο κοινοβουλευτικό φορέα της αριστεράς που ήταν η Ε.Δ.Α.

2.4 Εξωγενείς παράγοντες

Η έκβαση του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ανέδειξε ένα νέο διεθνές μεταπολεμικό σύστημα με κύριους πρωταγωνιστές τις Η.Π.Α. και την π. Σοβιετική Ένωση οι οποίες αναδείχτηκαν σε υπερδυνάμεις.

Στα πλαίσια του νέου διεθνούς συστήματος σημειώνεται μια τριχοτόμηση των χωρών από τις οποίες το ένα τρίτο εντάσσεται άμεσα ή έμμεσα στην επιρροή της π. Σοβιετικής Ένωσης, το ένα τρίτο στην επιρροή των Η.Π.Α. και το ένα τρίτο απαρτίζει το λεγόμενο κίνημα των αδεσμεύτων χωρών.¹

Η μεταπολεμική Ελλάδα, μέσα από τις ιστορικοπολιτικές διεργασίες της περιόδου 1944-1949, που αναλύσαμε στο κεφάλαιο 3 του πρώτου μέρους, εντάσσεται στη σφαίρα επιρροής των Η.Π.Α., δηλαδή τον αντικομμουνιστικό συνασπισμό. Η ένταξη αυτή παγιώνεται και θεσμοθετείται με την ένταξη της χώρας στο ΝΑΤΟ, την εγκατάσταση ξένων βάσεων και διευκολύνσεων στο κυρίαρχο εθνικό έδαφος, την είσπραξη οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας κύρια από τις Η.Π.Α., και τις παρεμβάσεις των Η.Π.Α. στην πολιτική ζωή του τόπου.

Οι προσεγγίσεις των Η.Π.Α. στο διεθνές σύστημα: Κύρια συνέπεια της ένταξης της Ελλάδας στο δυτικό συνασπισμό ήταν η δημιουργία μιας εξαρτησιακής σχέσης της από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ. Η εξαρτησιακή αυτή σχέση επηρεάζει την αντικομμουνιστική βία, κύρια στην περίοδο α΄, ιδιαίτερα από τις Η.Π.Α. που είναι φορέας ακραίας αντικομμουνιστικής βίας όπως δείχνουν οι προσεγγίσεις τους στην αντιμετώπιση του εσωτερικού «κομμουνιστικού κινδύνου» με βασικούς άξονες την «ανάσχεση» (containment) και τον Μακαρθισμό.

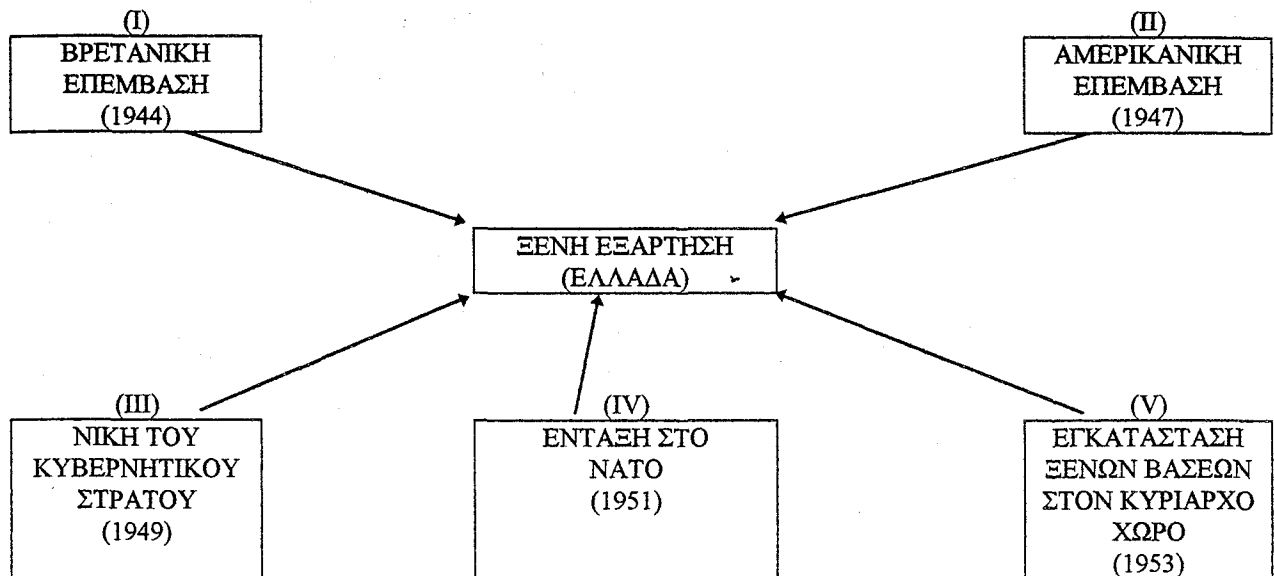
Αυτό συνέβη επειδή «μια μαχητική μειοψηφία εκμεταλλευόμενη τις στερήσεις και την δυστοχίαν του λαού, ηδυνήθη να δημιουργήσει πολιτικόν χάος» (Μαρδάς Κ. 1990, σ. 23). Επίσης για την ανάλογη βοήθεια προς την Τουρκία «αι Η.Π.Α. συνεισέφεραν 341 δις δολάρια δια την νίκην εις τον Β΄ Παγκόσμιον Πόλεμον. Τούτο απετέλεσε επένδυσιν υπέρ της παγκοσμίου ειρήνης.

¹ Φυσικά το σχήμα που παρουσιάσαμε δεν είναι απόλυτο ούτε απολιθωμένο μέσα από τις δεκαετίες του 1950, 1960 και 1970. Όμως το δίνουμε σαν μια σχηματοποίηση της κατάστασης που διαμορφώνεται. Βλέπε και: Ch. Kegley, E. Wittkopf, *American Foreign Policy*, (New York: St. Martin's Press 1982), σ.σ. 156-168.

Η βοήθεια την οποίαν συνιστώ δια την Ελλάδα και την Τουρκία υπερβαίνει μόλις κατά τι το εν χιλιοστόν της επενδύσεως αυτής», (Μαρδάς Κ. 1990, σ. 24).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

Οι παράγοντες της ξένης εξάρτησης στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, στην περίοδο 1945-1953, εξελισσόταν σε μια δυτική αστική δημοκρατία. Η ένταξη της Ελλάδας στο Δυτικό συνασπισμό σήμαινε ότι, η αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα θα επηρεάζονταν από το γενικότερο κλίμα αντικομμουνιστικής βίας που επικρατούσε στις ΗΠΑ, που ήταν ο ηγέτης του Δυτικού συνασπισμού, άρα και της Παγκόσμιας αντικομμουνιστικής εκστρατείας. Δεδομένου ότι η Ελλάδα είχε ένα επιπλέον λόγο να ακολουθήσει αντικομμουνιστική πολιτική, δεν υπήρχαν ενδοιασμοί από τις κυβερνήσεις της Δεξιάς και του Κέντρου για πλήρη ένταξη στην Παγκόσμια Αμερικάνικη Αντικομμουνιστική εκστρατεία.¹

Κύρια χαρακτηριστικά του Αμερικάνικου αντικομμουνισμού στην περίοδο αυτή ήταν η «Ανάσχεση» και ο «Μακαρθισμός».

Η Ανάσχεση (Containment): Η μεταπολεμική διεθνής πραγματικότητα, σημάδεψε την Αμερικάνικη εξωτερική πολιτική. Κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής αυτής στη δεκαετία του 1950 ήταν ο φόβος του κομμουνισμού, (Kegley C. 1982, σ. 45). Ο οριζόμενος σαν «φόβος του κομμουνισμού», έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στον τρόπο που αντιλαμβάνονταν οι Η.Π.Α. την διεθνή κατάσταση. Ο ορισμός των Κέν-

¹ Για μια λεπτομερή ανάλυση του Δόγματος Truman βλέπε: Π. Οικονόμου - Γκούρας - Το Δόγμα Τρούμαν και η Αγωνία της Ελλάδος. (χ.εκδ., Αθήνα 1957).

ντρων αποφάσεων στις Η.Π.Α., δεν είναι πάντα εύκολος. Το σύστημα έχει δημιουργήσει ένα ανταγωνισμό Κέντρων αποφάσεων που εντοπίζεται κύρια στον ανταγωνισμό του υπουργείου Άμυνας, (Pentagon), και του υπουργείου εξωτερικών, (State Department). Συμπληρωματικό ρόλο παίζουν τα διάφορα αναλυτικά κέντρα, (think tanks), αλλά κύριο ρόλο παίζουν και οι πολυάριθμες μυστικές υπηρεσίες. (Richelson J. 1985, σ.σ. 11-15).

Τα κέντρα αποφάσεων¹ των Η.Π.Α. διαμόρφωσαν μια αντίληψη του κομμουνισμού σαν σύστημα αξιών με κύρια χαρακτηριστικά την *ιεράρχηση*, τον *δογματισμό* και την *μονολιθικότητα*. Διαπίστωναν ότι ο κομμουνισμός ερχόταν σε αντίθεση με τον «*Αμερικάνικο τρόπο ζωής*».² Ο φόβος λοιπόν στηριζόταν στην Αμερικάνικη θέση ότι η Σοβιετική Ένωση ήθελε να προσηλυτίσει και να καθυποτάξει ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Έτσι ο αντικομμουνισμός λάμβανε τη μορφή σταυροφορίας, σε σημείο που φαινόταν ότι η Αμερικάνικη εξωτερική πολιτική λάμβανε ιδεολογική διάσταση. Χαρακτηριστική είναι η εκτίμηση του Parenti που λέει ότι: «*εάν η Αμερική έχει κάποια ιδεολογία ή εθνικό στόχο, πρόκειται για τον αντικομμουνισμό*». (Parenti, σ. 17, 1969). Παρόμοια συμπεράσματα αντλούν οι Gamson, Modigliani, Kolko και Gardner. Ο Kegley στην ανάλυση του για την Αμερικάνικη εξωτερική πολιτική του 1950, τονίζει την αρνητική θέση του «*αντί*» στον αντικομμουνισμό. Με άλλα λόγια δεν προσφερόταν κάτι για το οποίο θα μπορούσαν να αγωνιστούν οι ΗΠΑ, και οι σύμμαχοί τους (π.χ., φιλελευθερισμός, δημοκρατία κλπ.), αλλά προσδιορίζονταν κάτι στο οποίο αντιτίθεντο όλοι (Kegley C. 1982, σ. 46). Το δόγμα το φόβου του κομμουνισμού έθετε σε νέες θέσεις τους ανταγωνισμούς στο διπολικό σύστημα. Συνοπτικά η αντικομμουνιστική αντίληψη συνοψίζονταν ως εξής:

Οι διεθνείς σχέσεις δεν έχουν πλέον τον χαρακτήρα σύγκρουσης εθνικών συμφερόντων. Η σύγκρουση είναι καθαρά ιδεολογική, ανάμεσα σε δύο πολιτικά

¹ Ολόκληρη η ανάλυση στο: J. Richelson *The U.S. Intelligence...* οπ.παρ.
Επίσης στο: V. Marchetti John Marks *The CIA...* οπ.παρ.

² Οι Η.Π.Α. έδωσαν μια ιδεολογική διάσταση στην αστική δημοκρατία που προέκυψε από την επανάσταση του 1776.

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή που είναι γνωστή σαν «*Αμερικανισμός*» (Americanism), οι Η.Π.Α. αποτελούσαν ειδική περίπτωση.

Η ιδιαιτερότητα των Η.Π.Α., στηρίζονταν στο ότι θα υπήρχε ισότητα στις ευκαιρίες για πλουτισμό, αφού η Αμερικάνικη ήπειρος ήταν σχεδόν ακατοίκητη και υπήρχε χώρος για τους μετανάστες από την Ευρώπη. Η λογική αυτή ίσχυε κύρια πριν την βιομηχανική επανάσταση, όταν η βάση της κοινωνίας ήταν αγροτική. Η δυνατότητα λοιπόν δημιουργίας εκατομμυρίων μικροϊδιοκτητών γης, θα αποτελούσε το στήριγμα της νέας αστικής δημοκρατίας. Το ίδιο δεν θα μπορούσε να ειπωθεί και για τους μεγαλοϊδιοκτήτες φυτειών στον Νότο, που βάσιζαν την παραγωγή σε χιλιάδες μαύρους σκλάβους.

Η βιομηχανική επανάσταση, που στις Η.Π.Α. έλαβε χώρα κύρια στον Βορρά, δημιούργησε μια νέα ιδεολογική προσέγγιση «*κοινωνικού δαρβινισμού*», όπου πίστευαν ότι ο ικανότερος πλουτίζει με βάση κάποια

συστήματα εκ διαμέτρου αντίθετα. Στον ιδεολογικό πόλεμο δεν υπάρχει περιθώριο για συμβιβασμούς. Κυριαρχεί ο δυϊσμός με την υπεραπλούστευση του καλού ενάντια στο κακό. Η φυσική κατάληξη μιας τέτοιας «μανιχαϊστικής» αναμέτρησης δεν θα μπορούσε παρά να είναι η πλήρης επικράτηση της μιας πλευράς επί της άλλης.¹

Το επόμενο επιχείρημα, κατάληξη της πιο πάνω λογικής, ήταν ότι ο αγώνας θα έπρεπε να διεξαχθεί με όλα τα μέσα. Υιοθετήθηκε η Μακιαβελική άποψη ότι «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Η σκληρή αντιπαράθεση λοιπόν απαιτούσε «επαγρύπνηση ενάντια στον κομμουνισμό σε σημείο προληπτικού πολέμου».

Ο Πρόεδρος Eisenhower (1952-1960), συνόψισε την ψυχροπολεμική αντίληψη της δεκαετίας του 1950 όταν μιλούσε για τον κομμουνισμό σαν «εχθρική ιδεολογία» με «διεθνή διάσταση», «αθεϊστικό χαρακτήρα», «αδίστακτος στους στόχους του», και «ανήθικος στις μεθόδους του» (Kegley C. 1983, σ. 47). Και υποσχόταν βοήθεια στους αντικομμουνιστές: «... δεν θα ησυχάσουμε μέχρι τα υποδουλωμένα έθνη του κόσμου αποκτήσουν πλήρη ελευθερία και το δικαίωμα να διαλέγουν την πορεία τους, τότε και μόνον τότε μπορούμε να πούμε ότι είναι δυνατό να ζήσουμε ειρηνικά και μόνιμα με τον Κομμουνισμό στον κόσμο», (Kegley C. 1983, σ. 47).

Από το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου, και σχεδόν μέχρι το 1979 κυριάρχησε διεθνώς το Αμερικάνικο δόγμα του «αντικομμουνισμού». Το δόγμα αυτό δεν αμφισβητήθηκε ούτε συζητήθηκε σοβαρά. Όλες οι διαφωνίες και όλες οι συζητήσεις στράφηκαν γύρω από το ποια θα ήταν η καλύτερη μέθοδος καταπολέμησης του κομμουνισμού. Η «μονολιθική» και «ρωσοκεντρική» αντίληψη των Αμερικάνων για τον κομμουνισμό, οδήγησαν στην σύνθεση των πιο πάνω αντικομμουνιστικών θέσεων στο δόγμα της «ανάσχεσης».²

παρέμβαση της «θείας πρόνοιας». Για μια παραπέρα ανάλυση του ζητήματος του λεγόμενου «Αμερικανισμού», βλέπε: Roderick Nash *From These Beginnings*, (New York: Harper and Row, 1973).

¹ Για παραπέρα ανάλυση των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων στην περίοδο αυτή βλέπε: Adam Ulam *Dangerous Relations* (New York: Oxford University Press, 1983), σ.σ. 39-82.

Την ίδια περίοδο βελτιώνονται σημαντικά και οι σχέσεις Η.Π.Α. - Λαϊκής Κίνας.

Για τα ανοίγματα των Η.Π.Α. προς την Λαϊκή Κίνα, στο γενικότερο πλαίσιο της πολιτικής της ύφεσης, βλέπε: Adam Ulam *Expansion and Coexistence*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, inc., σ.σ. 629-694.

² Ο όρος «ανάσχεση» (containment), αποδίδεται στον Αμερικάνο διπλωμάτη George Kennan.

Ο George Kennan, πρεσβευτής των Η.Π.Α. στην Σοβιετική Ένωση δημοσίευσε ένα άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό, ανώνυμο, όπου εξηγεί πώς πρέπει οι Η.Π.Α. να αντιμετωπίσουν την Σοβιετική απειλή.

Για τις πλήρεις απόψεις του Kennan βλέπε: (X), (George Kennan), «*The Sources of Soviet Conduct*» *Foreign Affairs* 25 (July): 566-582, 1947.

Το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε το 1947, δηλαδή την ίδια χρονιά που ανακοινώθηκε το Δόγμα Τρούμαν για την υποστήριξη της Ελλάδας και της Τουρκίας, για την αντιμετώπιση του «κομμουνισμού».

Μια σφαιρική θεώρηση των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων, κάνει ο Kennan σε άλλο του άρθρο το 1976, πρόκειται για το:

George Kennan (1976) «*The United States and the Soviet Union, 1917-1976*» *Foreign Affairs* 54 (July): 670-690.

Η πολιτική της Ανάσχεσης, αναβίωσε με την άνοδο του R. Reagan στην προεδρία των Η.Π.Α. (1980-1988). Οι τρεις πτυχές της εξωτερικής πολιτικής του R. Reagan ήταν: Ανάσχεση, Σφαιρικότητα, Αντικομ-

Έτσι λοιπόν οι βασικές υποθέσεις της ανάσχεσης περιστρέφονταν γύρω από την αντίληψη των Η.Π.Α. ότι η π. Σοβιετική Ένωση ήταν επεκτατική δύναμη που είχε σαν στόχο της να κατακτήσει τον κόσμο, άρα οι Η.Π.Α. σαν υπερδύναμη και ηγέτης του λεγόμενου «ελευθέρου κόσμου» θα έπρεπε να προσπαθεί συνέχεια να συγκροείται με τον ανατολικό συνασπισμό μέχρι να πετύχει την «ανάσχεση» της π. Σοβιετικής Ένωσης. Η λογική της «ανάσχεσης» απέκλειε κάθε πολιτική προσέγγιση με τον αντίπαλο γιατί πίστευαν ότι η ισχύς αντιμετωπίζεται μόνο με την ισχύ. Η ανασχετική προσπάθεια των Η.Π.Α. θα ενισχύονταν από άλλες χώρες στα πλαίσια συμμαχιών και διμερών συμφωνιών.

Όπως δείχνει ο πίνακας 10 οι Η.Π.Α. κατασκεύασαν ένα εκτεταμένο δίκτυο συμμαχιών από το 1947 μέχρι το 1954 που κάλυπτε τη Λατινική Αμερική, τη Δυτική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Άπω Ανατολή, με τη συμμετοχή σαράντα χωρών. Αναμφίβολα ο χαρακτήρας όλων αυτών των συμμαχιών ήταν αντικομμουνιστικός και υπάκουε στις Αμερικάνικες αντιλήψεις για την π. Σοβιετική Ένωση, τον «κομμουνιστικό κίνδυνο».

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Το μεταπολεμικό δίκτυο συμμαχιών των Η.Π.Α.

Έτος ίδρυσης	Συμμαχία	Χώρες - Μέλη
1947	ΔΙΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ (ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΡΙΟ)	Αργεντινή, Μπαχάμες, Βολιβία, Βραζιλία, Χίλη, Κολομβία, Κόστα-Ρίκα, Δομινικανή Δημοκρατία, Ισημερινός, Ελ Σαλβαντόρ, Γουατεμάλα, Αϊτή, Ονδούρα, Μεξικό, Παναμάς, Παραγουάη, Περού, Ουρουγουάη, Βενεζουέλα.
1949	ΣΥΝΘΗΚΗ ΒΟΡΕΙΟΑΤΛΑΝΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ (ΝΑΤΟ)	Ελλάδα, Βέλγιο, Βρετανία, Καναδάς, Δανία, Γροιλανδία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Τουρκία, Δ. Γερμανία, Γαλλία και στο στρατιωτικό σκέλος μέχρι το 1966), Ισπανία (από το 1985).
1951	ΤΡΙΜΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	Ιαπωνία, Φιλιππίνες, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, (τριμερής ANZUS).
1953	ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΔΙΜΕΡΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗ	Νότια Κορέα.
1954	ΣΥΝΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ (CENTO)	Βρετανία, Ιράν, Πακιστάν, Τουρκία.

Πηγή: **Government by the People**. Burns Patterson Gronin (New Jersey: Prentice Hall inc. 1987) σ. 465.

Όλη αυτή η επίπονη προσπάθεια του αστικού κράτους στην Ελλάδα, να τερματίσει την σύγκρουση έγινε με την άμεση καθοδήγηση των Αμερικάνων. Το 1947 ήταν επίσης η χρονιά που οι Βρετανοί παραιτούντο από την παρέμβαση στην Ελλάδα δίνοντας τη θέση τους στους Αμερικάνους. Ο Εμφύλιος στην Ελλάδα έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην διαμόρφωση του δόγματος της «ανάσχεσης». Τόσο είχε πεισθεί ο Truman για την χρησιμότητα της πολιτικής της «ανάσχεσης» που σκέφτηκε σοβαρά σε δύο περιπτώσεις το 1950 να κηρύξει πόλεμο στη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα, (The New York Times, August 3, 1980).

Η περίοδος 1953-1962 χαρακτηρίστηκε από τη συνέχιση του Ψυχρού Πολέμου. Φαινόταν ήδη ότι η «ανάσχεση» της Σοβιετικής Ένωσης απέτυχε αφού η Σοβιετική Ένωση, δεν έχανε έδαφος στην Ανατολική Ευρώπη. Αναγκάζονταν λοιπόν οι Η.Π.Α. να συνεχίζουν να χρησιμοποιούν ψυχροπολεμικό ανασχετικό πολιτικό λόγο, ενώ στην πραγματικότητα προσαρμόζονταν στην νέα κατάσταση. Σε αυτή την αλλαγή πολιτικής συνέβαλλε και η κατασκευή ατομικής βόμβας από τη Σοβιετική Ένωση το 1949. Η εξέλιξη αυτή δρομολογούσε τον ανταγωνισμό στους εξοπλισμούς, με προοπτική την ισορροπία δυνάμεων Η.Π.Α. - ΕΣΣΔ.¹

Ο Μακαρθισμός: Η αντικομμουνιστική διάσταση στην Αμερικάνικη εξωτερική πολιτική ως προς την Ελλάδα και την Τουρκία αλλά και την Ευρώπη γενικότερα ξεκινάει με το «Δόγμα Τρούμαν» Το Δόγμα Τρούμαν εξαγγέλθηκε το 1947, δηλαδή στο μέσο της εμφυλιοπολεμικής σύγκρουσης στην Ελλάδα. Αφορούσε λοιπόν το Δόγμα Τρούμαν Ελλάδα και Τουρκία ενώ η εξαγγελία του συνέτεινε και σε μια νέα σντικομμουνιστική εκστρατεία στο εσωτερικό των Η.Π.Α. πριν ακόμα την εμφάνιση του Μακάρθυ και Μακαρθισμού της δεκαετίας του 1950, (Freeland, 1972, σ. 293).

Σχεδόν ταυτόχρονα με τη συζήτηση στο Αμερικάνικο Κογκρέσσο για βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία ανακοινώθηκε το πόρισμα μιας προεδρικής επιτροπής για υπονόμευση από κομμουνιστές της Ομοσπονδιακής Δημόσιας Υπηρεσίας. Παράλληλα ανακοινωνόταν το πρόγραμμα «πίστης» προς το Αμερικάνικο Σύστημα που ήταν κάτι ανάλογο του «πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων» στην Ελλάδα. Η διώξη κομμουνιστών στις Η.Π.Α. κύρια από το Υπουργείο Δικαιοσύνης

¹ Οι Η.Π.Α. είχαν την υπεροχή στους εξοπλισμούς αλλά και την υψηλή τεχνολογία. Το 1958 όμως φάνηκε ότι η Σοβιετική Ένωση εμφανιζόταν σαν αξιόπιστη πυρηνική δύναμη, ικανή να συναγωνισθεί τις Η.Π.Α. σε όλους τους φορείς. Φάνηκε τότε και η πρωτοπορία της Σοβιετικής Ένωσης στην διαστημική τεχνολογία. Για παραπέρα ανάλυση των εξελίξεων αυτών κύρια στην περίοδο Κρουτσέφ βλέπε: A. Ulam, *Expansion and Coexistence...* οπ.παρ. σ.σ. 572-629.

εντάθηκε επί προεδρίας Τρούμαν και κατά κύριο λόγο το 1947 και 1948. Νέα νομοθετικά διατάγματα έδιναν το δικαίωμα στην Υπηρεσία Αλλοδαπών των Η.Π.Α. να διώχνουν από τη χώρα «τους μετανάστες που πίστευαν, συμβούλευαν, πρότειναν, δίδασκαν ή μετείχαν σε οποιαδήποτε οργάνωση, σύλλογο ή ομάδα που συμβούλευε, πρότεινε ή δίδασκε τη βίαιη ανατροπή της Αμερικάνικης Κυβέρνησης». (Freeland, 1972, σ. 294). Ο νόμος αυτός είχε σαν αποτέλεσμα να συλληφθεί και να εκδιωχθεί από τις Η.Π.Α. ο Bittleman, που ήταν μόνιμος κάτοικος της χώρας για 36 χρόνια και μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος Η.Π.Α. (C.P.U.S.A.), για 29 χρόνια. Παράλληλα λειτουργούσε η λεγόμενη επιτροπή αντι-αμερικάνικων ενεργειών της Αμερικάνικης Βουλής που ασχολείτο με την κομμουνιστική διείσδυση στις Δημόσιες Υπηρεσίες και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα των Η.Π.Α. Από το 1946 ξεκινά η δίωξη μεταναστών από τις Η.Π.Α. με το πρόσχημα ότι ήταν μέλη του C.P.U.S.A. ή συμπαθούντες.

Στη δίνη της προεκλογικής εκστρατείας των Η.Π.Α. το 1948 κατεβαίνει σαν τρίτος υποψήφιος πρόεδρος πέρα από το Δημοκρατικό Τρούμαν και το Ρεπουμπλικάνο Dewey, ο Henry Wallace της «Προοδευτικής Κίνησης Πολιτών».

Ο Truman αρνήθηκε κάθε συνεργασία με την κίνηση Henry Wallace γιατί τον θεωρούσε κομμουνιστή ή στην καλύτερη περίπτωση «συνοδοιπόρο». Στις εκλογές του 1948 ο Truman εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο το «αντικομμουνιστικό» ζήτημα προς την κατεύθυνση των εργατικών συνδικάτων. Μέχρι το 1948 το κύριο εργατικό συνδικάτο των Η.Π.Α., το C.I.O., ήταν βαθιά διχασμένο ως προς την εξωτερική πολιτική Truman. Ο Truman είχε χρησιμοποιήσει άγρια καταστολή για να αντιμετωπίσει το απεργιακό κύμα του 1946. Παράλληλα η πολιτική Truman γινόταν όλο και πιο σκληροπυρηνική απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Έτσι από τη μια το C.I.O. έβλεπε τον Truman να εγκαταλείπει την προοδευτική φιλεργατική πολιτική του Franklin Roosevelt ενώ από την άλλη μέλη του C.P.U.S.A. που έλεγχαν αρκετά συνδικάτα αντιτίθεντο στον Truman. Από το 1946 λοιπόν με την καταστολή των απεργιών, το 1947 και 1948 με τη νέα εκδίωξη μεταναστών οι Η.Π.Α. έμπαιναν σε περίοδο έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας. Η επικράτηση των κομμουνιστών στο C.I.O. το 1948 οδήγησε στη στήριξη του τρίτου υποψήφιου Henry Wallace και την αντίθεση του C.I.O. στο σχέδιο Marschall. Η εφαρμογή του C.I.O. ενάντια στον Truman είχε σαν αποτέλεσμα να ξεσπάσει ένας βίαιος αντικομμουνισμός με στόχο

το C.I.O. Οι προεδρικές εκλογές του 1948 έδωσαν μια νέα νίκη στο δημοκρατικό υποψήφιο Truman που οφειλόταν κύρια στην απομόνωση του Henry Wallace και το αντικομμουνιστικό ξέσπασμα εσωτερικό και εξωτερικό του Truman.

Παρά την ξεκάθαρη αντικομμουνιστική γραμμή στο εσωτερικό και το εξωτερικό που ακολούθησε η κυβέρνηση Truman, (1948-1952), η Ρεπουμπλικάνικη αντιπολίτευση προσπαθούσε να εκμεταλλευθεί στο έπακρο το αντικομμουνιστικό επιχείρημα ή όπως ήταν γνωστό σαν το «*Ζήτημα Εσωτερικής Ασφάλειας*». Η γραμμή της αντιπολίτευσης ήταν να παρουσιάζει την κυβέρνηση Truman σαν μη αρκετά «*αντικομμουνιστική*» καθώς η Κίνα περνούσε σε κομμουνιστική διακυβέρνηση και κατά τη γνώμη πάντα των Ρεπουμπλικάνων θα έπρεπε να διωχθεί ο κομμουνισμός στο εσωτερικό με ακόμη μεγαλύτερη ένταση.

Ο αντικομμουνισμός κορυφώθηκε στις Η.Π.Α. την περίοδο 1948-1952 από την προεδρία Truman με άμεσες συνέπειες για τις σύμμαχες χώρες των Η.Π.Α. όπως ήταν η Ελλάδα. Στο διάστημα αυτό ολοκληρώνεται η νίκη του Ελληνικού Στρατού επί του Κ.Κ.Ε. και μπαίνουν τα θεμέλια του αντικομμουνιστικού υπερκράτους στην Ελλάδα, που όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο 4 εμπόδισε την ομαλή λειτουργία της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας σε δυτικά πρότυπα και κατέληξε στην ανατροπή της το 1967.

Τόσο ισχυρό ήταν το «*ζήτημα εσωτερικής ασφάλειας*» στις Η.Π.Α. που η αναμφισβήτητα σκληροπυρηνική αντικομμουνιστική πολιτική του Truman δεν ικανοποίησε τα κέντρα αποφάσεων και μεγάλα τμήματα του λαού. Στο κλίμα αντικομμουνισμού έγιναν οι προεδρικές εκλογές των Η.Π.Α. το 1952 που ανέδειξαν στην προεδρία του Eisenhower, υποψήφιο των Ρεπουμπλικάνων και φανατικό αντικομμουνιστή.

Δόγμα Eisenhower: Η πρώτη τετραετία Eisenhower σημαδεύτηκε από την ολοκλήρωση της εξάρτησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ. Στο εσωτερικό μέτωπο η άνοδος του Eisenhower συμπίπτει με την πτώση του Φιλελεύθερου Κέντρου στην Ελλάδα, (ανάλογη με την πτώση των Δημοκρατικών στις Η.Π.Α.) και την άνοδο στην εξουσία καθαρά συντηρητικών αντικομμουνιστικών δυνάμεων όπως του «*Ελληνικού Συναγερμού*» του Α. Παπάγου και της Ε.Ρ.Ε. του Κ. Καραμανλή.

Ιστορικοί βέβαια ακροδεξιοί κύκλοι των Η.Π.Α. κατηγορήσαν και τον Eisenhower για φιλοκομμουνιστικές τάσεις. Η μεγαλύτερη συνεισφορά του Eisenhower στις ψυχροπολεμικές συγκρούσεις της περιόδου 1952-1960 ήταν το λεγόμενο «*Δόγμα Eisenhower*». Το Δόγμα αυτό είχε σαν στόχο να σταματήσει αυτό

που εκτιμούσε σαν Σοβιετική διείσδυση στη Μέση Ανατολή. Το 1957 ο Eisenhower ήταν πεπεισμένος ότι η Σοβιετική κυριαρχία στην Ανατολική Ευρώπη είχε οδηγηθεί σε αποτυχία που η Μόσχα ήθελε να αντισταθμίσει με κυριαρχία στη Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τον Eisenhower οι Η.Π.Α. ήταν αποφασισμένες να εμποδίσουν μια Σοβιετική προώθηση στη Μέση Ανατολή, περιοχή ευάλωτη, γιατί αν η Δύση έχανε τη Μέση Ανατολή θα ήταν καταστροφική για την Ευρώπη και τον ανεφοδιασμό της σε πετρέλαιο. Τώρα, (1957) η Σαουδική Αραβία, το Ιράκ, το Ιράν, η Λιβύη και ο Λίβανος θα έπρεπε να «προστατευθούν» από τις Η.Π.Α. όπως δέκα χρόνια πριν το «Δόγμα Truman» προστάτευσε την Ελλάδα και την Τουρκία.¹

Το Δόγμα Eisenhower παρουσιάστηκε με τέτοια δριμύτητα που θα νόμιζε κανείς ότι τα σοβιετικά στρατεύματα ήταν έτοιμα να εισβάλουν στην περιοχή (Paterson, 1988, σ. 180). Στις 5 Ιανουαρίου του 1957 ο πρόεδρος Eisenhower μιλώντας ενώπιον της ολομέλειας του Κογκρέσσου παρουσίασε επίσημα το Δόγμα του. Το Δόγμα του το στήριξε σε αυτό που έβλεπε σαν «έμμεση» και «άμεση» απειλή από τον διεθνή κομμουνισμό υπό την ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης» (Paterson, 1988, σ. 180). Στην περίοδο 1957-1960 και κάτω από την επιρροή του Δόγματος Eisenhower έχουμε την αμερικάνικη εισβολή στο Λίβανο (1958), την αποτυχία των Η.Π.Α. στην Αίγυπτο του Νάσερ, αλλά και στο Ιράκ.

Οι Η.Π.Α. θεωρούσαν πάντα την Ελλάδα σαν μέρος της Μέσης Ανατολής όσον αφορά τον πολιτικό τους σχεδιασμό. Είναι λοιπόν χαρακτηριστικό ότι η ανάδειξη της Ε.Δ.Α. σε αξιωματική αντιπολίτευση, ένα χρόνο μετά την αναγγελία του δόγματος Eisenhower, οδήγησε στην έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας διεθνώς αλλά και στο εσωτερικό της Ελλάδας. Αν και τα γεγονότα αυτά στην Ελλάδα έχουν αναλυθεί σε προηγούμενα κεφάλαια, είναι ενδιαφέρον να υπογραμμισθεί ότι οι χρονιές του Δόγματος Eisenhower συμπίπτουν με έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα.

Ο αμερικάνικος αντικομμουνισμός επικεντρώθηκε στην προσπάθεια του γερουσιαστή Mac Carthy από το όνομα του οποίου κωδικοποιήθηκε ο αντικομμουνισμός σαν «Μακαρθισμός». Μέσα από το κλίμα του Ψυχρού Πολέμου αναδεικνύονταν στις Η.Π.Α. μια αντικομμουνιστική εκστρατεία, που έρχονταν σε αντίθεση με

¹ Για παραπέρα ανάλυση του δόγματος Eisenhower σε σχέση με τον παγκόσμιο περίγυρο βλέπε: Ch. Kegley, E. Wittkopf, *American Foreign Policy*, οπ.παρ. σ.σ. 44, 101-102. Επίσης σημειώνουμε ότι επί προεδρίας Eisenhower οι Η.Π.Α. εισέβαλλαν στρατιωτικά στην Γκουατεμάλα, (1954), στο Λίβανο, (1958), ενώ ξεκινά και η στρατιωτική τους εμπλοκή στο Βιετ-Ναμ (1959). Βλέπε και : T. Bailey, D. Kennedy, *The American Pageant*, (τομ. 2), ... οπ.παρ. σ.σ. 867-870. Επίσης για το «Δόγμα Eisenhower» βλέπε και: Σπ. Λιναρδάτος *Από τον Εμφύλιο...* (τομ. Γ'), οπ.παρ. σ.σ. 230-232.

την αστικοφιλελεύθερη παράδοση της χώρας αυτής.¹ Η αντικομμουνιστική αυτή μορφή βίας, που κυριάρχησε στη δεκαετία του 1950, είχε τις προεκτάσεις της και σε χώρες όπου η Αμερικάνικη επιρροή ήταν μεγάλη, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα.

Κύριος εκπρόσωπος της αντικομμουνιστικής εκστρατείας ήταν ο Γερουσιαστής του Wisconsin Joseph MacCarthy. Ο MacCarthy ξεκίνησε επίσημα την εκστρατεία του, τον Φλεβάρη του 1950, όταν σε δημόσια ομιλία του κατηγόρησε ευθέως τον Υπουργό Εξωτερικών Dean Acheson ότι επέτρεπε να παραμένουν στις θέσεις τους στο Υπουργείο του, 205 μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος Η.Π.Α., (C.P.U.S.A.). Η βαριά αυτή κατηγορία σε βάρος ενός τόσο σημαντικού κέντρου αποφάσεων των Η.Π.Α., δημιούργησε μεγάλο ζήτημα. Ο MacCarthy, όπως ήταν αναμενόμενο, δέχθηκε πιέσεις να αποκαλύψει συγκεκριμένα ονόματα, μελών του Κ.Κ. ΗΠΑ, στο Υπουργείο Εξωτερικών. Το αποτέλεσμα της πρώτης αυτής αντικομμουνιστικής κίνησης ήταν να αλλάξει θέσεις ο MacCarthy, παραδεχόμενος ότι υπήρχαν μόνο 57 μέλη του Κ.Κ. ΗΠΑ, στο Υπουργείο Εξωτερικών. Τελικά ο MacCarthy απέτυχε ν' αποκαλύψει ακόμα και ένα όνομα. Το Ρεπουμπλικανικό κόμμα, που ήταν ακόμα στην αντιπολίτευση, χρησιμοποιούσε τον MacCarthy και την αντικομμουνιστική του εκστρατεία, σαν όπλο ενάντια στο Δημοκρατικό κόμμα που είχε την προεδρία επί 18 συνεχή χρόνια, (Bailey Th. 1979, σ.σ. 858-860). Κατά την ίδια χρονική περίοδο, (1950-1952), στην Ελλάδα κυριαρχούν οι δυνάμεις του Φιλελεύθερου Κέντρου² ενώ η δεξιά αντιπολίτευση, (Λαϊκό Κόμμα), χρησιμοποιεί επίσης τον αντικομμουνιστικό σαν όπλο ενάντια στις «κεντρώες» κυβερνήσεις που εναλλάσσονται στην εξουσία.³

¹ Η Αμερικάνικη Επανάσταση του 1776, ήταν «αστικοδημοκρατική», και οι βασικές της αρχές ήταν επηρεασμένες από τον John Locke, και μιλούσαν για «ελευθερία», «ισότητα» και «ευτυχία».

Οι πιο πάνω αρχές αναφέρονται στην Διακήρυξη Ανεξαρτησίας των Η.Π.Α. Είναι χαρακτηριστικό ότι το αρχικό κείμενο της Διακήρυξης μιλούσε για «ελευθερία», «ισότητα» και το «δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία». Επειδή θεωρήθηκε ότι το «δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία» ήταν πολύ πεζό για να ενθουσιάσει τον λαό αντικαταστάθηκε από την αρχή της «ευτυχίας».

Όλη η ανάλυση της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας δείχνει ότι ήταν μια αστικοδημοκρατική, και όχι σοσιαλιστική επανάσταση. Για μια πρόσφατη σχετική ανάλυση της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας και των ιστορικών διεργασιών που οδήγησαν στην επανάσταση του 1776, και την εγκαθίδρυση μιας πράγματι προηγμένης για την εποχή της αστικής δημοκρατία βλέπε: Richard B. Bernstein and Kim S. Rice, *Are We to Be a Nation? The Making of the Constitution*, (Cambridge: harvard University Press 1987).

Για μια οικονομική προσέγγιση στην ανάλυση της Αμερικάνικης Επανάστασης του 1776, βλέπε: Charles A. Beard *An Economic Interpretation of the Constitution*, (New York: Macmillan, 1913).

² Στην περίοδο 1950-1952 κυριάρχησε στην Ελλάδα το Φιλελεύθερο Κέντρο, όπως αναλύσαμε στο Κεφάλαιο 3, μέρος πρώτο.

³ Η επιχειρηματολογία της δεξιάς, της περιόδου 1950-1952, ισχυρίζονταν ότι το Φιλελεύθερο Κέντρο ενίσχυε τον κομμουνισμό. Κάθε θέση του Φιλελεύθερου-Κέντρου για εθνική συμφιλίωση, αμνηστία κλπ. εκλαμβάνονταν από τη δεξιά σαν προσπάθεια ενίσχυσης του εκτός νόμου τότε, Κ.Κ.Ε. Η «σκληρή» αυτή γραμμή της δεξιάς αντικατοπτρίζεται στις δεξιές εφημερίδες της εποχής. Οι διαμάχες δεξιάς-Κέντρου απέκρυπταν το γεγονός ότι οι δύο αυτές αστικές παρατάξεις, δεν είχαν ουσιαστική διαφορά στη ένταξη και στον ρόλο της Ελλάδας στον Δυτικό συνασπισμό.

Η επιτυχία του MacCarthy να προβληθεί στην κοινή γνώμη, οφειλόταν κυρίως στην ψυχροπολεμική ατμόσφαιρα που διαμορφώνονταν, μια ατμόσφαιρα φόβου και καχυποψίας απέναντι στην Σοβιετική Ένωση.

Ο MacCarthy δεν ήταν τότε ο πρώτος ούτε ο μόνος «αντικομμουνιστής» στις ΗΠΑ. Είχαν υπάρξει και άλλοι ακόμα και στην περίοδο του μεσοπολέμου.¹ Ο MacCarthy όμως ήταν ο πιο ακραίος αντικομμουνιστής, και πετύχαινε ισχυρό πλήγμα στην Αμερικάνικη παράδοση στη φιλελεύθερη πολιτική δημοκρατία, και ελευθερία.² Μετά την αρχική αντικομμουνιστική επίθεση ενάντια στο Υπουργείο Εξωτερικών, ο MacCarthy στην περίοδο 1950-1954, συνέχισε να κατηγορεί αναρίθμητους κρατικούς λειτουργούς, συγγραφείς, ηθοποιούς και άλλους επώνυμους σαν μέλη ή και συμπαθούντες προς το Κ.Κ. Η.Π.Α. Κατηγορήθηκε ακόμα και ο ήρωας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου στρατηγός George Marshall και πρώην υπουργός εξωτερικών, (το όνομα του οποίου πήρε το Σχέδιο Marshall), ότι έλαβε μέρος σε κομμουνιστική συνωμοσία. Χαρακτηριστικό του αντικομμουνιστικού κλίματος, ήταν ότι πολύ αργότερα, κατηγορήθηκε και ο ίδιος ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Eisenhower, σαν κρυφό μέλος του Κ.Κ. Η.Π.Α.

Μετά το 1954, καταλαγιάζει η αντικομμουνιστική εκστρατεία του MacCarthy, αφού έστρεψε τις κατηγορίες του και ενάντια στο Αμερικάνικο Πεντάγωνο.

¹ Στην περίοδο του Μεσοπολέμου ξεκίνησε στις ΗΠΑ η επίσημη Αντικομμουνιστική Βία που οριζόταν σαν «ερυθρός τρόμος», (red scare). Οι ΗΠΑ, έβγαιναν νικήτρια δύναμη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου και η χώρα εισερχόταν σε μια περίοδο ευημερίας. Παρά την αισιοδοξία για το μέλλον της οικονομίας, και τις δυνατότητες για την πλήρη αστικοποίηση της εργατικής τάξης, με ελπίδα το «Αμερικάνικο όνειρο», κυριάρχησε ο φόβος του «κομμουνισμού». Η επικράτηση των Μπολσεβίκων στην Ρωσία το 1917, είχε δημιουργήσει συμπάθειες για το νέο κοινωνικό πείραμα που επιτελείτο εκεί, σε κύκλους της αμερικάνικης διανοήσης αλλά και των εργατών. Ο φόβος του κομμουνισμού, συνδέθηκε με μια ξενοφοβία, και περιορισμό της μετανάστευσης, (1921) γιατί θεωρείτο ότι οι μετανάστες ήταν φορείς αριστερών ιδεών. Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του «ερυθρού τρόμου» στις ΗΠΑ βλέπε: Robert K. Murray **Red Scare** (New York: Praeger, 1955).

Επίσης και το : Stanley Coben, A. Mitchell Palmer, **The Red Scare**, (New York: Praeger, 1963).
² Το δικαίωμα της διαφωνίας στις ΗΠΑ, ήταν πάντα σεβαστό στα πλαίσια του στενού αστικοδημοκρατικού πολιτικού φάσματος. Για τα Ευρωπαϊκά και παγκόσμια δεδομένα το πολιτικό φάσμα των ΗΠΑ είναι αρκετά «στενό», αφού περιορίζεται στην δεξιά και το Κέντρο. Ο Δημοκρατικός Σοσιαλισμός δεν ρίζωσε ποτέ το φάσμα της Αμερικάνικης πολιτικής. Βασικός λόγος για την αποτυχία του σοσιαλιστικού κινήματος στις ΗΠΑ, ήταν το ξεκίνημα της χώρας αυτής σαν προηγμένη αστική δημοκρατία, χωρίς βασιλιά και κληρονομική άρχουσα τάξη, και χωρίς κατεστημένη κρατική εκκλησία. Δεν πρέπει σε καμία περίπτωση ν' αγνοηθεί η αποτελεσματικότητα της Αντικομμουνιστικής Βίας, στον περιορισμό του λαϊκού κινήματος, και φυσικά η δυνατότητα αστικοποίησης των μεταναστών με την ύπαρξη εκατομμυρίων στρεμμάτων εύφορης γης, για την εγκατάσταση πολλών μικροϊδιοκτητών που θα στήριζαν το Αμερικάνικο σύστημα. Επίσης η ρεφορμιστική πολιτική της Δημοκρατικού Κόμματος, που τόλμησε και κάποια ελαφρώς σοσιαλίζοντα μέτρα, στα χρόνια μετά την οικονομική κρίση, αλλά και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, συνέβαλαν στην παγίωση του στενού δικομματικού φάσματος. Για μια παραπέρα ανάλυση του ζητήματος της έλλειψης μεγάλου κόμματος δημοκρατικού σοσιαλισμού στις ΗΠΑ βλέπε: Steffen Schmidt Mack Shelley Barbara Bardes **American Government and Politics Today** (New York: West Publishing Co: 1991-92) σ.σ. 257-258. Για τα τρίτα κόμματα στις ΗΠΑ: Steven Rosenstone Roy L. Behr, Edward Lazarus **Third Parties in America**, (Princeton New Jersey, Princeton University Press, 1986).

Παρά την αποχώρησή του από την αντικομμουνιστική εκστρατεία, 1954, και τον θάνατό του το 1957, ο MacCarthy είχε πετύχει να διαμορφώσει κλίμα αντικομμουνισμού¹ στη χώρα του. Χαρακτηριστικό είναι ότι μέλη τόσο των Ρεπουμπλικάνων όσο και των Δημοκρατικών, συμφωνούσαν ότι η Αμερικάνικη εξωτερική και εσωτερική πολιτική έπρεπε να είναι «αντικομμουνιστική».

Όσο πιο αντικομμουνιστής ήταν ένας πολιτικός τόσο πιο γρήγορα ανερχόταν στην πολιτική ζωή της χώρας.²

Η «αντικομμουνιστική υστερία» στις Η.Π.Α. στην περίοδο εκείνη, (κύρια δεκαετία του 1950), είχε την εξήγησή της. Η επικράτηση του κομμουνισμού στην Κίνα, σε συνδυασμό με την ανάδειξη της Σοβιετικής Ένωσης σε υπερδύναμη, δημιούργησε στους Αμερικάνους μια αίσθηση ανασφάλειας γιατί έχαναν την πλήρη και «μονοπωλιακή» κυριαρχία στον κόσμο. Ο αντικομμουνισμός χρησιμοποιήθηκε σαν «αποδιοπομπαίος τράγος», σαν πολιτική θέση που ήταν εύκολα κατανοητή από την κοινή γνώμη, που διαμορφώνονταν στα αντικομμουνιστικά πρότυπα. Ο αντικομμουνισμός αφαιρούσε κάθε προοπτική «νηφάλιας» συζήτησης και αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων, στις Αμερικανοσοβιετικές σχέσεις. «Η αντικομμουνιστική ιδεολογία έγινε δόγμα, και ο φόβος μην φανεί κάποιος 'χλιαρός' σε σχέση με την αντιμετώπιση του κομμουνισμού, κυριάρχησε στην πολιτική ζωή», (Lipsitz J. 1989, σ. 542).

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του Αμερικάνικου αντικομμουνισμού, ήταν το νομοσχέδιο MacKarren - Walter, (Περί Μετανάστευσης / 1952), που προέβλεπε απαγό-ρευση εισόδου στις ΗΠΑ, ατόμων που είχαν κάποια σχέση με «κομμουνιστική» ή «φιλοκομμουνιστική» οργάνωση. (Lipsitz J. 1989, σ. 516). Ο νόμος αυτός χρησιμο-

¹ Ακόμα και μετά την περίοδο του Μακαρθισμού, (1950-1954), οι ΗΠΑ εξακολούθησαν να θεωρούν τον κομμουνισμό σαν την υπ' αριθμό ένα απειλή για την εθνική τους ασφάλεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η μυστική επιχείρηση «χάος» του F.B.I. που στόχευε στον εντοπισμό «κομμουνιστών» στο δυναμικό φοιτητικό κίνημα της δεκαετίας του 1960.

Επίσης είναι χαρακτηριστικό ότι το F.B.I., προσπάθησε ανεπιτυχώς να συνδέσει τον ηγέτη του κινήματος των μαύρων Dr. Martin Luther King, με το Κομμουνιστικό Κόμμα των Η.Π.Α., (C.P.U.S.A.), και με την K.G.B.

Για τον ρόλο του F.B.I. στην εσωτερική καταστολή των ΗΠΑ βλέπε: Lewis Lipsitz, David Speak **American Democracy**, (New York, St. Martins Press 1986), σ.σ. 518-519.

Για μια ιστορική-αναλυτική προσέγγιση στο κίνημα των Μαύρων της δεκαετίας του 1960 στις Η.Π.Α. βλέπε: Thomas Bailey, David Kennedy - **The American Pageant**, vol. 2, (Toronto: D.C. Heath and Co. 1979), σ.σ. 881-882, 886-888.

Επίσης για τον αντισυνταγματικό ρόλο στην F.B.I. και άλλων μυστικών υπηρεσιών στην επιχείρηση «χάος», βλέπε: Charles Kegley, Eugene Wittkopf - **American Foreign Policy**, (New York: St Martin's Press 1982), σ. 380.

² Ο MacCarthy, για παράδειγμα, χρησιμοποίησε την Αντικομμουνιστική Βία για την γρήγορη αναρρίχηση του στην πολιτική. Γνωστός αντικομμουνιστής ήταν επίσης και ο Nixon, που αναδείχθηκε στην πολιτική μέσα από αντικομμουνιστικούς αγώνες στα πλαίσια του Μακαρθισμού.

Για τον ρόλο του Nixon, σαν μέλος της «επιτροπής αντι-αμερικανικών ενεργειών», και το ρόλο του στην υπόθεση Alger Hiss που κατηγορήθηκε σαν «πράκτορας του κομμουνισμού», βλέπε: R.M. Freeland, **The Truman Doctrine and the Origins of McCarthyism**, (New York: Praeger, 1971).

ποτήθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, για να εμποδίσει στην χώρα, όποιον θεωρούσε ανεπιθύμητο πρόσωπο. Κλασσικό παράδειγμα απαγόρευσης, υπήρξε η περίπτωση του Κολομβιανού συγγραφέα και νομπελίστα Gabriel Garcia Marquez.¹

Ο βουλευτής Barney Frank κατέθεσε σχέδιο νόμου, το 1988, που προέβλεπε την κατάργηση της συγκεκριμένης διάταξης που απαγόρευε την είσοδο ατόμων στις ΗΠΑ με βάση τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Στην εισαγωγική του ομιλία στην Βουλή των Αντιπροσώπων ο Frank χαρακτήριζε τον νόμο του 1952 σαν «υπόλειμμα από μια από τις πιο ζοφερές περιόδους της Αμερικάνικης ιστορίας» (New York Times, 10/4/88). Ο νόμος τελικά έγινε δεκτός. Στο μεταξύ και ο θάνατος του Στάλιν το 1953, άλλαξε κατά κάποιο τρόπο, την φύση του Σοβιετικού καθεστώτος αλλά και των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης. Τα ίδια τα Κομμουνιστικά καθεστώτα κινήθηκαν προς μια φιλελευθεροποίηση πάντα στα πλαίσια της δικτατορίας του προλεταριάτου. Μετά τα γεγονότα της Ουγγαρίας το 1956, και της Πολωνίας, (εξέγερση του Πόζναν), ο Khrushchev αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο της απώλειας της απόλυτης κυριαρχίας των Σοβιετικών στην Ανατολική Ευρώπη. Τα γεγονότα αυτά σε συνδυασμό με την διαφοροποίηση της Γιουγκοσλαβίας, ήταν ένδειξη της διάσπασης του διεθνούς κομμουνιστικού συστήματος. Στην δεκαετία του 1950 ο διεθνής κομμουνισμός έπαψε να είναι μονολιθικός.

Οι τρεις τάσεις ήταν οι «ρεβιζιονιστές», οι «δογματικοί» και οι «εθνικιστές» κομμουνιστές. Οι «ρεβιζιονιστές» εντοπίζονταν κύρια στην πρώην Γιουγκοσλαβία όπου αμφισβητείτο το Σοβιετικό πρότυπο και εξυψωνόταν το Γιουγκοσλάβικο πρότυπο ως το πιο γνήσιο Μαρξιστικό-Λενινιστικό. Οι «δογματικοί» κύρια Σοβιετικοί, Κινέζοι και Αλβανοί κατηγορούσαν τους «ρεβιζιονιστές», ως υπεύθυνοι παρέκκλισης από την ορθή Μαρξιστική, Λενινιστική, γραμμή. Οι «εθνικιστές» κομμουνιστές ζητούσαν την κομμουνιστική αλληλεγγύη στα εξωτερικά θέματα, αλλά να μπορεί κάθε χώρα να βρει τον δικό της δρόμο προς τον σοσιαλισμό, ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σ' αυτή. Κύριος εκπρόσωπος της τάσης αυτής ήταν ο Πολωνός ηγέτης Gomulka. Επίσης μια μορφή εθνικιστικού κομμουνισμού εμφανίστηκε από το 1963 στην Ρουμανία.

¹ Το 1984 το Αμερικάνικο Υπουργείο Εξωτερικών απέρριψε για πολλοστή φορά την αίτηση εισόδου στις Η.Π.Α. του Κολομβιανού συγγραφέα και Νομπελίστα Γκαμπριέλ Γκαρσία, Μαρκέζ.

Η απόρριψη άδειας εισόδου βασίζονταν στο γεγονός ότι ο Μαρκέζ είχε εργασθεί στο παρελθόν στο Πρακτορείο Ειδήσεων της Κούβας, με βάση τον νόμο MacCarran-Walter: Περί Μεταναστεύσεως / 1952, που προέβλεπε την απαγόρευση εισόδου στις Η.Π.Α. ατόμων που είχαν σχέση με κομμουνιστική ή φιλοκομμουνιστική οργάνωση. Με τον ίδιο νόμο απαγορεύτηκε η είσοδος στις Η.Π.Α. του Charlie Chaplin, του γνωστού έλληνα μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη, και άλλων.

Βλέπε: L. Lipsitz, D. Speak American... οπ.παρ. σ. 516.

Οι ΗΠΑ όμως συνέχιζαν να αντιλαμβάνονται τον κομμουνισμό ως μονολιθικό σύστημα, πράγμα που συνεχίστηκε σχεδόν μέχρι την περίοδο του Reagan (1981-1988), και στο οποίο βασίστηκε η όψιμη αντικομμουνιστική γραμμή στην οποία αναφερόμαστε πιο κάτω.

Την διάσπαση του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος στην Ανατολική Ευρώπη, ακολούθησε και η διάσπαση στα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης. Η διαφοροποίηση αυτή άρχισε με το κομμουνιστικό κόμμα Ιταλίας, το μεγαλύτερο Κ.Κ. στον Δυτικό Κόσμο. Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίστηκε σαν Ευρωκομμουνισμός. Ο Ευρωκομμουνισμός είχε κοινά χαρακτηριστικά με τον εθνικιστικό κομμουνισμό του Gomulka αλλά και τον ρεβιζιονιστικό κομμουνισμό του Τίτο. Ο Ιταλικός Ευρωκομμουνισμός έφθανε στο σημείο να δέχεται την πολιτική δημοκρατία και την ελευθερία να είναι ο πολίτης και καθολικός και κομμουνιστής. Έτσι ο Ευρωκομμουνισμός απέρριπτε τον παραδοσιακό δογματισμό του κομμουνιστικού κινήματος και διεύρυνε την πολιτική συναίνεση στο Ιταλικό πολιτικό σύστημα. Η Ευρωκομμουνιστική τάση κατέστησε δυνατή την συνεργασία του Ιταλικού Κ.Κ. με το κεντροδεξιό Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα εξέλιξη γνωστή σαν ιστορικός συμβιβασμός, (Compromesso Storico). Ο Ευρωκομμουνισμός είχε επιρροή και στο Γαλλικό, το Ισπανικό Κ.Κ. και άλλα Κ.Κ. Ο Ευρωκομμουνισμός σε συνδυασμό και την διάσπαση του διεθνούς «υπαρκτού σοσιαλισμού», οδήγησε βαθμιαία στην ανατροπή των καθεστώτων αυτών της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και την γεωγραφική διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης.¹

Η επιμονή των ΗΠΑ να επιμένουν στην μονολιθικότητα του κομμουνισμού παρά την ύπαρξη, ρεβιζιονιστικών, δογματικών, εθνικιστών και Ευρωκομμουνιστών οδήγησε σε σφάλματα στην εξωτερική πολιτική αφού απέτυχε να κατανοήσει πλήρως το κομμουνιστικό σύστημα.

Το αντικομμουνιστικό Δόγμα Kennedy: Όπως αναλύθηκε πιο πάνω η δεκαετία του 1950 σημαδεύτηκε από μια συντηρητική σταθερότητα, με έντονα τα χαρακτηριστικά του «αντικομμουνισμού».

¹ Για παραπέρα ανάλυση του φαινομένου του Ευρωκομμουνισμού βλέπε: R.V. Daniels, *A Documentary...* σπ.παρ. σ.σ. 371-376. Επίσης στο: Λ. Κύρκος, *Ανατρεπτικά* σπ.παρ. σ.σ. 197-199.

Οι τελευταίες προσπάθειες για ύφεση των Eisenhower-Kruschev, αποτύγχαναν υπό το βάρος της υπόθεσης, (Y-2),¹ αλλά και της τεχνολογικής πρωτοπορίας των Σοβιετικών,² που ανησυχούσε τους ψυχροπολεμικούς κύκλους των Η.Π.Α.

Η άνοδος του Προέδρου John Kennedy, (εκλογές, 1960), λάβαινε χώρα σε μια περίοδο που ο ψυχρός πόλεμος βρισκόταν στο υψηλότερο σημείο του. Οι αντικομμουνιστικές διακηρύξεις του Κέννεντυ στην ομιλία της ορκωμοσίας³ του δεν άλλαξαν το γεγονός ότι η νέα Κυβέρνηση θα αναζητούσε σε νέους τρόπους προσέγγισης στα διεθνή προβλήματα. Στην ομιλία της ορκωμοσίας του, τον Ιανουάριο του 1961, ο νεοεκλεγμένος πρόεδρος J. Kennedy, έδινε ψυχροπολεμικό τόνο: «... *ας γνωρίζουν όλα τα έθνη ότι θα υποστούμε οποιοδήποτε κόστος, οποιαδήποτε θυσία, και οποιαδήποτε δοκιμασία, θα στηρίζουμε οποιοδήποτε φίλο, θα αντιταχθούμε σε οποιονδήποτε εχθρό, για να επιτύχουμε την επιβίωση και επιτυχία της ελευθερίας...*». Η νέα αυτή πολιτική, «*νέα σύνορα*»,⁴ (New Frontier) ήταν ένδειξη μια κοινωνικοοικονομικής προσέγγισης στα προβλήματα του Τρίτου Κόσμου. Ένας φορέας της πολιτικής αυτής ήταν η δημιουργία του «*Σώματος Ειρήνης*». (Peace Corps).

Επρόκειτο για ένα στρατό εθελοντών, που θα πήγαιναν σε χώρες του Τρίτου Κόσμου για ένα χρονικό διάστημα να προσφέρουν τις γνώσεις και την προσπάθειά τους για την βελτίωση των συνθηκών ζωής στις χώρες αυτές. Η γενική εντύπωση από την άνοδο Kennedy ότι οι ΗΠΑ θα προωθήσουν τις πολιτικές δυνάμεις του Φιλελεύθερου-Κέντρου και της Σοσιαλδημοκρατίας σε όλο τον κόσμο, με προοπτική

¹ Οι προσπάθειες για μια προσέγγιση, Η.Π.Α. - Σοβιετικής Ένωσης, απέτυχαν από μια σειρά γεγονότων. Βασικός λόγος για την κρίση στις Αμερικανοσοβιετικές σχέσεις, ήταν η κατάρριψη του Αμερικάνικου Κατασκοπευτικού αεροπλάνου U-2. Τα U-2 υπερύπτονταν της Σοβιετικής Ένωσης, σε μεγάλο ύψος, για αρκετό διάστημα. Οι πτήσεις ήταν καθαρά κατασκοπευτικού χαρακτήρα.

Όταν όμως οι Σοβιετικοί κατάρριψαν ένα U-2 και συνέλαβαν τον πιλότο του Garry Powers, η κατάσταση άλλαξε. Ο Powers δεν αυτοκτόνησε όπως προέβλεπαν οι διαταγές αλλά προτίμησε να συλληφθεί από τους Σοβιετικούς και να παραπεμφθεί σε δίκη.

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε αποτυχία την διάσκεψη κορυφής του Παρισιού.

Η προεδρία Eisenhower έκλεινε με την διπλωματική αυτή αποτυχία, και το ενδιαφέρον της ανθρωπότητας εστιάζονταν στις προεδρικές εκλογές των Η.Π.Α. του Νοέμβρη 1960.

Η πιθανότητα να κερδίσει την αναμέτρηση αυτή ο J. Kennedy, έδινε ελπίδες για την βελτίωση των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων που είχαν διαταραχθεί λόγω του επεισοδίου του U-2.

Βλέπε και: A. Ulam *Expansion and...* οπ.παρ. σ.σ. 626, 768.

² Το 1957 οι Σοβιετικοί φαινόταν να είχαν το προβάδισμα στην διαστημική τεχνολογία, γεγονός που ανησυχούσε τις ΗΠΑ και τις ώθησε σε έναν ανταγωνισμό στο διάστημα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η δήλωση του προέδρου J. Kennedy ότι οι ΗΠΑ θα περάσουν την Σοβιετική Ένωση στον ανταγωνισμό του διαστήματος, με το να μεταφέρουν «*ένα άτομο στη σελήνη*», και να τον επαναφέρουν με ασφάλεια στην γη. Βλέπε: C. Kegley E. Wittkopf *American Foreign...* οπ.παρ. σ.σ. 152-153.

³ Για ολόκληρη την ομιλία και την ανάλυσή της βλέπε: T. Bailey - D. Kennedy - *The American Pageant*, vol. 2, (Toronto: Heath and Co. 1979), σ. 876.

Για μια κριτική ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής του J. Kennedy βλέπε: R. J. Walton, *Cold War and Counter-Revolution: The Foreign Policy of John F. Kennedy*, (New York: St. Martin's Press, 1972).

⁴ Η πολιτική του J. Kennedy ορίστηκε σαν «*Νέα Σύνορα*», (New Frontier), έδινε ένα προοδευτικό τόνο στην νέα Κυβέρνηση, και στόχευε στην εξάλειψη της φτώχειας και της εκμετάλλευσής. Βλέπε και: Roger Hilsman, *To Move a Nation*, (New York, Praeger 1970).

για την παγίωση των αστικοφιλελεύθερων δημοκρατιών σε βάρος μιας στρατοκρατικής εναλλακτικής λύσης. Η κυβέρνηση Kennedy, όπως και η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου, ήταν σύντομης χρονικής διάρκειας,¹ και έτσι δεν είχε την ευκαιρία να αναπτυχθεί και να ολοκληρωθεί, η νέα πολιτική προσέγγιση. Η περίοδος Kennedy σηματοδεύτηκε από το χτίσιμο του τείχους του Βερολίνου, την κρίση των Πυραύλων της Κούβας, και τις πρώτες εμπλοκές των Η.Π.Α. στο Βιετνάμ.² Τα ψυχροπολεμικά αυτά συμβάντα εμπλέκονταν με κοινωνικές εκρήξεις³ μέσα στις ίδιες τις ΗΠΑ, και εμπόδιζαν την ανάπτυξη της πολιτικής των «*Νέων Συνόρων*».

Ο τερματισμός της γενικής φιλελευθεροποίησης του Kennedy με τη δολοφονία του, (1963), συνέπιπτε με την αλλαγή πολιτικής των Η.Π.Α.. Ενώ στο εσωτερικό ο Πρόεδρος Johnson ακολουθούσε φιλελεύθερη γραμμή του Kennedy, στο εξωτερικό έδινε το προβάδισμα στις ακραίες αντικομμουνιστικές δυνάμεις. Την προσέγγιση των «*Νέων Συνόρων*», αντικαθιστούσε η φοβία του «*κομμουνιστικού κινδύνου*». Η επέκταση της εμπλοκής των ΗΠΑ στο Βιετνάμ αιτιολογείτο με το δόγμα «*Ντόμινο*».⁴ Σύμφωνα με το δόγμα αυτό, εάν μια χώρα περιέλθει στον «*κομμουνισμό*», η μια μετά την άλλη οι χώρες της γύρω περιοχής θα ακολουθήσουν.

Επίσης: Τζων Φ. Κέννεντυ *Πολιτική Διαθήκη*, (Αθήνα: Κλειώ 1983).

¹ Η κυβέρνηση J. Kennedy κράτησε 1.000 μέρες και η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου 562. Την σύγκριση των Γ. Παπανδρέου και J. Kennedy, και την μεταρρυθμιστική διάθεση και των δύο στις χώρες τους κάνει και ο Γιάννης Κάτρης στο: Γ Κάτρης *Η Γέννηση...* 1974 σ.σ. 108-109.

² Η εμπλοκή ξένων δυνάμεων στις εσωτερικές υποθέσεις του Βιετνάμ δεν άρχισε με τις Η.Π.Α. Είχε προκληθεί η αποικιοκρατική κυριαρχία της Γαλλίας που έντεχνα, αποχώρησε το 1954 και έπεισε τις Η.Π.Α. να παρέμβουν.

Βλέπε: L. Lipsitz - D. Speak *American Democracy* οπ.παρ. σ.σ. 544-545.

Για τα συμπεράσματα της εμπλοκής των Η.Π.Α. στο Βιετνάμ βλέπε: Irving Home and Michael Waltzer - *The New Republic* 29-4-85.

Για τα γεγονότα που οδήγησαν στην κατάρρευση του Ν. Βιετ-Νάμ, με την νίκη των Βορείων και την υποχώρηση των αμερικάνων βλέπε: Frank Suepp *Decent Interval* (1977).

³ Οι πολιτικές συγκρούσεις στις Η.Π.Α. την δεκαετία του 1960, είχαν φθάσει σε υψηλά επίπεδα. Τα δύο μεγάλα προβλήματα που τροφοδοτούσαν την σύγκρουση, ήταν οι φυλετικές διακρίσεις στον Αμερικάνικο Νότο, που έπαιρναν εκρηκτικές διαστάσεις, και η βίαιη αντίδραση της Αμερικάνικης νεολαίας στον πόλεμο του Βιετ-Νάμ.

Το ζήτημα των φυλετικών διακρίσεων, τροφοδοτούσε την Σοβιετική προπαγάνδα σε παγκόσμιο επίπεδο, που χαρακτήριζε τον Αμερικάνικο τρόπο ζωής σαν «*ρατσιστικό*».

Η Αντικομμουνιστική νοοτροπία των Αμερικάνικων μηχανισμών καταστολής, θεωρούσε ότι ο ηγέτης του κινήματος των Μαύρων, Dr. M. L. King, ήταν μέλος του Κ.Κ. Η.Π.Α. ή και πράκτορας της Κ.Γ.Β. κατηγορίες που θυμίζουν τις δικές κατασκοπείας στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1950, και που φυσικά ουδέποτε αποδείχτηκαν. Το ζήτημα της στράτευσης των νέων Αμερικάνων για τον πόλεμο του Βιετ-Νάμ πήρε και μια ταξική διάσταση. Τα παιδιά των εύπορων οικογενειών φοιτούσαν σε ακριβά πανεπιστήμια, πετυχαίνοντας έτσι αναβολή στράτευσης, ενώ τα παιδιά των εργαζόμενων οικογενειών δεν είχαν τέτοιες δυνατότητες. Παράλληλα προοδευτικοί Καθηγητές πανεπιστημίου κρατούσαν ψηλά την βαθμολογία των φοιτητών ώστε να συνεχίζεται η αναβολή στράτευσής τους. Χιλιάδες νέοι κατέφευγαν στον Καναδά για να αποφύγουν την στράτευση και αποστολή στο Βιετ-Νάμ για την λεγόμενη «*διετή περιοδεία*».

⁴ Οι Αμερικάνοι πίστευαν ότι αν το Νότιο Βιετ-Νάμ, περάσει στην Σοβιετική ή Κινέζικη επιρροή, τότε θα ακολουθούσε το Λάος, η Καμπότζη και ίσως η Ταϊλάνδη. Εκτός από το Βιετνάμ, οι οπαδοί της θεωρίας «*ντόμινο*», πίστευαν ότι για την πρόληψη της «*κομμουνιστικής*» απειλής, επιτρεπτά ήταν και τα στρατιωτικά πραξικοπήματα.

Το δόγμα «Ντόμινο» είχε τις ρίζες του στα πιο συντηρητικά κέντρα αποφάσεων των Η.Π.Α, και ήρθε στην επιφάνεια με την άνοδο στην προεδρία του L. Johnson, (1963-1968). Ο Johnson πίστευε, όπως εξάλλου και το Αμερικάνικο υπουργείο Άμυνας, (Πεντάγωνο), ότι αν μια χώρα σε μια συγκεκριμένη περιοχή, πέσει στην κομμουνιστική επιρροή, θα ακολουθήσουν και άλλες χώρες στην περιοχή. Όπως, δηλαδή, τα πόνια του ντόμινο πέφτουν το ένα μετά το άλλο όταν πέσει ένα από αυτά, έτσι μπορεί να κυριαρχήσει ραγδαία ο κομμουνισμός σε μια ολόκληρη περιοχή, (π.χ. Λατινική Αμερική), και ίσως σε ολόκληρο τον Κόσμο, (αλυσιδωτή αντίδραση). Σύμφωνα λοιπόν με την λογική της θεωρίας του «Ντόμινο», οι ΗΠΑ ήταν υποχρεωμένες να αντισταθούν με όλα τα μέσα στην απειλή αυτή. Η λογική του «Ντόμινο» χρησιμοποιήθηκε στην σταδιακή στρατιωτική εμπλοκή της χώρας του στο Βιέτ-Ναμ. Οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να μείνουν άπρακτες σ' αυτές τις εξελίξεις. Εκτός από την Αμερικάνικη στρατιωτική βοήθεια για την ανατροπή του «φαινομένου ντόμινο», εγκαταλείπονταν οι μεταρρυθμιστικές δυνάμεις του Φιλελεύθερου Κέντρου, και της Σοσιαλδημοκρατίας, υπέρ στρατιωτικών δικτατορικών καθεστώτων της άκρας δεξιάς. Άρα δεν είναι τυχαίο που η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου ανατρέπεται στην περίοδο αυτή. Δεν είναι τυχαίο που τη χρονιά ανατροπής του Γ. Παπανδρέου, οι Αμερικάνοι παρεμβαίνουν στρατιωτικά στη Δομινικανή Δημοκρατία και στηρίζουν τα στρατιωτικά πραξικοπήματα στη Βραζιλία¹ και την Ινδονησία² όπου έλαβε χώρα και «ιδεολογική γενοκτονία» των μελών και οπαδών του Κ.Κ.Ι.

Η σύγκρουση λοιπόν των Η.Π.Α. με τον διεθνή κομμουνισμό, συμπίπτει με τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Η ανατροπή της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, (1965), η «*συστηματική αποσταθεροποίηση*», και το πραξικόπημα του 1967, συμβαίνουν την ίδια περίοδο που οι Η.Π.Α. θέτουν σε εφαρμογή το ψυχροπολεμικό δόγμα «Ντόμινο».

Σημειώνεται ότι το στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ελλάδα, έγινε επί προεδρίας Johnson, ενώ στις 20 Απριλίου 1967, το Αμερικάνικο Υπουργείο Εξωτερικών διέψευσε ότι θα γίνει πραξικόπημα στην Ελλάδα, (Τα Νέα, 20 /4/67).

¹ Το 1965 έγινε στρατιωτικό πραξικόπημα στην Βραζιλία. Το πραξικόπημα των στρατηγών, αφού επικράτησε, άσκησε ωμή υλική αντικομμουνιστική βία που είχε στοιχεία πολιτικής γενοκτονίας, χωρίς να είναι τόσο γενικευμένη όσο στην Ινδονησία.

Για την κοινωνική κατάσταση στην Βραζιλία βλέπε: George Freyer - *The Mansions and the Shanties*, (Boston: Little Brown, 1963).

² Στην Ινδονησία το 1965 έγινε πραξικόπημα, από τον σωματάρχη της Τζιακάρτα, Suharto.

Την επικράτηση του πραξικοπήματος, ακολούθησε η ομαδική σφαγή σχεδόν ενός εκατομμυρίου μελών και οπαδών του Κομμουνιστικού Κόμματος Ινδονησίας, (Ρ.Κ.Ι.), από τον στρατό σε συνεργασία με παρακρατικές οργανώσεις, που θεωρήθηκε σαν «*πολιτική γενοκτονία*».

Ο όρος «*πολιτική γενοκτονία*», και η θέση του στην ανάλυση της Κρατικής Βίας, αναλύεται στο: Κεφάλαιο 2, Μέρος Πρώτο.

Ο παράγοντας Σοβιετική Ένωση και η Ελλάδα: Δεν εξετάσαμε τις Σοβιετικές προσεγγίσεις στην διεθνή πολιτική ως σχετιζόμενες με την εξέλιξη της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, και αυτό γιατί όπως διαφάνηκε από την ανάλυσή μας η Ελλάδα ήταν εξαρτημένη από τις Η.Π.Α. και το NATO και ακολουθούσε κύρια τις Αμερικάνικες προσεγγίσεις στα θέματα του ντόπιου και ξένου κομμουνισμού. Σε καμιά περίπτωση δεν γίνεται προσπάθεια να αγνοηθεί ο ρόλος του Κ.Κ.Ε. και η σχέση του με την Σοβιετική Ένωση, ως παράγοντας έξαρσης και ύφεσης της ελληνικής αντικομμουνιστικής βίας. Η διερεύνηση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας γίνεται από την πλευρά του Κράτους και όχι από την πλευρά της ομάδας πρόκλησης. Παρ' όλα αυτά σημειώνουμε μερικά κύρια σημεία της Σοβιετικής προσέγγισης στο διεθνές σύστημα. Όπως βλέπουμε στον πίνακα 11 η ηγεσία του Ι. Στάλιν είχε ακολουθήσει την αρχή του χτισίματος του «σοσιαλισμού» σε μια χώρα, δηλαδή την Σοβιετική Ένωση, σε αντίθεση με τον Τρότσκι που είχε μια διεθνιστική προσέγγιση. Στο μεγάλο πρόβλημα του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, τελικά συμμαχεί με την «Καπιταλιστική» Αγγλία και Η.Π.Α. για να ηττηθεί ο Ναζισμός και ο Φασισμός. Συνεπώς στις συμφωνίες διέλυσε την «Κομιντέρν» το 1943, ενώ κατοχύρωνε την επιρροή της χώρας του στην Α. Ευρώπη. Επί Στάλιν βέβαια διαδραματίζονται τα γεγονότα που ορίσαμε ως αλλαγή της περιρρέουσας ιστορικο-πολιτικής πραγματικότητας στην Ελλάδα, δηλαδή ο Πόλεμος του 1940-41, η Κατοχή, τα Δεκεμβριανά και η τελική Εμφύλια σύγκρουση του 1946-49, που όπως είναι γνωστό έληξε με νίκη της αντικομμουνιστικής παράταξης. Ο ρόλος της Σοβιετικής Ένωσης και η στάση της σε όλα αυτά τα γεγονότα έχουν χωρίς αμφιβολία τεράστια σημασία, και η εμβάθυνση σε αυτά θα μας έβγαζε έξω από τα όρια της παρούσας έρευνας.¹

¹ Για μια παραπέρα ανάλυση των ελληνοσοβιετικών σχέσεων βλέπε: Κ. Αυγητίδης, *Οι Ελληνοσοβιετικές σχέσεις στην περίοδο 1974-1984...* οπ.παρ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Σοβιετικές προσεγγίσεις στην διεθνή πολιτική και η κατάσταση στην Ελλάδα: (1947-1981)

ΗΓΕΣΙΑ (Ε.Σ.Σ.Δ.)	ΔΟΓΜΑ ή ΠΟΛΙΤΙΚΗ (Ε.Σ.Σ.Δ.)	Ελληνική Πραγματικότητα
Ι. Στάλιν (1924-1953)	«Σοσιαλισμός σε μια χώρα» Διάλυση της «κομιντέρν»	Εμφύλιος, νίκη των αντικομμουνιστικών δυνάμεων, ασταθείς περίοδοι, (1950-52), ξεκίνημα της συντηρητικής σταθεροποίησης με τον Α. Παπάγο.
Μεταβατική περίοδος: Γ. Μαλένκωφ Ν. Μπουλγκάνιν Α. Καγκάνοβιτς, κ.ά. (1953-1958)	Αποκήρυξη του σταλινισμού, μεταρρυθμίσεις, σοσιαλιστική αλληλεγγύη (παρέμβαση στην Ουγγαρία, 1956).	Πεθαίνει ο Παπάγος. Συνέχεια της συντηρητικής σταθεροποίησης με τον Κ. Καραμανλή, η Ε.Δ.Α. αξιωματική αντιπολίτευση στις βουλευτικές εκλογές του 1958.
Ν. Κρουτσέφ (1958-1964)	Αποσταλινοποίηση, μεταρ- ρυθμίσεις παγκόσμια ύφεη, συνεργασία των τοπικών Κ.Κ. με κεντρώες και σοσιαλδημο- κρατικές δυνάμεις.	Εκλογές βίας και νοθείας του 1961, ανένδοτος, δολοφονία Λαμπράκη, (1963), άνοδος της Ένωσης Κέντρου στην εξουσία.
Α. Μπρέζνιεφ (1964-1982).	«Δόγμα Μπρέζνιεφ» «Σοσιαλιστική αλληλεγγύη» Ανοίγματα στον «Τρίτο Κό- σμο»	Αποστασία, αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση, δικτατορία, (1967), Κυπριακή Κρίση, (1974), Μεαπολίτευση, Κυβερνήσεις Ν.Δ., (1974-1981), Άνοδος του Πα.Σο.Κ. στην εξουσία (1981).

Φαίνεται λοιπόν ότι το 20ο Συνέδριο του Κ.Κ.Ε. όπου αποκηρύχτηκε ο Σταλινισμός και το όλο κλίμα φιλελευθεροποίησης της ΕΣΣΔ, δεν αποκλείεται να έχει κάποια σχέσει με την εντυπωσιακή εκλογική επιτυχία της Ε.Δ.Α. το 1958, χρονιά που ο Ν. Κρουτσέφ παγιώνεται στην εξουσία.

Την ανατροπή του Κρουτσέφ το 1964 ακολούθησε η γνωστή συντηρητική σταθεροποίηση της περιόδου Α. Μπρέζνιεφ που ακολούθησε και που ήταν μια εξισορόπηση ανάμεσα στις Σταλινικές ακρότητες και την φιλελευθεροποίηση του Κρουτσεφισμού.¹

Οι εξελίξεις αυτές ακολουθούνται από την αποστασία του 1965 στην Ελλάδα, την αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση (1965-1967), και τελικά την στρατιωτική δικτατορία της 21ης Απριλίου του 1967. Φαίνεται δηλαδή ότι αν υπάρχει κάποια συστοιχία «φιλελευθεροποίησης» ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, δηλ. τις Η.Π.Α. και την ΕΣΣΔ με τον «Κρουστεφισμό» και τον «Κεννεντισμό», αυτή η «φιλελευθεροποίηση» τερματίζεται το 1963 στις Η.Π.Α. με την δολοφονία του Κέννεντυ, και στην ΕΣΣΔ με την ανατροπή του Κρουτσέφ, γεγονότα που απέχουν μόλις τέσσερις μήνες το ένα από το άλλο.

Ανεξάρτητα από τις σχέσεις ΚΚΕ-Σοβιετικής Ένωσης, η νέα ηγεσία της Μόσχας πρέπει να ανησύχησε τις Η.Π.Α. που από το 1965 υιοθετούσαν χωρίς καμιά επιφύλαξη το Δόγμα Ντόμινο και όπως ήδη αναφέραμε διαφαίνονταν μια κάποια Αμερικάνικη αντεπίθεση ενάντια στην Σοβιετική επιρροή, σε παγκόσμια κλίμακα.

Η παγκόσμια αυτή αντεπίθεση ξεκινούσε με την κλιμάκωση της στρατιωτικής παρέμβασης των Η.Π.Α. στο Βιετ-Ναμ, το πραξικόπημα των Στρατηγών στην Βραζιλία, (γνωστό για την ασυνήθιστη αντικομμουνιστική βία), το πραξικόπημα του Σουχάρτο στην Ινδονησία, (που έκανε γενοκτονία σε βάρος του Κ.Κ. Ινδονησίας), η στρατιωτική παρέμβαση στην Δομινικανή Δημοκρατία, και φυσικά η Αποστασία στην Ελλάδα, γεγονότα που συμβαίνουν όλα το 1965.²

Ωστόσο το παγκόσμιο κλίμα ύφεσης και ειρήνης ανάμεσα στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων αλλά και ανάμεσα στις Η.Π.Α. και την Λαϊκή Κίνα, από το 1972 και μέχρι το 1979, πρέπει να διευκόλυναν την Μεταπολίτευση του 1974 στην Ελλάδα, και τα ανοίγματα του Κ. Καραμανλή προς τη Σοβιετική Ένωση, την Κίνα και την Βραζιλία.

Παρά την επέκταση του Δόγματος Μπρέζνιεφ στο Αφγανιστάν, (εισβολή του 1979), και την δημιουργία νέου Ψυχρού Πόλεμου που ήδη αναλύσαμε, η Ελλάδα της μεταπολίτευσης συνεχίζει τις καλές σχέσεις της με την Σοβιετική Ένωση ενώ η διαδικασία κατάργησης της αντικομμουνιστικής βίας επηρεάζεται περισσότερο από την προσεκτική ανεξαρτητοποίηση της Ελλάδας, παρά από τις Σοβιετικές και Αμερικάνικες προσεγγίσεις στο διεθνές σύστημα.

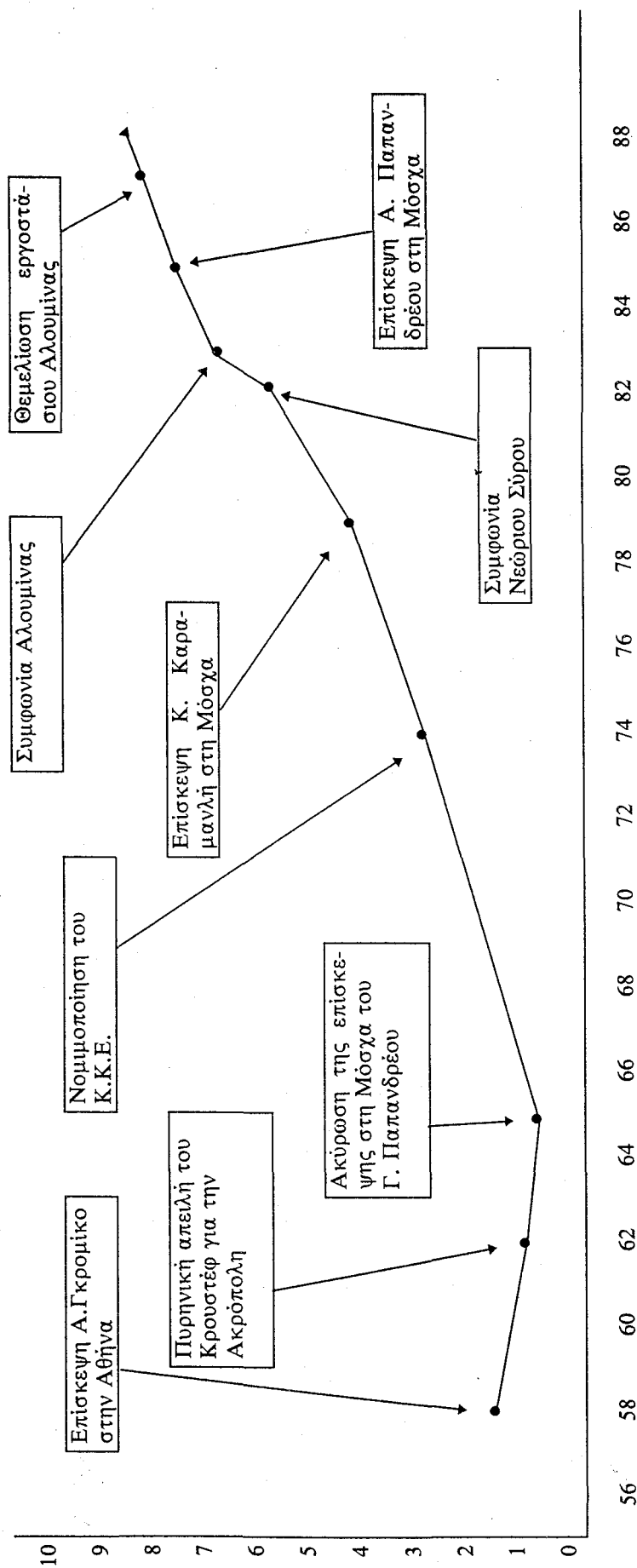
Στην περίοδο έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, δηλαδή από το 1956 μέχρι και την μεταπολίτευση του 1974, οι ελληνοσοβιετικές σχέσεις δεν ήταν σε ικανοποιητικό επίπεδο. Παρά την επίσκεψη του Σοβιετικού υπουργού των εξωτερικών στην Αθήνα το 1956, και τις επισκέψεις μη-κομμουνιστών πολιτικών παραγόντων στην Μόσχα, όπως των Σ. Βενιζέλου και Σπ. Μαρκεζίνη, υπήρξαν δύο χαμηλά σημεία στις σχέσεις των δύο χωρών.

¹ Βλέπε: R.V. Daniels, *A Documentary...* οπ.παρ. σ.σ. 310-324. Επίσης στο: Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο...* οπ.παρ. σ.σ. 99-110.

² Βλέπουμε δηλαδή ότι το δόγμα «ντόμινο» που θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο, μπαίνει σε πλήρη εφαρμογή με άμεση συνέπεια την επιβολή στρατιωτικών δικτατοριών σε πολλές χώρες ανάμεσα και στις οποίες η Ελλάδα. Για παραπέρα ανάλυση του «δόγματος ντόμινο» βλέπε και: O.R. Holsti, (επιμ.), *Change in the International System*, (Boulder, Colorado: Westview Press 1980), σ.σ. 270, 281, 284, 287.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Οι ελληνοσοβιετικές σχέσεις: (1956-1988), σε διετίες

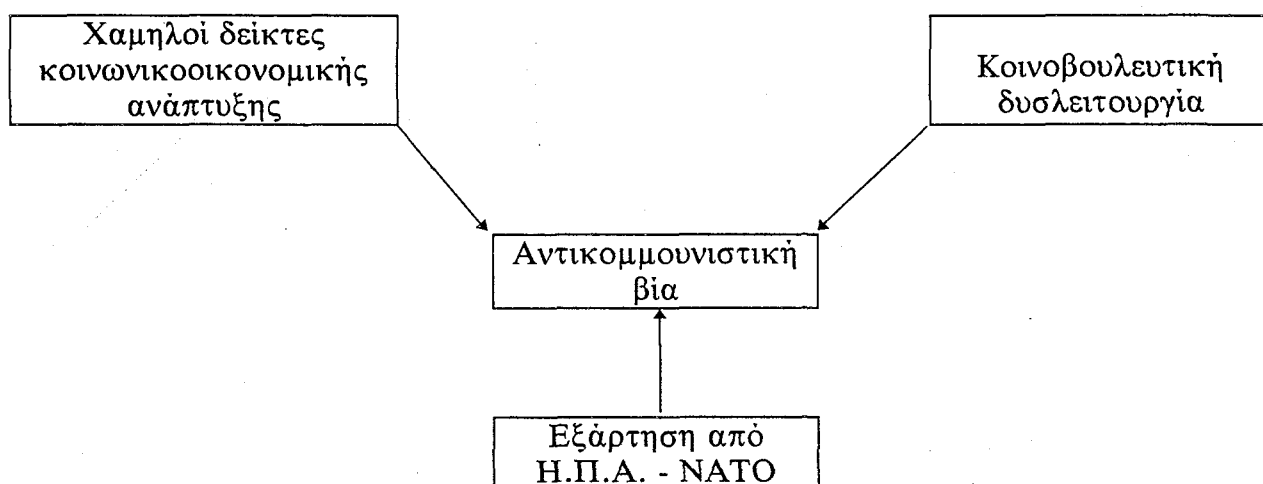
Πηγή: Με βάση τους πίνακες γεγονότων στο: Δημήτρης Κώνστας Για την εξωτερική πολιτική, Παπαζήσης, Αθήνα, (1989).

Όπως παραστατικά βλέπουμε στο διάγραμμα 8, οι ελληνοσοβιετικές σχέσεις διαταράχθηκαν τον Αύγουστο του 1961 επειδή ο Σοβιετικός ηγέτης Ν. Κρουτσέφ ανακοίνωνε ότι σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου ούτε η Ακρόπολη θα γλύτωνε από την καταστροφή. Το δεύτερο σημείο επιδείνωσης στις ελληνοσοβιετικές σχέσεις στον Μάη του 1965 όταν ακυρώθηκε η προγραμματισμένη επίσημη επίσκεψη στη Μόσχα του τότε πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου, με πρόσχημα τις δηλώσεις που είχε κάνει τότε ο Σοβιετικός υπουργός των εξωτερικών Α. Γκρομικό¹ για το Κυπριακό που θεωρήθηκαν από την ελληνική πλευρά επιζήμιες για τα εθνικά μας συμφέροντα.

Ακολούθησε η αποστασία, η αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση και η στρατιωτική δικτατορία κατά την διάρκεια της οποίας δεν υπάρχει σημαντική βελτίωση στις ελληνοσοβιετικές σχέσεις ούτε όμως και κάποια σοβαρή επιδείνωση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

Οι παράγοντες της αντικομμουνιστικής βίας
στην μετεμφυλιακή Ελλάδα (1956-1963)

¹ Ο τότε υπουργός των εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης Α. Γκρομικό σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Ισβέστια» υποστήριξε μια ομοσπονδιακή λύση για το Κυπριακό αντί για αυτοδιάθεση, θέση που κρίθηκε αντίθετη στα ελληνικά συμφέροντα και βρήκε αντίθετη ακόμα και την ηγεσία του εκτός νόμου Κ.Κ.Ε. Βλέπε: Τ. Βουρνάς *Ιστορία...* οπ.παρ. σ.σ. 217-218.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

***ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΔΙΑΣΤΗΜΑ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ (1964-1974)***

3.1 Οι κυβερνήσεις της Ενώσεως Κέντρου

Η περίοδος των κυβερνήσεων της Ενώσεως Κέντρου από το Νοέμβριο του 1963 μέχρι και τον Ιούλιο του 1965, είχε σαν κύριο γνώρισμά τους την χαλάρωση της αντικομμουνιστικής βίας και μάλιστα φάνηκε να υπάρχει μια προοπτική ουσιαστικού εκδημοκρατισμού της χώρας στην κατεύθυνση μιας βασιλευομένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δυτικοευρωπαϊκού τύπου.¹

Η κοινωνικοοικονομική πολιτική των κυβερνήσεων της Ενώσεως Κέντρου υπήρξε επίσης προοδευτικότερη σε σύγκριση με τις προκάτοχες κυβερνήσεις της οχταετίας ΕΡΕ, (περίοδος α'), με προοπτική μεταρρυθμίσεις δυτικοευρωπαϊκού σοσιαλδημοκρατικού τύπου.²

Σημειώνεται επίσης μια τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. και το NATO με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος χωρίς να υπάρχει πρόθεση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου να αποσπάσει τη χώρα από τον Δυτικό συνασπισμό.³

Η παγκόσμια κατάσταση όμως δεν ήταν καθόλου ευνοϊκή για τη μεταρρυθμιστική διάθεση της Ενώσεως Κέντρου τόσο στο εσωτερικό όσο και στα διεθνή θέματα.

Η δολοφονία του προέδρου των Η.Π.Α. το Νοέμβριο του 1963, δηλαδή μόλις άρχιζε να ανεβαίνει η Ένωση Κέντρου στην εξουσία, είχε σαν αποτέλεσμα τη μεταστροφή της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής από τη φιλελεύθερη έως σοσιαλδημοκρατική προοπτική στο ψυχροπολεμικό δόγμα «ντόμινο» που υιοθετούσε πλήρως ο νέος πρόεδρος Johnson.⁴

¹ Τον Απρίλιο του 1964 αποφυλακίζονται και οι τελευταίοι πολιτικοί κρατούμενοι, εκτός από τους καταδικασμένους με βάση το «Μεταξικό» νόμο 375/37, περί κατασκοπείας, δίνεται η άδεια σε ορισμένους πολιτικούς πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες να επιστρέψουν στην Ελλάδα, χαλαρώνει η εφαρμογή του μέτρου των πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων, προετοιμάζεται νομοσχέδιο για την κατάργηση των έκτακτων μέτρων, υποχωρεί η φοβία των ΤΕΑ-χωροφυλακής στις αγροτικές περιοχές, και γενικότερα βελτιώνεται η σχέση των σωμάτων ασφαλείας με τους πολίτες. Βλέπε: Π. Παρασκευόπουλος Γεώργιος Παπανδρέου... οπ.παρ. σ. 121.

² Επί κυβερνήσεων Ενώσεως Κέντρου αυξήθηκαν οι μισθοί, εφαρμόστηκε πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας, έγινε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και επανδιαπραγμάτευση συμβάσεων με ξένες εταιρείες προς όφελος του ελληνικού δημοσίου. Βλέπε και: J. Meynaud Πολιτικές Δυνάμεις... οπ.παρ. σ.σ. 437-440, επίσης και στο Δ. Χαραλάμπης Στρατός και... οπ.παρ. σ.σ. 153-165.

³ Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου στις προγραμματικές του δηλώσεις, μετά τις βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 1963: «...η Ελλάς ανήκει στον ελεύθερο κόσμο και στην Ατλαντική Συμμαχία, εντός της οποίας επιτελούμεν όλες τας υποχρεώσεις μας, αλλά και διεκδικούμεν όλα μας τα δικαιώματα». Βλέπε και: Τ. Βουρνάς Ιστορία της... οπ.παρ. σ. 217.

⁴ Βλέπε: C.W. Kegley, E. Wittkopf American Foreign Policy οπ.παρ. σ. 115.

Αν και το δόγμα αυτό ξεκίνησε σαν θεώρηση της κατάστασης στην περιοχή της Ινδοκίνας από το αμερικάνικο πεντάγωνο, (π.χ. Βιετ-Ναμ), επεκτάθηκε να περιλάβει και άλλες περιοχές του κόσμου όπου οι Η.Π.Α. είχαν ζωτικά συμφέροντα. Μια τέτοια περιοχή ήταν και αυτή της νοτιοανατολικής Μεσογείου, με επίκεντρο την Ελλάδα και προβολή στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής.

Η αντιμετώπιση του υποτιθέμενου «κομμουνιστικού κινδύνου»¹ στα πλαίσια της θεωρίας «ντόμινο» απαιτούσε δυναμικές λύσεις στο πολιτικό πρόβλημα πολλών χωρών συμπεριλαμβανόμενης και της Ελλάδας, όπου το στρατηγικό συμφέρον των Η.Π.Α. και του NATO είχε αδιαμφισβήτητο προβάδισμα σε σχέση με το πολιτικό συμφέρον που θα απέρρεε από την ομαλή λειτουργία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.²

3.2 Η αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση

Ο ξένος παράγοντας, (Η.Π.Α. - NATO), υπό την καθοδήγηση του δόγματος «ντόμινο», σε στενή συνεργασία με το εσωτερικό αντικομμουνιστικό κατεστημένο, (ανάκτορα, Ι.Δ.Ε.Α., αστυνομικό κράτος, παρακράτος), δεν είχε καμία διάθεση να επιτρέψει τον παραμικρό εκδημοκρατισμό στο εσωτερικό της Ελλάδας, ούτε φυσικά και την παραμικρή ανεξαρτητοποίηση στις διεθνείς σχέσεις της έστω και στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας όπως την εννοούσε ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου. Επειδή ακριβώς ο αντικομμουνιστικός άξονας που προαναφέραμε, δεν ανεχόταν καμία παρέκκλιση από τις πιο ακραίες αντιλήψεις για τον «κομμουνιστικό-σοβιετικό κίνδυνο», προκάλεσε την ανατροπή της κυβέρνησης της Ενώσεως Κέ-

¹ Για τον «κομμουνιστικό κίνδυνο» και γενικότερα για τον αντικομμουνισμό σαν βασική πολιτική θέση των αστικών κομμάτων μέχρι και το 1967 βλέπε: Η. Ηλιού, *Η Κρίση Εξουσίας* σπ.παρ. σ.σ. 74-94.

² Βλέπε: Στ. Ρουσσέας *Ο Θάνατος μιας Δημοκρατίας*, σπ.παρ. σ.σ. 73-95. Επίσης υπογραμμίζουμε ότι παρόμοια φαινόμενα κατευθυνόμενης κοινοβουλευτικής δικτατορίας, με έντονη αντικομμουνιστική βία αλλά και ανοιχτή στρατιωτική δικτατορία με τη σύμφωνη γνώμη των Η.Π.Α. και του NATO, παρατηρούμε στη γειτονική Τουρκία. Τη χρονιά των εκλογών βίας και νοθείας στην Ελλάδα, (1961), γίνεται στρατιωτική δικτατορία στην Τουρκία, (27 Μαΐου), ενώ μέσα στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα, (1967-1974), σημειώνεται νέα στρατιωτική δικτατορία στην Τουρκία, (1971). Για τον κατευθυνόμενο κοινοβουλευτισμό στην Τουρκία βλέπε: Στ. Πεσμαζόγλου *Ευρώπη - Τουρκία Ανανακλάσεις και Διαθλάσεις*, (τομ.2), (Αθήνα: Θεμέλιο, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών 1993), σ.σ. 115-165. Για μια μαρξιστική ανάλυση της Τουρκίας από την οθωμανική αυτοκρατορία μέχρι σήμερα βλέπε: Κ.Μ. Χαρπουτλού, *Η Τουρκία σε αδιέξοδο*, (Αθήνα: Ορόσημο 1974), για τις παρεμβάσεις των Η.Π.Α. στην Τουρκία βλέπε: Ε. Παπαευθυμίου, *Η Τουρκία των Στρατηγών*, (Αθήνα: Πιτσιλός 1986) σ.σ. 114-124. Ειδικότερα για το πραξικόπημα του 1961 βλέπε: Κ.Μ. Χάρπουτλού, *Η Τουρκία σε αδιέξοδο...* σπ.παρ. σ.σ. 37-45, και για το πραξικόπημα του 1971 στο ίδιο: σ.σ. 357-365.

ντρου τον Ιούλιο του 1965, και ξεκίνησε μια αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση του πολιτεύματος με προοπτική την ανοιχτή στρατιωτική δικτατορία.¹

Κύριοι άξονες της αποσταθεροποίησης ήταν:

- α) Η υπονόμευση της όποιας αξιοπιστίας διέθετε ο Ανώτατος Άρχοντας (βασιλιάς), στο χώρο του Φιλελεύθερου - Κέντρου, αφού ο ρόλος του στην Ιουλιανή κρίση τον τοποθετούσε στη συνείδηση του λαού, όχι σαν βασιλιά όλων των ελλήνων, αλλά σαν τυπικό και ουσιαστικό αρχηγό της ΕΡΕ και κατ' επέκταση του αντικομμουνιστικού παρακρατικού κατεστημένου.
- β) Η υπονόμευση του κύρους του εθνικού κοινοβουλίου, σε σχέση με την αποστασία των πενήντα βουλευτών της Ενώσεως Κέντρου και τις ενδείξεις ότι εξαγοράζονταν συνειδήσεις για να στηριχτούν «δοτές» κυβερνήσεις.
- γ) Η αύξηση των πολιτικών συγκρούσεων, (απεργίες, διαδηλώσεις). με κύριο αίτημα την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης, η οποία όμως χρησιμοποιείτο από την αντικομμουνιστική πλευρά για να εκφοβίσει το λαό ότι δεν υπάρχει πια «νόμος και τάξη» και κάτι πρέπει να γίνει.
- δ) Η αύξηση των πολιτικών συγκρούσεων σε συνδυασμό με την υπόθεση «ΑΣΠΙΔΑ», δημιουργούσε ένα γενικότερο πλέγμα κομμουνιστοφοβίας κύρια στα συντηρητικά αστικά στρώματα του λαού με προοπτική την «επιδιωκόμενη σωτηρία» από τις ένοπλες δυνάμεις.²
- ε) Η έντονη διχογνωμία ανάμεσα σε αστούς πολιτικούς μη κομμουνιστές άλλοι από τους οποίους ήθελαν να διατηρήσουν το αντικομμουνιστικό πλέγμα εξουσίας, ενώ άλλοι ήθελαν να προχωρήσει η μεταρρυθμιστική πολιτική της Ενώσεως Κέντρου και μάλιστα με πιο ριζοσπαστική χροιά.³

Μια θεωρητική και εμπειρική τεκμηρίωση της αντικομμουνιστικής αποσταθεροποίησης θα μας έβγαζε από τα πλαίσια της παρούσας έρευνας. Πρέπει όμως να

¹ Βλέπε και: Τ. Βournάς *Ιστορία της...* οπ.παρ. σ.σ. 251-284 και: Π. Παρασκευόπουλος Γεώργιος Παπανδρέου οπ.παρ. σ.σ. 211-302, επίσης στο: Γ. Κάτσης *Η Γέννηση του...* οπ.παρ. σ.σ. 201-256. Για το ρόλο των Η.Π.Α. στην αποσταθεροποίηση της περιόδου 1965-1967 που οδήγησε στη στρατιωτική δικτατορία βλέπε και: Ρ. Murtagh, *The Rape of Greece*, (London: Simon and Schuster 1994).

² Η υπόθεση Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. (Αξιωματικοί Σώσατε Πατρίδα Ιδανικά Δημοκρατία Αξιοκρατία), εμφάνιζε την υπαρκτή οργάνωσης «αριστερών» αξιωματικών στις ένοπλες δυνάμεις με υποτιθέμενο πολιτικό τους ηγέτη τον Α. Παπανδρέου. Βλέπε και: Στ. Ρουσσέας *Ο Θάνατός μιας...* οπ.παρ. σ.σ. 40-43, επίσης: Δ. Χονδροκούκης *Ο Γολγοθάς της...* οπ.παρ. σ.σ. 47-91 και Ι. Φραγκόπουλος *Από την κατ' επίφαση...* οπ.παρ. σ.σ. 191-194.

³ Αναφερόμαστε για παράδειγμα στη λεγόμενη «αριστερά του κέντρου», με αρχηγό τον Α. Παπανδρέου ο οποίος έθετε τα θέματα της εσωτερικής μεταρρύθμισης αλλά και της εθνικής ανεξαρτησίας σε επλαίσια αρκετά ριζοσπαστικά για τη συντηρητική και αντικομμουνιστική αποστερωμένη πολιτική πραγματικότητα της εποχής εκείνης.
Βλέπε και: Δ. Χαραλάμπης *Στρατός και...* οπ.παρ. σ.σ. 194-195. Επίσης για τη διχογνωμία ανάμεσα σε μέλη της κυρίαρχης τάξης σαν βασικούς παράγοντες αποσταθεροποίησης του καθεστώτος και εκτροπής βλέπε: Τ. Green *Comparative Revolutionary Movements* (Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J. 1974), σ.σ. 113-116.

υπογραμμίσουμε ότι φαίνεται πως δεν υπήρχαν ουσιαστικοί οικονομικοί λόγοι για την εκτροπή του 1967, ούτε οι συνήθεις παράγοντες αποσταθεροποίησης ενός καθεστώτος, όμως υπήρχαν πολιτικοστρατηγικοί λόγοι με βαθιές ρίζες στον ξένο παράγοντα και τους ντόπιους συμμάχους του.¹

3.3 Η στρατιωτική δικτατορία

Η συστηματική αντικομμουνιστική αποσταθεροποίηση, (Ιούλιος 1965 - Απρίλιος 1967), αφού έκανε την κατάλληλη ψυχολογική προετοιμασία της κοινής γνώμης, χρησιμοποιώντας τη στρατιωτική - αστυνομική υποδομή της αντικομμουνιστικής βίας και εφαρμόζοντας νατοϊκό σχέδιο έκτακτης ανάγκης, (σχέδιο Προμηθεύς), πέτυχε το στρατηγικό της στόχο που δεν ήταν άλλος από την κατάλυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας έστω και με τη μορφή που υπολειπουργούσε μέχρι τότε.²

Έχουμε ήδη αναλύσει τη δυσλειτουργία του κοινοβουλευτισμού στο δεύτερο μέρος, κεφάλαιο 2. Εάν όμως εξετάσουμε την ιδεολογική αλλά και τη νομοθετική αντικομμουνιστική βία συγκριτικά στην περίοδο 1950-1967 και 1967-1974, θα δούμε ότι δεν υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές.

Η στρατιωτική δικτατορία του 1967, ήταν παράγοντας έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας σε όλες τις στις εκφάνσεις. Δημοσιεύτηκαν νόμοι, (π.χ. ΑΝ 165/67, ΝΔ 188/69), οι οποίοι συμπλήρωναν το ήδη υπάρχον πλαίσιο της νομοθετικής βίας. Επίσης ήρθε στο προσκήνιο η ιδεολογική αντικομμουνιστική βία, αφού σε αυτή στηρίχθηκε σχεδόν αποκλειστικά ο πολιτικός λόγος των πρωτεργατών της δικτατορίας.³

Η υλική βία του καθεστώτος των συνταγματαρχών βρίσκεται σε μεγάλη έξαρση λόγω και της φύσης του καθεστώτος. Όπως και η 4η Αυγούστου έτσι και η 21η Απριλίου αύξησαν σε μεγάλο βαθμό την υλική βία, στα πλαίσια της οποίας εμπεριέχεται και η αντικομμουνιστική βία.⁴

¹ Η εκτροπή του 1967 διαψεύδει το θεωρητικό σχήμα του Τ. Γκριν για το πότε θα πρέπει να αναμένεται κατεστρωτική αλλαγή. Βλέπε και: Τ. Γκριν *Comparative Revolutionary...* οπ.παρ. σ.σ. 103-118. Για παραπέρα ανάλυση της αποσταθεροποίησης στην περίοδο 1965-1967, βλέπε και Κ. Τσουκαλάς, *Η Ελληνική Τραγωδία...* οπ.παρ. σ.σ. 178-193.

² Ειδικότερα για το σχέδιο «Προμηθεύς» βλέπε: Στ. Ρουσσέας, *Ο θάνατος μιας Δημοκρατίας...* οπ.παρ. σ.σ. 85-87.

³ Ο αρχηγός της δικτατορίας Γ. Παπαδόπουλος θέλησε να προσδώσει νομιμοποίηση στην επέμβαση των τανκς, επικαλούμενος στο πρώτο κιάλας μήνυμά του προς το λαό την σωτηρία της χώρας από τον κομμουνισμό. Βλέπε: Γ. Παπαδόπουλος *Το Πιστεύω μας* (7 τομ.), (Αθήνα: Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών, 1969-1972). Ενδεικτικό παράδειγμα αναφοράς στον «κομμουνιστικό κίνδυνο» στον τόμο Δ', σ. 125.

⁴ Έχουμε υπ' όψη μας κάποια στοιχεία υλικής βίας στην περίοδο 21/4/67 - 23/7/74, τα οποία παραθέσαμε με κάποια επιφύλαξη για την πληρότητά τους. Βάσει αυτών των στοιχείων που επεξεργαστήκαμε από το *Χρονικό Αγώνων* οπ.παρ. (τομ. 2), σ.σ. 280-421, η δικτατορία προκάλεσε 50 νεκρούς, 193 τραυματίες, 13.429 φυλακισμένους - εξορισμένους, και 196 πολιτικές καταδίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

**Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ
ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (1974-1981)**

4.1 Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες

Η οικονομική κατάσταση: Πριν κάνουμε την εμπειρική ανάλυση των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, θεωρούμε σκόπιμο να αναλύσουμε περιληπτικά την ευρύτερη εικόνα της ελληνικής οικονομίας από το τέλος της περιόδου 1956-1963, την οποία αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, και μέχρι το 1981.

Στην περίοδο 1964-1972 η ελληνική οικονομία δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα. Στην περίοδο 1968-1972 δεν είχε τεθεί σαν στόχος η βιομηχανική ανάπτυξη. Αντίθετα δόθηκε έμφαση στους ρυθμούς της ανάπτυξης, τη διατήρηση και ενίσχυση της νομισματικής σταθερότητας, την αύξηση της παραγωγικότητας, την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταβολών στην παραγωγή, τις επενδύσεις και το ισοζύγιο πληρωμών, τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, την πραγματοποίηση σημαντικής βελτίωσης στη διανομή του εισοδήματος, την πραγματοποίηση ορθολογικής κατανομής της βασικής υποδομής και της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ των διαφόρων περιοχών της χώρας και την πραγματοποίηση θεσμικών αλλαγών στη δημόσια διοίκηση, την οργάνωση των αγορών εργασίας, κεφαλαίου και στο φορολογικό σύστημα. (Μπαμπανάσης Στ. 1978, σ.σ. 181-182).

Η μεταπολίτευση του 1974 βρίσκει την ελληνική οικονομία σε μια γενική επιβράδυνση, η οποία είναι πιο έντονη από το 1975 μέχρι το 1979. Οι κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, (1974-1981), άλλαξαν την οικονομική πολιτική με κύριο άξονα τα αντιπληθωριστικά μέτρα, τα οποία όμως δεν μπόρεσαν να βγάλουν τη χώρα από την κρίση (Ρουμελιώτης Π. 1980, σ.σ. 68-69).

Τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώνονται στην περίοδο β' με σοβαρότερο πρόβλημα το μικρό ποσοστό των επενδύσεων στη βιομηχανία. Παράλληλα το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ απορροφούσε η κατανάλωση ενώ μόνο ένα 19% πήγαινε για παραγωγικές επενδύσεις.¹

Σημειώνουμε το βαρύ πλήγμα που δέχτηκε η ελληνική οικονομία το 1978 με τους περιορισμούς στις εισαγωγές από τη χώρα μας που επέβαλε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ενώ ανάλογες πιέσεις δέχτηκαν βασικοί τομείς της βιομηχανίας όπως η ελληνική χαλυβουργία και τα

¹ Η ανάλυση βασίζεται στις ετήσιες εκδόσεις του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), για το 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980 και 1981. Επίσης για παρατέρα ανάλυση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης στη μεταπολίτευση (1974-1988), βλέπε το: Γ. Καραμπελιάς, Κράτος και κοινωνία στη μεταπολίτευση, (Αθήνα: Εξάντας 1989).

ελληνικά ναυπηγεία, στα πλαίσια μιας υπό διαμόρφωση νέας παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης. (Ρουμελιώτης Π., 1978, σ.σ. 113-114).

Το σπουδαιότερο κατά τη γνώμη μας διαρθρωτικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, εστιάζεται στη μεγάλη της εξάρτηση από το εξωτερικό, η οποία φαίνεται να διαπερνά και τις δύο περιόδους που αναλύουμε, (α' και β'). Πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε στην εξάρτηση της ελληνικής βιομηχανίας από το ξένο κεφάλαιο και τις πολυεθνικές εταιρείες, συνυπολογίζοντας και το γεγονός ότι το 70% των ενεργειακών μας αναγκών, στο τέλος της δεύτερης περιόδου που αναλύουμε και συγκεκριμένα 1981, εισάγονταν από το εξωτερικό. Η μεγάλη αυτή εξάρτηση από το εξωτερικό για τελικά βιομηχανικά προϊόντα, εισαγωγή τεχνολογίας και ενέργειας είχε άμεσες συνέπειες και στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας. Ειδικότερα το 1980 το εξωτερικό εμπόριο αντιπροσώπευε γύρω στο 35% του ΑΕΠ ενώ η αρνητική σχέση εισαγωγών - εξαγωγών συνέχιζε να διευρύνει το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Η συνεχής αυτή διεύρυνση του εξωτερικού χρέους δημιουργεί στην Ελλάδα αύξηση συναλλαγματικών δαπανών για την πληρωμή χρεολυσίων και τόκων (Παυλίδης Στ. 1991, σ.σ. 93-95).

Σε μια συνοπτική ανάλυση ορισμένων εμπειρικών στοιχείων που αφορούν στην περίοδο β' βλέπουμε ότι η μέση ποσοστιαία αύξησή τους είναι υψηλότερη από την περίοδο α' με δύο εξαιρέσεις.¹

Ειδικότερα η μέση ποσοστιαία αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, (ΑΕΠ), στην περίοδο 1974-1981 ήταν 3.8%, οι εισπράξεις από εξαγωγές ήταν 15,4%, οι εισπράξεις από εισαγωγές 14%, η συνολική εθνική ιδιωτική κατανάλωση 4,1%, οι δαπάνες του προϋπολογισμού για την εκπαίδευση 16,6% και στο 18,5% κυμάνθηκε η αύξηση για τις δαπάνες του προϋπολογισμού για την κοινωνική πρόνοια.²

Οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης: Μια εμπειρική ανάλυση¹

Η αστικοποίηση: Το 1981 ο αστικός πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 58%, ο ημιαστικός 11.5% και ο αγροτικός 30,5%. (Πίνακας Β₁ στο παράρτημα).

Η εκπαίδευση: Το ποσοστό των εγγράμματων το 1981 ήταν 90,5%, οι εγγεγραμμένοι στη στοιχειώδη εκπαίδευση 899.546, οι εγγεγραμμένοι στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση 411.305,

¹ Η αύξηση του ΑΕΠ ήταν χαμηλότερη στην περίοδο 1974-1981 συγκριτικά με την περίοδο 1956-1963, ενώ και η συνολική εθνική ιδιωτική κατανάλωση ήταν κατά 0.4% μικρότερη το 1974-1981 συγκριτικά με το 1956-1963.

² Τα στοιχεία προέρχονται από επεξεργασία δεδομένων από τις: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992), σ.σ. 7, 16, 51, 52, 85, 88. Βλέπε και τους αναλυτικούς πίνακες στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.

οι εγγεγραμμένοι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση 84.510, ο αριθμός των δημοτικών σχολείων 9.862, ο αριθμός των ανωτέρων και ανωτάτων σχολών 17, ο αριθμός των δασκάλων 63.752, ο αριθμός των καθηγητών 28.693 και ο αριθμός των καθηγητών πανεπιστημίου 6.183. (Πίνακας B₂ στο παράρτημα).

Οι επικοινωνίες: Το 1981 ο αριθμός τηλεφώνων ανά χίλιους κατοίκους ήταν 302,3, ο αριθμός ραδιοφώνων 204, η κυκλοφορία φύλλων εφημερίδων ανά χίλιους κατοίκους 180 και ο αριθμός τηλεοράσεων ανά χίλιους κατοίκους 156. (Πίνακας B₃ στο παράρτημα).

Οι δείκτες της εκβιομηχάνισης: Το 1981 οι απασχολούμενοι στη βιομηχανία ήταν 11,2%, οι απασχολούμενοι στο γεωργικό τομέα ήταν 30,3% και οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες 58,5. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 21. 045 εκατομμύρια V×Kwh, η παραγωγή ενέργειας κατά κεφαλή 2.160,5 V×Kwh και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, (ΑΕΠ) σε εκατομμύρια δραχμές ήταν 484.259 (Πίνακας B₄ στο παράρτημα).

Οι δείκτες των μεταφορών: Το 1991 ο αριθμός των φορτηγών ήταν 306.181, ο αριθμός των λεωφορείων 16.837, ο αριθμός των επιβατηγών 493.554, το μήκος του οδικού δικτύου ήταν 33.130 χιλιόμετρα και το μήκος του σιδηροδρομικού δικτύου 2.470 χιλιόμετρα. (Πίνακας B₅ στο παράρτημα).

Οι δείκτες της Δημόσιας Πολιτικής και Κοινωνικής Ευημερίας: Το 1981 η αναλογία κατοίκων ανά γιατρό ήταν 415, τα ιδιωτικής χρήσης αυτοκίνητα ανά χίλιους κατοίκους ήταν 51,3, τα δημόσια έσοδα κατά κεφαλή ήταν 49.716 και οι δημόσιες δαπάνες κατά κεφαλή 75.264. (Πίνακας B₆ στο παράρτημα).

Οι δείκτες της Εξωτερικής Εξάρτησης: Το 1981 οι δαπάνες για εισαγωγές ήταν 11.468,1 χιλιάδες δολάρια Η.Π.Α. και οι δαπάνες για εξαγωγές ήταν 4.771,3 χιλιάδες δολάρια Η.Π.Α. (Πίνακας B₇ στο παράρτημα).

Τα εμπειρικά αυτά δεδομένα συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα της περιόδου α', τα οποία αναλύσαμε στο μέρος δεύτερο κεφάλαιο 2, δείχνουν σημαντικές αλλαγές. Η μέση ποσοστιαία αύξηση της αστικοποίησης, της εκπαίδευσης, των επικοινωνιών, της εκβιομηχάνισης, των μεταφορών, των δεικτών της δημόσιας πολιτικής και κοινωνικής ευημερίας και των δεικτών της εξωτερικής εξάρτησης ήταν 368,2%. Υπήρξε δηλαδή αισθητή βελτίωση² όλων των πιο πάνω δεικτών στην περίοδο β'.

¹ Τα στατιστικά στοιχεία της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης προέρχονται από την Ε.Σ.Υ.Ε. και ειδικότερα την απογραφή πληθυσμού του 1981, σαν καταληκτικά της περιόδου β', που εξετάζουμε εδώ.

² Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση και σύγκριση των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης στις περιόδους α' και β' βλέπε στα συμπεράσματα της έρευνας, (κεφάλαιο 6).

4.2 Η αποκατάσταση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας

Η μεταπολίτευση του 1974: Η προβληματική της ανάλυσης της «μεταπολίτευσης» σχετίζεται με σειρά νομικών, ηθικών και άλλων παραμέτρων. Μια σταθερή της ανάλυσης της διαδικασίας της μεταπολίτευσης, είναι η δημιουργία συναίνεσης, ανάμεσα σε ετερόκλητες πολιτικοοικονομικές ομάδες, με στόχο την παγίωση μιας μορφής κοινοβουλευτισμού.¹ Μια θεωρητική ανάλυση της «μεταπολίτευσης», θα μας έβγαζε από τα πλαίσια της έρευνας για την κρατική βία. Το ερώτημα που θα διερευνηθεί σε αυτή την ενότητα είναι, αν πράγματι η μεταπολίτευση στην Ελλάδα, του 1974, ξεκίνησε μια διαδικασία κατάργησης της αντικομμουνιστικής βίας, με προοπτική την ολοκλήρωση μιας σύγχρονης αστικής δημοκρατίας δυτικού τύπου.

Η ελληνική μεταπολίτευση προχώρησε σε τομές που καταργούσαν τις συνέπειες της δικτατορίας, αλλά και άλλους ανασταλτικούς παράγοντες στην ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού στην μετεμφυλιακή περίοδο, (Ανάκτορα, παρακράτος κλπ.). «... αν ο άτεγκτος αντικομμουνισμός και η διάκριση των πολιτών σε «εθνικόφρονες» και μη, ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων ως του κατ' εξοχήν προπύργιου του έθνους κατά της «απειλής» του «εσωτερικού εχθρού», η μοναρχία ως σύμβολο του «υγιούς» τμήματος του εθνικού κορμού, και ακόμη η ανεπιφύλακτη υποταγή στη στρατηγική της Ατλαντικής Συμμαχίας και των Ηνωμένων Πολιτειών αποτελούν μερικές από τις βασικές εκείνες συνιστώσες της πολιτικής και θεσμικής εξέλιξης της ελληνικής μεταπολεμικής περιόδου, που έχοντας εξωθηθεί ως τα ακρότατα όριά τους από τους συνταγματάρχες ή έχοντας κυριολεκτικά καταστεί καταγέλαστες, έχασαν από τη δύναμη των πραγμάτων, ένα μεγάλο μέρος της «αξιοπιστίας» τους της προηγούμενης περιόδου» (Αλιβιζάτος Ν. 1986, σ. 681). Στο θέμα της αντικομμουνιστικής βίας σημειώθηκε ριζική τομή αφού η κυβέρνηση εθνικής ενότητας του Κ. Καραμανλή με σχέδιο νόμου επέτρεπε την επαναλειτουργία των πολιτικών κομμάτων, καταργώντας παράλληλα και τον Αναγκαστικό Νόμο 509/47, που είχε θέσει εκτός νόμου το Κ.Κ.Ε. Η νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος σήμαινε ότι οι δραστηριότητές των κομμουνιστικών κομμάτων θα ήταν φανερές και δεν θα υπήρχε το νομοθετικό προκάλυμμα για την αντικομμουνιστική βία.

Η περίοδος 1974-1981 κυριαρχήθηκε από τις κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, με πρωθυπουργό, (μέχρι το 1980), του ιδρυτή της, Κ. Καραμανλή.

¹ Στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας, (1967-1974), οργανώθηκε η αντίσταση με μια πλατειά συναίνεση, ετερόκλητων πολιτικών δυνάμεων, που ήσαν Βασιλόφρονες, Καραμανλικοί, Κεντρώοι και Αριστεροί, ενώθηκαν κάτω από τον κοινό σκοπό της ανατροπής της δικτατορίας. Η συναίνεση αυτή διαμόρφωσε ένα νέο κλίμα στις σχέσεις των πολιτικών δυνάμεων και λειτούργησε σε βάρος της αντικομμουνιστικής βίας.

Αιτιολογώντας την νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε., ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής, τόνιζε την ανάγκη ομαλοποίησης της πολιτικής ζωής του τόπου. Έλεγε χαρακτηριστικά ότι: «... η [Ν.Δ.] ... νομιμοποίησε το Κ.Κ.Ε. για να ομαλοποιήσει την πολιτική μας ζωή και να ευθυγραμμισθεί με τις δημοκρατίες της Δύσεως...».¹ Ο Κ. Καραμανλής δίνει και μία κάπως «αντικομμουνιστική» αιτιολογία για την απόφασή του να νομιμοποιήσει το Κ.Κ.Ε. λέγοντας ότι: «... Εξ άλλου - και αυτό είναι το σημαντικότερο, το 'Κομμουνιστικό Κόμμα' γίνεται περισσότερο επικίνδυνο, όταν, λόγω της απαγορεύσεώς του, εντάσσεται σ' ένα μεγαλύτερο κόμμα, του οποίου επηρεάζει την πορεία και νοθεύει έτσι επικίνδυνα την πολιτική ζωή μιας χώρας», (Μασσίπ Ρ. 1995, σ. 120).

Όπως φάνηκε από την ανάλυσή μας στον αστικό τύπο της περιόδου 1974-1981 στο μέρος δεύτερο, κεφάλαιο 1, ο αντικομμουνιστικός πολιτικός λόγος σχεδόν εξαφανίζεται, με μόνη εξαίρεση την εφημερίδα Ελεύθερος Κόσμος που αντέδρασε βίαια στην νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε., επαναλαμβάνοντας αντικομμουνιστικά επιχειρήματα του παρελθόντος, που χαρακτήριζαν το Κ.Κ.Ε. υπομονομευτή των εθνικών αγώνων, (π.χ. Μικρασία 1921-22), και διατεθειμένο να παραδώσει την Μακεδονία και την Θράκη στους Βούλγαρους. Τέλος επαναλαμβάνει ότι σε δοσμένη ευκαιρία του Κ.Κ.Ε. θα προσπαθήσει να καταλάβει την εξουσία με την βία, (Ελεύθερος Κόσμος, 25/9/74). Η περίοδος αυτή που χαρακτηρίστηκε από την βαθιά τομή στην κατεύθυνση κατάργησης ορισμένων κέντρων της παραεξουσίας, αλλά και περιορισμού άλλων και τον φιλοευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Ολόκληρη η περίοδος αυτή αναλύεται στα επόμενα κεφάλαια αφού αποτελεί το μέτρο σύγκρισης προς την αντικομμουνιστική βία της προηγούμενης περιόδου, (α'), που επίσης αναλύεται σαν περίοδος έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας.

Το πρώτο βήμα της μεταρρυθμιστικής πολιτικής του Κ. Καραμανλή, στην κατεύθυνση της ύφεσης στην αντικομμουνιστική βία, ήταν λοιπόν η νομιμοποίηση του ΚΚΕ, τον Σεπτέμβρη του 1974. Τον ίδιο μήνα κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο του νόμιμου «Ριζοσπάστη», όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε, όπως επιτράπηκε η κυκλοφορία της "Αυγής" και άλλων αριστερών εντύπων.

Οι κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας (1974-1981): Ο Κ. Καραμανλής, πρωταγωνιστής των διαδικασιών της πρώτης φάσης της μεταπολίτευσης, (1974-1980), ίδρυσε την Νέα Δημοκρατία, (Ν.Δ.), σαν σύγχρονο κόμμα του ευρύτερου κεντροδεξιού χώρου. Η

¹ Από την ομιλία του Κ. Καραμανλή στο Πρώτο Συνέδριο της Ν.Δ. στην Χαλκιδική όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Ακρόπολη στις 8/5/79. Επίσης για παραπέρα ανάλυση της κυρίαρχης ιδεολογίας στη μεταπολίτευση βλέπε και: Ι.

εκλογική επιτυχία¹ της Ν.Δ. στις βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη, 1974, έδινε την δυνατότητα στον Κ. Καραμανλή να εφαρμόσει το πρόγραμμά του, και ειδικότερα να ολοκληρώσει την μεταπολιτευτική διαδικασία με κάποια σχετική άνεση, ενώ η καταψήφιση της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, στο Δημοψήφισμα του Δεκέμβρη 1974, καταργούσε τον κύριο φορέα της προδικτατορικής παραεξουσίας που είχε δημιουργήσει προβλήματα στην ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού.²

Από την πρώτη μεταπολιτευτική πολιτική αναμέτρηση, διαφαινόταν μια ακόμα αλλαγή σε σύγκριση με την προδικτατορική περίοδο. Έμπαιναν τα θεμέλια για μια διαφοροποίηση του κομματικού φάσματος, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, με την εμφάνιση ενός σοσιαλιστικού κινήματος, του Πα.Σο.Κ., που αναλύουμε πιο κάτω.

Για τους σκοπούς της ανάλυσης του ιστορικού πλαισίου της αντικομμουνιστικής βίας, πρέπει να σημειώσουμε ότι το Πα.Σο.Κ., νομιμοποίησε τον πολιτικό όρο «σοσιαλισμός», στην μεταπολιτευτική Ελλάδα, και κατ' επέκταση νομιμοποίησε και καθιέρωσε τον «αριστερό πολιτικό λόγο», γεγονός που λειτούργησε υπέρ του παραπέρα εκδημοκρατισμού της χώρας και κατά της αντικομμουνιστικής βίας, αφού το Πα.Σο.Κ. έφερε την «αριστερή» ορολογία μέσα στην ευρύτερη αστική τάξη, κύρια στους μικρομεσαίους και κατηγορίες, εργατών, αγροτών και διανοομένων.

Η δυναμική της ανέλιξης της σοσιαλιστικής προοπτικής, μέσα στο πολιτικό σκηνικό, συνεχίστηκε εντυπωσιακή στις βουλευτικές εκλογές, του Νοέμβρη 1977, όπου το Πα.Σο.Κ. αναδείχτηκε σε αξιωματική αντιπολίτευση.¹

Υπενθυμίζουμε ότι στην περίοδο της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, (1950- 1967), αλλά και στο μεσοπόλεμο το πολιτικό φάσμα στην Ελλάδα κυριαρχήθηκε από ένα δικομματισμό, με κύριους πόλους τη δεξιά και το Φιλελεύθερο Κέντρο, με την Αριστερά σαν τρίτη δύναμη, (εκτός από τις βουλευτικές του Μάη, 1958), χωρίς ουσιαστικές προοπτικές για μια σοβαρή κίνηση σοσιαλιστικού, σοσιαλδημοκρατικού, ή εργατικού Κόμματος, στα δυτικά πρότυπα, (π.χ. Βρετανία, Γαλλία, Σουηδία, κ.ά.). Μπορούμε λοιπόν να μιλήσουμε για ένα «συντηρητικό»,

Καντατζόγλου, **Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία**, (Αθήνα: Εξάντας 1979).

¹ Στις βουλευτικές εκλογές του 1974 νικητής ήταν η Νέα Δημοκρατία με 54,37% και 220 έδρες. Αξιωματική Αντιπολίτευση αναδείχτηκε η Ένωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις με 20,42% και 60 έδρες, τρίτο κόμμα υπήρξε το Πα.Σο.Κ. με 13,58% και 12 έδρες, ενώ η Αριστερά (Κ.Κ.Ε., Κ.Κ.Ε. ΕΣΩΤ., Ε.Δ.Α.), που κατέβηκε ενωμένη κάτω από το σχήμα της «Ενωμένης Αριστεράς» πήρε 9,47% και 8 έδρες. Η ακροδεξιά Δημοκρατική Ένωση πήρε 1,08% καμία έδρα. Βλέπε και: Κ. Διγκαβές, **Εκλογές 1974**, (Θεσσαλονίκη 1980 χ. εκδ.) σ.σ. 13-14.

² Τον Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου έγινε πολιτειακό δημοψήφισμα που απέβη υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας με ποσοστό 62,2%, ενώ η Βασιλευόμενη Δημοκρατία κέρδιζε 30,8%.

πολιτικό φάσμα, μέχρι και τις βουλευτικές εκλογές του 1977, που θύμιζε περισσότερο το πρότυπο των Η.Π.Α., (Ρεπουμπλικάνοι-Δημοκρατικοί), παρά τα πρότυπα των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, όπου η «σοσιαλδημοκρατία», ήταν ένα από τα δύο μεγάλα κόμματα, και είχε πια καθιερωθεί σαν κόμμα εξουσίας, κύρια στην Βρετανία, την π. Δυτ. Γερμανία, στις Σκανδιναβικές χώρες και την Αυστρία.

Η κατάργηση του επίσημου αντικομμουνιστικού πολιτικού λόγου, σε συνδυασμό με την ρύθμιση του «πολιτειακού», οδήγησε σε συσπείρωση τις εχθρικά διακείμενες μεταξύ τους, κατά την διάρκεια της Δικτατορίας του 1967, βασιλικές και χουντικές δυνάμεις, που πέτυχαν έτσι το ικανοποιητικό εκλογικό αποτέλεσμα.² Η εκλογική άνοδος της ακροδεξιάς, δεν συνεχίστηκε, αφού οι δυνάμεις αυτές δεν πέτυχαν ούτε καν το 3% του εκλογικού ποσοστού, στις βουλευτικές του 1981, 1985, 1989, 1990 και 1993, προτιμώντας να στηρίζουν κατά κύριο λόγο την Νέα Δημοκρατία, και ίσως, σε λιγότερο βαθμό, το Πα.Σο.Κ.

Ενώ αυτά λάβαιναν χώρα στην περίοδο, 1977 και μετά, στον ακροδεξιό χώρο, και στον κέντρο-αριστερό, (άνοδος Πα.Σο.Κ.), έγιναν διεργασίες και στον ευρύτερο κεντροδεξιό χώρο. Ο Κ. Καραμανλής, πραγματοποίησε την γνωστή διεύρυνση της παράταξης του προς τον Κεντρώο χώρο, επιθυμώντας να αποβάλλει με κάθε τρόπο, το «δεξιό» στίγμα της προδικτατορικής Ε.Ρ.Ε., αλλά και να σταθεροποιήσει την εκλογική πελατεία της Ν.Δ.³

Τα κεντρώα αυτά ανοίγματα πρέπει να αξιολογηθούν μέσα στην γενικότερη προσπάθεια για εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής, που θα απαλλάσσονταν από κάθε ίχνος προδικτατορικής αντικομμουνιστικής βίας.

Στην πράξη, τόσο το Πα.Σο.Κ., όσο και η Ν.Δ., πλησιάζοντας προς τις βουλευτικές εκλογές, του Οκτώβριου 1981, ενισχύονταν από την διάλυση της Ενώσεως Κέντρου, (Ε.Κ.), με προοπτική την διαμόρφωση ενός νέου δικομματικού συστήματος, ανάλογο του μεσοπολεμικού και του μετεμφυλιακού / προδικτατορικού, με μόνη τη διαφορά ότι αντί του Φιλελεύθερου-Κέντρου, ο «αριστερότερος» πόλος θα ήταν το Πα.Σο.Κ., και ο άλλος πόλος αντί της παλιάς δεξιάς, (Λαϊκόν Κόμμα, ΕΡΕ), θα ήταν η Ν.Δ. Εκτός από την άνοδο του Πα.Σο.Κ. και τη διεύρυνση της Ν.Δ. προς το «Κέντρο», ο νέος δικομματισμός οφείλονταν επίσης στον εκλογικό

¹ Στις βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη 1977, το Πα.Σο.Κ. ήρθε δεύτερο με ποσοστό 25,3% και 92 έδρες, υπερσκελίζοντας την παραδοσιακή Ένωση Κέντρου, (τότε ΕΔΗΚ), που ήρθε τρίτη δύναμη με 11,9% και 15 έδρες. Βλέπε και: Επ. Στασινόπουλος, *Κόμματα και Εκλογές στην Ελλάδα*, (1821-1985), (Αθήνα: χ. εκδ. 1985), σ. 167.

² Στις βουλευτικές εκλογές του 1977 ο ακροδεξιός σχηματισμός Εθνική Παράταξις, πέτυχε το υψηλότερο ποσοστό του χώρου με 6,82% και 5 έδρες. Βλέπε: Αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής.

³ Το άνοιγμα του Κ. Καραμανλή προς το «Κέντρο», συνέβαλε στην διάλυση της ΕΔΗΚ, με την προσχώρηση ορισμένων στελεχών της στην Ν.Δ., υποβοήθησε την άνοδο του Κ. Καραμανλή στην Προεδρία της Δημοκρατίας το 1980. (π.χ. τον Κ.

νόμο που εφαρμόστηκε το 1974, αλλά και τους άλλους του 1977, 1981 κλπ. που κατά κανόνα ευνοούσαν το πρώτο κόμμα.¹ Η κατάσταση αυτή έδωσε ισχυρές κυβερνήσεις, στην περίοδο β', αλλά περιόρισε και κατά κάποιο τρόπο απομόνωσε μικρότερα κόμματα που η εκλογική τους δύναμη ήταν δυσανάλογη του αριθμού εδρών που κέρδιζαν στην βουλή. Πρέπει να σημειωθεί ότι ιστορικά στα πολιτικά πράγματα του τόπου επικράτησε ο δικομματισμός κυρίως λόγω των εκλογικών συστημάτων που ήταν σε ισχύ κάθε φορά. Είτε πρόκειται για Βενιζελικούς και Αντιβενιζελικούς, είτε για ΕΡΕ-ΕΚ, είτε για ΝΔ-ΠΑΣΟΚ ο δικομματισμός κυριάρχησε με ορισμένες εξαιρέσεις, σε όλη την νεοελληνική κοινοβουλευτική ιστορία. Στην μεταπολιτευτική αυτή περίοδο έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία της ποινικής δίωξης, των υπεύθυνων του στρατιωτικού πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου, ενώ συνεχίζονται εντατικά οι συνομιλίες για την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, (Ε.Ο.Κ.).

Ταυτόχρονα τα ανοίγματα του Κ. Καραμανλή προς την Κίνα, τη Βουλγαρία και την π. Σοβιετική Ένωση, έδιναν το μέτρο της ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. Αφού εξετάζουμε την αντικομμουνιστική βία και σαν αποτέλεσμα της στενής εξάρτησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α., όπου επικρατούσαν αντικομμουνιστικές αντιλήψεις, είναι φυσικό τα ανοίγματα προς την ΕΟΚ και τις τότε κομμουνιστικές δυνάμεις, να είχαν κάποιο αντίκτυπο στην αντικομμουνιστική βία στο εσωτερικό. Κύριας σημασίας για την αντικομμουνιστική βία, ήταν η προσπάθεια τότε του Κ. Καραμανλή να επιτύχει την πλήρη ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, πράγμα που δεν μπορούσε να επιτευχθεί αν στην Ελλάδα παρέμειναν σε ισχύ νόμοι σαν τον Α.Ν. 509/47 για παράδειγμα, που περιόριζαν την εκπροσώπηση. Δεν θα πρέπει όμως να μειωθεί και ο ρόλος που έπαιξε η εφτάχρονη δικτατορία, (1967-1974), στην ύφεση της αντικομμουνιστικής σκέψης και πρακτικής. Όπως θα αναλύσουμε και πιο κάτω, ήταν η πρώτη ίσως φορά που όλες οι πολιτικές δυνάμεις από την συντηρητική Δεξιά ως την κομμουνιστική Αριστερά, συσπειρώνονταν κάτω από ένα και μοναδικό σκοπό που ήταν η ανατροπή του Δικτατορικού καθεστώτος και η αποκατάσταση της αστικής δημοκρατίας. Έτσι βρισκόταν στην ίδια αντιδικτατορική συμμαχία αντίθετες πολιτικές δυνάμεις, όπως για παράδειγμα οι φιλοβασιλικοί και οι κομμουνιστές. Στην μεταπολεμική περίοδο παρέμειναν στοιχεία της παλιάς αντιδικτατορικής συναίνεσης.

Καραμανλή νήφισε για πρόεδρο της Δημοκρατίας ο βουλευτής της ΕΔΗΚ, Κ. Χούτας). Βλέπε και: Γρ. Μιχαλόπουλος, 60 Χρόνια Καραμανλικής Προδοσίας, (Αθήνα: χ.εκδ. 1995) σ.σ. 259-285.

¹ Για μια παραπέρα ανάλυση των τριών βουλευτικών εκλογών της περιόδου β', δηλαδή 1974, 1977, 1981 βλέπε και: Μ. Δρεττάκης, Βουλευτικές Εκλογές, (Αθήνα: χ.εκδ. 1982). Ειδικότερα για συνολικά αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών στη χώρα για τις τρεις βουλευτικές εκλογές που προαναφέραμε βλέπε στις σ.σ. 44-48.

Πέρα από τη νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος, το επίσημο κράτος έπαινε να μετέχει σε τελετές και γιορτές αντικομμουνιστικού χαρακτήρα.¹ (π.χ. επέτειος «Δεκεμβριανών», νίκη στο Εμφύλιο κλπ.). Το όλο νομοθετικό πλέγμα που είχε σχέση με τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων ατόνησε, αν και δεν καταργήθηκε. Μέχρι το 1982 δεν γινόταν αποδεκτό το πάγιο αίτημα της αριστεράς για την αναγνώριση της «Εθνικής Αντίστασης». Μέχρι το 1981 επαναπατρίστηκαν λίγοι πολιτικοί πρόσφυγες, ενώ δεν αποποινικοποιήθηκαν τα εγκλήματα του Εμφυλίου και το αστυνομικό δίκτυο διατηρούσε ατομικούς φακέλλους με αντικείμενα τα πολιτικά φρονήματα των πολιτών.

Μετά την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας, (Ιούλιος 1974), δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες ιστορικο-πολιτικές συνθήκες, για την εγκαθίδρυση μιας σύγχρονης αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δυτικού τύπου, που ξεπερνούσε ακόμα και τις δυνατότητες της Ενώσεως Κέντρου του 1963-65, για μεταρρύθμιση.

Πρωταγωνιστής της μεταπολίτευσης με όλες της τις προεκτάσεις ήταν ο Κ. Καραμανλής, πρώην αρχηγός της Ε.Ρ.Ε., πρωθυπουργός, και όπως είδαμε πιο πάνω, δεδηλωμένος αντικομμουνιστής. Ο Κ. Καραμανλής παράλληλα με την ανασυγκρότηση της δημοκρατίας, σε προοδευτικές εκσυγχρονιστικές βάσεις, εκσυγχρόνιζε και την συντηρητική παράταξη. Εκτός από την αποκατάσταση των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών της αστικής δημοκρατίας, ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής προχωρούσε παραπέρα στην κατάργηση του ακρογωνιαίου λίθου της αντικομμουνιστικής βίας που ήταν ο ΑΝ 509/47, δηλαδή νομιμοποιούσε το Κ.Κ.Ε, και γενικότερα το Κομμουνιστικό Κίνημα.

Παράλληλα ξεκινούσε μια ανεξαρτητοποίηση στην εξωτερική πολιτική.²

Ένα από τα επιχειρήματα υπέρ της απόφασης για τη νομιμοποίηση ήταν ότι συνέφερε να είναι ανοιχτή και νόμιμη η δράση των κομμουνιστών, ώστε να γνωρίζουν όλοι τις δραστηριότητές του, αφού η παρανομία τους ενίσχυε.³

Στην ουσία τρεις παράγοντες είχαν επηρεάσει τον Κ. Καραμανλή στην απόφασή του να νομιμοποιήσει το Κ.Κ.Ε.: Η εμπειρία του στα χρόνια της εξορίας στο Παρίσι, όπου είδε ότι λειτουργούσε νόμιμα το Κ.Κ.Γ. χωρίς φοβίες και κινδύνους, η συναίνεση που δημιουργήθηκε ανάμεσα σε όλες τις πολιτικές δυνάμεις στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας, με κύριο στόχο την ανατροπή της, και η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, με την ανοχή, αν όχι την

¹ Για την κατάταξη των γιορτών αυτών στις εθνικές επετείους από τον αντικομμουνισμό βλέπε: Θ. Παπακωνσταντίνου, *Πολιτική Αγωγή...* οπ.παρ. σ.σ. 470-475.

² Βλέπε αναλυτικά πιο κάτω ενότητα 4.4.

³ Βλέπε: Μασσίπ Ροζέ *Καραμανλής ο Έλληνας που ξεχώρισε*, (Σιδέρης Αθήνα 1955), σ.σ. 128-138.

ενθάρρυνση των Η.Π.Α. και του ΝΑΤΟ, γεγονός που στέρησε από την δεξιά, την μονοπώληση ενός εθνικισμού άρρηκτα συνδεδεμένου με τον αντικομμουνισμό.

Η ίδρυση της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ) το 1974, ήταν μια ακόμα ένδειξη ότι ο Κ. Καραμανλής δεν επιθυμούσε επιστροφή στον συντηρητισμό και τον αντικομμουνισμό της ΕΡΕ. Οι ιδεολογικές θέσεις της (ΝΔ) αλλά και η πολιτική της, (1974-1981), δείχνουν κόμμα σύγχρονο, προοδευτικό, ανοιχτό και αστικοδημοκρατικό. Η ιδεολογία της ΝΔ χαρακτηριζόταν σαν «ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός».¹ Σαν «ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός», οριζόταν η πίστη προς την πολιτική δημοκρατία, τη μικτή οικονομία, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ριζοσπαστική εξωτερική πολιτική.

Μια επιτυχία της Ν.Δ. στην προσπάθεια για κατάργηση της «παράλληλης εξουσίας» ήταν η διενέργεια δημοψηφίσματος το 1974, με το οποίο η Βασιλευόμενη Δημοκρατία ανατρέπονταν υπέρ της Αβασίλευτης.² Παρά το ότι η πλειοψηφία των οπαδών της ΝΔ ψήφισε υπέρ της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, ο Κ. Καραμανλής κράτησε ουδέτερη στάση και δήλωνε ότι με το Δημοψήφισμα τερματίστηκε μια εκκρεμότητα που επί πολλά χρόνια δίχαζε τον Ελληνικό λαό. (Τζερμιάς Π., 1990, σ. 99). Η ειρηνική κατάργηση του επίκεντρου της παράλληλης εξουσίας, άνοιγε το δρόμο για παραπέρα συναίνεση και νομιμοποίηση του καθεστώτος, με τη σύμφωνη γνώμη ολόκληρου του πολιτικού κόσμου εκτός από την άκρα δεξιά.³ Μετά την κατάργηση της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, έπρεπε να μπει στον έλεγχο της εκλεγμένης κυβέρνησης ο άλλος πόλος της παραεξουσίας: ο στρατός. Η δίκη των πρωταίτιων του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου, σε συνδυασμό με την αποτυχία του πραξικοπήματος της 24ης Φεβρουαρίου 1975, και της αποστρατείες που ακολούθησαν, ενίσχυσαν τον εκσυγχρονισμό και περιορίζαν την παραεξουσία.

Στο θέμα της αντικομμουνιστικής βίας παρέμειναν ορισμένες εκκρεμότητες, όπως ο επαναπατρισμός των πολιτικών προσφύγων, η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, και η συνεχιζόμενη χρήση των φακέλων. Παράλληλα διατηρούνταν ηπιότερες μορφές⁴ αντικομμουνιστικής βίας. Η μεταπολίτευση βρίσκει το πολιτικό φάσμα διευρυμένο και

¹ Ο όρος «ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός» αναλύθηκε οπ.παρ.

² Βλέπε: Κ. Διγκαβές, *Εκλογές 1974*, οπ.παρ. σ.σ. 123-124.

³ Μετά την ήττα της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας στο Δημοψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου, 1974 συμμαχησαν οι χουντικοί και οι βασιλικοί, σε νέο κόμμα που ονομάστηκε Εθνική Παράταξις, (Ε.Π.). Στις βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη 1977, η Ε.Π. κέρδιζε σχεδόν το 7%, το υψηλότερο ποσοστό για ακροδεξιό κόμμα στην Κοινοβουλευτική ιστορία της Ελλάδας.

⁴ Σαν ηπιότερες μορφές κρατικής βίας ορίζουμε την άρνηση απασχόλησης στι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφάλειας, σε αντιδιαστολή με τις δολοφονίες, τις φυλακίσεις και τις εκτοπίσεις της περιόδου 1950-1974.

εκσυγχρονισμένο, αφού η ΕΡΕ γίνεται ΝΔ, αναπτύσσεται ο χώρος του Δημοκρατικού Σοσιαλισμού για πρώτη φορά στην Ελλάδα,¹ (Πα.Σο.Κ.), και λειτουργεί νόμιμα το ΚΚΕ.

Απρόσκοπτα δρουν και κόμματα της άκρας δεξιάς, που παρέμειναν πιστά στην αντικομμουνιστική βία της περιόδου 1946-1974. (π.χ. Δημοκρατική Ένωση, Εθνική Παράταξις κ.ά.).

Σπουδαιότερο λόγο, στην περίοδο 1974-1981, έπαιξε ο ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός της ΝΔ που απέρριπτε τις μαρξιστικές και φασιστικές θεωρίες σαν ξεπερασμένες και χαρακτήριζε καθυστερημένους αυτούς που ακόμα τις ακολούθησαν, (Τζεργιάς Π. 1990, σ.σ. 121-122). Αναφέρεται επίσης στην οικονομική ελευθερία, που δεν μπορεί να είναι απεριόριστη, στην «κοινωνική δικαιοσύνη» σύμφωνα με την οποία πρέπει να συνδυάζεται το ατομικό με το κοινωνικό συμφέρον, (Τζεργιάς Π. 1990, σ. 135). Η όλη τοποθέτηση της ΝΔ υποδηλώνει σαφές άνοιγμα προς το Κέντρο, και μια προοδευτικότητα που λείπει από την Ε.Ρ.Ε. Οι πιο πάνω θέσεις σε συνδυασμό με το δόγμα της «ριζοσπαστικής εξωτερικής πολιτικής», δίνουν το στίγμα της εκσυγχρονιστικής ταυτότητας της Ν.Δ., που υπερέχει σε «δημοκρατικότητα», από τον αρνητικό αντικομμουνιστικό πολιτικό λόγο της Ε.Ρ.Ε.²

¹ Παλαιότερες κινήσεις για την συγκρότηση κόμματος Δημοκρατικού Σοσιαλισμού, υπήρξαν αλλά δεν είχαν την εκλογική επιτυχία του Πα.Σο.Κ. Στην προπολεμική περίοδο κυριάρχησαν οι δύο μεγάλοι πολιτικοί χώροι, ο βενιζελικός και οι αντιβενιζελικός με τρίτη δύναμη την Αριστερά. Μέσα στον βενιζελικό χώρο υπήρχαν προοδευτικότερος ιδεολογικές τάσεις που θα μπορούσαν να ορισθούν σαν «σοσιαλδημοκρατικές-σοσιαλιστικές», όπως η κίνηση του Γ. Καφαντάρη που εκδηλώνονταν στο «Κόμμα Προοδευτικών Φιλελευθέρων» (1924), που το 1928 μετονομάστηκε σε «Προοδευτικόν Κόμμα».

Στην μεταπολεμική περίοδο, ο Γ. Παπανδρέου εμφανίστηκε με το «Δημοκρατικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα».

Τόσο το «Προοδευτικόν Κόμμα» του Γ. Καφαντάρη, όσο και το «Δημοκρατικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα» του Γ. Παπανδρέου, δεν πέτυχαν την ανάπτυξη ενός σοσιαλδημοκρατικού κινήματος, τύπου Πα.Σο.Κ., που θα ολοκλήρωνε το αστικοδημοκρατικό πολιτικό φάσμα και θα αστικοποιούσε την εργατική τάξη.

Σημειώνεται όμως ότι η Αντικομμουνιστική Βία της μετεμφυλιακής περιόδου, στρέφονταν, εκτός από την αριστερά και ενάντια σε κάθε σοσιαλδημοκρατική - σοσιαλιστική ιδέα, και προσπαθούσε να παρουσιάσει ακόμα και το Φιλελεύθερο-Κέντρο σαν δέσμο ή «συνοδοιοπορικό» του κομμουνισμού.

Βλέπε: Σ. Καραγιάννη «Η αποχή του προοδευτικού κόμματος από τις εκλογές της 31ης Μαρτίου 1946 και ο αντίκτυπός της στον κεντρώο χώρο» Πρακτικά συνεδρίου του Παντείου Πανεπιστημίου, (Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1991), σ. 130.

² Για μια σύγκριση των ιδεολογικών θέσεων της ΕΡΕ με αυτές της ΝΔ βλέπε στον πίνακα 8.

Η αλλαγή του πολιτικού λόγου του Κ. Καραμανλή από έναν «αντικομμουνιστικό» σε έναν «ριζοσπαστικό-φιλελεύθερο» σήμαινε αλλαγή σε πολλά επίπεδα αφού: «η αντικατάσταση του επίσημου πολιτικού λόγου από έναν άλλον, καινούργιο, σχετίζονται άμεσα με ριζικές πολιτικές ή κοινωνικές αλλαγές», (Μελετόπουλος Μ. 1993, σ. 22).

4.3 Το κομμουνιστικό κίνημα σαν «ομάδα πρόκλησης»

Η νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. το 1974, διαφοροποιούσε την εκπροσώπηση της αριστεράς στα πλαίσια της κοινοβουλευτικής λειτουργίας και συγκριτικά με την περίοδο α΄ και το ρόλο της Ε.Δ.Α. που αναλύσαμε.

Κοινοβουλευτικά η κατάσταση για την αριστερά και ειδικότερα το Κ.Κ.Ε. στην περίοδο 1974-1981 ήταν σαφώς χειρότερη απ' ό τι ήταν για την Ε.Δ.Α. στην περίοδο 1956-1963. Η μεταπολίτευση του 1974 βρίσκει την αριστερά διασπασμένη.¹

Το Κ.Κ.Ε. δεν κατάφερε να γίνει αξιωματική αντιπολίτευση, όπως η Ε.Δ.Α. το 1958, και ούτε και το άθροισμα των εκλογικών ποσοστών σε βουλευτικές εκλογές του Κ.Κ.Ε. και των μικρότερων κομμάτων της αριστεράς μπορούν να συγκριθούν με τις εντυπωσιακές επιτυχίες της Ε.Δ.Α.² στην περίοδο β΄.

Με δεδομένη λοιπόν την αδυναμία της διασπασμένης αριστεράς να έχει εκλογικές επιτυχίες ανάλογες της Ε.Δ.Α., τα μη-κομμουνιστικά κόμματα δεν θα πρέπει να πιστεύουν ότι η αριστερά θα επικρατούσε με κοινοβουλευτικά μέσα. Έτσι εκτός από τους άλλους παράγοντες και η ίδια η αδυναμία της αριστεράς συνέβαλε με το δικό της τρόπο στην αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας.

4.4 Η τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύσαμε τις διεθνείς συνθήκες κάτω από τις οποίες το φαινόμενο της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, (περίοδος α΄) παρουσιάζει έξαρση. Ιδιαίτερα τονίσαμε την αρνητική επιρροή της ανάσχεσης, του Μακαρθισμού και των αντικομμουνιστικών δογμάτων, Eisenhower, Kennedy και Johnson, στον κόσμο και στην Ελλάδα. Μάλιστα είδαμε ότι το αντικομμουνιστικό δόγμα «ντόμινο» του Johnson, είχε σαν

¹ Για τη διάσπαση του Κ.Κ.Ε. το 1968 βλέπε: Π. Δημητρίου (επιμ.) *Η Διάσπαση του Κ.Κ.Ε.* (τομ. 2), Αθήνα: Θεμέλιο, 1978.

Επίσης για τη διάσπαση του 1968 αλλά και τον «Ευρωκομμουνισμό» βλέπε και: Λ. Κύρκος *Ανατρεπτικά*, (Αθήνα: Προσκήνιο 1995), σ.σ. 142-145.

² Βλέπε και από εκλογικά αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών στο: Κ. Διγκαβές, *Εκλογές 1974...* οπ.παρ. σ.σ. 13-14 και: Επ. Στασινόπουλος, *Κόμματα και Εκλογές στην Ελλάδα...* οπ.παρ. σ. 167, και στο: Μ. Δρεττάκης, *Εκλογές 1981 για τη Βουλή των Ελλήνων και το Ευρωκοινοβούλιο* (Αθήνα: χ.εκδ. 1984) σ.σ. 15-30.

συνέπεια να επικρατήσει η στρατιωτική δικτατορία του 1967 στην Ελλάδα ενώ έγιναν ανάλογες δικτατορίες σε άλλες χώρες.¹

Παγκόσμιες αλλαγές: Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της τάσης ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας, (περίοδος β'), πρέπει να λάβουμε υπ' όψη τις αλλαγές που σημειώνονται στο μεταξύ στις Αμερικανοσοβιετικές σχέσεις στα πλαίσια μιας πολιτικής ύφεσης και ειρήνης. Ειδικότερα ο αντικομμουνισμός και ο αντισοβιετισμός των Η.Π.Α. που διαπιστώσαμε στην περίοδο 1956-1971, έχει διαφοροποιηθεί αισθητά και απέχει πολύ από τις διακηρύξεις και τα πιστεύω του Ψυχρού Πολέμου.

Η εκλογική νίκη του Νixon στις προεδρικές εκλογές του 1968, δεν άλλαξε αμέσως την ψυχροπολεμική κατάσταση που είχε δημιουργήσει το δόγμα Johnson. Όμως από το 1972 ο Νixon προωθεί την πολιτική ύφεσης τόσο με την π. Σοβιετική Ένωση όσο και με τη Λαϊκή Κίνα.

Το ξεκίνημα της μεταπολίτευσης του 1974 στην Ελλάδα συμπίπτει σχεδόν χρονικά με την παραίτηση του προέδρου Νixon και την άνοδο στην προεδρία του αντιπροέδρου Ford.²

Ο Πρόεδρος Ford συνεχίζει την πολιτική ύφεσης και ειρήνης με την π. Σοβιετική Ένωση και τη Λαϊκή Κίνα. Επί προέδρου Ford μάλιστα υπογράφεται η «*συμφωνία του Ελσίνκι*», (1975), που κατοχυρώνει παραπέρα το παγκόσμιο κλίμα ύφεσης στις σχέσεις των υπερδυνάμεων.³

Η νίκη στις προεδρικές εκλογές του Carter το 1976, ήταν παράγοντας συνέχισης της πολιτικής ύφεσης με τον «*κομμουνιστικό κόσμο*» μέχρι και το 1979 που φαίνεται ότι οι Η.Π.Α. εισέρχονται σε μια νέα περίοδο ψυχρού πολέμου με την π. Σοβιετική Ένωση.⁴

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά τα στρατιωτικά πραξικοπήματα αντικομμουνιστικού τύπου στις πιο κάτω χώρες: Τουρκία, (1961), Ν. Κορέα, (1961), Βραζιλία, (1965), Ινδονησία, (1965), Αργεντινή, (1966), Γκάνα, (1967), Φιλιππίνες, (1972), Χίλι, (1973). Επίσης το 1965 γίνεται στρατιωτική εισβολή των Η.Π.Α. στη Δομινικανή Δημοκρατία και την ίδια χρονιά κλιμακώνεται η εμπλοκή των Η.Π.Α. στο Βιετ-Ναμ. Επιπλέον μια χώρα-μέλος του NATO η Πορτογαλία συνέχισε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 να ζει υπό φασιστικό καθεστώς με ρίζες στο μεσοπόλεμο και με πλήρη ανοχή των Η.Π.Α. Η Ισπανία είχε επίσης φασιστικό καθεστώς και αν και δεν ήταν μέλος του NATO είχε ειδική σχέση με τις Η.Π.Α., (βάσεις, αμυντική συνεργασία κ.λπ.). Για τη χρήση των στρατιωτικών δικτατοριών από τις Η.Π.Α. για τα στρατηγικά τους συμφέροντα βλέπε και: J. Richelson, *The U.S. Intelligence...* οπ.παρ. σ.σ. 227-240.

² Ο πρόεδρος Nixon ήταν ο πρώτος στην ιστορία των Η.Π.Α. που παραιτείται κάτω από την πίεση του σκανδάλου Watergate τον Αύγουστο του 1974, ενώ ήταν σε πλήρη εξέλιξη η τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Βλέπε και: C. Bernstein R. Woodward, *All the President's Men*, (New York Praeger 1974).

³ Η «*συμφωνία του Ελσίνκι*» υπογράφηκε από 34 χώρες συμπεριλαμβανομένων και των δύο υπερδυνάμεων και ουσιαστικά αποτελούσε μια αναγνώριση από τις Η.Π.Α. της κυριαρχίας της π. Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Ευρώπη. Βλέπε: Ch. Kegley E. Wittkopf *American Foreign...* οπ.παρ. σ.σ. 151-156.

⁴ Αφορμή για το «*νέο Ψυχρό Πόλεμο*» ήταν η Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979 η οποία ανάγκασε τον πρόεδρο Carter να δηλώσει δημόσια ότι έμαθε περισσότερα για την π. Σοβιετική Ένωση σε μια βδομάδα απ' ό,τι είχε μάθει σε όλη του τη ζωή. Επίσης η Γερουσία των Η.Π.Α. δεν επικύρωσε ποτέ τη συμφωνία SALT II που είχε υπογράψει ο Carter με τον Μπρέζνιεφ και γενικότερα προετοιμάστηκε το έδαφος για την εκλογική νίκη του γνωστού ακροδεξιού και αντικομμουνιστή Reagan στις προεδρικές εκλογές του 1980. Επί Reagan ιδρύθηκε η «*αντικομμουνιστική διεθνής*», διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της CIA και αυξήθηκαν οι αμυντικές δαπάνες. Βλέπε: W.P. Shyder, J. Brown (επιμ.) *Defense Policy in the Reagan Administration*, (Washington D.C. National Defence University Press, 1988).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Αμερικάνικες προσεγγίσεις στη διεθνή πολιτική και η κατάσταση στην Ελλάδα: (1947-1988)

ΠΡΟΕΔΡΙΑ (ΗΠΑ)	ΔΟΓΜΑ ή ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΗΠΑ)	Ελληνική πραγματικότητα
H. Truman (1945-1952)	Αρωγή σε χώρες που αντιστέκονται στην «κομμουνιστική απειλή».	Εμφύλιος, νίκη των αντικομμουνιστικών δυνάμεων, Κυβερνήσεις Φιλελεύθερου-Κέντρου (Ασταθής περίοδος)
D.W.Eisenhower (1953-1960)	Ανάσχεση του Κομμουνισμού με προοπτική την απελευθέρωση της Α. Ευρώπης από την Σοβιετική Ένωση.	Κυβερνήσεις Αλ. Παπάγου, Κ. Καραμανλή. Δίκες κατασκοπείας, δίωξη του βιβλίου κ.λπ.
J.F. Kennedy (1961-1963)	Αντίσταση στον Κομμουνισμό με όλα τα μέσα, αλλά παράλληλη ενίσχυση των χωρών του Τρίτου Κόσμου (ανάπτυξη).	Κυβέρνηση Κ. Καραμανλή. Έξαρση της Αντικομμουνιστικής Βίας. Άνοδος της Ένωσης Κέντρου στην Εξουσία.
L.B. Johnson (1963-1968)	Αντίσταση στον Κομμουνισμό, γιατί αν πετύχει σε μια χώρα ακολουθούν και άλλες (Δόγμα Ντόμινο).	Η Ένωση Κέντρου στην εξουσία. Πτώση της Ένωσης Κέντρου, αποσταθεροποίηση, στρατιωτικό πραξικόπημα (1967).
R.M. Nixon (1969-1974)	Ισχυρός «ελεύθερος κόσμος», υπό την κυριαρχία των ΗΠΑ, αλλά και συνεννόηση με την Σοβιετική Ένωση και την Λαϊκή Κίνα, για την παγκόσμια ύφεση.	Στρατιωτικές δικτατορίες στην Ελλάδα. Εξέγερση στο Πολυτεχνείο, (1973), Κυπριακή Κρίση (1974), Μεταπολίτευση (1974).
G. Ford (1974-1976)	Συνεννόηση και συμφωνίες με την Σοβιετική Ένωση και την Λαϊκή Κίνα. Αναγνώριση της Σοβιετικής Κυριαρχίας στην Α. Ευρώπη (Συμφωνία Helsinki).	Κατάργηση της επίσημης Αντικομμουνιστικής Βίας, νομιμοποίηση του ΚΚΕ, κατάργηση της Μοναρχίας, θεμελίωση της Μεταπολίτευσης.
J. Carter (1977-1980)	Παγκόσμια προσπάθεια για την διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ψυχροπολεμική στροφή μετά την εισβολή της Σοβιετ. Ένωσης στο Αφγανιστάν (1979).	Ολοκλήρωση της πρώτης φάσης της Μεταπολίτευσης πλήρης ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, με κυβέρνηση Κ. Καραμανλή (1980).
R. Reagan (1981-1988)	Ίδρυση της «αντικομμουνιστικής διεθνούς» με σκοπό την ανατροπή φιλοσοβιετικών καθεστώτων Εντατικοποίηση του ανταγωνισμού των εξοπλισμών για την οικονομική κάμψη της Σοβιετικής Ένωσης Πολιτική ύφεσης μετά το 1984.	Άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, με χρήση αριστερού πολιτικού λόγου και βερμαλιστική ανεξαρτητοποίηση από ΗΠΑ-NATO. Συμφωνία για τις βάσεις (1983), και νέα βάση AWACS στο Άκτιο, (1986).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η παγκόσμια πολιτική ύφεσης ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις επηρεάζει θετικά τη διαδικασία αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας στο εσωτερικό της Ελλάδας, όμως ο νέος ψυχρός πόλεμος, (1979-1984), δεν επηρεάζει αρνητικά την πιο πάνω εξέλιξη και εδώ εντοπίζεται η περιορισμένη έστω τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας.

Σημειώνουμε ότι στην ίδια σχεδόν περίοδο πέφτουν οι δικτατορίες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και στην δεκαετία του 1980 ανεβαίνουν στην εξουσία σοσιαλδημοκρατικά ή/και σοσιαλιστικά κόμματα σχηματίζοντας μάλιστα κυβερνήσεις συνεργασίας με τα Κ.Κ. (π.χ. Γαλλία). Τέτοιες εξελίξεις στις μεσογειακές κύρια χώρες δεν αφήνουν ανεπηρέαστη και την Ελλάδα.

Διαμορφώνονται νέοι παράγοντες οι οποίοι έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη μεταπολιτευτική Ελλάδα. Ένας θεμελιώδης παράγοντας ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας μετά το 1974 ήταν το Κυπριακό.¹

Η Κυπριακή κρίση του 1974 υπήρξε ιστορικό γεγονός καταλυτικής σημασίας για τον ελληνισμό. Όπως ο Εμφύλιος (1944-1949), υπήρξε ιστορικό γεγονός - καταλύτης για τη διαμόρφωση της μετεμφυλιακής πολιτικής κατάστασης, (1950-1974), έτσι και το Κυπριακό στάθηκε αφορμή για σημαντικές εξελίξεις στην Ελλάδα.

Η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 ήταν αποτέλεσμα της παρέμβασης της Ελλάδας στην Μεγαλόνησο με την ενορχήστρωση του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου. Η ανατροπή του Μακαρίου με το πραξικόπημα του Σαμψών υπήρξε η πρόφαση που ζητούσαν οι Τούρκοι για την εισβολή.

Η πτώση της αντικομμουνιστικής στρατιωτικής δικτατορίας, το 1974 ήταν το ένα βασικό αποτέλεσμα της Κυπριακής κρίσης. Το άλλο αποτέλεσμα κατά τη γνώμη μας σημαντικότερο ήταν ο ισχυρός κλονισμός που δέχτηκε η πίεση της αντικομμουνιστικής έστω μερίδας του ελληνικού λαού, στις Η.Π.Α. και το NATO σαν προασπιστές των ελληνικών συμφερόντων.

Εκτός από τις ενδείξεις ενοχής των Η.Π.Α. και του NATO για την εισβολή και κατοχή σχεδόν του 40% της Μεγαλονήσου από τις τουρκικές δυνάμεις, υπήρχε και το έντονο λαϊκό αίσθημα δυσφορίας προς τις Η.Π.Α. και το NATO, επειδή φάνηκε ότι ευνόησαν το πραξικόπημα του 1967 στην Ελλάδα και στήριξαν στη συνέχεια τη δικτατορία.² Κατά συνέπεια αναπτύχθηκε ένα κύμα αντιαμερικανισμού.

Η σοβαρότερη πτυχή αυτού του αντιαμερικανισμού ήταν ότι είχε πια κλονισθεί το αντικομμουνιστικό επιχείρημα του εθνικισμού και της σύνδεσής του με τη νικήτρια παράταξη του Εμφύλιου. Τώρα οι πολίτες της Ελλάδας άρχιζαν να αμφισβητούν τόσο τον πατριωτισμό των στρατιωτικών, όσο και τη χρησιμότητα ένταξης της Ελλάδας στο δυτικό συνασπισμό.

¹ Για μια λεπτομερή ανάλυση του Κυπριακού προβλήματος βλέπε: Δ. Κώνστας *Για την Εξωτερική Πολιτική* (Αθήνα: Παπαζήσης, 1989) σ.σ. 192-216. Επίσης: Δ. Μπίτσιος, *Πέρα από τα Σύνορα 1974-1977* (Αθήνα: Εστία 1983), σ.σ. 33-117, και: Δ. Μιχαλόπουλος *Ελλάδα και Τουρκία 1950-1959 Η χαμένη προσέγγιση* (Ροές, Αθήνα 1989), σ.σ. 103-140, 189-210 και: Κουφουδάκης Β. *«Η διεθνής διάσταση του Κυπριακού 1960-1987»* στο: Δ. Κώνστας - Χ. Τσαρδανίδης, (επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική* (τομ. β'), (Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας, 1989), σ.σ. 69-90. Στο ίδιο: Θ. Βερέμης, *«Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις - Ιστορικές εξελίξεις και σύγχρονη διάσταση»*, σ.σ. 7-20. Για το Κυπριακό μετά το 1983 βλέπε: Θ. Κουλουμπής, *Η Ελλάδα στις διεθνείς εξελίξεις* (Αθήνα: Παρατηρητής, 1988), σ.σ. 33-40. Επίσης: Α. Ρήγος, *Προσεγγίσεις Νεοελληνικής Πολιτικής* (Αθήνα: Παπαζήσης 1990) σ.σ. 205-233, και στο: Ν. Ψυρούκης, *Το Κυπριακό Δράμα, (1958-1986)*, (Αθήνα: Επικαιρότητα 1987).

² Βλέπε: Στ. Ρουσσέας *Ο Θάνατος μιας Δημοκρατίας Η Ελλάδα και η Αμερικάνικη συνείδηση* (Αθήνα: Καστανιώτης, 1974) σ.σ. 45-56.

Η Ελλάδα άρχιζε σιγά-σιγά να μην βλέπει σαν σοβαρό τον «από βορράν κίνδυνον», εν όψει του «εξ ανατολών κινδύνου» που εκπροσωπούσε η Τουρκία, μια χώρα-μέλος του NATO και λογικά σύμμαχος της Ελλάδας.¹

¹ Επισημαίνεται ότι μετά το 1974 αλλάζει και το αμυντικό δόγμα της Ελλάδας όπου το δόγμα του κινδύνου από τη Βουλγαρία και κατ' επέκταση τη Σοβιετική Ένωση, αντικαθίσταται από το δόγμα του κινδύνου από τον Τουρκικο επεκτατισμο. Άμεση συνέπεια της αλλαγής αυτής ήταν να εξοπλιστούν τα νησιά του Αιγαίου όπως η Λήμνος, η Χίος, η Σάμος, η Λέσβος κ.λπ. Επίσης η περίοδος 1974-1981 και όχι μόνον, ήταν περίοδος έντασης στο Αιγαίο. Για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην περίοδο 1974-1977 βλέπε: Χ. Ροζάκης **Τρία χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής**, (Αθήνα: Παπαζήσης, 1978), σ.σ. 55-90.

Η ένταξη στην Ε.Ο.Κ.: Στα πλαίσια της προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με προοπτική την πλήρη ένταξη της Ελλάδας σε αυτή, αναπτύχθηκε μια ειδική σχέση με τη Γαλλία.¹

Ενδείξεις ανεξαρτητοποίησης: Το τρίτο στοιχείο της τάσης ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας, είναι η βελτίωση των σχέσεών της με την π. Σοβιετική Ένωση και άλλες χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, (π.χ. Βουλγαρία, Ρουμανία).²

Κορυφαίο γεγονός στις ελληνοσοβιετικές σχέσεις υπήρξε η επίσημη επίσκεψη του πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή στη Μόσχα το Σεπτέμβριο του 1979. Σημειώνουμε ότι ήταν ο πρώτος πρωθυπουργός της Ελλάδας που επισκέφθηκε την π. Σοβιετική Ένωση, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα και την ανεξαρτητοποίηση της χώρας από τις Η.Π.Α. και από το ΝΑΤΟ.

Το τέταρτο στοιχείο της τάσης ανεξαρτητοποίησης ήταν η βελτίωση των σχέσεων της Ελλάδας με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και τον Αραβικό κόσμο.³

Η μετάβαση του Κ. Καραμανλή στην Προεδρία της Δημοκρατίας, (1980), και η πρωθυπουργία Γ. Ράλλη που ακολούθησε, (Μάιος 1980 - Οκτώβριος 1981), περιόρισε κάπως την τάση ανεξαρτητοποίησης. Το 1980 η Ελλάδα επανήλθε στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ με τη γνωστή συμφωνία Rogers.⁴ Επίσης βελτιώθηκαν οι σχέσεις με τη Βρετανία και με τις Η.Π.Α., που θεωρούσαν τον Γ. Ράλλη «καλό φίλο των Αμερικανών» (The New York Times 9/5/80).

Παρά τη σταθεροποίηση στις σχέσεις Ελλάδας - Η.Π.Α. και στην πρωθυπουργία Γ. Ράλλη, υπήρξαν ενδείξεις της συνέχισης της τάσης ανεξαρτητοποίησης.

Η άρνηση της Ελλάδας να ακολουθήσει την αποχή από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας, στο οποίο πρωτοστατούσαν οι Η.Π.Α., και η άδεια εγκατάστασης των γραφείων της Ρ.Λ.Ο. στην Αθήνα, αποτελούν δύο ενδείξεις της συνεχιζόμενης ανεξαρτητοποίησης.¹

Η νέα κατάσταση απαιτούσε την ανάλογη αντιμετώπιση από τις κυβερνήσεις του πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή, (1974-1980). Σκοπός της πολιτικής Καραμανλή ήταν η

¹ Είναι γνωστή η ιδιαίτερα φιλική σχέση του τότε Γάλλου προέδρου Ζισκάρ Ντ' Εσταίν με τον Κ. Καραμανλή. Μάλιστα στην επίσημη επίσκεψη του πρώτου στην Αθήνα, (1975), ακούστηκε το σύνθημα: «Ελλάς - Γαλλία - συμμαχία». Βλέπε και εφημερίδες της εποχής.

² Βλέπε: Κ. Αυγητίδης *Οι Ελληνοσοβιετικές σχέσεις στην περίοδο 1974-1984*, (Αθήνα: χ.εκδ. 1990). Επίσης: Λ. Κοντοβουνήσιος, «*Η Ελλάδα και η Σοβιετική Ένωση (1974-1987)*» στο Δ. Κώνστας Χ. Τσαρδανίδης (επιμ.) *Σύγχρονη Ελληνική...* οπ.παρ. (τομ β'), σ.σ. 325-358.

³ Βλέπε: Δ. Κώνστας *Για την εξωτερική...* οπ.παρ. σ.σ. 105-111.

⁴ Βλέπε και: Κ. Μάρδας *Η Ελλάδα στα...* οπ.παρ. σ.σ. 281-284.

εκτόνωση του αντιαμερικανικού και αντινατοϊκού αισθήματος του λαού, χωρίς την πλήρη απομάκρυνση της χώρας από το δυτικό συνασπισμό.

Η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, η άρνηση λιμενικών διευκολύνσεων του βου στόλου των Η.Π.Α. στο Φάληρο και η απόφαση για επαναδιαπραγμάτευση των Αμερικανικών και NATOικών βάσεων στην Ελλάδα, απετέλεσαν ένα πρώτο δείγμα της ανεξαρτητοποίησης της χώρας.²

Ένα δεύτερο δείγμα ανεξαρτητοποίησης από τις Η.Π.Α. αλλά πάντα μέσα στα πλαίσια της Δύσης, ήταν η πολιτική του Καραμανλή να εντάξει την Ελλάδα σαν πλήρες μέλος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, πιστεύοντας ότι αυτό θα «εξασφάλιζε σοβαρά πλεονεκτήματα στην εσωτερική πολιτική της χώρας» (Τσαρδανίδης Χ. 1976, σ. 18).

Πριν κλείσει η περίοδος της αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας που εξετάζουμε στο παρόν κεφάλαιο, (1974-1981), η Ελλάδα έγινε το δέκατο πλήρες - μέλος της τότε Ε.Ο.Κ., επίσημα από την 1/1/81.³

Η περίοδος της αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας που εξετάσαμε, (1974-1981), ολοκληρώνεται με τις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου 1981 που έφεραν στην εξουσία το Πα.Σο.Κ. με νέες προοπτικές για την εξωτερική πολιτική της χώρας.⁴

¹ Για μια σφαιρική ανάλυση της προσπάθειας ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας μετά το 1974 βλέπε: Αδ. Πόλλις, «Ο αγώνας για αυτονομία: Ελληνοαμερικανικές σχέσεις», στο: Δ. Κώνστας - Χ. Τσαρδανίδης, (επιμ.), (τομ.Α') Σύγχρονη Ελληνική... οπ.παρ. σ.σ. 145-167.

² Βλέπε: Κ. Μαρδάς *Η Ελλάδα στα δίκτυα...* οπ.παρ. σ.σ. 239-245.

³ Βλέπε: Α. Παπαληγούρας, *Η Ευρώπη των Δέκα*, (Αθήνα: Εστία, 1979. Για μια πυκνή ανάλυση των σχέσεων Ελλάδας - Ευρωπαϊκής Ένωσης με ιστορικό πλαίσιο και ανάλυση μέχρι το 1986 βλέπε: Λ. Τσουκαλές, «*Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα*», στο: Δ. Κώνστας - Χ. Τσαρδανίδης, (επιμ.), Σύγχρονη Ελληνική... (τομ. Α'), οπ.παρ. σ.σ. 195-219. Επίσης στο Δ. Μπίτσιος *Πέρα από τα Σύνορα 1974-1977* οπ.παρ. σ.σ. 119-127.

⁴ Οι κυβερνήσεις του Πα.Σο.Κ. στην περίοδο 1981-1989, φαίνεται να συνεχίζουν την τάση ανεξαρτητοποίησης της Ελλάδας από το Δυτικό συνασπισμό χωρίς να αλλάξει η θέση της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα, δηλαδή χωρίς να εγκαταλείπει η χώρα το NATO, ούτε να κλείνουν οι ξένες βάσεις στο ελληνικό έδαφος. Μια βαθειά ανάλυση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής πέρα από τον Οκτώβριο του 1981 όμως θα μας έβγαζε από τα χρονικά πλαίσια της παρούσας έρευνας. Για μια «*Μαρξιστική ανάλυση*» του Πα.Σο.Κ. σαν κόμματος βλέπε: Ν. Κοτζιάς, *Ο Τρίτος Δρόμος του Πα.Σο.Κ.*, (Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή 1985).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

***ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ:
ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΕΡΑ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ (1981-1989)***

5.1 Οι κυβερνήσεις του Πα.Σο.Κ. (1981-1989)

Μια ανάλυση της περιόδου 1981-1989 θα μας έβγαζε από τα πλαίσια της παρούσας έρευνας, όμως πρέπει να υπογραμμίσουμε κάποιες εξελίξεις που έχουν άμεση σχέση και μεγάλη αξία για τη διαδικασία αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας στη μεταπολιτευτική Ελλάδα.

Οι κυβερνήσεις του Πα.Σο.Κ., ειδικότερα στην πρώτη τετραετία, (1981-1985), προέκτειναν την αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας η οποία είχε αρχίσει στην πρώτη μεταπολιτευτική επταετία, (1974-1981).

Η αναγνώριση της **Εθνικής Αντίστασης**, (1982), ήταν ένα μεγάλο βήμα στην κατεύθυνση της άρσης των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου, και λειτούργησε στην κατεύθυνση της παραπέρα αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας.¹

Η παγκόσμια κατάσταση: Προς τα τέλη της περιόδου α' και β' και με προοπτική την εκλογική επιτυχία του Πα.Σο.Κ. (1981), αποτύγχανε η ιδεαλιστική εξωτερική πολιτική του Carter ενώ άρχιζε νέα ένταση στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων, με θετικό κλίμα για την αναβίωση παλαιότερων ψυχροπολεμικών συνδρόμων.² Το αίσθημα φόβου στις Η.Π.Α., ότι η χώρα χάνει έδαφος και επιρροή στον κόσμο, προς όφελος της π. Σοβιετικής Ένωσης, σε συνδυασμό με την άνοδο του αντιαμερικανικού Ισλαμισμού (Ιράν), διαμόρφωσαν ένα νέο κλίμα αντικομμουνισμού με Μακαρθικές και ανασχεσιακές προεκτάσεις.³

Με την άνοδο του Reagan στην προεδρία, (1980), θα αναβίωνε ο αντικομμουνισμός, θα καταργείτο η πολιτική «ανθρώπινων δικαιωμάτων», θα ιδρύονταν η «αντικομμουνιστική διεθνής» και θα ξανάρχιζε εντατικά ο ανταγωνισμός των υπερδυνάμεων σε όλους τους τομείς.⁴

¹ Οι κυβερνήσεις πριν το 1981 αρνούντο να αναγνωρισθεί η Εθνική Αντίσταση επειδή τη θεωρούσαν «κομμουνιστική υπόθεση» η οποία, πάντα σύμφωνα με τους αντικομμουνιστές, δεν ήταν καν αντίσταση στον κατακτητή αλλά προσπάθεια να καταλάβει το Κ.Κ.Ε. την εξουσία μετά την απελευθέρωση. Βλέπε και: **Η Εναντίον...** οπ.παρ. σ.σ. 15-16. Έχω επίσης υπ' όψη μου την παρεμπόδιση πολιτών να πραγματοποιήσουν μνημόσυνα για εκτελεσθέντες από τους Γερμανούς στην κατοχή, επειδή ακόμα και αυτή η θρησκευτική εκτήλωση θεωρείτο «κομμουνιστική».

² Οι ακροδεξιές και συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις στις Η.Π.Α. θεωρούσαν ότι η λεγόμενη πολιτική ανθρώπινων δικαιωμάτων του Carter ενίσχυσε τη Σοβιετική Ένωση στον Τρίτο Κόσμο. Βλέπε και: W.P. Snyder, J. Brown, (επιμ.), **Defence Policy...** οπ.παρ.

³ Βλέπε και: D. Hiro, **Inside the Middle East**, (New York: McGraw Hill Book Co. 1982), σ.σ. 87-89.

⁴ Με την προεδρία R. Reagan, (1980-1988) ξεκινούσε μια ψυχροπολεμική και αντικομμουνιστική, πολιτική. Ιδρύθηκε η «αντικομμουνιστική διεθνής», διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της C.I.A., και αυξήθηκαν οι αμυντικές δαπάνες. Για μια λεπτομερή ανάλυση της αμυντικής πολιτικής της Κυβέρνησης Reagan βλέπε: W. P. Snyder J. Brown **Defense Policy...** οπ.παρ. σ.σ. 18-22.

Η νέα ψυχροπολεμική σύγκρουση, οδήγησε τελικά στην συνεννόηση των υπερδυνάμεων, (μετά το 1984), και απροσδόκητα στην κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού.¹

Η σημασία των εξελίξεων αυτών για την Ελλάδα είναι μεγάλη, αφού η προδιάθεση των Η.Π.Α. απέναντι στη Σοβιετική Ένωση επηρέαζε και την πορεία της Ελλάδας. Τα κύρια χαρακτηριστικά της εξωτερικής πολιτικής του Reagan ήταν, ο «*διεθνισμός*», ο «*αντικομμουνισμός*» και η «*ανάσχεση*». Σαν «*διεθνισμό*» ο Reagan όριζε, την συνέχεια ενός ρόλου παρέμβασης των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα. Ο «*διεθνισμός*» στην Αμερικάνικη πολιτική κουλτούρα έρχεται σε αντίθεση με τον «*απομονωτισμό*» που επίσης έχει βαθιές ρίζες στο Αμερικάνικο πολιτικό σύστημα. Συγκεκριμένα στις παραμονές του Β' Παγκόσμιου Πολέμου έντονες ήταν οι διαμαρτυρίες για την εμπλοκή των ΗΠΑ στον Παγκόσμιο Πόλεμο. Τελικά επικράτησαν οι «*διεθνιστές*», ή εκείνοι που τάχθηκαν υπέρ της συμμετοχής των ΗΠΑ στον πόλεμο, έχοντας υπ' όψιν φυσικά όλα τα οφέλη, κύρια οικονομικά από την Αμερικάνικη διείσδυση στο διεθνές σύστημα. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και παρά την αδιαμφισβήτητη εμπλοκή και παρουσία των ΗΠΑ στο Διεθνές Σύστημα, υπήρξαν οι πολιτικοί εκείνοι, (π.χ. G. Wallace, P. Buchanan) που υποστήριζαν ότι οι ΗΠΑ θα έπρεπε να κλειστούν στον εαυτό τους για την καλύτερη επίλυση των προβλημάτων της. Επειδή οι «*απομονωτιστές*» κινούνται κύρια στον συντηρητικό έως ακροδεξιό πολιτικό χώρο, ήταν ανάγκη ο Reagan να καταστήσει σαφές ότι άνηκε στους «*διεθνιστές*» δηλαδή θα επιδίωκε ένα δραστήριο και παρεμβατικό ρόλο για τις Η.Π.Α.. Οι διακηρύξεις αυτές έρχονταν σε μια περίοδο που φαινόταν ότι η πρώην Σοβιετική Ένωση κέρδιζε συνέχεια έδαφος, ενώ οι ΗΠΑ έχαναν, αφού και ο αντι-αμερικανισμός βρισκόταν σε έξαρση σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου. Ο Reagan είχε αποδώσει την κατάσταση αυτή στα τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης της χώρας από τον Carter που χαρακτήριζε χρόνια «*κακοδαιμονίας και στασιμότητας*» σε όλους τους τομείς, στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική.

Η δεύτερη βασική αρχή του Reagan ο *αντικομμουνισμός*, ήταν το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ από το τέλος ακόμα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Ο *αντικομμουνισμός* των ΗΠΑ και ειδικότερα του Reagan ορίζονταν σαν αντίθεση στον πάγιο κομμουνιστικό στόχο να κυριαρχήσει σ' ολόκληρο τον κόσμο. Μια ανάλυση των διπλωματικών

¹ Τα γεγονότα γύρω από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση του λεγόμενου «*υπαρκτού σοσιαλισμού*», ανάτρεψαν το μεταπολεμικό διπολικό διεθνές σύστημα, δημιουργώντας τοπικά προβλήματα και συγκρούσεις. Ειδικότερα για τις συνέπειες της λεγόμενης «*νέας τάξης πραγμάτων*», στην Βαλκανική, βλέπε: Arnold Sherman - *Κακοπιστία στα Βαλκάνια - Ο Βιασμός της Γιουγκοσλαβίας*, (Αθήνα: Ψυχολόγος, 1993).

διακηρύξεων της περιόδου Reagan, ιδίως της πρώτης τετραετίας, 1981-1984 αποδεικνύει την επίμονα αντικομμουνιστική γραμμή. (Kegley Ch. 1985, σ.σ. 557-558).

Αν και ο Carter ακολουθούσε διαφορετική γραμμή, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν έκανε τίποτε ουσιαστικό για να μπορέσει η Αμερικάνικη εξωτερική πολιτική να ξεφύγει από την «αντικομμουνιστική» της παράδοση. Με αυτό το σκεπτικό ο Reagan στήριζε την «αντικομμουνιστική» εξωτερική του πολιτική στο υπόβαθρο και την παράδοση που ήδη υπήρχε στο Υπουργείο Εξωτερικών της χώρας του. Ο κίνδυνος της «αντικομμουνιστικής» προσέγγισης έγκειτο στην υποστήριξη δικτατορικών καθεστώτων από την κυβέρνηση Reagan, ανατρέποντας την πολιτική ανθρώπινων δικαιωμάτων του Carter, μόνο και μόνο επειδή τα καθεστάτα αυτά ήταν αντίθετα στις Μαρξιστικές ιδέες. Το μήνυμα προς τέτοιες δικτατορίες ήταν ξεκάθαρο: εφ' όσον οι δικτατορίες αυτές ήταν καθαρά αντικομμουνιστικές, δεν επρόκειτο να χάσουν σε καμία περίπτωση την Αμερικάνικη υποστήριξη.

Ο Reagan πίστευε ότι ο «κομμουνισμός» είναι θλιβερό ιστορικό επεισόδιο που οι τελευταίες του σελίδες γράφονται μόλις τώρα», (Dallas Morning News, 21/1/81). Λίγες βδομάδες αργότερα ο Reagan χαρακτήριζε τον κομμουνισμό «αφύσικο τρόπο ζωής», ενώ ο υπουργός εξωτερικών Α. Haig μιλούσε για «πνευματική εξάντληση και «ιστορική παρακμή» του κομμουνισμού. Συνέχιζε ο Haig ότι η Μόσχα είχε ένα παρόν που δεν θα το ζήλευε κανένας και ένα εξαιρετικό απογοητευτικό μέλλον αφού έχει να αντιμετωπίσει δύσκολα και ανυπέρβλητα προβλήματα, όπως την διαμάχη με την Κίνα, την κρίση της Πολωνίας, τις οικονομικές δυσκολίες και την ιδεολογική στείριότητα, (Kegley Ch. 1982, σ.σ. 558-559).

Έτσι κύριος σκοπός της Κυβέρνησης Reagan ήταν ν' αλλάξουν την εικόνα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης σ' ολόκληρο τον κόσμο. Θα το πετύχαιναν με την θετική διαφήμιση του Αμερικάνικου τρόπου ζωής και την δυσφήμιση του Σοβιετικού συστήματος. Η πολιτική ρήξης ανάμεσα στις δύο Υπερδυνάμεις, βασιζόταν στην αδιάλλακτη αντικομμουνιστική γραμμή του Reagan που θα έφθανε και στον παγκόσμιο πόλεμο αν δεν ανατρέπονταν το Κομμουνιστικό σύστημα, (Δήλωση Pipes, Απρίλης 1981).

Η πολιτική αυτή αποτελούσε διαφοροποίηση όχι μόνο από την πολιτική Carter, αλλά και από τις πολιτικές των Ρεπουμπλικάνων Ford και Nixon. Η τρίτη αρχή της εξωτερικής πολιτικής του Reagan ήταν η «ανάσχεση», που είχε πολλά κοινά σημεία της Ανάσχεσης του G. Kennan της δεκαετίας του 1950. Η θεωρία της «ανάσχεσης» του Ρήγκαν σήμαινε ότι και η «ανάσχεση» του

Επίσης, για την παραπέρα ανάλυση των αλλαγών στην πρώην Σοβιετική Ένωση, βλέπε: Mel. Gurtov, (επιμ.) *The Transformation of Socialism: Perestroika and Reform in the Soviet Union and China*, (Boulder Colorado: Westview

Kennan, δηλαδή να περιορισθεί η εξάπλωση του κομμουνισμού αλλά και ν' ανατραπεί η κομμουνιστική επιρροή μέσα στον Ανατολικό συνασπισμό. Η κριτική στην αντικομμουνιστική αντιμετώπιση της εξωτερικής πολιτικής γενικότερα, και ειδικότερα της έμφασης στην «ανάσχεση» ήταν ότι αγνοούνται άλλα προβλήματα κοινωνικοοικονομικής υφής. Σαν τέτοια ήταν περιβαλλοντολογικά προβλήματα, το πρόβλημα των ανισοτήτων Βορρά- Νότου και άλλα διεθνή προβλήματα, που δεν είχαν άμεση σχέση με τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Είναι γεγονός ότι τα συντηρητικά κόμματα γενικά δίνουν έμφαση στην ανάγκη για ισχυρή άμυνα και ισχυρές συμμαχίες και κατ' επέκταση στην σκληρή αντικομμουνιστική γραμμή. Αντίθετα τα σοσιαλδημοκρατικά και σοσιαλιστικά κόμματα δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην ειρήνη, τον αφοπλισμό και την συνεργασία ανάμεσα στους λαούς. Σαν συνεργασία εννοείται εκτός από την συνεργασία Ανατολής-Δύσης, συνεργασία του αναπτυσσόμενου βιομηχανικού Βορρά με τον υποανάπτυκτο και υπό ανάπτυξη Νότο.

Υπήρξαν βέβαια και οι εξαιρέσεις στον κανόνα. Στην Γαλλία για παράδειγμα οι Πρόεδροι της Κεντροδεξιάς, (π.χ. De Gaulle, Giscard D' Estain, διατηρούσαν άριστες σχέσεις με την πρώην Σοβιετική Ένωση, και ο αντικομμουνισμός τους ήταν σε ηπιότερους τόνους. Στην ίδια χώρα Σοσιαλιστές Πρόεδροι, όπως για παράδειγμα ο F. Mitterand ακολούθησαν αυστηρά φιλοδυτική και φιλονατοϊκή πολιτική με ορισμένες εξαιρέσεις.

Με άλλα λόγια ο αντικομμουνισμός του R. Reagan θα μπορούσε να αποδοθεί σε ιδεολογικούς λόγους, όμως όπως προαναφέραμε υπήρξαν και άλλοι συντηρητικοί πρόεδροι όπως οι Nixon και Ford που ακολούθησαν πολιτική ύφεσης και στενής συνεργασίας με την πρώην Σοβιετική Ένωση. Μέσα από τον συνδυασμό των τριών αρχών της πολιτικής Reagan, «διεθνισμός», «αντικομμουνισμός» και «ανάσχεση», επιδιώκονταν η σύνδεση κάθε προόδου στο θέμα του περιορισμού των πυρηνικών όπλων με την «συμπεριφορά» της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Άλλη τακτική του Reagan ήταν να προβάλλει μια υπερενισχυμένη στρατιωτική δύναμη, συμβατική αλλά και πυρηνική γιατί αυτή η μόνη προσέγγιση που «αντιλαμβάνονταν οι Σοβιετικοί». Σε δηλώσεις του της 14-5-81, ο τότε υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ C. Weinberger, έλεγε ότι οι ΗΠΑ θα εκμεταλλεύονταν τις αδυναμίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης όπου και αν τις εντόπιζαν (New York Times, 15-5-81).

Μια άλλη πτυχή στις Αμερικανοσοβιετικές σχέσεις ήταν και η «διεθνοποίηση» τοπικών κρίσεων. Σύμφωνα πάντα με τον Weinberger, εάν για παράδειγμα οι Σοβιετικοί δημιουργούσαν

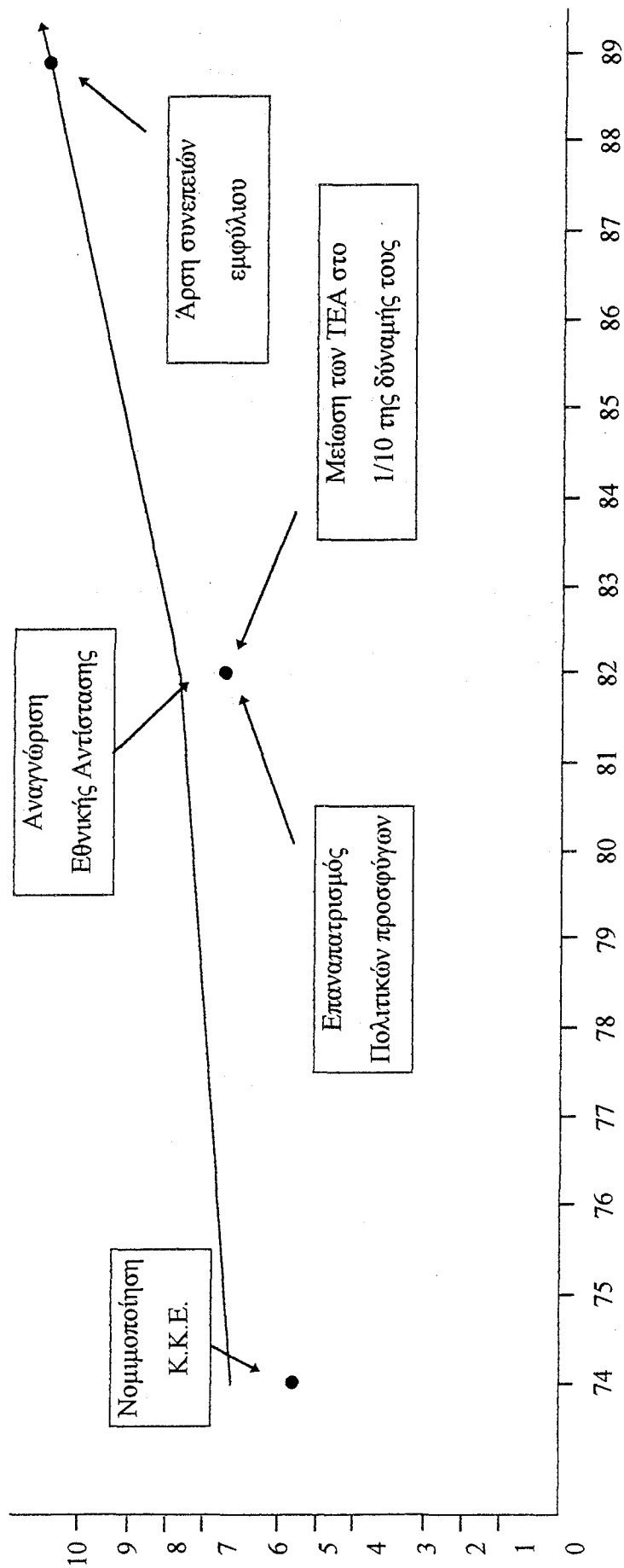
μια κρίση στην Μέση Ανατολή, οι ΗΠΑ θα δημιουργούσαν ανάλογη κρίση σε άλλες περιοχές του κόσμου. Η όλη αυτή αντίληψη για την εξωτερική πολιτική, δεν άλλαξε το κύριο γνώρισμα των Αμερικανοσοβιετικών συγκρούσεων επί 35 χρόνια, δηλαδή, αδιαφορία για τις συνέπειες των ενεργειών και ανταγωνισμών τους με πάγια τακτική να αλληλοκατηγορούνται για τις διάφορες αποτυχίες τους, (Hoffman St. 1980, σ.σ. 33-39). Με την πιο πάνω θεωρητική βάση ξεκίνησε η Κυβέρνηση Reagan, την πρώτη τετραετία της, (1981-1985), που μπορεί και να χαρακτηριστεί και σαν περίοδος, νέου ψυχρού πολέμου.

Μια σειρά γεγονότων στην περίοδο αυτή δημιούργησαν ένταση στο διεθνές σύστημα. Το στρατιωτικό πραξικόπημα στην Πολωνία (1981), η κατάρρευση του Νοτιοκορεάτικου επιβατικού αεροπλάνου, η απόπειρα δολοφονίας του Πάπα Ιωάννου-Παύλου του II, σκλήρυναν την στάση των ΗΠΑ απέναντι στη Σοβιετική Ένωση που κατηγορείτο άμεσα για τα πιο πάνω γεγονότα. Παράλληλα ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών έφθανε σε τέτοιο σημείο που η Σοβιετική οικονομία και λιγότερο η Αμερικάνικη δεν μπορούσαν να αντεπεξέρθουν. Οι ΗΠΑ εγκαίνιαζαν μια πολιτική ενίσχυσης αντικομμουνιστικών αντάρτικων κινημάτων σε όλο τον κόσμο. Ενισχύονταν οι αντάρτες του Αφγανιστάν, της Νικαράγουα, (κόντρας), του J. Savimbi στην Αγκόλα και αλλού, στα πλαίσια της λεγόμενης «αντικομμουνιστικής διεθνούς» που κύριο στόχο της είχε την ανάσχεση του «παγκόσμιου κομμουνισμού».

Η αντικομμουνιστική γραμμή που αναφέραμε, μετριάστηκε στην δεύτερη τετραετία Reagan, (1985-1988), ενώ επί προεδρίας Bush, (1989-1992), στα πλαίσια της νέας ύφεσης στις σχέσεις των Υπερδυνάμεων, ανατράπηκε το διπολικό διεθνές σύστημα, και με την τυπική διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης τον Δεκέμβρη του 1991 (World Book Encyclopedia Chicago: Worldbook, 1992, σ.σ. 432-446). Οι επιπτώσεις της αποδυνάμωσης της αντικομμουνιστικής ιδεολογικής στάσης των ΗΠΑ έγιναν αισθητές και στην Ελλάδα από τις εξελίξεις και τα μέτρα που σημάδεψαν την αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Ενδεικτικά είναι μεταξύ των άλλων τα πρώτα άμεσα μέτρα όπως:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10

Η διαδικασία της αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας (1974-1989)

α) Ο περιορισμός των ΤΕΑ στο 1/10 της δύναμής τους και η διατήρησή τους στις ακριτικές περιοχές, ήταν επίσης μια σημαντική εξέλιξη στην αποκλιμάκωση της αντικομμουνιστικής βίας.¹

β) Η απόφαση για να επιτραπεί ο επαναπατρισμός των πολιτικών προσφύγων, (1982), ρύθμιζε μια ακόμα εκκρεμότητα που είχε δημιουργήσει ο Εμφύλιος και είχε και μια ανθρώπινη διάσταση.²

Τέλος η κατάργηση των γιορτών οι οποίες σχετίζονταν με τον Εμφύλιο, (γιορτές μίσους). Ήταν και αυτή μια σημαντική πράξη αποκλιμάκωσης της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας και γενικότερα των συνεπειών του Εμφυλίου.³

5.2 Η κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας -

Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου (1989)

Η κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας - Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου, (2 Ιουλίου - 7 Οκτωβρίου 1989), υπό την πρωθυπουργία του Τζ. Τζαννεάκη ήταν το επιστέγασμα στην προσπάθεια να καταργηθεί η επίσημη αντικομμουνιστική βία. Η κατάργηση αυτή θεσμοθετήθηκε με νόμο ο οποίος προέβλεπε την άρση των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου. Ειδικότερα ο νόμος όριζε την περίοδο από την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής μέχρι τις 31/12/49 στην περίοδο «Εμφυλίου Πολέμου», αντικαθιστώντας μέσα στην κείμενη νομοθεσία τον όρο «συμμοριτοπόλεμος» που ήταν δημοφιλής στην αντικομμουνιστική παράταξη, με τον όρο «εμφύλιος πόλεμος», και τον όρο «συμμορίτες», (λέξη-κλειδί για την ανάλυση της ιδεολογικής αντικομμουνιστικής βίας που κάναμε στο κεφάλαιο 1 του δεύτερου μέρους), με τον όρο «Δημοκρατικός Στρατός». (Άρθρο 1). Στο άρθρο 2, ο νόμος προέβλεπε για την άρση συνεπειών από καταδίκες αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης και του Εμφυλίου που είχαν επιβληθεί από τα δικαστήρια και διαγράφονταν οι ποινές. Τέλος με τα άρθρα 3, 4 και 5 του νόμου, κατοχυρώνονταν νομικά το δικαίωμα των αγωνιστών για σύνταξη.⁴

¹ Η απόφαση για περιορισμό των ΤΕΑ από την κυβέρνηση του Πα.Σο.Κ. έχει μεγάλη σημασία αν θυμηθούμε το ρόλο τους σαν φορέα αντικομμουνιστικής βίας όπως ήδη αναλύσαμε στο δεύτερο μέρος, κεφάλαιο 1.

² Η απόφαση αυτή ανακοινώθηκε από τον ίδιο τον πρωθυπουργό Α. Παπανδρέου ανήμερα τα Χριστούγεννα σε μήνυμά του προς τον ελληνικό λαό. Για ολόκληρο το μήνυμα του Α. Παπανδρέου βλέπε: Τα Νέα 26/12/82.

³ Γιορτάζονταν βασικά δύο επέτειοι: Η νίκη του κυβερνητικού στρατού στον Εμφύλιο, (γνωστή και σαν «εορτή των πολεμικών αρετών των Ελλήνων»), και το μνημόσυνο - κατάθεση στεφανών για το σύνταγμα χωροφυλακής Μακρυγιάννη σε ανάμνηση των γεγονότων του Δεκεμβρίου 1944. Υπήρχαν και άλλες παρόμοιες όπως π.χ. το μνημόσυνο και κατάθεση στεφάνων στην πηγάδα του Μετσαλά κ.ά.

⁴ Πρόκειται για το Ν. 1863 της 18/9/89 για την άρση των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου. Βλέπε ολόκληρο το νόμο στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ.

Η κατάργηση των φακέλων έγινε με το κάψιμο και δυστυχώς δεν φυλάχθηκαν ως ιστορικά ντοκουμέντα παρά τις αντιρρήσεις μερίδας διανοομένων και ιστορικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Οι φάσεις της διαδικασίας κατάργησης της
αντικομμουνιστικής βίας, (1974-1989)

ΦΑΣΗ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ	ΑΦΟΡΜΗ	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ
A (1974-1981)	N.Δ. 59 (νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε.)	ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ του 1974 ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ	Μεταπολίτευση του Ιούλη 1974. Ρύθμιση του «Πολιτειακού». Καθιέρωση της Δημοτικής Γλώσσας. Υποβάθμιση αντικομμουνιστικών εορτών. Επαναπατρισμός ορισμένων πολιτικών προσφύγων.
B (1981-1989)	N.1285/1982 (Αναγνώριση Εθνικής Αντίστασης)	ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ Πα.Σο.Κ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ	Αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης. Επαναπατρισμός των υπολοίπων πολιτικών προσφύγων. Η χρήση «αριστερού» πολιτικού λόγου από τις κυβερνήσεις Πα.Σο.Κ μέχρι το 1985. Συγχώνευση της Χωροφυλακής σε ενιαίο σώμα Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.).
Γ (1989)	N. 1863/89 (Άρση των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου)	Η ΣΥΜΜΑΧΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ - ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ	Καταστροφή των «φακέλων». Αποποινικοποίηση των εγκλημάτων του Εμφυλίου, (1944-1949). Πρώθηση της πολιτικής εθνικής συμφιλίωσης Δεξιάς-Αριστεράς.

Έτσι ολοκληρώνεται η διαδικασία αποκλιμάκωσης και κατάργησης της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας. Όπως δείχνει και ο πίνακας 13 η διαδικασία αυτή πέρασε από τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση με κυβέρνηση εθνικής ενότητας, (1974), και κυβερνήσεις Νέας Δημοκρατίας, (1974-1981), δεν ολοκληρώνεται η διαδικασία αλλά μπαίνουν οι βάσεις για την προοπτική της αποκλιμάκωσης με κορυφαίο γεγονός τη νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. Στη δεύτερη περίοδο με κυβερνήσεις Πα.Σο.Κ. (1981-1989), προχωράει η διαδικασία με κορυφαίο γεγονός την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, ενώ στην τρίτη και τελική φάση, (Ιούλιος - Οκτώβριος 1989), ολοκληρώνεται η προσπάθεια που άρχισε με τη μεταπολίτευση του 1974, με επιστέγασμα το νόμο για την άρση των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Ανακεφαλαίωση

Η ανάλυση ξεκίνησε με μια κριτική παρουσίαση των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων στο φαινόμενο της κρατικής βίας, η οποία κάλυψε την κυριότερη βιβλιογραφία, τους εννοιολογικούς προβληματισμούς και κατέληξε στις τρεις υποθέσεις εργασίας που τέθηκαν για την παρούσα έρευνα.

Στη συνέχεια και αφού έγιναν κάποιες αναγκαίες μεθοδολογικές διευκρινήσεις, εξηγήσαμε τους λόγους που μας οδήγησαν στην επιλογή του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, σαν περιπτωσιολογική μελέτη του φαινομένου της κρατικής βίας. Εξηγήθηκε επίσης ο τρόπος με τον οποίο θα γίνονταν η διερεύνηση των υποθέσεων εργασίας, ο λόγος για τον οποίο επιλέξαμε τις δύο περιόδους σύγκρισης, (1956-1963 και 1974-1981), και σχολιάστηκαν οι πηγές και η βιβλιογραφία.

Πριν προχωρήσουμε στα αποτελέσματα της έρευνας θεωρήσαμε σκόπιμο να προβούμε σε μια σύντομη διαχρονική επισκόπηση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, από την ψήφιση του νόμου 4229/1929 μέχρι και το τέλος της πρώτης μετεμφυλιακής πενταετίας, για να δείξουμε ότι το φαινόμενο που εξετάζουμε δεν είναι αποκλειστικά μετεμφυλιακό, αλλά έχει και προηγούμενο στην περίοδο του μεσοπολέμου. Η ιστορική αυτή πλαισίωση ολοκλήρωσε και το **πρώτο μέρος** της παρούσας έρευνας.

Στο **δεύτερο μέρος** της παρούσας έρευνας αναλύθηκε το φαινόμενο της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα στις τρεις του πτυχές: τη νομοθετική, την ιδεολογική και την υλική, ενώ μια σύντομη ανάλυση έγινε και για τους φορείς της αντικομμουνιστικής βίας (Ι.Δ.Ε.Α., ΤΕΑ, παρακρατικές οργανώσεις κ.λπ.).

Ακολούθησε μια ανάλυση των παραγόντων της αντικομμουνιστικής βίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα και συγκριτικά για τις δύο περιόδους, (1956-1963 και 1974-1981). Ειδικότερα εξετάστηκαν διεξοδικά οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, η λειτουργία του κοινοβουλευτισμού και η επιρροή των Η.Π.Α. και του NATO σε σχέση πάντα με το φαινόμενο υπό εξέταση. Επίσης όπου ήταν απαραίτητο κάναμε μια σύντομη ιστορική - αναλυτική πλαισίωση του φαινομένου της αντικομμουνιστικής βίας και της διαδικασίας αποκλιμάκωσής της και με προεκτάσεις καλύπτοντας ουσιαστικά την ευρύτερη μετεμφυλιακή περίοδο 1950-1989.

6.2 Ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας

Η προβληματική της σχηματοποίησης μιας πλατιάς ολοκληρωμένης θεωρίας για την κρατική βία, είναι ενταγμένη σε μια γενικότερη προβληματική της προσέγγισης της πολιτικής επιστήμης. Σκοπός μας από την αρχή αυτής της έρευνας ήταν να προσεγγισθεί και να ερευνηθεί το πρόβλημα της κρατικής βίας, με παράδειγμα - μελέτης την αντικομμουνιστική βία στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, πέρα και έξω από τα στενά πλαίσια μιας «χωροφυλακίστικης» αντίληψης αίτιου - αποτελέσματος, με τη λογική της σύγκρουσης - επίλυσης.¹

Σαν πρώτο συμπέρασμα λοιπόν, θα πρέπει να αναρωτηθούμε αν ξεφύγαμε πραγματικά από την σύγκρουση - επίλυση, που βλέπει την κρατική βία, σαν αδυναμία ατόμων ή/και ομάδων να λύσουν τις διαφορές τους ειρηνικά. Αφού όμως η βία θέτει σε κίνδυνο τις δομές της κοινωνίας, στις σωστές της διαστάσεις, άρα πρέπει να υπάρχει μια δομή, η εξουσία, που έχει σαν ρόλο της την επίλυση κάθε διαμάχης. Αν παγιδευόμαστε σε αυτή τη λογική θα ορίζαμε απλά το κράτος ως διαχειριστή της κρίσης.

Μια άλλη θεωρητική προσέγγιση που αντιλαμβάνεται την πολιτική ως μηχανισμό παρέμβασης στην κοινωνία για τη βελτίωσή της και τον παραπέρα μετασχηματισμό της, δίνει περισσότερες και κατά τη γνώμη μας και καλύτερες προοπτικές εμβάθυνσης στο πρόβλημα της κρατικής βίας. Η προσέγγιση αυτή αποκαλύπτει τον διαστρεβλωτικό χαρακτήρα της «σύγκρουσης - επίλυσης», αφού ισοδυναμεί με την άρνηση των οπαδών της να δουν τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός.

Όταν οι εργαζόμενοι φθάνουν ακόμα και στην βία για να λύσουν τα κοινωνικά και οικονομικά τους προβλήματα, τότε πολιτικοποιείται το όλο πρόβλημα. Η κρατική βία είναι αποτέλεσμα της αντικρατικής και αρχίζει η διαδικασία των πολιτικών συγκρούσεων.

Εάν είχαμε πρόθεση να δούμε την μετεμφυλιακή αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα μόνο σαν ένα ιστορικό επεισόδιο σύγκρουσης - επίλυσης, θα είχαμε μείνει στην επιφανειακή ανάλυση του φαινομένου.

¹ Η αντίληψη της πολιτικής σαν «σύγκρουση - επίλυση», έχει τις ρίζες της στον 17ο αιώνα. Εμφανίζεται δηλαδή στο ξεκίνημα μιας διαδικασίας εξασθένησης της ισχύος των μοναρχικών, αριστοκρατικών και φεουδαρχικών δομών της εξουσίας, που προέρχονταν από την πίεση της ανερχόμενης εμπορικής τάξης.

Τόσο η Αμερικάνικη επανάσταση του 1776, όσο και η Γαλλική του 1789, είναι κλασσικά παραδείγματα ανατροπής της Μοναρχίας, και αντικατάστασής της από μια αστική δημοκρατία.

Για μια παραπέρα ανάλυση της «σύγκρουσης - επίλυσης» ή/και της πολιτικής σαν μηχανισμό παρέμβασης στην κοινωνία με σκοπό τον μετασχηματισμό της βλέπε: Mark E. Kann *Thinking about Politics* (St. Paul: West Publishing Co. 1980), σ.σ. 18-36.

Για την θέση του Mill στην πιο πάνω προβληματική βλέπε: John Stuart Mill, *Principles of Political Economy*, (Baltimore: Penguin Books, 1970).

Η ιστορική ανάλυση, δεν εμπίπτει στην «στενή λογική» της σύγκρουσης - επίλυσης, ήταν όμως απαραίτητη ως πρώτη υπόθεση για να δείξει το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο ενυπάρχουν και οι βαθύτερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αιτίες του μετεμφυλιακού αντικομμουνισμού μέχρι την μεταπολίτευση του 1974, αλλά και τις αιτίες της έναρξης μιας διαδικασίας κατάργησης της επίσημης κρατικής αντικομμουνιστικής βίας, σε συνδυασμό με τις συνέπειες του Εμφύλιου και την τελική άρση τους.

Το πρώτο συμπέρασμα από την ιστορική ανάλυση της περιόδου του ελληνικού μεσοπολέμου και ειδικότερα της περιόδου του «Ιδιώνυμου», (1929-1940), είναι ότι η αντικομμουνιστική βία βρίσκεται σε έξαρση όλη αυτή την περίοδο, στις τρεις εκφάνσεις της, την ιδεολογική, την νομοθετική και την υλική. Πρόκειται για μια περίοδο με δολοφονίες, πολιτικούς κρατούμενους, πολιτικούς εξόριστους, πολλές καταδίκες με βάση το «Ιδιώνυμο», αλλά και τον εντυπωσιακό αριθμό των 47.000 πολιτών που υπέγραψαν δηλώσεις μετάνοιας (πίνακας 4). Υπογραμμίζουμε ότι αν και η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, ήταν παράγοντας παραπέρα έξαρσης της αντικομμουνιστικής βίας, δεν αποτελεί την μόνη αιτία της. Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, (1924-1935), είναι μια «σκληρή» αντικομμουνιστική καθεστηκυία τάξη, ολοκληρωμένη και πλήρης με νομοθετική, ιδεολογική και υλική βία. Εκείνο που έκανε η 4η Αυγούστου, ήταν να οικοδομήσει πάνω στο έτοιμο θεμέλιο της αντικομμουνιστικής βίας του μεσοπολέμου, τον δικό της αντικομμουνισμό με το επιπλέον βήμα της κατάργησης του κοινοβουλευτισμού. Η προσεκτική ανάλυση της αντικομμουνιστικής βίας της περιόδου 1929-1940, μας οδηγεί στο να απαντήσουμε θετικά στο ερώτημα αν πράγματι υπάρχει στην Ελλάδα ένα παλαιότερο ιστορικό πρότυπο - προηγούμενο αντικομμουνιστικής βίας, που ξεκινάει με την ψήφιση του «Ιδιώνυμου» αλλά και κάθε προοδευτικής ιδέας από το κράτος και πριν από το 1929. Επίσης το ερώτημά αν μοιάζει η αντικομμουνιστική βία του μεσοπολέμου με την αντικομμουνιστική βία της μεταπολεμικής εποχής, μπορεί να απαντηθεί θετικά.

Στην ευρύτερη ιστορική περίοδο 1950-1974, αλλά ειδικότερα στην περίοδο α', που ερευνήσαμε διεξοδικότερα, βρήκαμε στοιχεία αντικομμουνιστικής βίας, ανάλογα και αντίστοιχα της μεσοπολεμικής περιόδου.

Τόσο στην μια περίοδο όσο και στην άλλη, υπάρχουν αντικομμουνιστικοί νόμοι, αντικομμουνιστική πολιτική σκέψη που εκφράζεται σαν αντικομμουνιστικός πολιτικός λόγος, υπάρχουν, πολιτικοί κρατούμενοι, εξόριστοι, δηλωσίες, διωκόμενοι, και κάθε μορφής «θύματα» αυτού που ορίσαμε σαν αντικομμουνιστική βία.

Η προσεκτική ανάλυση της Κατοχής, της Αντίστασης, της Απελευθέρωσης και της ξένης παρέμβασης, γεγονότα που κορυφώθηκαν με την γενικευμένη εμφύλια σύγκρουση του 1944-

1949, και την έκβασή της, έδειξαν πώς πραγματικά αναδείχτηκε το καθεστώς και πώς αυτό λειτούργησε μέχρι την μεταπολίτευση του 1974.

Η διαπίστωση ότι το μεταπολεμικό καθεστώς της Ελλάδας, αναδείχτηκε μέσα από συγκρουσιακές διαδικασίες, με την παρέμβαση Βρετανών και Αμερικανών, δικαιολογεί και την χρήση υψηλού βαθμού και μεγάλης χρονικής διάρκειας αντικομμουνιστική βία. Επίσης δικαιολογεί και την «*ανασφάλεια*» του καθεστώτος που δεν μπόρεσε ποτέ να διασφαλίσει την ευρεία εκείνη συναίνεση που ήταν απαραίτητη να το νομιμοποιήσει στην εξουσία, τουλάχιστον στην κοινοβουλευτική του μορφή.

Κάθε πλευρά ανάλυσης εκείνης της προσπάθειας του καθεστώτος, (1947-1967), να εμφανιστεί και να πείσει ότι λειτουργεί σαν κοινοβουλευτική δημοκρατία δυτικού τύπου, δείχνει ότι δεν ήταν σωστή και ολοκληρωμένη κοινοβουλευτική - αστική δημοκρατία δυτικού τύπου. Η λειτουργία του παρακράτους, οι αυξημένες συνταγματικές αρμοδιότητες του ανώτατου πολιτειακού παράγοντα (βασιλιά), αλλά και οι εξωθεσμικές αντιλήψεις λειτουργίας του θεσμού, το διαβλητό πολλών εκλογικών αναμετρήσεων, η παρανομία του Κ.Κ.Ε., η παρέμβαση ξένων παραγόντων (Η.Π.Α. - NATO), στα πλαίσια της εξάρτησης της χώρας, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπήρχε έλλειμμα πολιτικής δημοκρατίας στην ημικοινοβουλευτική περίοδο της μετεμφυλιακής ελληνικής πραγματικότητας, (1947-1967). Το έλλειμμα αυτό πολιτικής δημοκρατίας, φυσικό ήταν να παράγει ψηλά επίπεδα αντικομμουνιστικής βίας, που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι από ένα σημείο και πέρα, το εκτός νόμου Κ.Κ.Ε. λειτουργεί σαν «*αποδιοπομπαίος τράγος*», για τα πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά ελλείμματα του μετεμφυλιακού καθεστώτος, δηλαδή κάπου ο υπερβολικός ζήλος της αντικομμουνιστικής έκφρασης ξεπερνάει τα όρια κάποιου έστω και περιορισμένου «*κομμουνιστικού κινδύνου*», που μπορεί να υπήρχε.

Η αντικομμουνιστική βία στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά το 1956, με την αποκήρυξη του «*Σταλινισμού*», στο 20ο Συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε., λειτουργεί μόνο για να διαιωνίσει στην εξουσία το αντικομμουνιστικό παρακράτος.

Οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης: Σύγκριση δύο περιόδων, (α' και β'): Μετά από επεξεργασία των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης που αναλύσαμε, υπολογίσαμε τη μέση ποσοστιαία αύξηση των δεικτών αυτών για την ευρύτερη περίοδο 1961-1981.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Η μέση ποσοστιαία αύξηση των δεικτών
της Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης: (1961-1981).

Αστικοποίηση:	14,0 %
Εκπαίδευση:	206,3 %
Επικοινωνίες:	243,7 %
Εκβιομηχάνιση:	620,2 %
Μεταφορές:	420,9 %
Δείκτες δημόσιας πολιτικής και κοινωνικής ευημερίας	270,1 %
Δείκτες εξωτερικής εξάρτησης:	802,2 %
Μέσος όρος:	368,2 %

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων από: Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφές πληθυσμού, 1961, 1981, U.N.E.SCO Statistical Yearbooks, 1961-1981, (Paris: UNESCO, 1961, 1981), United Nations Statistical Yearbooks 1961-1981, (New York: United Nations, 1961, 1981), Ο.Ο.Σ.Α. Εθνικοί Λογαριασμοί των Χωρών του Ο.Ο.Σ.Α., 1961, 1981.

Όπως βλέπουμε και στον πίνακα 14 όλοι οι δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης ήταν αισθητά βελτιωμένοι στην περίοδο β' δηλαδή στην περίοδο αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας, σε σύγκριση με την περίοδο έξαρσής της, (περίοδο α').

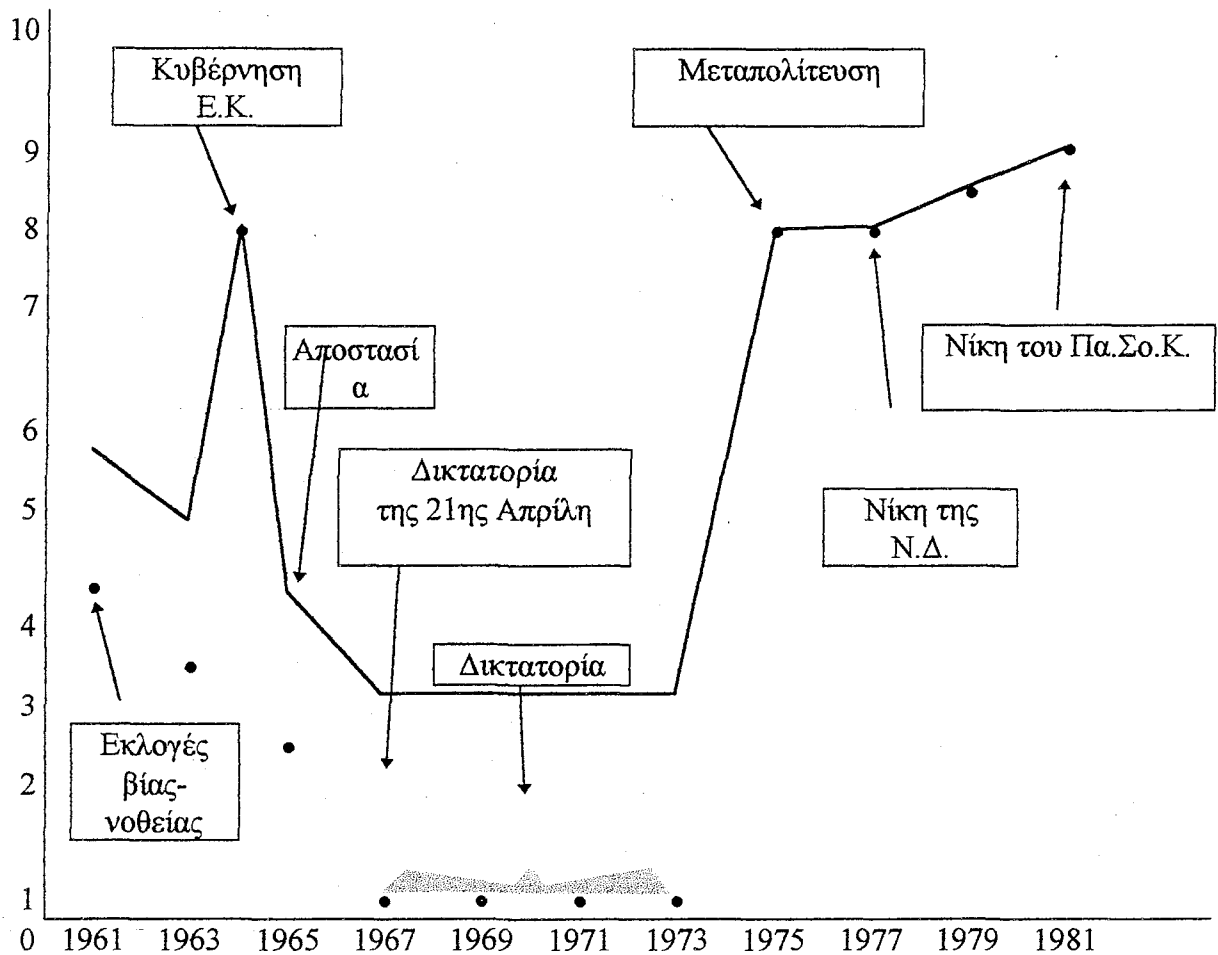
Ειδικότερα σημειώθηκε μια αύξηση της αστικοποίησης κατά 14%, των δεικτών της εκπαίδευσης κατά 206,3%, των δεικτών των επικοινωνιών κατά 243,7%, των δεικτών της εκβιομηχάνισης κατά 620,2%, των δεικτών των μεταφορών κατά 420,9%, των δεικτών της δημόσιας πολιτικής και κοινωνικής ευημερίας κατά 270,1%, και των δεικτών της εξωτερικής εξάρτησης κατά 802,1%. Ο μέσος όρος των προαναφερθέντων δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης είναι 368,2%.

Συμπεραίνεται από τα πιο πάνω στοιχεία ότι υπάρχει σχέση κρατικής βίας - κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, αφού η περίοδος αποκλιμάκωσης της αντικομμουνιστικής βίας στην Ελλάδα, (β') συμβαδίζει με την αισθητή βελτίωση όλων ανεξαιρέτως των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και πάντα σε σύγκριση με την περίοδο της έξαρσής της (α').

Το «έλλειμμα» δημοκρατίας: Η διερεύνηση της δεύτερης υπόθεσης εργασίας που έγινε, έδειξε κατ' αρχήν ότι το έλλειμμα δημοκρατίας ήταν μεγάλο στην περίοδο 1956-1963. Επίσης και οι εκφάνσεις της αντικομμουνιστικής βίας που αναλύθηκαν, και τα εκτελεστικά της όργανα αφορούν κυρίως την περίοδο α'. Ο παρεμβατικός ρόλος του Ανώτατου Αρχонта, ο περιορισμός της εκπροσώπησης με την απαγόρευση του Κ.Κ.Ε. και οι παρεμβάσεις στις ομαλές κοινοβουλευτικές διαδικασίες από εξωκοινοβουλευτικούς και εξωσυνταγματικούς παράγοντες, όλα αυτά μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο κοινοβουλευτισμός υπολειπουργούσε στη μετεμφυλιακή Ελλάδα και ειδικότερα στην περίοδο α' που αναλύσαμε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11

Ο εκδημοκρατισμός στην Ελλάδα: 1961-1981 (σε διετίες)

Πηγή: Με βάση την ανάλυση του εκδημοκρατισμού στο παρόν κεφάλαιο, στα πλαίσια της μετεμφυλιακής πολιτικής ιστορίας.

Συγκριτικά και από την ανάλυση του προβλήματος του εκδημοκρατισμού, αποδείχτηκε ότι στην περίοδο 1974-1981 η κοινοβουλευτική δημοκρατία λειτούργησε πολύ καλύτερα απ' ό,τι στην περίοδο α'. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε ότι από το 1974 και μετά οι Ανώτατοι Άρχοντες δεν παρεμβαίνουν στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες, η εκπροσώπηση δεν είναι περιορισμένη αφού νομιμοποιήθηκε το κομμουνιστικό κίνημα και δεν υπάρχουν αποδείξεις, για παρεμβάσεις εξωκοινοβουλευτικών και εξωσυνταγματικών παραγόντων.

Εξάρτηση από ξένη δύναμη και συμμαχία: Η διερεύνηση της τρίτης υπόθεσης εργασίας έδειξε ότι στην ευρύτερη περίοδο 1950-1974, και ειδικότερα στην περίοδο α' που αναλύσαμε θεωρητικά και εμπειρικά, η εξάρτηση της ελληνικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ ήταν ολοκληρωτική. Για την περίοδο β' δεν αποδείχθηκε ότι η Ελλάδα ανεξαρτητοποιήθηκε πλήρως από τις Η.Π.Α. και το ΝΑΤΟ. Εκείνο που έδειξε η

έρευνα ήταν μια τάση ανεξαρτητοποίησης με ουσιαστικότερο αποτέλεσμα την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, (1974-1980). Παρά τα ανοίγματα προς την π. Σοβιετική Ένωση, τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και τον Αραβικό Κόσμο, η Ελλάδα δεν δημιούργησε ουσιαστικό πρόβλημα στον δυτικό αμυντικό συνασπισμό, όχι μόνον στην περίοδο β' αλλά και στην προέκτασή της, (1981-1989), όπου η προφορική και διπλωματική ανεξαρτητοποίηση από τις Η.Π.Α. και το NATO ήταν ακόμη μεγαλύτερη χωρίς πάλι να ζημιώνονται καίρια τα ζωτικά συμφέροντα του αντικομμουνιστικού συνασπισμού.¹ Πάντως η έστω ελεγχόμενη ανεξαρτητοποίηση της Ελλάδας σε συνδυασμό με το κλίμα της παγκόσμιας ύφεσης, τουλάχιστον μέχρι το 1979, συμπίπτει με τη διαδικασία αποκλιμάκωσης της επίσημης αντικομμουνιστικής βίας.

Η ανάλυση των δεικτών της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, μας έδωσε το σχετικό πλεονέκτημα της εμπειρικής απόδειξης της τρίτης υπόθεσης, για την αντίστροφα ανάλογη σχέση, της Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης με την κρατική βία. Τα αποτελέσματα από την εμπειρική ανάλυση των δεικτών της Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα της περιόδου 1961-1981, ήταν θετικά και σε ορισμένες περιπτώσεις εντυπωσιακά. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά την αύξηση των δεικτών της εξωτερικής εξάρτησης που έφτασε το 802,2%. Εκτός από την αστικοποίηση που αυξήθηκε κατά 14,0%, όλοι οι άλλοι παράγοντες αυξήθηκαν σε ποσοστά πάνω από 200%, με αποτέλεσμα η μέση ποσοστιαία αύξηση στους κοινά αποδεκτούς δείκτες της Κοινωνικοοικονομικής Ανάπτυξης να φθάσει το 368,2% (πίνακας 14). Η επί μέρους ανάλυση των δεικτών της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, ξεχωριστά για την περίοδο 1956-1963, (έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας), και για την περίοδο 1974-1981, (πρώτη φάση στην διαδικασία κατάργησης της αντικομμουνιστικής βίας), έδειξε ότι οι χαμηλοί δείκτες «Ανάπτυξης» συμβαδίζουν με υψηλά επίπεδα κρατικής βίας, ενώ οι υψηλοί δείκτες ανάπτυξης συμβαδίζουν με χαμηλά επίπεδα κρατικής βίας, (Παράρτημα Γ).

Επιβεβαιώνεται έτσι η πρώτη υπόθεση εργασίας, για την αντίστροφα ανάλογη σχέση κρατικής βίας - κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, χωρίς να υποβαθμίζονται άλλοι παράγοντες έξαρσης - ύφεσης στην άσκηση της.

Η ανάλυση των εξωγενών παραγόντων της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, έδειξε ότι υπάρχει σχέση κρατικής βίας - εξωγενών εξαρτήσεων. Η όλη διαδικασία της

¹ Το 1983 υπογράφηκε νέα συμφωνία με τις Η.Π.Α. για τις βάσεις και το 1986 δόθηκε στις Η.Π.Α. η σπουδαία βάση των AWAC's στο Ακτιό. Βλέπε: Κ. Μαρδάς *Η Ελλάδα στα... οπ.παρ.* σ.σ. 359-384.

Αγγλοαμερικάνικης παρέμβασης στον εμφύλιο της Ελλάδας, (1944-1949), η επίσημη και τυπική ένταξη της χώρας στις συμμαχίες του Δυτικού Συνασπισμού, (Η.Π.Α. - NATO), η ύπαρξη ξένων στρατιωτικών βάσεων και διευκολύνσεων στον κυρίαρχο χώρο, οι άμεσες παρεμβάσεις των Αμερικάνων στην πολιτική ζωή του τόπου, και όλες οι άλλες συνέπειες από την ένταξη της Ελλάδας σε συγκεκριμένα στρατόπεδα, στα πλαίσια του διπολισμού, όλα αυτά σχετίζονταν άμεσα με την έξαρση της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, και ειδικότερα στην περίοδο α'.

Η ανάλυση της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου, (1974-1981), δεν απέδειξε ότι η Ελλάδα απεξαρτήθηκε πλήρως από τις Η.Π.Α. - NATO, έδειξε όμως μια προσεκτική ανεξαρτητοποίηση, που συμβαδίζει με την διαδικασία κατάργησης της αντικομμουνιστικής βίας.

Το ερώτημα αν η Ελλάδα απέκτησε την εθνική της ανεξαρτησία και σε ποιο βαθμό, στην ευρύτερη μεταπολιτευτική περίοδο 1974-1989, αλλά και στην συγκεκριμένη περίοδο β', που αναλύσαμε, δεν είναι εύκολο να απαντηθεί όμως θα θέλαμε, επειδή ελλείπουν όλα εκείνα τα στοιχεία, πολλά από τα οποία παραμένουν απόρρητα, που θα απεδείκνυαν του λόγου το αληθές.

Εκείνο που αποδείχτηκε, και προς επιβεβαίωση της τρίτης υπόθεσης, ήταν ότι ο κύριος παράγοντας εξωτερικής εξάρτησης για την Ελλάδα, δηλαδή οι Η.Π.Α., ήταν φορέας μιας συστηματικής αντικομμουνιστικής βίας, που κωδικοποίησε και τον άλλο όρο της τον «Μακαρθισμό». Έχοντας λοιπόν μια ακραία «αντικομμουνιστική» στάση ζωής από τις Η.Π.Α., μια φανερή εξάρτηση της Ελλάδας από τις Η.Π.Α., (1947-1974), συμπεραίνουμε ότι όσο μεγαλύτερη η εξάρτηση μιας χώρας σαν την Ελλάδα από ξένους παράγοντες, τόσο αυξάνει η κρατική βία στο εσωτερικό μιας χώρας, στην κατεύθυνση της ιδεολογικοπολιτικής επιλογής του φορέα της εξάρτησης.

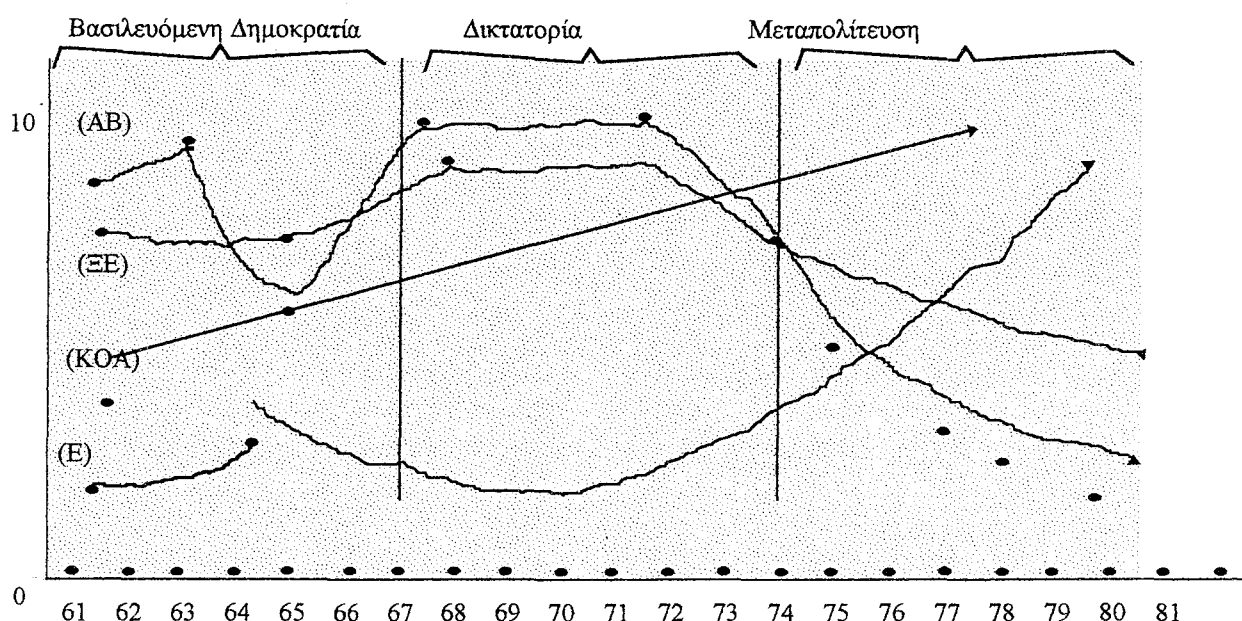
Η δική μας συμβολή που μοιάζει σαν ένα λιθαράκι στο μεγάλο οικοδόμημα της επιστημονικής αναζήτησης, προσδιορίζεται σε δύο επίπεδα: Στο θεωρητικό και το πρακτικό - αποδεικτικό. Στο θεωρητικό επίπεδο προσπαθήσαμε να προβούμε στην διαλεκτική σύνθεση της Συστημικής - Δομολειτουργικής αντίληψης της «σύγκρουσης - επίλυσης», με την μαρξιστογενή εξαρτησιακή θέση της «θεματικής πολιτικής»,¹ ώστε να φωτιστεί από κάθε δυνατή γωνία το πρόβλημα της κρατικής βίας. Στα πλαίσια αυτής της συνθετικής δουλειάς, οι υποθέσεις εργασίας περιλάμβαναν τους ιστορικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και εξωγενείς παράγοντες που υπεισέρχονται στην διαμόρφωση μιας κατάστασης όπου η κρατική βία βρίσκεται σε έξαρση, σε συγκεκριμένες περιόδους.

Στο πρακτικό - αποδεικτικό επίπεδο, η προσφορά μας αποπειράθηκε να φωτίσει μια πτυχή της νεοελληνικής ιστορίας της Ελλάδας, που θα μπορούσε να λειτουργήσει σαν μελέτη - περιπτώσεως για τον ευρύτερο θεωρητικό προβληματισμό γύρω από το πρόβλημα της κρατικής βίας.

Η όλη προσπάθεια ενώ έδωσε ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία, προσέκρουσε και σε ορισμένες περιπλοκές που αναλύουμε στην συνέχεια.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12

Η αντικομμουνιστική βία και οι παράγοντές* της: (1961-1981)

* Επεξηγηματικά: AB = Αντικομμουνιστική Βία, ΞΕ = Ξένη Εξάρτηση, ΚΟΑ = Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη, Ε = Εκδημοκρατισμός

Πηγή: Βασίζεται στα διαγράμματα 3,10 του πίνακα 15 και την ανάλυση στο Μέρος Δεύτερο, Κεφάλαιο 4.

Καταλήγουμε λοιπόν στις πιο κάτω συμπερασματικές προτάσεις:

- 1) Στην περίοδο του μεσοπολέμου και πιο συστηματικά από την ψήφιση του «Ιδιώνυμου» το 1929, το ελληνικό κράτος εφάρμοσε επίσημη αντικομμουνιστική βία σε όλες της τις εκφάνσεις, (ιδεολογική, νομοθετική και υλική).
- 2) Στην μεταπολεμική Ελλάδα και λόγω της κατάστασης που διαμορφώθηκε και με κύρια αιτία τον Εμφύλιο και την έκβασή του, αναπαράγεται το προπολεμικό πρότυπο

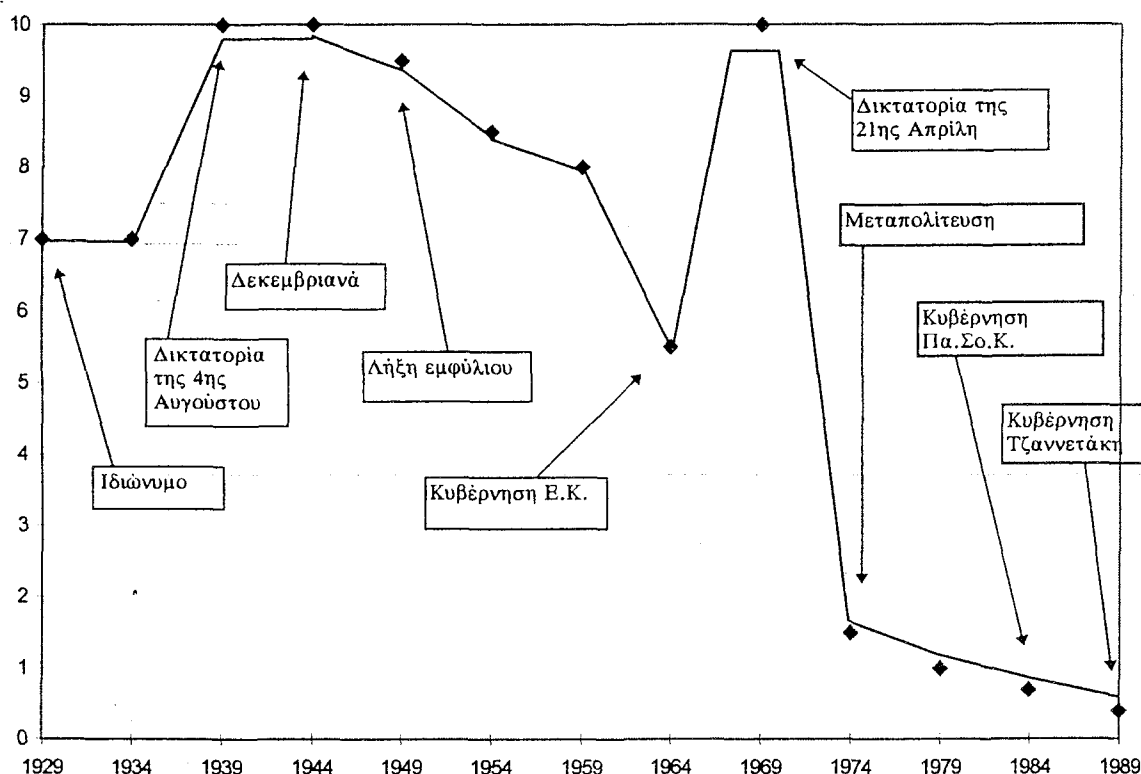
¹ Βλέπε: Karl Marx - Frederick Engels, *The German Ideology*, (Moscow: Progress Publishers 1968).

αντικομμουνιστικής βίας, εμπλουτισμένο όμως με νέα και εντονότερα στοιχεία αυταρχισμού.

- 3) Οι χαμηλοί δείκτες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης της χώρας, κύρια στην περίοδο α', επιδείνωναν την αντικομμουνιστική βία σε βαθμό που να φαίνεται σαν συνειδητή επιλογή της κυβέρνησης στη θέση μιας πολιτικής κοινωνικότερου κράτους.
- 4) Η εξάρτηση της χώρας από μια καθαρά αντικομμουνιστική δύναμη όπως ήταν οι Η.Π.Α., και από μια καθαρά αντικομμουνιστική συμμαχία όπως ήταν το NATO, επιδείωνε την άσκηση αντικομμουνιστικής βίας στο εσωτερικό της χώρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13

Η συνολική εικόνα της αντικομμουνιστικής βίας, (1929-1989), σε πενταετίες

Πηγή: Με βάση την ανάλυση της πολιτικής ιστορίας

Συμπερασματικά, και σε μια σύγκριση της αντικομμουνιστικής βίας στις δύο φάσεις της, (1929-1940, 1946-1974), βλέπουμε ότι και στις δύο κυμάνθηκε σε υψηλά επίπεδα, (διάγραμμα 13). Τόσο στην πρώτη περίοδο όσο και στην δεύτερη οι στρατιωτικές δικτατορίες, (Μεταξύ, 1936-1941, Παπαδόπουλου-Ιωαννίδη, 1967-1974), ανέβασαν σε υψηλά επίπεδα την αντικομμουνιστική βία αφού επρόκειτο για μια γενική καταστολή, και απαγόρευση του Κ.Κ.Ε. Η βασική διαφορά όμως, στην σύγκριση των δύο περιόδων, είναι ότι η Β' Ελληνική

Δημοκρατία, (χωρίς την δικτατορία του Πάγκαλου), επιτρέπει την νόμιμη λειτουργία του ΚΚΕ, παρά την αντικομμουνιστική νομοθεσία και ιδεολογία, ενώ η Βασιλεύουσα Δημοκρατία, (1946-1967), διατηρεί το ΚΚΕ εκτός νόμου, παράγοντας που ανεβάζει τον δείκτη της αντικομμουνιστικής βίας. Ο κύριος λόγος της απαγόρευσης του ΚΚΕ το 1947, ήταν η Εμφύλια σύγκρουση.

Σε μια πανοραμική θεώρηση της αντικομμουνιστικής βίας, φαίνεται ότι στην περίοδο 1929-1974, ήταν σε έξαρση σχεδόν συνέχεια (διάγραμμα 13).

6.3 Περιπλοκές της έρευνας.

Ένα βασικό σημείο περιπλοκής της έρευνας, σχετίζεται με την άρνηση του επίσημου κράτους ότι έκανε χρήση βίας. Από την άρνηση αυτή ξεκινάει και η έλλειψη βασικών πρωτογενών πηγών, απαραίτητων για την διερεύνηση του φαινομένου της κρατικής βίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο (μέρος πρώτο), αναφέρθηκε ήδη η καταστροφή του αρχείου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας για την περίοδο 1944-1981, κρίσιμη περίοδος για την παρούσα έρευνα.

Άλλη περιπλοκή στην έρευνα, σχετίζεται με τον αναγκαίο διαχωρισμό που επιδιώχθηκε, ανάμεσα στον Εμφύλιο, (1944-1949), σαν κύριο παράγοντα της μετεμφυλιακής αντικομμουνιστικής βίας, και άλλους παράγοντες ή/και αίτια του φαινομένου. Ο Εμφύλιος αυτός καθ' αυτός αποτελεί βασικό αίτιο της μεταπολεμικής κατάστασης στην Ελλάδα, όπως αυτή διαμορφώθηκε μέχρι την Μεταπολίτευση του 1974.

Το αντίθετο επιχείρημα θα μπορούσε να στηριχθεί στην θεωρητική υπόθεση μιας άλλης αντιμετώπισης των ηττημένων, (ΕΑΜ - Ε.Λ.Α.Σ.), από τους νικητές, πράγμα που θα άνοιγε τον δρόμο για μια διαφοροποίηση των άλλων παραγόντων της αντικομμουνιστικής βίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η υποθετική κατάσταση κατά την οποία οι νικητές φέρονταν μεγαλόθυμα στους νικημένους, αναγνωρίζοντας το Κ.Κ.Ε. από το 1953, όπως είχε προτείνει ο Σπ. Μαρκεζίνης, και επαναπατρίζοντας όλους τους πολιτικούς πρόσφυγες στην δεκαετία του 1960, θα είχαμε άλλο δείκτη εκδημοκρατισμού, που θα συμβάδιζε με την αλματώδη Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη της ευρύτερης περιόδου 1956-1981. Βέβαια ο Σπ. Μαρκεζίνης ήταν διορατικότερος από τους άλλους συντηρητικούς ηγέτες, και πίστευε ότι η διατήρηση του Κ.Κ.Ε. εκτός νόμου δεν ήταν και τόσο απαραίτητη στην καθεστηκυία τάξη, αλλά αντίθετα προκαλούσε μόνιμη πολιτική ανωμαλία, (Meynaud J. 1974, σ. 231).

Η ανάλυση του εκδημοκρατισμού, (κοινοβουλευτικής λειτουργίας), σαν παράγοντα έξαρσης και ύφεσης της αντικομμουνιστικής βίας δημιουργεί μια σύγχυση αφού από τη μια η κοινοβουλευτική δυσλειτουργία ισχυροποιεί την αντικομμουνιστική βία και από την άλλη η

αντικομμουνιστική βία σαν συνέπεια του Εμφύλιου είναι η βασική αιτία της κοινοβουλευτικής δυσλειτουργίας. Παρ' όλα αυτά η διερεύνηση του φαινομένου της κοινοβουλευτικής δυσλειτουργίας σε σχέση με την κρατική βία ήταν αναγκαία στην αναζήτηση μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας της αντικομμουνιστικής βίας.

Μια άλλη περιπλοκή - δυσκολία, είχαμε στη συγκεκριμενοποίηση της ταυτότητας του θύματος της κρατικής βίας, που αν και την ορίσαμε κύρια σαν αντικομμουνιστική, γνωρίζουμε ότι δεν εισπράχθηκε όλη από μέλη και οπαδούς του Κ.Κ.Ε. μόνο. Εκτός από τα μέλη και τους οπαδούς του Κ.Κ.Ε., αποδέκτες της ήταν μέλη, οπαδοί και φίλοι της Ε.Δ.Α., ενώ δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι οπαδοί, μέλη και φίλοι της Ενώσεως Κέντρου, αλλά και του ευρύτερου Φιλελεύθερου - Κέντρου ήταν επίσης αποδέκτες.

Ο ορισμός της κρατικής βίας ως «αντικομμουνιστικής» που δόθηκε, στηρίζεται στον αντικομμουνιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό του κράτους, κύρια στην περίοδο 1956-1963, και όχι μόνο, που θεωρούσε κάθε διαμαρτυρία έργο των «κομμουνιστών».

6.4 Προοπτικές της έρευνας

Η μεταπολιτευτική περίοδος που ήδη διανύσαμε, (1974-1996), χαρακτηρίστηκε από μια αργή αλλά σταθερή κατάργηση της παλιάς επίσημης αντικομμουνιστικής βίας και παγίωσης μιας αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δυτικού τύπου.

Η προεδρευόμενη αυτή κοινοβουλευτική δημοκρατία, παρά τα προβλήματα και τις αδυναμίες που αντιμετωπίζει, πέτυχε στην αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του πολιτεύματος, πράγμα που είχε ανάγκη ο τόπος, όχι μόνο επειδή βγήκε από μια εφτάχρονη δικτατορία, αλλά και επειδή το προηγούμενο κοινοβουλευτικό πείραμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας απέτυχε ολοκληρωτικά.

Με την συγκυβέρνηση δεξιάς - αριστεράς, (1989), αλλά και με τις κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, (1990-1993), και του Πα.Σο.Κ. της ανεκτικότητάς τους, στον βαθμό τουλάχιστον που δεν δίδωσαν το Κ.Κ.Ε. δηλαδή δεν τίθεται πια ζήτημα αντικομμουνιστικής βίας, με τις μορφές που αναλύσαμε στην παρούσα έρευνα.

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει από την πιο πάνω συλλογιστική, σχετίζεται με την προοπτική επανεμφάνισης της αντικομμουνιστικής βίας. Οι εξελίξεις στην π. Σοβιετική Ένωση, σε συνδυασμό με την μείωση του εκλογικού ποσοστού του Κ.Κ.Ε. αλλά και του Συνασπισμού στις βουλευτικές εκλογές του 1993, και έχοντας υπόψη την όλη διαδικασία της περιόδου 1974-1989, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι επανάληψη μιας επίσημης κρατικής αντικομμουνιστικής βίας δεν μπορεί να είναι πιθανή. Η γενική αυτή εκτίμηση όμως δεν

φιλοδοξεί να βεβαιώσει ότι δεν υπάρχει στην περίοδο 1974-1996, κρατική βία στην Ελλάδα, ούτε ότι δεν θα υπάρξει στο μέλλον¹.

Πιο άμεσο και πιο πειστικό γίνεται το ερώτημα για τον ερευνητή που θα θελήσει να ασχοληθεί στο μέλλον με το φαινόμενο της κρατικής βίας στην Ελλάδα, πέρα από τις ιστορικές περιόδους που εξετάσαμε, δηλαδή πέρα από το 1981 και ίσως και μετά το 1989. Μια κάπως λογική απάντηση θα μπορούσε να δοθεί προς την κατεύθυνση της διαφοροποίησης της κρατικής βίας που ασκείται σήμερα, σε συνδυασμό πάντοτε με την μεγάλη αλλαγή στα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα που παρατηρούμε στην Ελλάδα κύρια στις δεκαετίες του '80 και το πρώτο μισό του '90.

Επίσης δεν μπορούν να αποκλειστούν άλλα ιστορικά γεγονότα - καταλύτες που ίσως δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για «αυταρχοποίηση» του κράτους. Τέτοια θα μπορούσαν να είναι μια εμπλοκή σε πολεμική αναμέτρηση με την Τουρκία, ή μια οικονομική κατάρρευση, γεγονότα που επηρεάζουν άμεσα την θεωρητική και πρακτική της άσκησης της κρατικής βίας και τον προσδιορισμό «εχθρών του έθνους».

Τέλος η εκδήλωση ρατσιστικών φαινομένων, σε μια νεοελληνική κοινωνία που τείνει να γίνει κοινωνία υποδοχής μεταναστών, (π.χ. Αλβανοί), δεν θα πρέπει να διαφύγουν της προσοχής του μελλοντικού ερευνητή, που θα αναζητήσει τους παράγοντες της κρατικής βίας, και τις ερμηνείες της, σε μια διαφοροποιημένη νεοελληνική πραγματικότητα που βαδίζει προς τον εικοστό-πρώτο αιώνα.

¹ Η βία όμως αυτή στρέφεται κυρίως πέρα της κομμουνιστικής και ανανεωτικής αριστεράς σε μικρότερους αριστερούς χώρους αμφισβήτησης που κατατάσσονται "συλλήβδην" στο αναρχικό ρεύμα.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*

* Παραθέτουμε εδώ μια ευρύτερη βιβλιογραφία, και όχι μόνο εκείνη στην οποία παραπέμπουμε στο κείμενο και τις υποσημειώσεις.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κυβερνητικά (Ελλάδα)

- Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας 1950-1981

Εφημερίδες της Κυβερνήσεως, Πίνακες περιεχομένων 1956-1981.

- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας.
- Πρακτικά Βουλής, Περ. Δ' ΣΥΝ. Α' 1956, Συνεδριάσεις Α'-ΜΓ' 162 και ΣΥΝΑ', 9-17 Ιουλίου 1958.
- Τράπεζα της Ελλάδος. Ετήσιες Οικονομικές εκθέσεις και αναλύσεις, και μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας, 1956-1984, Αθήνα.
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας Στοιχεία από μηνιαία στατιστικά δελτία, 1950-1981.
- Υπουργείο Εργασίας. Στοιχεία απεργιών 1950-1967 και 1974-1981.

Κυβερνητικά (Η.Π.Α.)

Department of State Bulletin «Greece», 1959, 1960, 1961, 1963, 1974, 1977.

Department of State Bulletin «Cyprus», 1974, 1977.

Senate Special Committee to Study the Foreign Aid Program. Government Printing Office, Washington D.C., 1957.

Senate Committee on Foreign Relations Historical Series, Legislative Origins of the Truman Doctrine (hearing) March 3 Government Printing Office, Washington, D.C. 1973.

The Strained Alliance. Government Printing Office Washington D.C. 1980.

Διεθνών Οργανισμών

- Accord Creant Une Association Entre la Communauté Economique Européenne et la Grèce, et Documents Annexes, Bruxelles, Service des Publications des Communautés Européennes, 1962.
- Human Development Report 1994. United Nations Development Programme (UNDP) Oxford University Press, New York, 1994.
- Organization of Economic Cooperation and Development, (OECD), Reports on Greece 1956-1981, OECD, Paris.
: Economic Survey's Greece, 1961/62, 1972/73, 1980/81, OECD, Paris.
- UNESCO: Annual Statistical Publications 1955-1963, 1974-1981.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**Ελληνόγλωσσες****Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ**

15/2/56	13/8/58	5/4/77	23/10/77
18/2/56	12/9/58	4/10/77	25/10/77
19/2/56	4/12/58	5/10/77	30/10/77
22/2/56	24/7/59	7/10/77	6/11/77
28/2/56	1/9/59	9/10/77	3/10/81
4/4/56	22/10/59	13/10/77	6/10/81
10/6/56	24/5/63	10/11/77	7/10/81
15/10/57	26/5/63	13/10/77	18/10/81
11/12/57	31/5/63	10/11/77	

Η ΑΥΓΗ

1/1/75

10/1/75

28/1/75

ΤΟ ΒΗΜΑ

11/1/56	14/9/58	2/5/62	6/8/78
13/1/56	19/10/58	17/6/62	8/8/78
15/1/56	14/11/58	1/1/66	3/9/78
17/1/56	14/12/58	27/10/74	13/9/78
22/1/56	1/1/59	16/10/74	28/9/78
7/2/56	15/2/59	28/11/74	6/10/79
12/2/56	18/3/59	1/12/74	19/10/79
16/2/56	29/4/59	4/12/74	4/11/79
18/2/56	14/6/59	15/12/74	18/11/79
19/2/56	10/1/60	26/2/75	30/11/79
3/4/56	31/1/60	9/3/75	16/12/79
2/5/56	4/2/60	20/3/75	16/9/80
17/5/56	1/4/60	29/3/75	14/9/80
8/6/56	14/5/60	11/7/76	1/10/81

14/6/56	30/9/61	14/7/76	2/10/81
7/7/57	15/10/61	5/10/77	3/10/81
17/9/57	29/10/61	9/10/77	11/10/81
23/9/57	17/11/61	11/10/77	13/10/81
17/11/57	6/12/61	16/10/77	14/10/81
11/12/57	14/1/62	21/11/77	15/10/81
3/7/58	21/2/62	1/12/77	18/10/81
14/8/58	23/3/62	1/7/78	25/6/89

Η ΒΡΑΔΥΝΗ

21/7/61	13/6/62	5/6/75	19/12/78
5/8/61	8/1/63	19/6/75	25/10/78
24/8/61	8/2/63	3/7/76	9/11/78
31/8/61	2/3/63	5/8/76	1/12/78
2/9/61	2/4/63	14/8/76	9/12/78
2/10/61	8/5/63	2/9/76	2/1/79
3/10/61	30/5/63	6/9/76	8/1/79
6/10/61	20/6/63	23/9/76	7/2/79
12/10/61	1/10/74	14/10/77	3/3/79
23/10/61	10/10/74	15/10/77	30/3/79
31/10/61	14/10/74	17/10/77	3/10/80
27/11/61	28/10/74	18/10/77	4/11/80
13/12/61	4/11/74	19/10/77	8/12/80
8/1/62	11/11/74	26/10/77	13/12/80
27/1/62	19/11/74	2/11/77	2/10/81
8/2/62	25/11/74	14/11/77	13/10/81
7/3/62	9/12/74	22/11/77	15/10/81
6/4/62	1/4/75	8/12/77	
4/5/62	22/5/75	2/10/78	

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

22/9/57

17/1/60

8/5/60

6/10/57

7/2/60

3/1/60

28/2/60

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

27/7/66	3/12/66	9/11/66	13/5/67
28/7/66	7/12/66	13/11/66	25/9/74
30/7/66	8/12/66	3/5/67	
2/8/66	29/12/66	4/5/67	

Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΑ

3/10/93

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

29/7/56	10/4/60	17/11/74	12/1/79
5/8/56	8/5/60	6/12/74	10/2/79
16/9/56	5/6/60	7/12/74	4/3/79
23/9/56	5/5/63	8/12/74	1/4/80
28/10/56	12/5/63	10/12/74	3/5/80
1/1/57	19/5/63	25/1/75	6/5/80
6/1/57	25/5/63	6/2/75	3/6/80
22/1/57	26/5/63	2/3/45	1/10/81
24/2/57	9/6/63	23/3/75	13/10/81
21/4/57	18/9/74	3/10/76	14/10/81
5/5/57	20/9/74	14/10/76	15/10/81
3/5/59	22/9/74	23/11/76	16/10/81
10/5/59	25/9/74	9/12/76	17/10/81
7/6/59	9/10/74	15/9/77	18/10/81
21/6/59	23/10/74	20/9/77	3/9/89
10/1/60	10/11/74	8/7/78	13/9/89
31/1/60	15/11/74	10/8/78	
21/2/60	16/11/74	22/9/78	

ΤΑ ΝΕΑ

20/4/67

Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

31/8/24
14/12/24

23/10/81
9/11/81

10/11/81
13/12/81

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

Dallas Morning News

22/11/83

New York Times

3/10/79

3/8/80

15/5/81

16/7/83

4/6/85

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ελληνόγλωσσα

Σοβιετολογία: Μάρτιος - Οκτώβριος 1961.

Ξενόγλωσσα

Europe: «The Last Twenty Years Industrialization Shows up in Greek Economy» January - February, 1981.

Freedom at Issue: «The Comparative Survey of Freedom» No 82 January - February, 1985: 7

Forbes: «Having it Both Ways» November 5, 1984.

Harper's: «Lost in Terrorist Theater» October 1984.

Problems of Communism: January - February, 1977.

Rolling Stone: «Doing it: The Inside Story of the Rise and Fall of the Weather Underground» September 30, 1982.

Saturday Review: «A Historian Looks at our Political Morality» 48, July 10, 1965.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Operation Overthrow: United States Department of Defence. Propaganda Film of the United States Government. 1951.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΑ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ***Ελληνόγλωσσα***

- Πάπυρος - Λαρούς - Εγκυκλοπαίδεια, Πάπυρος, Αθήνα, 1965
- Πρωΐας Λεξικό, (2 τόμοι), Δημητράτος, Αθήνα, (Χ. ημ)
- Χρονικό Αγώνων και Θυσιών του Κ.Κ.Ε. (2 τόμοι), Έκδοση της ΚΕ του Κ.Κ.Ε., Αθήνα, 1985
- Χρονικό του 20ου Αιώνα, Εκδόσεις 3Ε, 1989

Ξενόγλωσσα

- Americana Encyclopedia «Greece, The Economy» vol. XIII, Danbury, Connecticut, Grolier Inc., 1984.
- Britannica, Encyclopedia, Book of the Year, 1982, 1984. Encyclopedia Britannica, London.
- Facts on File, 1979, 1982. Facts on File Inc. New York.
- Worldbook, Encyclopedia Book of the Year 1990, 1991, 1992. World Book, Chicago.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία: Πολιτική Ιστορία

- Αγγελόπουλος Α.: Από την Κατοχή στον Εμφύλιο. Παρουσία, Αθήνα 1994.
- Ανδρικόπουλος Γ.: Οι ρίζες του ελληνικού φασισμού, Αθήνα (Χ. εκ.), 1977)
- Ανδρουλάκης Μ. «Μετά» Νέα Σύνορα - Λιβάνης Προσκήνιο Αθήνα 1993.
- Αντωνάκος Α.: Οι κοινωνικές αιτίες της δημιουργίας και της ανάπτυξης του Πα.Σο.Κ. (στο Πα.Σο.Κ. και Εξουσία), Θεσσαλονίκη, 1980.
- Αντωνίου Σ.Κ.: Ιστορία της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής, 1833-1965, 4 τόμοι, Γενική Μελέτη, Αθήνα, 1965.
- Ασσύρας Γ.: Η Ελλάδα κάτω από την κυριαρχία των ΕΠΑ και του ΝΑΤΟ, Αθήνα, 1977.
- Αυγητίδης Κ.: Οι Ελληνοσοβιετικές σχέσεις στην περίοδο 1974-1984, Αθήνα, 1990.
- Βαληνάκης Γ.: Εξωτερική Πολιτική και Εθνική Άμυνα, 1974-1987, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987.
- Βενιζέλος Ε.: Υποθήκες για τους νέους Έκδοση Λέσχης Φιλελεύθερων, Αθήνα 1986.
- Βερέμης Θ.: Η Τουρκία Σήμερα ΕΛΙΑΜΕΠ, Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.
- Βερέμης Θ.: Οι επεμβάσεις του στρατού στην Ελληνική πολιτική 1916-1936, Αθήνα, 1977.
- Βουρνάς Τ.: Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας. Από την Επανάσταση του 1821 ως το κίνημα του Γουδί (1909) Αθήνα, 1976 (Χ. εκ.).
- : Ιστορία της νεώτερης Ελλάδος από την Επανάσταση του 1821 έως το κίνημα του 1909, Τολίδης, Αθήνα, 1974.
- : Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας, 1909-1940, Αθήνα, 1977 (Χ. εκ.).
- : Η διάσπαση του Κ.Κ.Ε. Αφοί Τολίδη, Αθήνα, 1983.
- Βρακόπουλος Α.: Ο Βασιλεύς των Ελλήνων, Αθήνα 1967.
- Γενικόν Επιτελείον Στρατού: Ιστορία της Οργανώσεως του Ελληνικού Στρατού 1821-1954, Αθήνα, 1957 (Χ. εκ.).
- Γιαννόπουλος Γ. & Clogg Richard: Η Ελλάδα κάτω από στρατιωτικό ζυγό, (Παπαζήσης), Αθήνα, 1976.
- Γιανουλόπουλος Γ.: Ο Μεταπολεμικός Κόσμος Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963), Παπαζήσης, Αθήνα, 1992.
- Γουλιέλμος, Π.: Ευρώπη - Ε.Ο.Κ. - Ελλάδα, Αθήνα, 1976.
- Γούντχαουζ Κρις: Το μήλον της έριδος Εξάντας Αθήνα 1976.

- Γουργιώτης Ν.: Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. και η δυνατότητα για μια διαφορετική επιλογή. Αθήνα 1976, (Χ. εκ.).
- Γρηγοριάδης Σ.: Ιστορία της Συγχρόνου Ελλάδος, (4 τόμοι), (Χ. εκ.) Αθήνα 1963-65.
: Ιστορία της Δικτατορίας, (4 τόμοι), Καπόπουλος, Αθήνα, 1975.
- Γρηγοριάδης, Φ.Ν.: Ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου 1945-1949, τόμοι I-IV, Αθήνα 1963-65.
- Δασκαλάκης Γ.: Ελληνική Συνταγματική Ιστορία 1821-1935 Αθήνα, 1952.
- Δαφνής Γ.: Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων. Τόμοι Α,Β, Αθήνα, 1974.
: Τα Ελληνικά πολιτικά κόμματα 1861-1961, Αθήνα, 1961.
- Δέδες Β. Η Δίκη των Αεροπόρων, (χ.εκδ.), Αθήνα 1995.
- Δημητράς Π.: Πολιτικός Περίγυρος, Κόμματα και Εκλογές στην Ελλάδα (2 τόμοι), Αθήνα, 1991.
- Δημητρίου Π.: Παραλειπόμενα της Διάσπασης, Αθήνα (Χ. ημ).
- Διαμαντόπουλος Θ.: Ο Βενιζελισμός της ανόρθωσης, Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή, 1985.
- Διγκαβές Κ.: Εκλογές 1974, (χ.εκδ.) Θεσσαλονίκη, 1980.
- Δρεττάκης Μ. Βουλευτικές Εκλογές 1974, 1977, 1981, (χ.εκδ.), Αθήνα 1982.
- Έλαβον... οδηγός εκλογών από το 1961, Βέργος, Αθήνα, 1977.
- Ελεφάντης Α.: Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης: Κ.Κ.Ε. και αστισμός στον Μεσοπόλεμο, Ολκός, Αθήνα, 1979.
- Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά: Μαύρη Βίβλος Το εκλογικό πραξικόπημα της 19ης Οκτωβρίου Αθήνα 1962.
- Εξήντα Χρόνια Αγώνων και Θυσιών: Χρονικό του Κ.Κ.Ε. (τόμοι 2), Αθήνα, 1979.
- Ένωσις Κέντρου: Η δημοκρατία θα νικήσει Μαύρη Βίβλος του εκλογικού πραξικοπήματος της 19ης Οκτωβρίου 1961, Αθήνα 1962.
- Ζαφειρόπουλος Δ.: Ο Αντισυμμοριακός Αγών 1945-1949, Αθήνα 1956.
- Ζαχαριάδης Ν.: Η διαθήκη του, Αθήνα 1986.
: Το κρυφό αρχείο της εξορίας, Τολίδης, Αθήνα 1991.
- Η διάσπαση του Κ.Κ.Ε., 2 τόμοι, Επιμέλεια Π. Δημητρίου, Θεμέλιο, Αθήνα 1978.
- Ηλιού Η.: Η αλήθεια για την Κοινή Αγορά, Αθήνα 1966.
- Ηλιού Η.: Η Κρίση Εξουσίας, Θεμέλιο, Αθήνα, 1966.
- Θεοδωρόπουλος, Σ.: Από το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα.
- Θεοτόκης Σ.: Πολιτικά Αναμνήσεις Επτάλοφος, ΑΒΕΕ, Αθήνα 1986.
- Ιατρίδης Τ.: Το Δόγμα Τρούμαν, Αθήνα 1976, (Χ. εκ.)

- «Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών» (Ι.Δ.Ε.Α.) (χ.εκδ.) 1975, Αθήνα 1975.
- Καράγιωργας Γ.: Από τον ΙΔΕΑ στη χούντα, Αθήνα 1975.
- Καραγιάννης Γ.: Το δράμα της Ελλάδος. Έπη και αθλιότητες (1940-1952). - ΙΔΕΑ Αθήνα (Χ. ημ) (αυτοέκδοση).
- Καραμανώλης Ε.: Η δοκιμασία της Δεξιάς, Λάρισα, 1976.
- Καρανικόλας, Δ.Η.: Νόθες εκλογές στην Ελλάδα Αθήνα 1974.
- Καρπαθιώτης Σ.: Οι πολιτικές δυνάμεις, η ένταξη και το πρόβλημα εξάρτησης - ανεξαρτησίας στο: Η Ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ. Αθήνα 1978, (Χ. εκ.)
- Κατσανέβας Θ. Το σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα, Παπαζήσης, Αθήνα 1996.
- Κατηφόρης Γ. Η νομοθεσία των βαρβάρων, (δοκίμια), Θεμέλιο, Αθήνα, 1975.
- Καυτατζόγλου Ι. Πολιτικός Λόγος και Ιδεολογία Εξάντας, Αθήνα, 1979.
- Κέδρος Αντρέας: Η Ελληνική Αντίσταση 1940-1944 Θεμέλιο Αθήνα 1976.
- Κιτσίκης Δ.: Ελλάς και ξένοι (1919-1967). Από τα αρχεία του Ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών, Αθήνα, 1977.
- : Ιστορία του ελληνοτουρκικού χώρου από τον Ε. Βενιζέλο στον Γ. Παπαδόπουλο, 1928-1973, Αθήνα 1981.
- Κιτσίκης, Ν.: (επιμ.) Η θύελλα της Κοινής Αγοράς, Αθήνα 1962 (Χ. εκ.).
- Κ.Κ.Ε.: Επίσημα κείμενα, Αθήνα (χ.εκ.).
- Κοτζιάς Ν. Ο Τρίτος Δρόμος του Πα.Σο.Κ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985.
- Κορυζής Χ.: Το αυταρχικό καθεστώς 1967-1974, Αθήνα 1975.
- Κορέσης Α.Κ. - Παπανδρέου Γ.: Η ζωή του Καμαρινόπουλος, Αθήνα 1966.
- Κορδάτος, Γιάννης: Ιστορία της Ελλάδας (20ος αιώνας).
- Κορωνάκης Ι.Γ.: Η πολιτεία της 4ης Αυγούστου. Φως εις μίαν πλαστογραφημένην περίοδο της ιστορίας μας (Χ. εκ.) 1950.
- Κούνδουρος Ρ.Κ.: Η Ασφάλεια του Καθεστώτος, Καστανιώτης, Αθήνα 1978.
- Κουφαδάκης Βασίλης, Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. και το Κυπριακό ζήτημα, στο: Η αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα και Κύπρο, (Χ. εκ.), Αθήνα 1976.
- Κύρκος Λ.: Ανατρεπτικά, Προσκήνιο, Αθήνα, 1995.
- Κύρκος Λ.: Από την Ευρώπη των μονοπωλίων στην Ευρώπη των εργαζομένων στο: Η ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ., Αθήνα, 1978.
- Κωνσταντινίδης Α.: Το Κυπριακό πρόβλημα. Μύθος και πραγματικότητα (Χ. εκ.) Αθήνα 1976.
- Κώνστας Δ.: Για την εξωτερική πολιτική, Αθήνα 1990.

- Λαμπρινός, Π.: Η Μοναρχία στην Ελλάδα, Αθήνα, 1977.
- Λάσκαρης Μ.: Αυτοβιογραφία του Ιωάννου Καποδίστρια (Χ. ημ) (Γαλαξίας).
- Λεντάκης Α.: Παρακρατικές Οργανώσεις και η 21η Απριλίου, Καστανιώτης, Αθήνα 1975.
- Λεονταρίτης Γ. Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, Εξάντας, Αθήνα 1976.
- Λευκή Βίβλος, Μάης 1944 - Μάρτης 1945, ΕΑΜ, Τρίκαλα 1945, Κλεψύδρα, Αθήνα 1975.
- Λένιν, Βλαντιμίρ Ιλίτς, Άπαντα, (46 τόμοι) Μέλισσα (χ.ημ).
- Λιγνάδης Τ.: Η ξενική εξάρτηση κατά την διαδρομή του νεοελληνικού κράτους (1821-1945).
- Λιναρδάτος Σ.: Από τον Εμφύλιο στη Χούντα, τόμοι 5, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986.
- : Η 4η Αυγούστου, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, Αθήνα 1965.
- : Πώς εφθάσαμε στην 4η Αυγούστου, Θεμέλιο, Αθήνα 1964.
- Μαρδάς Κ.: Η Ελλάδα στα δίκτυα των βάσεων, Αθήνα 1990.
- Μαρκεζίνης Σ.: Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος.
- Μασσίπ Ροζέ Καραμανλής ο Έλληνας που ξεχώρισε Ι. Σιδέρης Αθήνα 1995.
- Meynaud J. (με τη συνεργασία Π. Μερλοπούλου και Γ. Νοταρά). Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα Μπάϋρον, Αθήνα, 1974.
- Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα (μέρος Β') Μπάϋρον, Αθήνα, 1969.
- Παπαντωνίου Θ. Η Υπόθεση των 11 Αεροπόρων, Καστανιώτης, Αθήνα 1995.
- Μιχαλόπουλος Γρ. 60 χρόνια караμανλικής προδοσίας, (χ.εκδ), Αθήνα 1995.
- Μεταξάς Ι.: Λόγοι και σκέψεις (2 τόμοι) Γκοβόστης, Αθήνα, 1969.
- Μοσκόφ Κ.: Εισαγωγή στην ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης, Καστανιώτης Αθήνα 1977.
- Μπέικος Γ.: Η Λαϊκή εξουσία στην ελεύθερη Ελλάδα, 2 τόμοι, Θεμέλιο, Αθήνα 1979.
- Νεφελούδης, Β.Α.: Η Εθνική Αντίσταση στη Μέση Ανατολή (2 τόμοι) Αθήνα 1981.
- Νικολής Δ.: Ιστορική πορεία του Ελληνικού Έθνους.
- Ξύδης Α.Γ. Λιναρδάτος Σ.: Ο Μακάριος και οι σύμμαχοί του, Αθήνα, 1972.
- Οικονόμου - Γκούρας Π.: Το Δόγμα Τρούμαν και η Αγωνία της Ελλάδος (Χ. εκ.) Αθήνα, 1957.
- Πάντειο Πανεπιστήμιο Ο Γ. Καφαντάρης και η εποχή του. Πρακτικά Συνεδρίου Καρπενήσι 26-28/5/88 Αθήνα 1991.
- Παπαευθυμίου Ε. Η Τουρκία των Στρατηγών, Πιτσιλός, Αθήνα 1986.
- Παπακοσμάς Β.: Ο στρατός στην πολιτική ζωή της Ελλάδος, Αθήνα, 1981.
- Παπαληγούρας Α.: Η Ευρώπη των Δέκα, Αθήνα, 1989.

- Παπανδρέου Α.: Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα, Αθήνα 1974.
- Παπανδρέου Γ.: Η απελευθέρωση της Ελλάδος, Αθήνα, 1945.
- Παρασκευόπουλος Π.: Γεώργιος Παπανδρέου, Φυτράκης ο Τύπος Α.Ε. Αθήνα, 1988.
- Παραλίκας Δ.: Συνομοσίες ΙΔΕ και ΑΣΠΙΔΑ 1944-1974, Αθήνα, 1976.
- Παπαρρηγόπουλος Κ.: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.
- Παρασκευόπουλος Π.: Ο Καραμανλής στα χρόνια 1974-1985, Αθήνα, 1986.
- : Ο άνθρωπος με το γαρύφαλλο, Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος Π.: Γεώργιος Παπανδρέου, Φυτράκης Ο Τύπος Α.Ε. 1988 (Π.Ι. Ελληνόγλ.)
- : Γεώργιος Παπανδρέου: Τα δραματικά γεγονότα (1961-1967), Αθήνα.
- Πεσμαζόγλου Στ. Ευρώπη - Τουρκία Αντανακλάσεις και Διαθλάσεις, (τομ. 2), Θεμέλιο, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1993.
- Πετρίδης, Παύλος Δολοφονία Λαμπράκη Ανέκδοτα Ντοκουμέντα (1963-1966) Προσκήνιο, Αθήνα, 1995.
- Poulantzas N.: La Crise des Dictatures Portugal, Grece, Espagne, Paris, 1975.
- Πυρόμαχου Κομνηνός: Ο Δούρειος Ίππος: Η εθνική και πολιτική κρίση κατά την Κατοχή (Χ. εκ.) Αθήνα, 1978.
- Ράλλης Γ.: Πολιτικές εκμυστηρεύσεις 1950-1989, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1990.
- : Χωρίς προκατάληψη για το παρόν και το μέλλον, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1983.
- Ρήγος Α.: Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935, Θεμέλιο, Αθήνα 1989.
- : Προσεγγίσεις Νεοελληνικής Πολιτικής, Παπαζήσης, Αθήνα, 1990.
- Ροζάκης Χ.: Τρία χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, 1974-1977, Αθήνα 1978.
- Ρουμπάτης Γ.: Δούρειος Ίππος Οδυσσέας Αθήνα 1987.
- Ρουσσέας Στ. Ο θάνατος μιας Δημοκρατίας, Καστανιώτης, Αθήνα, 1974.
- Ρούσος Πέτρος: Η Μεγάλη Τετραετία Αθήνα 1966 (χ.εκδ.).
- Sabine G.H. Ιστορία των πολιτικών θεωριών Ατλαντίς, Αθήνα, 1961.
- Σβορώνος, Ν.Γ. Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, Αθήνα, 1976.
- Σέρβας, Πλ.: Κυπριακό, Ευθύνες, Αθήνα 1980.
- Σολάρο Αντώνιο: Ιστορία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, Αθήνα, 1975.
- Στασινόπουλος Επ. Κόμματα και Εκλογές στην Ελλάδα (1821-1985), (χ.εκδ.), Αθήνα, 1985.
- Σταυριανός Α.Δ.: Η Ελλάδα σε επαναστατική περίοδο. Σαράντα χρόνια αγώνες, Αθήνα 1974.
- Σταύρου Ν.Α.: Συμμαχική πολιτική και στρατιωτικές επεμβάσεις, Αθήνα, 1976.
- Σύντομη ιστορία του Κ.Κ.Ε. (μέρος Α) (1918-1949), Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988.

- Τερλεξής Π.: Διπλωματία και πολιτική του Κυπριακού Ανατομία ενός λάθους (Χ. εκ.) Αθήνα 1971.
- Τζεργιάς Π.: Η πολιτική Σκέψη του Κωνσταντίνου Καραμανλή, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1990.
- Τσαρδανίδης, Χ.: Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική (1974-1978) (Σημειώσεις), ΠΑΣΠΕ, Αθήνα, 1986.
- Τις Φ.: Η Ελλάδα του Καποδίστρια, 2 τόμοι, Λειψία, 1833, μετ. Σπήλιου Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1972.
- Φαράκος Γ. Μαρτυρίες και στοχασμοί Προσκήνιο Αθήνα 1993.
- Fisher W. Rondholz - Φαράντος Γ.: Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ελλάδα (1936-1974). Φραγκόπουλος Ιπ. Από την κατ' Επίφαση Δημοκρατία, στην Απροκάλυπτη Τυραννία, Αθήνα 1976.
- Φρήμαν Τζ.: Ξενοκρατία, Αθήνα, 1975 (Χ. εκ.).
- Χαρπουτλού, Κ.Μ., Η Τουρκία σε αδιέξοδο, Ορόσημο, Αθήνα 1974.
- Χατζηαργύρης Κ.: Η Υπόθεση Πόλκ: Ο ρόλος των ξένων υπηρεσιών στην Ελλάδα, (Χ. εκ.), Αθήνα, 1975.
- Χατζής, Θ.: Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε (3 τόμοι), Αθήνα 1977-80.
- Χατζόπουλος Α.: Οι Προστάτες 1943-1949, Αθήνα, 1977.
- Χαραλάμπης Δ.: Στρατός και Πολιτική Εξουσία, Εξάντας, Αθήνα, 1985.
- Χιωτάκης Γ.: Πολιτικές Θύελλες. Ελληνικό αντιφασιστικό κίνημα στη Μέση Ανατολή, Αθήνα 1981.
- Χονδροκούκης Δ.: Οι Ανέντιμοι και η «Ασπίδα», Αθήνα, (Χ. ημ).
- : Ο Γολγοθάς της Ελληνικής Δημοκρατίας, Μπουκουμάνης, Αθήνα, 1974.
- Χρονικό Αγώνων και Θυσιών του Κ.Κ.Ε. (2 τόμοι) Αθήνα, 1986, έκδοση Κ.Κ.Ε..
- Ψυρούκης Ν.: Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940-1967), (2 τόμοι), Αθήνα 1975, (3ος τόμος) Αθήνα 1976, Αθήνα 1983.
- : Ο Φασισμός και η 4η Αυγούστου Αθήνα, 1975.
- : Νεοελληνική εξωτερική πολιτική ιστορική επισκόπηση, Αθήνα, 1981.
- : Ο Φασισμός στην Ελλάδα και η Δικτατορία της 4ης Αυγούστου, Επικαιρότητα, Αθήνα 1977.
- : Το Κυπριακό Δράμα (1958-1986), Επικαιρότητα, Αθήνα, 1987.

Για τον αντικομμουνισμό στην Ελλάδα και αντικομμουνιστικά

Αναστασιάδης Παύλος, Χορεύοντας με τις αρκούδες Αθήνα 1988.

Γενικόν Επιτελείον Στρατού: Ιστορία της οργανώσεως του Ελληνικού Στρατού 1821-1954, εκδ. Γ.Ε.Σ. Αθήνα, 1957.

Γεωργαλά Γ.: Η Προπαγάνδα, Νέα Θέσις, Αθήνα (Χ. ημ).

: Ο Κομμουνισμός, Θεωρία και Πράξις, Νέα Θέσις, Αθήνα (Χ. ημ).

: Η Ιδεολογία της Επανάστασεως (χ.ημ.) (χ.εκδ).

Γεωργούλης Κ.: Το ιδεολογικόν περιεχόμενον του Αγώνος, έκδοση Γ.Ε.Σ. Αθήνα, 1950.

Ζορμπαλάς Σ.: Ο νεοφασισμός στην Ελλάδα (1967-1974), (Χ. εκ.) Αθήνα, 1978.

Η Αγωγή του Στρατιώτου, Γ.Ε.Σ. Αθήνα, 1954.

Η εναντίον της Ελλάδος Κομμουνιστική Επιβουλή Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα, 1983.

Κάτρης Γ.: Η Γέννηση του νεοφασισμού στην Ελλάδα, 1960 ((Χ. εκ.), Γενεύη, 1971.

Κωνσταντόπουλος Σ.: Ο φόβος της δικτατορίας (Χ. εκ.) Αθήνα, 1966.

Κωφός Ε. Εθνικισμός και Κομμουνισμός στην Μακεδονία, Ινστιτούτο Κοινωνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1964.

Λόγοι του Βασιλέως Παύλου εκφωνηθέντες κατά την επίσκεψη εις Η.Π.Α., 28/10 έως 3/12 1953. Αθήνα, έκδοσις Εθνικού Ιδρύματος 1954.

Μάργαρης Ν.: Ιστορία της Μακρονήσου (2 τόμοι) Αθήνα, 1966, (Χ. εκ.).

Μελετόπουλος Μελέτης, Ιδεολογία του Δεξιού Κράτους 1949-1967, Παπαζήσης Αθήνα, 1993.

Μεταξάς Ι.: Λόγοι και Σκέψεις, (2 τόμοι), Γκοβόστης, Αθήνα 1969.

Παπαδόπουλος Γ.: Το Πιστεύω μας, (7 τόμοι), εκδόσεις της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών, Αθήνα, 1969-1972.

Παπακωνσταντίνου Θ.: Πολιτική Αγωγή, Kabanias - Hellas, Αθήνα, 1970.

Παυλόπουλος Α.: Ιστορία του διεθνούς Κομμουνισμού, 1966 (Χ. εκ.)

Πρόκος Ελ.: Ελληνισμός και Κομμουνισμός, Αθήνα, 1954.

Τσάκωνας Δ.: Δοκίμια επανάστασεως, Πρόλογος, Αθήνα, 1961.

Βιβλία: Κοινωνικοοικονομικά

Αγγελόπουλος Α.: Οικονομικά άρθρα και μελέται 1946-1967, (Χ. εκ.) Αθήνα 1974.

Αργός Λ.: Οι σχέσεις του αμερικανικού και ευρωπαϊκού κεφαλαίου και οι αντιθέσεις του ιμπεριαλισμού στο: Η ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ. (Χ. εκ.) Αθήνα 1978.

- Βεργόπουλος Κ.: Το Αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας (Χ. εκ.) Αθήνα, 1975.
- Γιαννίτσης Τ.: Η ελληνική βιομηχανία, Ανάπτυξη και κρίση (Χ. εκ.) Αθήνα, 1983.
- Γουλαράς Α., Χατζηαργύρης Κ. Τομπρογιάννης Ι.: Κοινή Αγορά και Ελλάδα, ΚΜΕ, Αθήνα, 1976.
- Δαμασκηνίδης Α.: Η οικονομική ένωση των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και η ενσωμάτωση της Ελλάδος εις αυτήν (Χ. εκ.) Θεσσαλονίκη 1956.
- Δελαγραμμάτικας Γ.: Ισοζύγιο πληρωμών και εξωτερικό χρέος (Χ. εκ.) Αθήνα, 1978.
- Δόβας Γ.: Η Ελλάδα και η Ε.Ο.Κ. τα δεκαπεντάχρονα της σύνδεσης και η προετοιμαζόμενη ένταξη (Χ. εκ.) Αθήνα, 1977.
- Ζολώτας Ξ.: Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (Χ. εκ.), Αθήνα, 1976.
- : Οικονομική ανάπτυξη και ιδιωτική επιχείρησης, (Χ. εκ.), Αθήνα 1975.
 - : Πλαίσιο και κατευθύνσεις της βιομηχανικής αναπτύξεως, (Χ. ημ) Αθήνα, 1976.
 - : Κατευθύνσεις της οικονομικής μας πολιτικής (Χ. εκ.), Αθήνα, 1936.
 - : Ανασυγκρότησις και βιωσιμότης (Χ. εκ.), Αθήνα, 1948.
 - : Τα προβλήματα αναπτύξεως της Ελληνικής Οικονομίας (Χ. εκ.) Αθήνα, 1952.
 - : Μετανάστευσις και οικονομική ανάπτυξις, (Χ. εκ.), Αθήνα, 1966.
 - : Ο προσανατολισμός της οικονομίας (Χ. εκ.) Αθήνα, 1973.
 - : Το οικονομικό μας πρόβλημα (Χ. εκ.), Αθήνα, 1975.
- Ηλιού Η.: Η αλήθεια για την Κοινή Αγορά (Χ. εκ.) Αθήνα, 1975.
- Καζάκος Π.: Η Ελλάδα ανάμεσα σε προσαρμογή και περιθωριοποίηση, Διάττων, Αθήνα, 1991.
- Καλογεράτος Π.: Οι Πολιτικοί Θεσμοί Ι. Κοινωνιολογία των Πολιτικών Θεσμών. Σάκκουλας Αθήνα - Κομοτηνή 1985.
- Καράγιωργας Δ.: Δημόσια Οικονομική 1. Οι Οικονομικές λειτουργίες του κράτους (Χ. εκ.) Αθήνα, 1980.
- : Δημόσια Οικονομική 2. Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, (Χ. εκ.), Αθήνα 1981.
- Καραμπελιάς Γ. Κράτος και Κοινωνία στη μεταπολίτευση (1974-1988), Εξάντας, Αθήνα 1989.
- Καραποστόλης Β.: Η καταναλωτική συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία 1960-1975, Αθήνα Ε.Κ.Κ.Ε., 1984.
- Κιτσίκης Ν.: Η θύελλα της Κοινής Αγοράς (Χ. εκ.) Αθήνα, 1961.
- Κουτσούκης Κλ.: Η Πολιτική και Κοινωνικοοικονομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα, Αναστασίου, Αθήνα 1988.

- Κύρκος Λ.: Από την Ευρώπη των μονοπωλίων στην Ευρώπη των εργαζομένων, στο: Η ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ., (Χ. εκ.) Αθήνα, 1978.
- Λευκή Βίβλος, Μάης 1944 - Μάρτης 1945 ΕΑΜ, Τρίκαλα, 1945, Κλεψύδρα Αθήνα, 1975.
- Λιγνάδης Τ.: Η ξενική εξάρτησις κατά την διαδρομήν του νεοελληνικού κράτους (1821-1945) (Χ. εκ.) Αθήνα, 1975.
- Λυμπερόπουλος Κ.: Ανατομία των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ο ρόλος τους στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και η εξάπλωσή τους στη χώρα μας (Χ. εκ.) Αθήνα, 1977.
- Μάλλιος Μ.: Η σύγχρονη φάση ανάπτυξης του καπιταλισμού στην Ελλάδα, (Χ. εκ.), Αθήνα, 1975.
- Μουζέλης Ν.: Ταξική δομή και σύστημα πολιτικής πελατείας: Η περίπτωση της Ελλάδας στο: Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα (Εισαγωγή - επιμέλεια Γ. Κοντογιώργης (Εξάντας) Αθήνα 1977.
- Μπαμπανάσης Στ. Η Ελληνική Βιομηχανία και η Ε.Ο.Κ. στο: Ε.Ο.Κ. - Ελλάδα - Μεσόγειος Νέα Σύνορα, Αθήνα 1978, σ.σ. 163-224.
- : Η εξέλιξη του ελληνικού καπιταλισμού στο φως της διδασκαλίας του Λένιν.
- Νικολινάκος Μ.: Η θεωρία της μη-αυτόνομης εκβιομηχάνισης και η διαδικασία ανάπτυξης στις Μεσογειακές χώρες στο: Ε.Ο.Κ. - Ελλάδα - Μεσόγειος (Χ. εκ.) Αθήνα, 1978.
- Παυλίδης Στ.: Η Ελληνική Οικονομία, Σμπίλιας, Αθήνα 1991.
- Ροδάκης Π.: Το ξένο κεφάλαιο στη χώρα μας (Χ. εκ.) Αθήνα, (Χ. ημ).
- Ρουμελιώτης Π.: Η οικονομική κρίση και η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. (Χ. εκ.) Αθήνα, 1980.
- Τσουκαλάς Κ.: Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο Κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (Χ. ημ) Αθήνα, 1977.
- : Η Ελληνική Τραγωδία, Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1981.
- : Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος, Θεμέλιο, Αθήνα, 1983.
- : Κοινωνική ανάπτυξη και κράτος. Η συγκρότηση του δημοσίου χώρου στην Ελλάδα (Χ. εκ.) Αθήνα, 1981.
- : Κράτος, Κοινωνία, Εργασία, Θεμέλιο, Αθήνα, 1987.
- Φαράκος Γ.: Θέματα του ελληνικού κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, (χ. εκ.) Αθήνα, 1976.

Θεσμικά - Συνταγματικά

- Αλιβιζάτος Ν.: Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση Θεμέλιο, Αθήνα, 1986.

- Ασδραχάς Σπ.: Πραγματικότητες από τον ελληνικό ΙΗ αιώνα. Σταθμοί προς τη νέα Ελληνική Κοινωνία, «Εποχές» 1965.
- Βαρβαρέτος Γ.: Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1968.
- Ηλιού Η.: Το σύνταγμα και η αναθεώρησή του. Θεμέλιο Αθήνα, 1975.
- Κούμαρος, Ν.: Η περί κράτους αντίληψις της μεταβολής της 4ης Αυγούστου, το Νέον Κράτος, 1939 σ. 1573.
- Μαυριάς Κώστας - Παντελής Αντώνης: Συνταγματικά κείμενα ελληνικά και ξένα, Αθήνα - Κομοτηνή, Α. Σάκκουλας, 1981.
- Οικονομόπουλος Κ.: Έκτακτα στρατοδικεία και νομοθεσία αφορώσα την δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν (Χ. εκ.) Αθήνα, 1951.
- Σβώλος Α.: Τα ελληνικά Συντάγματα, 1822-1972, Στοχαστής, Αθήνα 1972.
- Το Σύνταγμα της Ελλάδας Ποντίκι, Αθήνα, 1987.
- Το Σύνταγμα του 1975. Σάκκουλας Ν. Αθήνα, 1983.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία: ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ

- Adamson, Walter, L. Hegemon and Revolution: A Study of Antonio Gramscis, Political and Cultural Theory, Universily Press ol California, Berkeley, California, 1980.
- Althusser, L: Fur Marx Frankfurt, 1968.
- Arendt, Hannah : The Origins of Totalitarianism, Harcourt Brace World, 1966.
- Bachrach, Peter, Political Elites in a Democracy. Atherton Press, New York, 1971.
- Bakunin, Mikhail Marxism, Freedom and the State. Freedom Press, London, 1950.
- Baylis John: Contemporary Strategy Theories and Policies, Holmes - Meier, NewYork, 1975.
- Beetham, David, Max Weber and the Theory ol Modern Politics, Polity Press, Cambridge, New York, 1985.
- Berkman, Alexander: ABC of Anarchism. Freedom Press, London, 1964.
- Bernstein B.: Development and Underdevelopment, Penguin Books, London 1971.
- Bissell R. Haignere C. et al «*Varieties of Political Repression*» (αδημοσίευτο άρθρο, 1978) σ.σ. 9-10.
- Black C., Communism and Revolution, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1964.
- Bobbio, Noberto Democracy and Dictatorship. The Nature and Limits of State Power. University of Minnessota Press, Minneapolis, 1989.
- Bonante Luigi Teolema del Terrorismo Il Malino, (χ.ημ.).
- Brown James: Delicately Poised Allies, Greece and Turkey, Brassey's U.K. London, 1989.
- Cardosso F.H.: Elements of Theory of Underdevelopment, Penguin Books, London 1971.
- Chilcote, Ronald Latin, America: The struggle for Dependency and Beyond. Schenkman, Cambridge, Mass. 1974.
- Chilcote R,H, Revolution and Structural Change in Latin Amelica: A Bibliography on Ideology, Development and the Radical Left, (2 τόμοι), Stanford University Press, Stanford, 1970.
- Cohen, Carl, Communism, Fascism and Democracy the Theoretical Foundation. Random House, New York, 1962.
- Collier David The New Authoritarianism in Latin America, Princeton University Press, Princeton, 1979.
- Cooper, Richard: The Economics of Interdependence McGraw Hill, New York, 1968.

- Crenshaw M. *Terrorism, Legitimacy and Power: The Consequences of Political Violence* Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut, 1983.
- Glogg Richard A *Concise History of Greece* Cambridge University Press, London 1994.
- Dahl, Rober A *Preface to Democratic Theory*, University of Chicago Press, Chicago, 1956.
- Dahrendorf, Ralph, *Life Chances: Approaches to Social and Political Theory*, Universily of Chicago Press, Chicago, 1979.
- Dimensions Historiques de Modeles Dynamiques de Conflict*, A.W. Siojthoff-Leiden, Geneve, 1974.
- Downs, Anthony, *An Economic Theory of Democracy* Harper, New York, 1957.
- Duff, Ernest and Mc Camant John: *Violence and Repression in Latin America: A Quantitative and Historical Analysis*, Free Press, New York, 1976.
- Duvall R. - Stohl, M.: «*Governance by Terror*» in: *The Politics of Terrorism*. Decker, New York pp. 1-19.
- Easton, David A *Systems Analysis of Political Life* John Wiley and Sons. New York, 1965.
- Falk, A. and Anthony D' Amato: *International Law and World Order*, West Publishing Co. St. Paul Minnessota, 1980.
- Falk C. *Psychologie der Guerillas*, Allgemeine Schawweizerische Militaerzeitschrift - 7, 1970.
- From Dictatorship to Democracy, Coping with the Legacies of Anthoritarianism and Totalitarianism*, Greenwood Press, West Port Connecticut, 1982.
- Garrigan, Timothy B. Lopez George A. *Terrorism: A Problem of Political Violence*. Learning Resources in International Studies, New York, 1980.
- Garrison, Omar, V. *Spy Government: the Emerging Police State in America*. L. Stuart. New York, 1967.
- Garson, David. G. *Group Theories of Politics* Sage, Beverly Hills, California, 1978.
- Goldstein, Robert, Justin, *Political Repression in Modern America from 1870 to the Present*. Shenkman Publishers, Cambdrige Mass. 1978.
- Goodman, Louis, Wolf *Legal Controls of Union Activity in Latin America*. D.C. Heath Lexington Mass. 1972.
- Government Violence and Repression, An Agenda for Research*, Greenwood Press, New York 1986.
- Green, Thomas *Comparalve Revolutionary Movements*. Prentice Hall, Englwood Cliffs, New Jersey, 1974.

- Gurr, Red, Robert Why Men Rebel Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1986.
- : Governance by Terror in: The Politics of Terrorism, Dekker, New York, 1983.
- : Government Violence and Repression: An Agenda for Research. Princeton University Press. Princeton, New Jersey 1982.
- Handbook of Political Theory and Policy Science, Greenwood Press, New York, 1988.
- Helebsky, Sandor Mass Society and Political Conflict. Toward a Reconstruction of Theory Cambridge University Press, Cambridge New York, 1976.
- Hertz J, From Dictatorship to Democracy Greenwood Press, Westport Conn.
- : Hoefnagels M. Repression and Repressive Violence Swets - Zeitlinger, Amsterdam, 1977.
- Herman E.: The Real Terror Network S. End, Boston, 1982.
- Holler, Frederick, Information Sources of Political Science ABC-CLIO Santa Barbara California, 1986.
- Hillgard P. The Coersive State Pinter, London, 1988.
- Hopkins, Jack: Democracy and Edicts in Latin America.
- Horowitz, Donald, L. Coup Theories and Officers Motives: Sri Lanka in Comparative Prospective, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1980.
- Huntington, Samuel, P. Civil Violence and the Process of Development. Adelphi Press, New York, 1972.
- Huntington, Samuel, P. Understanding Political Development: An Analytic Sludy, Lillle Brown, Boston, 1987.
- : No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries. Harvard University Press. Cambridge Mass.
- Johnson Chalmers Revolution and the Social System. The Hoover Institution of War, Revolution adn Peace. Stanford, California, 1964.
- Kann, Mark Thinking About Polilics West Publishing Co. New York, 1980.
- : The Industrial Policy Debates ICS Press, San Francisco California, 1984.
- Keohane Robert - Nye Joseph S. Power and Interdependence World Politics in Transition. Little Brown, Boston, 1977.
- Koutsoukis, Kleomenis: The Process oi Political and Socioeconomic Development in Greece: 1922 - 1971, Athens, 1972.
- Kropothin, Petr. Selected Writings on Anarchism and Revolution, M.I.T. Press, Cambridge, Mass, 1970.

- Kuper, Leo, *Race, Class and Power*, Duckworth London 1974.
- La Piere, R.T.: *A Theory of Social Control* McGraw Hill, New York, 1954.
- Lasswell, Harold, Dwight. *On Political Sociology* University of Chicago Press, Chicago, 1977.
- Lenin, Vladimir, *Ilich State and Revolution*, International Publishers, New York, 1932.
- Levy S. - Kirkham J.F.: *Assassination and Political Violence*, Bantam, New York, 1970.
- Lipset, Seymour *Political Man* Doubleday Co. New York, 1960.
- McGowan Patrick *Adaptire Foreign Policies, Theores, Findings and Methods* ed. by James N. Rosenau, New York, 1974.
- Mallison S.V. *Torture: How to make the International Convention Effective* (χ. εκδ.) Geneva, 1980.
- Malloy, James, M, *Authoritarianism and Corporatism in Latin America*, University al Pittsburgh Press, Pittsburgh, 1977.
- Marighella C. *Teoria y Accion Revolutionaria* Diagenes Giuernavaca, 1972.
- Marx K. Enges F.: *The German Ideology* Progress Pubishers, Moscow, 1968.
- Mayo, Henry, Bertham *An Introduction to Democratic Theory*. Oxford Univeristy Press, New York, 1960.
- Mill J.S. *Principles of Political Economy* Penguin Books, Baltimore, 1970.
- Murtagh P.: *The Rape of Greece*, Simon and Schuster, London, 1994.
- Neuman F. *The Democratic and Authoritarian State*. Free Press, Glencoe, 1964.
- Nicholus, Edward *The Literature of Terrorism* Greenwood Press, Westpoint Conn. 1980.
- Niebung H. *Political Violence: The Behavioral Process*, St. Martin's Press, New York, 1969.
- Milliband, R. *The State in Capitalist Society. The Analysis of the Western Style of Power*. London, 1970.
- Mosca, Gaetano, *The Ruling Class* McGraw Hill, New York, 1939.
- Neuman, Franz, L. *The Democratic and Authoritarian State*. Free Press, Glencoe, 1964.
- Nieburg, H.L. *Political Violence. The Behavioral Process*. St. Martins Pless, New York, 1969.
- Nikolinakos, M. *Faschismus und Kapitalismus in Griechenland*.
- O' Donnel George *Modernizalion and Bureaucratic - Authoritarianism*, University of Callifornia Press, 1973.
- O' Donnell, Gruillermo a. *Bureaucratic Authoritarianism: Agrentina, (1966 - 1973) in Comparative Prospective*. University of California Press, Berkeley 1988.
- Parenti, Micahel, *Inventing Reality*, St. Martin's Press, New Vork, 1986.

- Perlmutter, Amos, *Modern Authoritarianism: A Comparative Institutional Analysis*. Yale Univeristy Press, Yale, 1981.
- Political Leadership: A Source Book*. Universily of Pittsburgh Press, Pittsburg Pa. 1986.
- : *Political Tolerance in context*. Westview Press, Boulder, Colorado, 1985.
- Porter, Jack, N. (ed.) *Genocide and Human Righls: A Global Anthology*. University Press of America, 1982.
- Poulantzas N.: *Political Power and Social Classes*.
- Rabehl, B. *Geschichte und Klasserkampf Einfuhrung in die marxistische Geschichtsbetrachtung der Arbeiterbewegung*, Berlin, 1977.
- Randle Michael *Militarism and Repression* 1981.
- Rejai, Mostafa, *Loyalists and Revolutionaries: Political Leadership Compared*. Praeger, New York, 1988.
- Rosenau, James N. *Foreign Policies, Theories, Findings and Methods*, Sage, N. York, 1974.
- Skocpol Ted *States and Social Revolutions* Cambridge University Press, Cambridge, 1978.
- Salamini, Leonardo, *The Sociology of Political Praxis. An Introduction to Gramsci's Theory*. Routledge and Kegan Paul, Boston, 1981.
- Sargent, L. *Contemporary Political Ideologies* Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1981.
- Schmidt A. - Jongman A. *Political Terror* Transaction Books, New Brunswick, 1988.
- Schmidt, Alex (et. al.) *Political Terrorism* North Holland Publishing Co. Amsterdam. 1988.
- Schmidt A. *Political Terrorism* Transaction Books, New Brunswick 1988.
- Skocpol, Theda, *States and Social Revolutions* Cambridge Universily Press, N. York, 1978.
- The State as Terrorist* Greenwood Press, Westport Connecticut, 1984.
- The Politics of Terrorism* Dekker, New York, 1979.
- The Politics of Terrorism* Mic. Dekker, New York, 1983.
- Tilly, Richard *the Rebelious Century, 1830-1930*, Harvard University Press, Cambridge Mass, 1975.
- Tucker, Robert, C.: *The Marx - Engels Reader*: W.W. Norton, New York, 1978.
- Vaitsos, C.V. *Einkommensverteilung und Transnational Unternehmen*, ins: *Multinationale Konzerne. Entwicklungstendenz der Kapitalistischen, Systems* O. Kreye, Munchen, 1974.
- Walters, E.V. *Terror and Resistance*. Oxford University Press, New York, 1969.
- Waltz Kenneth. *Man the State and War* Columbia University Press, New York, 1959.
- Weber, Max *Wirtschaft und Gesellschaft* Tubingen, 1956.

- Weiner Ph. Fisher J. Violence and Aggression in the History of Ideas Rutgers University Press, Camden, New Jersey, 1974.
- When Men Revolt and Why: A Reader in Political Violence and Revolution. The Free Press, New York, 1971.
- Wright, C.D. Terrorism. Fayetteville, Lost Roads Publishery, Arkansas, 1979.
- Yaffe, D.: La Theorie Maraiste de la crise du Kapital et de l' Etat dans: L' Etat Contemporaine et Marxisme, Paris, 1975.
- Yanah, Alexander (et al.) Terrorism: Theory and Practice, Westview Press, Boulder, Colorado, 1979.
- Ziegenhagen, Eduard. Conflict Regulation Praeger, New York, 1986.
- Zimmerman, E. Violence Crises and Revolution Theories and Research, Schenkman Cambridge Mass. 1983.
- Ziegenhagen E.A. Koutsoukis K.S. Political Conflict in Southern Europe New York, Praeger, 1992.

Πολιτική Ιστορία - Γενικά

- A Documentary History of Communism, (2-vols), University Press of New England, Hanover, 1984.
- Averoff - Tossizza - Evangelos: By Fire and Axe The Communist Party and the Civil War in Greece, 1944-1949. Carantzas Bros. New Rochelle, New York, 1978.
- Brown, James, Delicately Posed Allies, Greece and Turkey, Brassey's U.K. London, 1989.
- Bailey - Thomas Kennedy David The American Pageant (2 vol), D.C. Heath and Company, Lexington Mass. 1979.
- Beloff Max, Peele Gillian, The Government of the United Kingdom, Norton, New York, 1980.
- Bower L. Balitho G. Otho I. King of Greece, London, 1939 (x.εκδ).
- Breszinski, Zbigniew - Huntington Samuel Political Power: USA / U.S.S.R. Viking Press, New York, 1967.
- Cambell, John, Kennedy, Modern Greece, Praeger New York, 1968.
- Carey, Jane The Web of Modern Greek Politics Columbia University Press, New York, 1968.
- Clogg, Richard A. A Short History of Modern Greece, Cambridge University Press, New York, 1980.
- Collier, David, The New Authoritarianism in Latin America, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1979.
- Communism, Revolution and American Policy Duke University Press Durham, 1987.
- Contemporary Cultures and Societies of Latin America Random House, New York, 1965.
- Coulombis, Theodore Greek Political Reactions to American and NATO Influences, Yale University Press, New Haven, 1966.
- : The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle Praeger, New York, 1983.
- Dakin Douglas: The Struggle for Greek Independence, 1821 - 1833, Batsford, London, 1973.
- Dallin Alexander - Breslaner George Political Terror in Communist System. Stanford University Press, Stanford, California, 1970.
- Domhoff William G. Who Rules America? Prentice Hall Englewood Cliffs, New Jersey, 1967.
- Eudes, Dominique, Les Kapetanios La Guerre Civile Grecque 1943-1949 Fayard, Paris, 1970.
- Expansion and Coexistence Soviet Foreign Policy 1917-1973. Rinehart and Winston, New York, 1974.
- Freyer George The Mansions and the Shanties Little Brown Boston, 1963.

- Garrison, Omar, V. Spy Government. The Emerging Police State in America L. Stuart, New York, 1967.
- Genevoix, Maurice The Greece of Caramanlis Doris Ltd. London, 1972.
- Goldstein, Robert Justin, Political Repression in Modern America from 1870 to the Present. Shenkman Publishers Cambridge Mass. 1978.
- Greece at the Polls: The National Elections of 1974 and 1977. American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C 1981.
- Hoffman Stanley, Dead Ends, American Foreign policy in the New Cold War, Ballinger Cambridge Mass. 1986.
- Iatrides, John, Revolt in Athens: The Greek Communist «Second Round» 1944-1945, Princeton, New Jersey, 1972.
- Katris, John Eyewitness in Greece New Critic Press Stomis, 1971.
- King H. Sir, The Communist Conspiracy Constable, London, 1953.
- Kissinger, H. White House Years, Little Brown Boston, 1979.
- Kofas, John, Authoritarianism in Greece. The Metaxas Regime Columbia University Press, New York, 1983.
- Kousoulas George, D. Modern Greece: Profile of a Nation. Scribner, New York, 1974.
- Kofos E, Nationalism and Communism in Macedonia. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1964.
- Leeper Reginald When Greek Meets Greek (x.εκδ.) London, 1960.
- Marceau, Marc, Le Coup d' Athenes, Bunchet / Chastel, Paris 1984.
- Mavrogordatos George The Stillborn Republic Social Coalitions and Party Strategies in Greece, 1922-1936, University of California Press Berkeley, 1983.
- Μακρίδης P. Η Ελληνική Πολιτική στο σταυροδρόμι, Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1984.
- Nash Poderick From These Beginnings Harper and Row, New York, 1973.
- McNeill, William, Hardy: The Metamorphosis of Greece Since World War II, University of Chicago Press, Chicago, 1978.
- Meyer, Alfred Communism, Random House, New York, 1984.
- Meynaud, Jean. Les Forces Politiques en Grece. Etudes de Science Politique, Montreal, 1965.
- Marchetti, Victor Marks, John The CIA and the Cult of Intelligence. Laurel, New York, 1980.
- Papacosma S.V.: The Military in Greek Politics: The 1909 Coup d' Etat, Kent, University Press, Kent, Ohio, 1977.

- Papastratis P. British Policy Towards Greece during the Second World War 1941-1944
Cambridge University Press, 1984.
- Patterson, Thomas G. Meeting the Communist Threat: From Truman to Reagan. Oxford
University Press, New York, 1988.
- Perkus, Cathy CONTELPRO: The FBI'S Secret War on Political Freedom, Monad Press, New
York, 1975.
- Polyviou, Polyvios, G. Cyprus the Tragedy and the Challenge. American - Hellenic Institute,
Washington, D.C. 1975.
- White Theodore the Making of the President, Atheneum, New York, 1962.
- Richelson, Jeff, The U.S. Intelligence community Ballinger Publishing Co. Cambridge Mass.
1985.
- Roubatis, Yiannis, Tangled Webs. The U.S. in Greece 1947-1967, Pella, New York, 1987.
- Rousseau, James N. Foreign Policies, Theories Findings and Methods, sage, N. York, 1974.
- Schmidt S (et al) American Government and Politics Today, West Publishing Co. New York,
1991-92.
- Shlesinger Arthur, A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House Houghton Mifflin,
Boston 1965.
- Sherrard, Philip. The Wound of Greece: Studies in Neo-Hellenism, St. Martin's Press, New
York, 1979.
- Sloan, John, W. Public Policy in Latin America: A Comparative Study, University of Pittsburgh
Press, Pittsburgh, 1984.
- Someritis, Str., Die Diktatur vom 4 August 1936 ins: Die verhindere Demokratie Modelle
Griechenland Frankfurt, 1969.
- Stavrou, Nikolaos, Allied Politics and Military Intervention, The Political Role of the Greek
Military, Athens, 1976.
- Timerman, Jacobo, Prisoner without a Name, Cell Without a Number. Alfred A. Knopf, New
York, 1981.
- Tsoukalas Constantine: The Greek Tragedy, Penguin Book, 1969.
- Ulam, Adam B. Dangerous Relations. The Soviet Union in Politics, 1970-1982, Oxford
Universisty Press, New York, 1983.
- : Expansion and Coexistence Holt, Rinehart and Winston inc., New York, 1974.
- U.S. Foreign Policy: The Reagan Imprint (Washington D.C.: Congressional Quarterly Press),
1986.

- Vatikiotis, P.J. *Greece: A Political Essay* Sage, Washington D.C. 1974.
- Watters, Patt. and Gillers Stephen, *Investigating the F.B.I.* Ballantine Books, New York, 1973.
- Walton R.J. *Cold War and Counter. Revolution: The Foreign Policy of John F. Kennedy* St. Martin's Press, New York, 1972.
- Wegs, J. *Europe since 1945*, St. Martin's Press, New York, 1984.
- Witter, Laurence, S. *American Intervention in Greece, 1943-1949*, Columbia University Press, New York, 1982.
- Witnesses to the Origins of the Cold War*, University of Washington Press, Seattle, 1982.
- Wolfe, Alan, *The Seamy Side of Democracy Repression in America* David McKay and Co. New York, 1973.
- Woodhouse C.M. *Capodistria: The Founder of Greek Independence 1821-1829*, Oxford University Press, London 1973.
- Xydis St. *Greece and the Great Powers 1944-1947. Prelude to the Truman Doctrine.* Thessaloniki, 1963.
- Zwick J. *Militarism and Repression in the Philippines in: The State as Terrorist* Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1984.

Αντικομμουνισμός (Η.Π.Α.)

- Almond, G.A. The Appeals of Communism Princeton University Press, Princeton New Jersey 1954.
- Ambrose, Stephen E. Rise to Globalism: American Foreign Policy, 1938-1980, Penguin, New York 1980.
- Ball, George W. Diplomacy for a Crowded World: An American Foreign Policy Atlantic Little Brown Boston, 1976.
- Bolsover G. Soviet Ideology and Propaganda 1948.
- Breslauer G. Political Terror in Communist Systems. Stanford University Press, Stanford California, 1970.
- Clews J. Communist Propaganda Techniques Merthner and Co. London, 1964.
- Committee on Un-American Activities: Facts on Communism I. The Communist Ideology Washington D.C. 1960.
- Crozier Michel Le Mal Americain Fayard, Paris, 1980.
- Gelb, Leslie, H. Betts Richard K. The Irony of Viet-Nam: The System Worked. The Brookings Institute, Washington, D.C. 1979.
- Freeland R.M.: The Truman Doctrine and the Origins of Mac Carthyism Praeger, New York 1971.
- Hoffman, Stanley,. Dead Ends American Foreign Policy in the New Cold War, Ballinger, Cambridge, Mass. 1982
- Kegley Ch. Wittkopf Eugene American Foreign Policy Patterns and Process St. Martin's Press, New York, 1982.
- Kennan, George, F. The Cloud of Danger. Little Brown, Boston, 1977.
- : Memoirs, Little Brown, Boston, 1967.
 - : The Soviet Union from Lenin to Khrushchev, Washington D.C. 1960.
 - : Realities of American Foreign Policy Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1954.
 - : American Diplomacy, 1900-1950, New American Library, New York, 1951.
 - : The Rivals: America and Russia since World War II. New York Penguin, 1971.
- Kirkpatrick J. Kolakowski L. Lost in Terrorist Theater, Harper's Magazine, October 1984.
- Kissinger, Henry White House Years, Little Brown, Boston, 1979.
- Lipsitz, Lewis - Speak David American Democracy St. Martin's Press, New York, 1989.

- Murray Robert K. Red Scare, Praeger, New York, 1955.
- Powers, Thomas The Man who Kept the Secrets Richard Helms and the CIA Pocket New York, 1979.
- Ransome, Harry, Howe. The Intelligence Establishment. Harvard University Press, Cambridge Mass, 1970.
- Rosen, Steven, Testing the Theory of the Military - Industrial Complex. Healh, Lexington, Mass, 1973.
- Spanier, John American Foreign Policy Since World War II Praeger NewYork.
- Ulam, Adam, B. Dangerous Relations. The Soviet Union in Politics, 1970-1982, Oxford University Press, New York, 1983.
- Yarmolinsky, Adam. The Military Establishment: Its Impact on American Society Harper and Row, New York, 1971.

Κοινωνικοοικονομικά

- Amin, S. L' Imperialisme et le sous developement dans: L' Imperialisme et le Developpement inegal Paris, 1976.
- Blomstom, Magnus, Development Theory in Transition: The Dependency Debate and Beyond: Third World Responces. Biblio, London, 1984.
- Chilcote, Ronald Latin America: The struggle for Dependency and beyond. Schenkman Publications, Cambridge Mass, 1974.
- Cooper, Richard The Economics of Interdependence McGraw Hill, New York, 1968.
- Down, Anthony, An Economic Theory of Democracy Harper, New York, 1957.
- Ellis, H. Industrial Capital in Greek Development KEPE Athens, 1964.
- From Marshall Plan to Global Interdependence. New Challenges for the Industrialized Nations. OECD Publications, Paris 1978.
- Huntington, Samuel P. Understanding Political Development: An Analytic Study Little Brown, Boston, 1987.
- Johnson Chalmers The Industrial Policy Debates, ICS Press San Francisco, California, 1984.
- Koutsoukis, Kleomenis, The Process of Political and Socioeconomic Development in Greece. 1922-1971, Athens Greece, 1972.
- Milliband, R. The State in Capitalist Society rhe Analysis of the Western Style of Power, London, 1970.

Mouzelis, Nikos, P. Modern Greece: Facets of Underdevelopment, Holmes and Meier, New York, 1978.

Vaitsos, C.V. Einkommensverteilung und transnationale Unternehmen ins: Multinationale Konzerne. Entwicklungstendenz der Kapitalistischen Systems O. Kreye Munchen, 1974.

Κρατική Βία (Γενικά)

Andersen, R. Politics and Change in the Middle East Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1982.

Andrain, C. Politics and Economics in Western Democracies Duxbury Press, North Scituate, Mass. 1980.

Bloff M. The Government of the United Kingdom, Norton, New York, 1980.

Chiou C. Maoism in Action: The Cultural Revolution, New York, 1974.

Collier D. The New Authoritarianism in Latin America Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1979.

Cummings, M. (et al) Democracy Under Pressure, Harcourt Brace, Jovanovich, New York, 1989.

Daniels, R.A. Documentary History of Communism (2 vol.) Univeristy of Vermont, Vt, 1984.

Edinger, L. Politics: West Germany, Little Brown, New York, 1977.

Ehrmann H. Politics. France Little Brown, Boston, 1976.

Galbraith, J.K. Economics and the Public Purpose. New American Library, New York, 1973.

Gilpin, R. War and Change in World Politics, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.

Goldschmidt A. Jr. A Concise History of the Middle East, Westview Press, Boulder Co. 1979.

Hiro D. Inside the Middle East McGraw Hill, New York, 1982.

Hull, R, Southern Africa: Civilization in Turmoil, New York University, New York, 1981.

Isaak, R. European Politics, St Martin's Press, New York, 1980.

Janda (et al.) The Challenge of Democracy, Houghton Mifflin, Co., Boston, 1989.

Kegley, C. American Foreign Policy St. Martin's Press, New York, 1982.

Lowell D. (et al.) Lin-Shao-Chi and the Chinese Cultural Revolution, Berkeley University Press, Berkeley, 1974.

Medvedev, Roy, On Stalin and Stalinism Oxford University Press, New York, 1979.

Nash, R. From These Beginnings, Harper - Row, New York, 1973.

Rubin, L. Introduction to African Politics, Praeger, New York, 1974.

Sloan J.W. Political Terrorism in Latin America: A Critical Analysis Dekker, New York 1979.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Θεωρητικά:

- Bahry, Donna-Silver Brian «Intimidation and the Symbolic Uses of Terror» American Political Science Review 1987, Vol. 81, p.p. 1066-1118.
- Beiner, Ronald, «Hannah Arendt - Leo Strauss: The Uncommenced Dialogue» Political Theory May 1990, vol. 18, no. 2, p.p. 238-254.
- Capsi, Dan «Toward an Empirical Theory of Tolerance» Comparative Political Studies vol. 15, no 4, January 1983, p.p. 385-405.
- Cardoso, Fernando, Henrique «The Consumption of Dependency Theory in the United States» Latin American Research Revues, Fall 1977, 12: pp. 7-24.
- Frank, Andre Gunder «The Development of Underdevelopment» Monthly Review, September, 1966 p.p. 17-31.
- East, Maurice «Size and Foreign Policy Behavior: A Test of two Models»: World Politics, V July 1973, p. 557.
- Eckstein, H. «On Etiology of Internal War» History and Theory, 4:2 1963, p.p. 133-163.
- Falk, Richald, A, «A World Order Perspective on Authoritarian Tendencies» Working Paper no 10 New York: The Institute for World Order, 1980.
- Frey, Frederick, W. «The Determination and Location of Elites: A Critical Analysis» Convention Paper APSA Los Angeles, California, September, 1974.
- Garson, David, G. «On the Origins of Interest Group Theory: A Critique of a Process» American Political Science Review, December 1974, no 68 p.p. 1505-1519.
- Hill, Ellen B. «Innovative Processes in Social Change» Current History (1973-1974), vol. 21-22, p.p. 12-125.
- Kelman, H. «Violence without Moral Restraint Journal of Social Issues, 29: 4, 1973.
- Lapolambara, Joseph, «Decline of Ideology: A Dissent and Interpretation» The American Political Science Review, Vol. LX, March 1976.
- Lasswell, Harold, D. «The Garrison State Hypothesis», American Journal of Sociology XLVI January 1941, pp. 455-468.
- MacKinder, Sir, Halford «The Geographical Pivot of History», paper presented at the Royal Geographic Society of London, 1904.
- Mallison W.T. Jr. S.V. Mallison, «The Concept of Public Purpose Terror, Howard Law Journal no 18: 1, 1973, p. 18.

- May, William, F. «Terrorism as Strategy and Ecstasy» Social Research, Summer 1974, p.p. 277-298.
- Randle, Michael «Militarism and Repression Alternatives» Journal of World Policy 7 Summer 1981, p.p. 61-144.
- Shapiro, L. «Incidence of the Terror: Some Lessons from Quantitative History» Journal of Social History 9: 2, Fall 1975.
- Shils, Edward «Ideology and Civility: On the Politics of the Intellectuals, The Sewanee Review, vol. LXVI, p.p. 450-480.
- Stohl, Michael, «National Interests and State Terrorism» Paper presented at the Southern Social Science Association, San Antonio, Texas, March 1992.
- : «Fashions and Fantasies in the study of Political Terrorism» Paper presented at the Durbrovnic Intra-University Center and UNESCO, 29 June -3 July, 1981.
- Thee Marek, «Militarism and Militarization in Contemporary International Relations» Bulletin of Peace Proposals 9, 1978, p. 296.
- Wolin, Sheldon S. «Max Weber Legitimation Method and the Political Theory» Political Theory, August 1981, vol. 9, p.p. 401-425.

Αντικομμουνισμός

- Adamo, Hans, «The Old and New in Anti-Communism», World Marxist Review, January - June 1975, vol. 18, p.p. 88-96.
- Eskandari, I- Bilen I., «Anti-Cornmunism Beating a Retreat», World Marxist Review, July - December 1974, vol. 17, p.p. 116-122. December 1974, vol. 17, p.p. 116-122.:

Γενικά

- Baerentzen L. «Η λαϊκή υποστήριξη προς το ΕΑΜ στο τέλος της Κατοχής», Μνήμων, τ. 9, Αθήνα, 1984.
- Brown, James, «Military Intervention and the Politics of Greece» Soldiers in Politics.
- Collier, D. «Timing of Economic Growth and Regime characteristics in Latin America» Comparative Politics, vol. VII, p.p. 331-359.
- Doumas, C.L. «Political Climate and Political Methods in Contemporary Greece» Southern Quarterly no 11, January 1967, p.p. 151-168.
- Levine, Robert, M. «Brazil: Dimensions of Dernocratization», Current History, February 1981, p.p. 60-63, 86.

- Loulis, John, «Papandreou's Foreign Policy», Foreign Affairs, LXIII, Winter-Spring 1984-1985 p.p. 378-379.
- Papaioannou, Ezekias, «For a Sovereign and United Cyprus», World Marxist Review, January - June 1975, vol. 18, p.p. 18-37.
- : «For the Solution of the Cyprus Problem», World Marxist Review, July-December 1975, vol. 18, p.p. 57-61.
- Permo, Daniel L. «Political Assassination in Guatemala: A case of Institutionalized Terror: Journal of Interamerican Studies, 23, November, 1981, p. 443.
- Smith Ole, L. «KKE Reactions to the Truman Doctrine» Journal of Modern Hellenism, Fall 1988, p.p. 1-9.
- Thomadakis, Stavros B.: The Truman Doctrine: Was there a Development Agenda? Journal of Modern Hellenism, Fall 1988, p.p. 23-53.
- Venetsanopoulos, Vasilis «The Changes in Greece», The World Marxist Review, July - December 1974, vol. 17 p.p. 95-99.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

- Gregoriou, Gregorios, James: «Greece: Problems in Political Change and Democrat. Development, 1921-1967» Unpublished Doctoral Dissertation, New York University, New York, 1969.
- Καραγιάννης Σ. Ο Κεντρώος πολιτικός χώρος στην μεταπολεμική Ελλάδα (1944-1961): Διάγνωση - Οριοθέτηση - Ερμηνεία
Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1984.
- Καρέτσος, Κώστας, Σ. Ο Θρίαμβος της Ασφαλείας και Τάξεως (1945-1971) John Hopkins University, Baltimore MD, 1971.
- Κόκκαλη Αγγελική: «Η Ιδεολογία της Ελληνικής Κοινωνίας στη Μετεμφυλιακή Περίοδο (1952-1967). Μέσα από την Διαφημιστική Κινηματογραφική Αφίσα» Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1992.
- Kushlis, Patricia, Hugin, «Continuity and Change, A Comparative Study of Three Modern Greek Political Elites 1936-1974». Unpublished Doctoral Dissertation, Syracuse University, 1978.
- Legg, Keith Raymond «Political Recruitment in Greece». Unpublished Doctoral Dissertation, University of California Berkeley, 1967.
- Mavridis, Nina, «Elite Transformation and Modernization in Greece, 1967-1971». Unpublished Doctoral Dissertation, New York University, New York, 1972.
- Roussis, Michael, «Greek Political Ideas and Ideologies in the Twentieth Century», Unpublished Doctoral Dissertation New York University, New York, 1970.
- Singer, HL. Institutionalization of Protests: The Quebec Separatist movement. Unpublished Doctoral Dissertation, New York University, 1976.
- Stavrou Nikolaos, Pressure Groups in the Greek Political setting. Unpublished Doctoral Dissertation George - Town University, Washington 1970.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΑΚΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- A₁) Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
- A₂) Συνολικές εισπράξεις από εξαγωγές
- A₃) Συνολικές δαπάνες για εισαγωγές
- A₄) Οι συνολικές καταναλωτικές δαπάνες στην Ελλάδα
- A₅) Η συνολική εθνική ιδιωτική κατανάλωση
- A₆) Δαπάνες του προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για την Εκπαίδευση
- A₇) Δαπάνες του προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για την Κοινωνική Πρόνοια
- A₈) Η στρατιωτική βοήθεια των Η.Π.Α. προς την Ελλάδα (σε εκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. (1956-1963, 1974-1981).
- A₉) Οι αμυντικές δαπάνες σαν ποσοστό των εθνικών προϋπολογισμών του Κράτους, (1957-1963 και 1975-1981).

A₁) Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.) (1956-1963, 1974-1981), σε εκατομμύρια δραχμές, σταθερές τιμές του 1970.

Έτος	Α.Ε.Π.	Ποσοστιαία αύξηση
1956	112.751	
1957	117.837	6,3%
1958	121.995	3,5%
1959	126.897	4,0%
1960	131.272	3,4%
1961	146.200	11,3%
1962	147.468	0,8%
1963	162.485	10,1%
1974	369.325	5,5%
1975	390.000	6,5%
1976	415.491	3,7%
1977	431.164	3,7%
1978	458.675	6,3%
1979	476.048	3,7%
1980	485.108	1,9%
1981	484.259	-0,1%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας, (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992) σ. 7

A₂) Συνολικές εισπράξεις από εξαγωγές, (1956-1963, 1974-1981) σε εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ.

Έτος	Εισπράξεις από εξαγωγές	Ποσοστιαία αύξηση
1956	204,6	
1957	222,8	6,2%
1958	242,8	8,9%
1959	212,5	-12,4%
1960	208,6	-1,8%
1961	234,3	12,3%
1962	242,6	3,5%
1963	295,9	21,9%
1974	1.774,1	14,4%
1975	2.029,9	9,7%
1976	2.227,5	13,2%
1977	2.522,0	18,8%
1978	2.998,5	18,8%
1979	3.932,0	31,1%
1980	4.093,9	4,1%
1981	4.771,3	16,5%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής οικονομίας. (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992), σ. 51.

A₃) Συνολικές δαπάνες για εισαγωγές, (1956-1963, 1974-1981), σε εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ.

Έτος	Εισπράξεις από εξαγωγές	Ποσοστιαία αύξηση
1956	464,7	
1957	508,3	9,3%
1958	509,3	0,1%
1959	449,1	-11,8%
1960	504,7	12,3%
1961	564,9	11,9%
1962	640,3	13,3%
1963	730,2	14,0%
1974	4.659,4	
1975	5.072,2	8,8%
1976	5.560,5	9,6%
1977	6.425,1	15,5%
1978	7.341,3	14,2%
1979	10.109,8	37,7%
1980	10.903,3	7,8%
1981	11.468,1	5,1%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής οικονομίας, (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992) σ. 52.

A₄) Οι συνολικές καταναλωτικές δαπάνες στην Ελλάδα, (1956-1963, 1974-1981), σε εκατομμύρια δραχμές

Έτος	Καταναλωτικές δαπάνες	Ποσοστιαία αύξηση
1956	12.460	
1957	12.789	2,7%
1958	12.860	0,48%
1959	14.639	6,0%
1960	14.350	5,2%
1961	16.253	13,2%
1962	17.968	10,5%
1963	20.032	11,4%
1974	104.387	
1975	137.220	31,4%
1976	171.316	24,8%
1977	209.438	22,2%
1978	248.437	27,0%
1979	315.657	17,7%
1980	371.606	17,7%
1981	525.845	41,5%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής οικονομίας, (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992) σ. 85.

A₅) Η συνολική εθνική ιδιωτική κατανάλωση (1956-1963, 1974-1981), σε εκατομμύρια δραχμές, σταθερές τιμές του 1970.

Έτος	Εθνική ιδιωτική κατανάλωση	Ποσοστιαία αύξηση
1956	92.450	
1957	97.920	5,0%
1958	101.537	4,2%
1959	104.452	6,8%
1960	107.808	3,2%
1961	115.147	2,8%
1962	120.050	3,6%
1963	126.115	5,9%
1974	253.051	
1975	266.884	5,4%
1976	281.066	0,1%
1977	293.928	2,6%
1978	310.640	5,6%
1979	318.817	4,5%
1980	319.341	5,3%
1981	325.851	5,4%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας, (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992) σ. 16.

Α₆) Δαπάνες του προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για την Εκπαίδευση, 1957-1963, 1975-1981), σε εκατομμύρια δραχμές.

Έτος	Σύνολο δαπανών	Δαπάνες για την εκπαίδευση	Ποσοστό δαπανών για την εκπαίδευση
1957	2.218	88	3,9%
1958	2.596	48	1,8%
1959	3.395	63	1,8%
1960	4.122	46	1,1%
1961	5.056	68	1,3%
1962	5.850	173	2,9%
1963	5.055	243	4,8%
1975	32.512	4.586	14,1%
1976	40.164	5.540	13,7%
1977	44.969	6.217	13,8%
1978	51.640	7.915	15,3%
1979	64.043	8.289	12,9%
1980	64.304	8.097	10,2%
1981	97.081	8.097	8,3%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από: Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας, (Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, 1992), σ. 88.

Α₇) Δαπάνες του προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για την Κοινωνική Πρόνοια, (1957-1963, 1975-1981) σε εκατομμύρια δραχμές

Έτος	Σύνολο δαπανών	Δαπάνες για την εκπαίδευση	Ποσοστό δαπανών για την εκπαίδευση
1957	15.445,0	759,2	4,9%
1958	15.835,0	869,7	5,4%
1959	17.514,0	922,1	5,2%
1960	19.088,9	1.028,4	5,3%
1961	21.759,5	1.198,8	5,3%
1962	24.132,9	1.362,9	5,6%
1963	25.386,0	1.525,6	6,0%
1975	175.507,0	13.133,1	7,4%
1976	212.227,1	17.383,0	8,1%
1977	255.047,5	20.927,1	8,2%
1978	300.438,6	25.966,7	8,6%
1979	376.746,4	28.577,0	7,5%
1980	423.114,9	35.685,1	9,1%
1981	733.076,5	60.166,3	8,2%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το: ΕΣΥΕ Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1963, 1982.

Α₈) Η στρατιωτική βοήθεια των Η.Π.Α. προς την Ελλάδα (σε εκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. (1956-1963, 1974-1981))

Έτος	Το ποσό της βοήθειας	Το ποσοστό επί των αμυντικών δαπανών της Ελλάδας
1956	30	27,8
1957	119	110,1
1958	42	40,7
1959	121	111,9
1960	131	115,3
1961	120	103,9
1962	101	87,9
1963	96	79,9
Σύνολο	760	Μέσος όρος 84,6
1974	75	6,3
1975	133	11,7
1976	86	6,8
1977	122	9,1
1978	140	9,5
1979	140	9,8
1980	145	5,7
1981	176	17,6
Σύνολο	1.017	Μέσος όρος 9,5

Πηγή: Επιλογή και επεξεργασία στοιχείων από το: Κώστας Μαδράς - Η Ελλάδα στα δίκτυα των Βάσεων, (Αθήνα: Καστανιώτης 1990), σ. 442.

A₉) Οι αμυντικές δαπάνες σαν ποσοστό των εθνικών προϋπολογισμών του Κράτους (1957-1963, 1975-1981), (τα ποσά δίνονται σε εκατομμύρια δραχμές)

Έτος	Σύνολο Δαπανών	Αμυντικές δαπάνες	Αμυντικές δαπάνες %
1957	15.445,0	3.236,3	20,9
1958	15.835,0	3.091,9	19,5
1959	17.514,0	3.215,4	18,3
1960	19.088,9	3.408,0	17,8
1961	21.759,5	3.464,4	15,9
1962	24.132,9	3.444,1	14,2
1963	25.386,0	3.604,4	14,1
1975	170.507,0	34.094,5	19,9
1976	212.227,1	43.649,7	20,5
1977	225.047,5	50.656,3	19,8
1978	300.438,6	58.428,0	19,4
1979	376.746,4	65.733,6	17,4
1980	423.114,9	75.024,4	17,7
1981	733.076,5	109.509,2	14,9

* Στις αμυντικές δαπάνες δεν περιλαμβάνονται άλλα έξοδα που αφορούν το ΝΑΤΟ

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1963-1981, σ.σ. 335, 406 αντίστοιχα.

***Β. ΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ
ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ***

- B₁) Η Αστικοποίηση
- B₂) Οι δείκτες της Εκπαίδευσης: 1961-1981
- B₃) Οι δείκτες των Επικοινωνιών: 1961-1981
- B₄) Οι δείκτες της Εκβιομηχάνισης: 1961-1981
- B₅) Οι δείκτες των Μεταφορών: 1961-1981
- B₆) Οι δείκτες της Δημόσιας Πολιτικής και Κοινωνικής Ευημερίας: 1961-1981
- B₇) Οι Δείκτες της Εξωτερικής Εξάρτησης: 1961-1981

B₁) Η Αστικοποίηση

(Ποσοστά πληθυσμού κατά περιφέρεια)

Έτος	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός
1928	31,1	14,5	54,4
1940	32,8	14,8	52,4
1951	37,7	14,8	47,5
1961	43,3	12,9	43,8
1971	53,2	11,7	35,1
1981	58	11,5	30,5

Πηγή: ΕΣΥΕ Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1981.

B₂) Οι δείκτες της Εκπαίδευσης 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Ποσοστό εγγράμματων	82,3%	88,1%	90,5%	9,9
Εγγεγραμμένοι* στην στοιχειώδη εκπαίδευση	833.584	907.446	899.546	7,3
Εγγεγραμμένοι στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	114.207	438.519	411.305	96,5
Εγγεγραμμένοι στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση	35.432	76.198	84.510	58,0
Αριθμός Δημοτικών Σχολείων	10.035	8.860	9.862	-11,9
Αριθμός Ανώτερων και Ανώτατων Σχολών	9	17	17	47,0
Αριθμός Δασκάλων	21.666	29.336	63.782	66,0
Αριθμός Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης	8.192	12.958	28.693	71,4
Αριθμός Καθηγητών Πανεπιστημίου	1.066	3.483	6.183	82,7

* Για τους εγγεγραμμένους αλλά και τους διδάσκοντες σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα στοιχεία αναφέρονται στα σχολικά έτη, 1961-62, 1971-72, 1981-82.

Πηγή: ΕΣΥΕ Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1961, 1971, 1981B₃) Οι δείκτες των Επικοινωνιών: 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Αριθμός τηλεφώνων ανά χίλιους κατοίκους	50,7	119,1	302,3	496,2

Αριθμός ραδιοφώνων ανά χίλιους κατοίκους	94	189	204	117
Κυκλοφορία εφημερίδων ανά χίλιους κατοίκους	121	130	180	48,7
Αριθμός τηλεοράσεων ανά χίλιους κατοίκους	-	10	156	1.280

Πηγή: O.E.C.D. Economic Survey's 1972/73, 1980/81, vol. 1, Greece, Statistical Index,
(Paris: OECD, 1972/73, 1980/81)

B₄) Οι δείκτες της Εκβιομηχάνισης: 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Απασχολούμενοι στην βιομηχανία	22,5	31,4	11,2	-49,7
Απασχολούμενοι στον γεωργικό τομέα	53,9	40,6	30,3	-56,2
Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες	23,6	31,0	58,5	147,8
Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (σε εκατομμύρια V×, Kwh)	2.484	10.611	21.045	747,2
Η παραγωγή ενέργειας κατά κεφαλή	296,5	1.061,1	2.160,5	728,6
Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, (Α.Ε.Π. σε εκατομμύρια δραχμές)	146.200	203.915	484.259	231,2

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1961,1971,1981.

B₅) Οι δείκτες των Μεταφορών: 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Αριθμός φορτηγών	40.030	118.025	306.181	664,8
Αριθμός λεωφορείων	6.981	10.981	16.837	141,1
Αριθμός επιβατηγών*	48.834	263.499	493.554	910,6
Μήκος οδικού δικτύου**	24.834,8	30.136,8	33.130	33,4
Μήκος σιδηροδρομικού δικτύου	2.583	2.542	2.479	-4,0

* Δίνεται το άθροισμα των αγοραίων ταξί και ιδιωτικής χρήσης επιβατηγών.

** Δίνεται το άθροισμα του ασφαλτοστρωμένου εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου, (σε χιλιόμετρα).

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1961,1963, 1971, 1981,1982.

B₆) Οι δείκτες της Δημόσιας Πολιτικής και Κοινωνικής Ευημερίας: 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Αναλογία κατοίκων ανά γιατρό	782	589,1	415	53
Ιδιωτικής χρήσης αυτοκίνητα ανά χίλιους κατοίκους	5	28	51,3	1.206
Δημόσια έσοδα κατά κεφαλή	21.742,8	8.424,9	49.716	2.852,6
Δημόσιες δαπάνες κατά κεφαλή	2.593,9	8.424,9	75.264	2.801,5

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1961, 1963, 1971, 1972, 1981.

B₇) Οι δείκτες της Εξωτερικής Εξάρτησης: 1961-1981

	1961	1971	1981	Αύξηση % (1961-1981)
Εισαγωγές: (δαπάνες σε δολάρια Η.Π.Α.)	564,9	1.888,2	11.468,1	1.930,1
Εξαγωγές: (εισπράξεις σε δολάρια Η.Π.Α.)	234,3	662,4	4.771,3	1.936,4

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1961, 1971, 1981.

**Γ. ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΕΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ¹ ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΕΛΛΑΔΑ,
(1957-1967)**

¹ Πηγή: Ανδρέας Λεντάκης *Παρακρατικές Οργανώσεις και η 21η Απριλίου*. Καστανιώτης Αθήνα, 1975, σ.σ. 103-110.

Αντικομμουνιστική Οργάνωσις Νέων
 Αντικομμουνιστική Σταυροφορία Ελλάδος
 Δημοκρατική Οργάνωσις Ελλήνων Σπουδαστών
 Εθνική Κοινωνική Δράσις
 Εθνική Κοινωνική Εξόρμησις
 Εθνική Κοινωνική Αναγέννησις
 Εθνική Αντίστασις Νέων
 Εθνική Κοινωνική Οργάνωσις Φοιτητών (Ε.Κ.Ο.Φ.)
 Εθνική Φοιτητική Αντικομμουνιστική Οργάνωσις
 Εθνική Φάλαγξ
 Ελληνική Βασιλική Οργάνωσις Νεολαίας
 Ένωσις Εθνικοφρόνων Ελασιτών
 Κίνησις 4ης Αυγούστου
 Κίνησις Φοιτητών δια την Δημοκρατίαν, την Ελευθερίαν, και την Ειρήνην
 Κόμμα του Λαού
 Κυανή Φάλαγξ
 Ναζιστική Οργάνωσις Αθηνών
 Νεοεθνική Ελληνική Οργάνωσις Ριζικής Πνευματικής Ανορθώσεως
 Νεολαία Εθνικής Δράσεως
 Νεολαία Εθνικής Φάλαγγος
 Όμιλος Εθνικής Αναγεννήσεως
 Όμιλος Εθνικής Επαγρυπνήσεως
 Οργάνωσις Επαγρυπνήσεως Ενόπλων Δυνάμεων
 Οργάνωσις της Καρφίτσας
 Οργάνωσις Εθνικής Ασφαλείας - Εγγυηταί του Συνταγματικού Βασιλέως των Ελλήνων
 Οργάνωσις Εθνικής Αντιστάσεως
 Οργάνωσις Αοράτων Αγωνιστών Ελληνικού Έθνους
 Οργάνωσις Εθνικής Νεολαίας
 Οργάνωσις Σπουδαστών Εθνικής Νεολαίας
 Οργάνωσις Εθνικιστών Φοιτητών Ιατρικής
 Οργάνωσις Εργαζομένων των Πόλεων και Αγροτών της Υπαίθρου
 Πανελλήνιος Εθνική Σταυροφορία

Πανελλήνιος Ένωσις Οπλαρχηγών και Μαχητών Αντικομμουνιστικού Αγώνος
 Πανελλήνιος Χριστιανική και Εθνική Άμυνα εν τούτω Νίκα
 Πανελλήνιος Εθνική Κοινωνική Ένωσις Νέων
 Πανελλήνιος Ένωσις Εθνικοφρόνων Φοιτητών - Σπουδαστών
 Πολιτική Κίνησις Νέων
 Σύλλογος Επαναπατρισθέντων εκ του Παραπετάσματος
 Σύλλογος Νέων Επιστημόνων Β. Ελλάδος
 Σύλλογος Θεσσαλονικέων Φοιτητών
 Σύλλογος Φοιτητών Νομικής Θεσσαλονίκης
 Σύλλογος Διεθνών Σχέσεων
 Σύλλογος Πνευματικής και Εκπολιτιστικής Αναπτύξεως Νέων Βύρωνος
 Σύνδεσμος Αγωνιστών και Θυμάτων Εθνικής Αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος
 Συριανή Ένωσις Νέων
 Σώμα Ελλήνων Αλκίμων
 Υπερασπισταί της Δημοκρατίας
 Φοιτητική Πνευματική Εστία Πειραιώς
 Φοιτητική Ένωσις Εθνικών Συλλόγων
 Φοιτητικός Όμιλος Πνευματικής Κινήσεως

***Δ. ΝΟΜΟΙ ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ***

ΟΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΟΙ ΝΟΜΟΙ, ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ, (1929-1989)

- 1) Ν.Δ./24: Περί κατοχυρώσεως του δημοκρατικού πολιτεύματος (κατοχυρωτικό).
- 2) Ν. 4229/29: Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθέρων πολιτών (Ιδιώνυμο).
- 3) Α.Ν. 117/36: Περί μέτρων προς καταπολέμησιν του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών.
- 4) Α.Ν. 375/36: Περί τιμωρίας των εγκλημάτων κατασκοπείας και των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας.
- 5) Α.Ν. 376/36: Περί μέτρων ασφαλείας οχυρών θέσεων.
- 6) Ψήφισμα Γ' 1946: Περί εκτάκτων μέτρων αφορώντων την δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν.
- 7) Ψήφισμα Θ' 1946: Περί νομιμοφροσύνης των δημοσίων υπαλλήλων.
- 8) Ψήφισμα ΑΖ' 1947: Περί αποστερήσεως της Ελληνικής Ιθαγενείας προσώπων αντεθνικώς δρώντων εις το εξωτερικόν.
- 9) Ψήφισμα Μ' 1947: Περί δημεύσεως των περιουσιών των συμμοριτών.
- 10) Α.Ν. 509/47: Περί μέτρων ασφαλείας του Κράτους, του Πολιτεύματος, του Κοινωνικού Καθεστώτος και της προστασίας των ελευθεριών των πολιτών.
- 11) Α.Ν. 512/48: Περί μέτρων ασφαλείας των Εταιριών κ.λπ. κοινής ωφελείας διαρκούσης της ανταρσίας.
- 12) Α.Ν. 516/48: Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κ.λπ. υπαλλήλων και υπηρετών.
- 13) Ψήφισμα ΟΓ' 1949: Περί μέτρων εθνικής αναμορφώσεως.
- 14) Ν.Δ. 4234/61: Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων την ασφάλειαν της χώρας.

- 15) Ν.Δ. 59/74: Περί συστάσεως και επανεαλειτουργίας πολιτικών κομμάτων.
- 16) Ν. 1285/82: Αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης του ελληνικού λαού, (1941-1944).
- 17) Ν. 1863/89: Άρση των συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου 1944-1949.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Εν Αθήναις τῇ 25 Ἰουλίου 1929

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 245

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νόμοι

- Νόμος 4229. Περί τῶν μέτρων ἀσφαλείας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν. 1
- Νόμος 4230. Περί παρατάσεως τῆς ἰσχύος καὶ ἐρμηνείας τοῦ νόμου 4027 περὶ ἀναθεωρήσεως προδικασμῶν καὶ ὑποδικασμῶν περιφερειακῶν Διευθυντῶν Τ.Τ.Τ. 2
- Νόμος 4231. Περί παροχῆς μηνιαίου ἐπιδόματος λόγῳ ἐνοικίου εἰς τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους. 3

Διατάγματα

- Περί παραχωρήσεως μεταλλείου λευκολίθου περιφέρειας Χωρίου Χούμικου καὶ Λίτσα Νιγρίτης νομοῦ Σερρών εἰς τοὺς Μιχαὴλ Ἰωάν. Ἀσαέλ, Λέοντα Ἰωάν. Ἀσαέλ, Ἰσραὴλ Μποχὼρ Στρούμτσα καὶ Παν. Β. Στράγγαν. 4
- Περί ἐφαρμογῆς τοῦ 8ῶρου εἰς τὰ 1) πλινθοποιεῖα, 2) κεραμοποιεῖα, 3) λατομεῖα, 4) μαρμαρογλυφεῖα καὶ πριονιστήρια μαρμάρων. 5

ΝΟΜΟΙ

(1)

Περί τῶν μέτρων ἀσφαλείας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν.

Νόμος 4229

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄρθρον 75 τοῦ Συντάγματος, ἐκδίδομεν τὸν ἐπόμενον νόμον, ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας.

Ἄρθρον 1.

1. Ὅστις ἐπιδιώκει τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἐκδήλον σκοπὸν τὴν διὰ βλαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ κρατούντος κοινωνικοῦ συστήματος, ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας, ἢ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν προσηλυτισμὸν τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοῦλάχιστον ἑξ μηνῶν. Πρὸς τούτοις ἐπιβάλλεται διὰ τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐκτοπισμὸς ἐνὸς μηνὸς μέχρι δύο ἐτῶν εἰς τόπον ἐν αὐτῇ ὀριζόμενον.

Μετὰς αὐτὰς ποινὰς τιμωρεῖται καὶ ὅστις ἐπηρεαζόμενος ἀπεργίας ἢ λοκαλοῦ, προκαλεῖ παραχὰς ἢ συγκρούσεις.

2. Ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις θεωρεῖται ἡ ἐκτέλεσις τῆς πράξεως ἐν δημοσίῳ τόπῳ παρόντων πολλῶν, ἢ διὰ τοῦ τύπου, ἢ ἐὰν ὁ προσηλυτισμὸς ἐνεργεῖται διὰ χρημάτων, ἢ ἀπευθύνεται πρὸς ἀνηλίκους, στρατιωτικούς ἐν γένει, ἢ δημοσίους λειτουργούς.

Ἄρθρον 2.

1. Ἐὰν τὸ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἄδίκημα τελεσθῇ διὰ τοῦ τύπου, ὑπέχει ποινικὴν εὐθύνην ὁ τε συγγραφεὺς ἢ συντάκτης τοῦ δημοσιεύματος καὶ ὁ διευθυντὴς ἢ ἐκδότης τοῦ ἐντύπου ἐὰν διετέλουν ἐν γνώσει, ἂν δὲ οὗτοι εἴναι ἀγνώστοι, τὴν εὐθύνην φέρει ὁ τυπογράφος. Ἐν ἕννοια δὲ ἡ ἔλλειψις τούτου ὁ ἐν γνώσει ἀναλαβὼν τὴν ὑπευθυνότητα αὐτοῦ.

2. Κατὰ τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ἀταγέλλεται πρὸς τούτοις πρόσκαιρὴν παύσιν τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ δημοσιογράφου, ἢ τυπογράφου ἢ ἐκδότου μέχρις ἑξ μηνῶν καὶ ἐν ὑποτροπῇ μέχρι τριῶν ἐτῶν.

3. Ὁ παρὰ τὴν παύσιν ταύτην ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως.

Ἄρθρον 3.

1. Ἀπαγορεύονται αἱ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν παντὶ δημοσίῳ κλειστῷ χώρῳ συναθροίσεις προσώπων ἐπιδιωκόντων τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 ἰδεῶν.

2. Ὁ ἐν γνώσει προσερχόμενος εἰς ταύτην συνάθροισιν τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως.

3. Ὅστις κακοβούλως διαταράσσει πολιτικὴν συγγέντρωσιν ἐπιτρεπομένου σκοποῦ τιμωρεῖται, ἐκτὸς ἐὰν ἡ διαταραχτικὴ πράξις ἐπισύρῃ ἐκ τοῦ κοινῆς ποινικοῦ νόμου βαρυτέραν ποινὴν, μὲ φυλάκισιν μέχρι τριῶν μηνῶν.

Ἄρθρον 4.

1. Ἀπαγορεύεται ἡ σύστασις Σωματείων ἢ Ἐνώσεων οἰασδήποτε μορφῆς δι' ὧν ἐπιδιώκονται οἱ ἐν ἄρθρῳ 1 σκοποί. Τοιαῦτα σωματεῖα ἢ ἐνώσεις οἰασδήποτε μορφῆς διαλύονται διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου.

2. Ἡ ἀπόφασις αὕτη προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως, ὅστις ὑποχρεοῦται εἰς τὴν προσαγωγὴν τῶν ἀποδεικτικῶν στοιχείων. Τὸ Δικαστήριον κρίνει κατ' ἐλευθέραν κρίσιν ἐκ τῶν προσκομιζομένων στοιχείων, δυνάμενον γὰρ ζητῆσαι τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν εἴτε διὰ παρεμπιπτούσης ἀποφάσεως, ἐν ἣ ὀρίζεται καὶ ἡ νέα δικάσιμος μὴ ἀπαιτουμένης ἄλλης κλητεύσεως, εἴτε δι' ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τὸν Εἰσαγγελέα. Ἡ αἵτησις τοῦ Εἰσαγγελέως κοινοποιεῖται παρ' αὐτοῦ ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς τὸν εκπροσωποῦντα ἐπὶ Δικαστηρίου τὸν συνεταιρισμὸν ἢ οἰαδήποτε ἄλλην ἑνώσιν πέντε τοῦλάχιστον ἡμέρας πρὸς τὴν δικαστικὴν ἀναφορὰν ἐν τῷ κοινοποιουμένῳ ἐγγράφῳ, ἄλλως δ' ἐκζητήσις ἐρήμην τοῦ κατ' αὐτὴν αἵτησις εἶναι ἀπαράδεκτη. Ἡ αἵτησις συζητεῖται εἰς τὴν παρὰ τοῦ Εἰσαγγελέως ὀριζομένην δικάσιμον ἀνεῦ ἐγγράφου εἰς τὸ πινάκιον, ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως ἐκδίδεται ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συζητήσεως.

3. Ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ διαλυθέντος τοιοῦτου σωματείου ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 57 παράγρ. 1 τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ δικαστατικῆς ἐκτελέσεως τῶν περιουσιακῶν ἐκείνων στοιχείων, περὶ ὧν ἐπίσθη ὅτι ἐκτῆθησαν ἢ προωρίζοντο διὰ τὸν ἐν ἄρθρῳ 1 προσηλυτισμὸν. Τῶν στοιχείων τούτων τὴν κατάσχεσιν εἰς οἰαδήποτε χεῖρας καὶ ἂν εὑρίσκωνται, δύνανται γὰρ ἐνεργῆσαι ἡ ἀστυνομικὴ ἐκκλή καὶ πρὸς τῆς ἀποφάσεως συντάσσουσα ἐκδίδειν ἑνὶ τριῶν περιπτώσει ἀποφαίνεται τὸ Δικαστήριον πρὸς ἀρτίως ἢ μὴ τῆς κατασχέσεως.

4. Κατὰ τῆς οὐσιαστικῆς ἀποφάσεως ἐπιτρέπεται ἔρεσις εἰς τὸ Σωματεῖον καὶ τὸν Εἰσαγγελέα. Ἡ ἔρεσις τοῦ Εἰσαγγελέως δικάζεται κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν ἀντικαθίσταμένου ἐν αὐτῇ διὰ τοῦ παρ' Ἐρετῆς Εἰσαγγελέως. Ἡ ἔρεσις τοῦ Σωματείου δὲν ἔχει ἀνατελλούσαν δύναμιν. Ἀναίρεσις δὲν ἐπιτρέπεται.

Άρθρον 5.

1. Η καταδίκη τῶν δημοσίων υπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν ἐπὶ τινι τῶν ἀδικημάτων τοῦ παρόντος νόμου συνεπάγεται τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἐκπτώσιν ἀπαγγελλομένην ὑπὸ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, δι' ἧς ὡσαύτως δοῖται ἀνικανότης πρὸς ἀνάγκησιν ἀρχῆς ἢ ἄλλης δημοσίας ὑπηρεσίας, μὴ δυναμένη νὰ παραταθῇ πέραν τῶν πέντε ἐτῶν.

2. Στρατιωτικοὶ παντὸς βαθμοῦ, ὡς καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ Σώμα τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων, καταδικαζόμενοι ἐπὶ τινι τῶν ἀδικημάτων τοῦ παρόντος νόμου ἐκπίπτουν τῆς ὑπηρεσίας καὶ στερούνται ὅλων τῶν μετὰ τῆς ἀρχῆς ἢ ὑπηρεσίας συντημένων δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων. Ἡ τοιαύτη καταδίκη συνεπέρχει καὶ διαρκὴ ἀνικανότητα πρὸς ἀνάγκησιν ἀρχῆς ἢ ἄλλης δημοσίας ὑπηρεσίας. Αἱ συνέπειαι αὗται ἐπέρχονται καὶ ἀν' ἐν' ἀπαγγελλόμεναι ἐν τῇ ἀποφάσει.

Άρθρον 6.

1. Ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ, καὶ τὰ μὴ ὑποπεσόντες εἰς ἀξιόπαινον πράξιν τοῦ παρόντος νόμου, προπαγανδίζοντες ἐν τοῦτοις κομμουνιστικῇ ἀρχῇ, ἢ προσβάλλοντες τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ἢ τὰ ἐθνικὰ σύμβολα, ἀπολύονται ἐριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας μετ' ἀπόφασιν τοῦ οὐκείου Συμβουλίου.

2. Στρατιωτικοὶ παντὸς βαθμοῦ καὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων, καίτοι μὴ ὑποπεσόντες εἰς ἀξιόπαινον πράξιν τοῦ παρόντος νόμου, διὰ δόντες ἐν τοῦτοις ἀρχῇ ἀνατρεπτικὰς τοῦ κρατούντος κοινωνικοῦ καθεστώτος ἢ προσβάλλοντες τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ἢ τὰ ἐθνικὰ σύμβολα ἀπολύονται ἐριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας μετ' ἀπόφασιν τοῦ οὐκείου Συμβουλίου. Οἱ δὲ ἐσέρει ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ παραπέμπονται εἰς ἀνακριτικὸν συμβούλιον πρὸς ἐκπτώσιν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ.

Άρθρον 7.

1. Οἱ κατηγορούμενοι τῶν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ἀδικημάτων δύνανται νὰ προσκλησθῶν. Ἀπόκλις ἐπὶ ἐγγύηται δὲν ἐπιτρέπεται, ἐκτὸς ἐὰν πρόκηται περὶ πολιτικοῦ ἀδικήματος.

2. Ἡ ἐρεσις κατὰ τῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τινι τῶν ἀδικημάτων τοῦ παρόντος νόμου δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν.

3. Οἱ νόμοι ΓΩΗ' τοῦ 1911 περὶ ἀναστολῆς τῆς ἐκτέλεσεως τῆς ποινῆς, 314 τοῦ 1917 περὶ προσωρινῆς ἀπολύσεως τῶν καταδίκων καὶ 3782 τοῦ 1929 περὶ μετατροπῆς τῆς ποινῆς εἰς χρηματικὴν, δὲν ἐφαρμόζονται, οὐδὲ οἱ διὰ τοῦ τελευταίου καταργηθέντες περὶ μετατροπῆς ποινῶν.

Άρθρον 8.

1. Ἐν τῇ ἀνακρίσει καὶ ἐκδικήσει τῶν ἀδικημάτων τοῦ παρόντος νόμου δὲν ἐφαρμόζονται αἱ περὶ ἰδιαζούσης διωστικῆς καίμεναι διατάξεις, ἐν περιπτώσει δὲ συναξιότητος στρατιωτικῶν ἢ ναυτικῶν μετ' ἰδιωτῶν, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ ὑπάγονται πάντοτε εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν Στρατοδικαίων καὶ Ναυτοδικαίων, χωρίζομένης τῆς δίκης ὡς πρὸς αὐτοὺς.

2. Ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβανόμενα τὰ ἀδικήματα ταῦτα ἐκδικάζονται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νομοθέτου Διατάγματος τῆς 29 Νοεμβρίου 1923 περὶ ἐκδικάσεως πλημμελημάτων τινῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ.

3. Ὡς ἐπὶ τῶν μὴ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικημάτων τοῦ παρόντος νόμου ὁ Εἰσαγγελεὺς ἤθελε προτιμῆσαι τὴν δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Πλημμελειοδικεῖον, πράττει τοῦτο ἐντὸς εἰκοσίων ἡμερῶν ἀπὸ τῆς μηνύσεως ἢ τῆς αὐτοφώρου διώξεως, τῶν ἐν ἀρθρῷ 163 παράγρ. 1 Ποιν. Δικονομίας προθεσμιῶν συντεταγμένων εἰς τὸ ἥμισυ. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἀπ' εὐθείας κλήσεως δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κατηγορούμενον ἢ κατὰ τὸ ἀρθρ. 163 παράγρ. 2 Ποιν. Δικονομίας προσφυγή.

Άρθρον 9.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 καὶ ἡ περὶ ἐκτοπισμοῦ ἀποφάσεως δὲν ἐπηρεάζονται ἐκ τῆς συρροῆς ἄλλων ἀδικημάτων καὶ τῶν διατάξεων περὶ συγχωνεύσεως τῶν ποινῶν.

2. Ὁ ἐκτοπισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ἐκτίσιν πάσης κυρίας

ποινῆς στέρξεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐπιμελεία τοῦ Εἰσαγγελεὺς ἢ τοῦ παρὰ τῷ στρατιωτικῷ δικαστηρίῳ ἑταίρου.

3. Ὁ παραβαίνων τὴν περὶ ἐκτοπισμοῦ διάταξιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ προσδιορισμένου τόπου τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως.

4. Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀπὸ 5 Μαΐου 1926 Ν. Δ. περὶ τροποποιήσεως Ν. Δ. περὶ συστάσεως ἐπιτροπῶν Δημοσ. Ασφαλείας καὶ προσθήκης διατάξεως ὑπερπορίας θέλει παραταθῇ ἐπὶ τῆς μηνὸς ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

Ἄρθρον 10.
Ὁ παρὼν νόμος ἰσχύει ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἐφημερίδῃ τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως αὐτοῦ.

Ὁ παρὼν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον ἐκδοθεὶς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἰέρᾳ τῇ 24 Ἰουλίου 1929.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Οἱ Ὑπουργοί

Γεν. τῆς Δικαιοσύνης Ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν
Δ. Δίγκας Π. Ἀργυρόπουλος

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ἰουλίου 1929.

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης
Δ. Δίγκας

(2)

Περὶ παρατάσεως τῆς ἰσχύος καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου 4027 περὶ ἀναθεωρήσεως προϋδισμῶν καὶ ὑποβιβασμῶν περιφερειακῶν Διευθυντῶν Τ.Τ.Τ.

Νόμος 4230

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἀρθρὸν 75 τοῦ Συντάγματος, ἐκδίδομεν τὸν ἐπόμενον νόμον, ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας.

Άρθρον μόνον.

Ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου 4027 περὶ ἀναθεωρήσεως προϋδισμῶν καὶ ὑποβιβασμῶν περιφερειακῶν Διευθυντῶν Τ.Τ.Τ. προβλεπόμενη προθεσμία παρατείνεται ἐπὶ πρὶμηνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, ἡ δὲ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τοῦ μόνου ἄρθρου αὐτοῦ εἶναι ὅτι οἱ οὕτως ἀνακτώντες τὸν βαθμὸν αὐτῶν ἀποτελοῦσι πρόσθετον προσωπικὸν εἰς τὰς ὑπαργοῦσας ὁργανικὰς θέσεις περιφερειακῶν Διευθυντῶν Τ.Τ.Τ. ἐφ' ὅσον διατελοῦσιν ἐν ὑπηρεσίᾳ.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως. Ὁ παρὼν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον ἐκδοθεὶς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἰέρᾳ τῇ 23 Ἰουλίου 1929.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Ὁ ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας Ὑπουργός
Σ. Γονατᾶς

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰουλίου 1929.

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης
Δ. Δίγκας

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Ἀθῆναις τῇ 27 Δεκεμβρίου 1947

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 293

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Ἐπὶ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου περὶ μέτρων ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τοῦ Πολιτεύματος, τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν.

Πρὸς τὴν Α. Μ. Τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων

Μεγαλειότατε,

Ἀπὸ καιροῦ χρησιμοποιοῦμενοι, οἱ ἀποτελοῦντες ἐλαχίστην ἀνιεθνικήν μειονότητα ἀνατροπῆς, ὡς πρωτοπόρον τάγμα θανάτου ὑπὸ τῶν προσωπικῶν ἐγκρητῶν τοῦ Γένους, καθ' ἑσπεράς οἱ Ἕλληνες, καθιερωμένοι ἐκ τῆς διαρκούς ὑπὲρ βωμῶν καὶ ὁστίων πάλης, ἡτοιμάζοντο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν διὰ τὰ ἐσοτάσων τὴν μεγάλην ἐσπέρην, οἱ ἀρνηταί τῆς Πατρίδος, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Θρησκείας, ἐσκέπτοντο τὸ ἐγκλημα καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ τὸ ὀλοκληρώσουν.

Εἰς αὐτοὺς ἀπαντᾷ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, ἑτοιμὸς εἰς κάθε θυσίαν καὶ ἀποφασισμένος νὰ προσπαθῇ τὰ πάτρια χρώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας του εἰς μίαν ἀκατάβλητον ἐθνικὴν ἐνότητα μετὰ τὰ παῖδιά του εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ καθήκοντος.

Ἐφ' οἷς ἡ ἐκ τοῦ Λαοῦ προεληθούσα Κυβέρνησις, ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, ἐκπληροῦσα ὑπεράσταν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καθήκον, διὰ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου, ὃν ἔχει τὴν τιμὴν νὰ συνυποβάλῃ, κηρύσσει τὴν διάλυσιν τῶν Κομμάτων καὶ τῶν Ὁργανώσεων πᾶσι πράγματι δὲν ὑπηρετήσαν ποτὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ὅποια ἔθεσαν διὰ τῶν ἀπὸ μακροῦ πράξεων τῶν αὐτὰ ἐκτὸς νόμου καὶ λαμβάνει τὰ πρέποντα μέτρα πρὸς προστασίαν τοῦ Κράτους, τοῦ Πολιτεύματος, τοῦ Κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ τῶν πραγματικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ Λαοῦ. Συγχρόνως δὲ προβαίνει εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὑπάλληλων καὶ ὑπαρετῶν, οἵτινες — ἀνεξαρτήτως ποινικῆς εὐθύνης — προπαγανδίζουσιν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὴν ἐπιχρόστην τῶν σκοπῶν τῶν ἐγκρητῶν τοῦ τόπου καὶ γίνονται συνειδητὰ ὄργανα αὐτῶν.

Προτείνουσα τὰ μέτρα ταῦτα ἡ ἐκ τοῦ Λαοῦ προεληθούσα Κυβέρνησις, υποβάλλει τὴν εὐλαβὴ παράκλησιν ὅπως ἡ Ὑπερέτα Μεγαλειότης κηρύσῃ αὐτὰ διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀκλόνητον πίστιν τῆς ὅτι αὐτὸ Ἕθνος εἶναι ἀποφασισμένον νὰ νικήσῃ, πρέπει νὰ νικήσῃ καὶ θὰ νικήσῃ.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 27 Δεκεμβρίου 1947.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς

ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 509

Περὶ μέτρων ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τοῦ πολιτεύματος τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν.

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἄρθρον 1

1. Τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα Ἑλλάδος, τὸ Ἐθνικὸν Ἀπελευθερωτικὸν Μέτωπον (ΕΑΜ) καὶ ἡ Ἑθνικὴ Ἀλληλεγγύη, προπαγανδίζοντα καὶ ἐνεργοῦντα τὴν κατὰ τῆς ἀκριστοῦς τῆς Χώρας ποσοτικὴν ἀνταρσίαν διαλύονται. Ἡ πίστις διαλύεται καὶ πᾶν ἄλλο πολιτικὸν κόμμα, σωματεῖον ὁργάνωσις, ἥτις ἤθελε θεωρηθῇ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐπόμενης παραγράφου, ὡς συνεργαζομένη μετ' αὐτῶν ἢ ἐπιδιόκουσα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχούσων ἀσκοπὸν τὴν διὰ βλαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας.

2. Κόμματα, σωματεία, ἢ ὁργανώσεις μὴ μνημονευόμεναι ἀνωτέρω, ὡς καὶ αἱ τυχόν συσταθεῖσιν μετὰ τὴν ἐσχ' τοῦ παρόντος Νόμου, διαρκούσης τῆς ἀνταρσίας, χαρακτηρίζονται ὡς ὑπαγόμεναι εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου μετ' ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ κόμματος, εἰς πᾶσαν δ' ἄλλην περίπτωση δι' ἀποφάσεως τῶν κατὰ τόπους πρωτοβαθμίων Ἐντροπῶν Δημ. Ἀσφαλείας, μὴ ὑποκειμένης εἰς ὅδεν ἐνδίκ. μέσον.

3. Τὰ γραφεῖα τῶν διαλυομένων κομμάτων, σωματείων ὁργανώσεων κλείονται, λυομένης τῆς μισθώσεως, ἅπανα δὲ περιουσία καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν κατασχονται ὑπὸ τῆς οἰκείας Εἰσαγγελικῆς Ἀρχῆς.

4. Τὰ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον κατασχόμενα δημεύονται διὰ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν Πλημμελοδικῶν τοῦ τόπου τῆς κατασχέσεως. Ἐν τῷ βουλεύματι ορίζεται τίνα ἐκ τῶν δημευομένων ἀντικειμένων δύνανται νὰ ἐμποηθῶν. Τὸ προϊόν τῆς ἐμποίσεως τούτων διατίθεται ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν θυμάτων τῆς ἀνταρσίας.

Ἄρθρον 2.

1. Ὅστις ἐπιδιώκει τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχούσων ὡς ἐπὶ ὅλην ἀσκοπὸν τὴν διὰ βλαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ Πολιτεύματος, τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς ἐπικρατείας, ἢ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν προσηλυτισμὸν τιμωρεῖται ἐάν μὲν εἴη ἀρχηγὸς ἢ ὡδηγὸς διὰ τῆς ποινῆς τῶν προσαφειῶν δεσμιᾶς εἰς ἰδίως δὲ βλάβης περιπτώσεις διὰ τῆς ποινῆς τῶν ἡ

είων δεσμών ή του θανάτου, εάν δε είναι απλούς συστασιώτης διά ποινής φυλακίσεως, εις ιδίως δε βαρείας περιπτώσεις διά της ποινής της εірκιής ή των προσηλπίων δεσμών.

2. Ως ιδιαιτέρα επέαυρητική περίπτωση θεωρείται ή εκτέλεσις της πράξεως εν δημοσίω τόπω, παρόντων πολλών, ή διά του τύπου, ή εάν ή προσηλυτισμός ενεργείται διά χρημάτων, ή απευθύνεται προς ἀνγλίκους, στρατιωτικούς εν γενί, ή δημοσίους λειτουργούς.

Άρθρον 3.

1. Εάν τὸ ἐν τῷ προηγουμένῳ άρθρῳ ἀδίκημα τελεσθῇ, διά του τύπου, υπέγουν ενθύννη ὃ τε συγγραφεὺς ή συντάκτης του δημοσιεύματος, ὃ διευθυντής ή εκδότης του εντύπου, και ὃ ἐν γνώσει ἀναλαβὼν τὴν κυκλοφορίαν του τοιαύτου εντύπου, ἀγνώστου δε ὄντος του εκδότου, ὃ τυπογράφος.

2. Κατὰ τῶν ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ ἀπαγγέλλεται πρὸς τούτοις παύσις του ἐπιτηδεύματος του δημοσιογράφου ή τυπογράφου ή εκδότου τουλάχιστον ἐνὸς ἐτους και ἐν υποτροπῇ ὀριστική τοιαύτη.

3. Ὁ παρὰ τὴν παύσιν ταύτην ἐξασκῶν ἰδὲ ἐπάγγελμα αὐτοῦ τιμωρεῖται διά φυλακίσεως και ἐν υποτροπῇ δι' εірκιής.

Άρθρον 4.

1. Απαγορεύονται αἱ ἐν ὑπαίθρῳ εἴτε ἐν κλειστῷ χώρῳ συναθροίσεις προσώπων ἐπιδιωκόντων τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν άρθρῳ 2 ἰδεῶν.

2. Ὁ ἐν γνώσει προσερχόμενος εἰς τοιαύτην συνάθροισιν τιμωρεῖται διά φυλακίσεως τουλάχιστον ἐξ μηνῶν.

3. Ὁ ἐν γνώσει δεχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν του ή τὸ κατάστημα του συνάθροισιν περὶ ἧς ή παράγραφος 1 του παρόντος άρθρου, τιμωρεῖται διά φυλακίσεως τουλάχιστον ἐξ μηνῶν. Διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἀπαγγέλλεται υποχρεωτικῶς ή λύσις τῆς μισθώσεως του καταλύματος και ή ἀρσις τῆς προστασίας του ἐνοικιοστασίου.

4. Ὅστις μακροβούλως διαταράσσει πολιτικὴν συγκέντρωσιν ἐπιτρεπομένου οἰκοῦ τιμωρεῖται διά τῆς ποινῆς της φυλακίσεως.

Άρθρον 5.

1. Ἡ καταδίκη τῶν δημοσίων υπαλλήλων και ὑπηρετῶν ἐπὶ τινι τῶν ἀδικημάτων του παρόντος νόμου συνεπάγεται τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἐκπτώσιν, ἀπαγγελλομένην ὑπὸ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, δι' ἧς ὡσαύτως ὀρίζεται ἀνικανότης πρὸς ἀνάληψιν ἀρχῆς ή ἀλλοτῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπὶ πάντε τουλάχιστον ἐτη.

2. Στρατιωτικοὶ παντὸς βαθμοῦ, ὡς και οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰ Σώματα Ἀσφαλείας, καταδικαζόμενοι ἐπὶ τινι τῶν ἀδικημάτων του παρόντος Νόμου, ἐκπύτουν τῆς ὑπηρεσίας και στεροῦνται ὅλων τῶν μετὰ τῆς ἀρχῆς ή ὑπηρεσίας συντημένων δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων. Ἡ τοιαύτη καταδίκη συνεπέρχει και διαρκὴ ἀνικανότητα πρὸς ἀνάληψιν ἀρχῆς ή ἀλλοτῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Αἱ συνέπειαι αὗται ἐπέρχονται και ὅν δὲν ἀπαγγέλλωνται ἐν τῇ ἀποφάσει.

Άρθρον 6.

1. Δημοσίοι υπάλληλοι και ὑπηρετῶν καίτοι μὴ υποπεσόντες εἰς ἀξιοποινὴν πρᾶξιν του παρόντος Νόμου, προσπαγνδίζοντες ἐν τούτοις κομμουνιστικὰς Ἀρχὰς ή προστάλλοντες τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδος ή τὰ Ἐθνικὰ Σύμβολα, ἀπολύονται ὀριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας μετ' ἀπόρασιν του οἰκείου Συμβουλίου.

2. Στρατιωτικοὶ παντὸς βαθμοῦ, και οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰ Σώματα Ἀσφαλείας, καίτοι μὴ υποπεσόντες εἰς ἀξιοποινὴν πρᾶξιν του παρόντος Νόμου, διαδίδοντες ἐν τούτοις ἀρχὰς ἀνατρεπτικὰς του κρατοῦντος κυριαρχικοῦ καθεστώτος, ή προσβάλλοντες τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδος και τὰ Ἐθνικὰ Σύμβολα, ἀπολύονται ὀριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας μετ' ἀπόρασιν του οἰκείου Συμβουλίου. Οἱ ἐκ τούτων ἐρεδροὶ ἀξιωματικοὶ και ὑπαξιωματικοὶ παραπέμπονται εἰς ἀνακριτικὸν Συμβούλιον πρὸς ἐκτίωσιν ἀπὸ του βαθμοῦ.

Άρθρον 7.

1. Τὰ ὑπὸ του παρόντος Νόμου προελεπόμενα ἀδικήματα ἀνακρίνονται και ἐκδικάζονται κατὰ τὰς διατάξεις του Γ' ψηφίσματος «περὶ ἐκτάκτων μέτρων ἀφορώντων τὴν δημοσίαν τάξιν και ἀσφάλειαν». Κατὰ τὰς διατάξεις του αὐτοῦ ψηφίσματος γίνεται και ή ἐκτέλεσις τῶν παίνων.

2. Τὰ Στρατιωτικὰ, ἐπεβάλλοντα ποινὴν φυλακίσεως δι' ἀδικήματα προελεπόμενα ὑπὸ του παρόντος Νόμου, δικαιοῦνται νὰ ἀναστέλλουν ταύτην ὑπὸ ἔρον. Οἱ οὕτως ἀπολυόμενοι εάν ἤθελον υποπέσῃ ἐντὸς τριετίας εἰς τὸ αὐτὸ ή παρεμφερές ἀδίκημα ἐκτίουν ἀθροιστικῶς μετὰ τῆς νέας ποινῆς και τὴν ἀνασταλείσαν, ἄλλως ή ποινὴ θεωρεῖται ὡς ἀποτιθείσα. Ὁσαύτως τὰ Στρατιωτικὰ δύνανται, ἐπεβάλλοντα ποινὴν φυλακίσεως νὰ μετατρέπουν ταύτην εἰς ποινὴν ἐκτοπίσεως ἰσοχρόνου διαρκείας.

Άρθρον 8.

Αἱ ὑπὸ του παρόντος Νόμου προελεπόμεναι ποιναὶ ἐπεβάλλονται μόνον ἐξ ἔδου ή πρᾶξιν δὲν τιμωρεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἰσχυρῆς Νομοθεσίας διά βαρυτέρων παίνων.

Άρθρον 9.

1. Πᾶσα λεπτομέρεια ἀφορῶσα τὴν ἐφαρμογὴν του παρόντος Νόμου θέλει ὀρισθῇ διὰ Βασιλικῆς Διατάγματος τῇ προτάσει τῶν Ὑπουργῶν Δικαιοσύνης, Στρατιωτικῶν και Δημοσίας Τάξεως.

Ἡ ἰσχὺς του παρόντος ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἐποδληθήσεται δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς πρὸς κύρωσιν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Δεκεμβρίου 1947.

ΠΑΥΛΟΣ

Β.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος

ΓΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΦΟΘΥΑΝΗΣ

Τὰ Μέλη

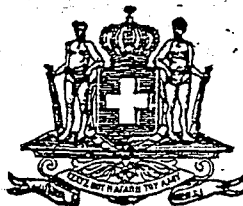
Κ. ΤΣΑΛΛΑΡΗΣ, ΧΡ. ΛΑΔΑΣ, ΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Π. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, Κ. ΡΕΝΤΗΣ, ΑΝΤ. ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ, Δ. ΧΕΛΜΗΣ, Γ. ΒΑΡΒΟΥΤΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΔΗΜ. ΛΟΝΤΟΣ, Α. ΜΠΙΡΑΚΗΣ, Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗΣ, ΦΟΚΙΩΝ ΖΑΓΜΗΣ, ΑΡ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Γ. ΣΤΡΑΤΟΣ, ΑΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Δ. ΔΗΓΚΑΣ, ΜΙΧ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ.

Ἐθεωρήθη και ἐτέθη ή μεγάλη του Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Δεκεμβρίου 1947.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός

ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948 ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 2

ΑΝΑΓΚ. ΝΟΜΟΣ 52᾽ ἀριθ. 512.

Περὶ μέτρων ασφαλείας τῶν Ἑταιριῶν κλπ. κοινῆς ὠφελείας διακοφῆς τῆς ἀνταρσίας.

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἄρθρον 1.

1. Διακοφῆς τῆς ἀνταρσίας ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου δύναται γὰρ ἐξουσιοδοτῆ τοὺς ἀρμοδίους Ὑπουργοὺς ὅπως ἐντέλλωνται τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσιν λόγῳ ἀνεπαρκείας, ἢ δι' αἰονόηποτε λόγον, ἀσυμβίβαστου πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην ἀσφάλειαν τῆς Χώρας καὶ τὸν διεξάγοντον ἀγῶνα, μελῶν τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων, Διοικητῶν, Γεν. Διευθυντῶν, Διευθυντῶν καὶ πάσης φύσεως ὑπαλλήλων, ὑπηρετῶν, τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν (μονίμων, ἐκτάτων, ἐπὶ συμβάσει, ἡμερομισθίων) τῶν πάσης φύσεως ὁργανισμῶν καὶ ἰδρυμάτων ἐπιχορηγούμενων ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἢ τελούντων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὸν ἐλεγχον αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἑταιριῶν Παραγωγῆς Ἡλεκτρικοῦ Ρεύματος, Τηλεφῶνων, Σιδηροδρόμων, Τροχιδρόμων, Ὑδάτων, Ὑπονόμων, Ὑγρῶν Κυστῶν καὶ πάσης ἄλλης Ἑταιρίας ἢ Ἐπιχειρήσεως κοινῆς ὠφελείας.

2. Μέλη τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων, Διοικηταί, Γεν. Διευθυνταί καὶ Διευθυνταί τῶν περὶ ὧν ἡ προδηλούμενη παράγραφος 1 Ὁργανισμῶν, Ἑταιριῶν, Ἐπιχειρήσεων κλπ. ἀρνούμενοι νὰ ἐκτελέσωσι τὰς περὶ ἀπόλυσεως ἐντολὰς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ τιμωροῦνται διὰ φυλακίσεως τοῦλάχιστον ἑνὸς ἔτους ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Γ' Ὑψηλίσματος «περὶ ἐκτάκτων μέτρων ἀπορρώτων τὴν Δημοσίαν Τάξιν καὶ Ἀσφάλειάν» Στρατοδικείων. Αἱ διατάξεις τοῦ αὐτοῦ Γ' Ὑψηλίσματος, ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τὴν ἀντίκρισιν τῶν ἀδικημάτων τούτων.

Ἄρθρον 2.

Αἱ κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἀπελύσεις εἶναι ὀριστικαί, ἀπαγορευομένης προσφυγῆς ἢ αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ὑπὸ τῶν ἀπολυμένων.

Ἄρθρον 3.

Αἱ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 Ἑταιρίαι, Ὁργανισμοὶ κλπ. ὑποχρεοῦνται εἰς ἄμεσον ἀντικατάστασιν τῶν δυνάμει τοῦ παρόντος

ἀπολυομένων δι' ἑτέρων κεινομένων καταλλήλων ὑπὸ τοῦ ἀσχεθῆτος τὸν ἐλεγχον ἢ τὴν ἐποπτείαν Ὑπουργοῦ.

Ἄρθρον 4.

Κυροῦνται πᾶσι καὶ μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, ἀπολύσεις περὶ ὧν τὸ ἄρθρον 1 τοῦ παρόντος, καὶ γινόμεναι κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τῶν ἐξουσιοδοτηθέντων Ὑπουργῶν.

Ἄρθρον 5.

Διὰ Β.-Διαταγμάτων ἐκδιδεμένων προτάσει τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν θέλουν καθορισθῇ καὶ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος καὶ ἡ τυχόν καταβλητέα εἰς τοὺς ἀπαλυθέντας ὑποζημίσις.

Ἄρθρον 6.

Ἡ ισχύς τοῦ παρόντος ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ὑποβληθήσεται δὲ πρὸς κύρωσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς.

Εν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948.

ΠΑΥΛΟΣ

Β.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ

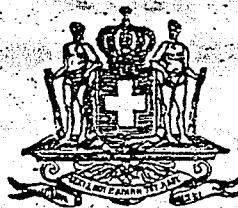
Τὰ Μέλη

ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ, ΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΡΕΝΤΗΣ, ΑΝΤ. ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΑΝΔΡ. ΜΠΙΡΑΚΗΣ, ΠΑΝΟΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΟΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΕΣΥΛΛΑΣ, ΘΕΟΔ. ΚΙΖΑΝΗΣ, ΑΛΕΞ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, ΜΙΧ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΤΑΤΖΗΣ, ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Εν Ἀθήναις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1948.

Ὁ ἐκ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς
ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Αθήναις τῇ 8 Ιανουαρίου 1948

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Αριθμὸς φύλλου 6

ΑΝΑΓΚ. ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 516.

Περὶ ἐλέγχου νομιμοφοροσύνης τῶν δημοσίων κλπ.
υπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν.

Π. ΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἀρθρον 1.

1. Ἐπὶ πλέον τῶν ἐπὶ τῶν καμμένων ἡδη διατάξεων ἀπαιτούμενων προσόντων διὰ τὸν διορισμὸν ἢ πρόσληψιν δημοσίων ἐν γένει υπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν (ισοδύων, μονίμων, ἐκτάκτων, ἡμερομισθίων, ἐπὶ συμβάσει), ὡς καὶ τῶν πάσης φύσεως υπαλλήλων, ὑπηρετῶν καὶ ἐργατῶν, νομικῶν συμβούλων ἢ ἐμπισθῶν δικηγόρων, τῶν νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου, Δήμων καὶ Κοινοτήτων, παραιορημένων ὑπὸ τοῦ Κράτους, δημοσίων ἢ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν, Ἀνωτάτων Τραπεζικῶν Ἐταιρειῶν, πάσης φύσεως ἰδρυμάτων ἰσωδότης ἐπιχορηγούμενων ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῆς Ἐταιρείας ὑπεργύων προσδίων, τῶν ὑπὸ μεσεγγύτησιν Ἐταιρειῶν ἢ Νομικῶν Προσώπων, τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων παντὸς εἴδους καὶ τῶν συνεταιριστικῶν ἐν γένει ὁργανώσεων, ἀπαιτεῖται ἐφεξῆς ὅπως ὁ διοριζόμενος ἢ προσλαμβανόμενος εἶναι νομιμόφρων ὑπὸ τὴν ἐν ἀρθρῷ 3 τοῦ παρόντος ἐννοίαν. Διορισμὸς ἢ πρόσληψις γενεμένη κατὰ παράβασιν τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς ἀκυρὸς καὶ εὐδὲν συνεπάγεται ἀποτέλεσμα.

2. Ἡ διαπίστωσις τῆς νομιμοφοροσύνης, περὶ τῆς αἰ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, ἐνεργεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 4 τοῦ παρόντος, δεόν δε ὅπως ρητῶς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ διορισμοῦ ὁ ἀριθμὸς τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 2 τοῦ ἀρθροῦ 4 οἰκείου Συμβουλίου.

3. Διοικηταί, Διευθυνταὶ καὶ προϊστάμενοι ὑπηρεσιῶν ἐν γένει, μὴ τηροῦντες τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ἢ καὶ καθ' οἰονδήποτε τρόπον προβαίνοντες εἰς καταστρατήγησιν αὐτῶν τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Γ' Ὑπηρεσιῶν Διαποδικείων, μετὰ δὲ τὴν λήξιν τῆς ἀνταρσίας ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ποιν. Δικαστηρίων, διὰ φυλάκισις τοῦλάχιστον τριῶν μηνῶν καὶ ἐν ὑποτροπῇ τοῦλάχιστον ἑνὸς ἔτους.

Ἀρθρον 2.

1. Οἱ κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος ὑπηρετοῦντες ὑπαλλήλοι ἢ ὑπηρεταί, περὶ ὧν ἡ παρ. 1 τοῦ προηγουμένου ἀρθρου, ἐφ' ὅσον ἤθελε διαπιστωθῇ ὅτι δὲν εἶναι νομιμόφροι

νες κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀρθροῦ 3, ἀπολύονται ὁριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας, τῆς ὑπηρεσιῶν τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθροῦ 4 τοῦ παρόντος, ἀναστελλομένων εἰδικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τῶν περὶ ἰσοδότητος καὶ μονιμότητος σχετικῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος ὡς καὶ πάσης ἄλλης περὶ προστασίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας διατάξεως. Οἱ εὐτως ἀπολύμενοι υπαλλήλοι, ὑπηρεταί ἢ ἐργαταὶ δικαιοῦνται, λόγω τῆς τοιαύτης ἀπολύσεως τῶν, ἀποζημιώσεως ἴσης πρὸς τὰς ἀποδοχὰς τῶν δύο μηνῶν.

2. Ἡ ἀπόλυσις τῶν ἐν τῇ προηγουμένη παραγρ. 1 υπαλλήλων, ὑπηρετῶν ἢ ἐργατῶν συντελεῖται διὰ πράξεως ἐκδόσεως ἡς ὑπὸ τὸν τύπον δοτὶς κατὰ τὰς καμμένας ἐκαστοταὶ διατάξεις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσιν αὐτῶν. Ἡ πράξις αὕτη, ἐκδίδεται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμης τοῦ κατὰ τὸ ἀρθρον 4 οἰκείου Συμβουλίου. Εἰδικῶς προκειμένου περὶ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπιμελείας, περὶ δικαστικῶν λειτουργῶν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ Προέδρου καὶ Εἰσαγγελέως Ἐφεσίων καὶ ἄνω, περὶ μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, περὶ τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων καθηγητῶν τοῦ Παν/μίου, τοῦ Πολυτεχνείου καὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, περὶ ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων, περὶ ὁργανικῶν Γενικῶν Διευθυντῶν ἢ Διευθυντῶν Κέντρικῶν Ὑπηρεσιῶν, Ὑπουργείων ἢ τῆς Βουλῆς, περὶ Διοικητῶν, Διοικητικῶν Συμβούλων καὶ Ὑποδιοικητῶν ἢ Γενικῶν Διευθυντῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, Τραπεζῶν, παραιορημένων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, ἢ περὶ ἀπολύσεως πράξις ἐκδίδεται μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Ἀρθρον 3.

Μὴ νομιμόφρων διὰ τὴν ἐξαρμογήν τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος θεωρεῖται ὁ ἐν ἀρθρῷ 1 τοῦ παρόντος υπαλλήλος ἢ ὑπηρετής ἐφ' ὅσον διατάσσοντος τοῦ Κράτους τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς υπάρξεως τοῦ καὶ τῆς ἀνεραϊστότητος τῆς Χώρας κατὰ τῆς προσδοτικῆς ἀνταρσίας πιστεύει εἰς τὰ κτήνηματα τῶν προπαραιοκλευσάντων καὶ ἐπιχειροῦντων τὴν ἀνταρσίαν, ἐμμενέται ἀπὸ ἀντιθέτου ἀντιλήψεως ἢ προπαγανδίζει καθ' οἰονδήποτε τρόπον ὑπὲρ τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἢ τῶν μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κράτους συμπροσπόντων, ὡς καὶ

1) Ὁ ἐνεργῶν πράξεις Σαμποτάζ, ἢ κατασκοπείας ἢ ἀποπειρας ἢ προπαραιοκλείας διὰ τοιαύτας πράξεις ἢ ἐν γνώσει του συνδέεται μετὰ προσώπων ἐνεργούντων τοιαύτας πράξεις.

2) Ὁ μετεχων, ὁστάσεως ἢ παροτρύνων ἢ συντηροῦν ὑπὲρ ὁστάσεως ἢ πρὸς διατάξαι τῆς ἐννοίας, τάσεως ἐν γένει

3) 'Ο αποκαλύπτων ή αποπειρώμενος ν' αποκαλύψῃ εἰς ἐνδεήποτε πρόσωπον ἐμπιστευτικά ἔγγραφα ή πληροφορίας.

4) 'Ο ἐκτελῶν ή αποπειρώμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὑπαλλήλικα του καθήκοντα κατὰ τρόπον τοιούτον ὥστε νὰ ὑπηρετήσῃ ἀνεφάρκοντα ἄλλης Χώρας ή τῆς ἀνταρσίας.

5) 'Ο προβαίνων εἰς οἰσθηήποτε ἐνέργειαν ή ἐπιδήλωσιν ἐναντίον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Χώρας.

Ἄρθρον 4.

1. Ἐν ἐκάστῳ Ὑπουργείῳ, Νομικῷ Προσώπῳ Δημοσίῳ Δικαίου, Δῆμῳ, παραχωρημένη Δημοσία Ὑπηρεσία, Ἀνωτάτω Τραπεζίτικῇ Ἐταιρείᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐν παραρ. 1 τοῦ ἄρθρου 1 ἀπαριθμουμέναις ὑπηρεσίαις, ὁργανισμοῖς κλπ. συνιστᾶται δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ (προκειμένου περὶ τῆς Βουλῆς ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, προκειμένου περὶ Ἀγίων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἑσωτερικῶν, προκειμένου περὶ Τραπεζῶν καὶ λοιπῶν ἰδρυμάτων, ὁργανισμῶν ή ἐπιχειρήσεων κλπ. ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Ὑπουργείου εἰς ὃ κατὰ τὰς κειμένας διατάξεις, ὑπάγονται) ἐν ἡ πλείονα τοι μετὰ Συμβουλία, ἐξ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς αὐτῆς ή ἄλλης ὑπηρεσίας ἀνεξαρτήτως ἀρμοδιότητος ή δικαστικῶν λειτουργῶν, ἐγνωσμένης νομιμοφοσύνης καὶ διακρινομένων διὰ τὸ ἥθος τῶν, καλούμενα Συμβούλια Νομιμοφοσύνης. Ἐργὸν τῶν Συμβουλίων τούτων εἶναι ν' ἀποφαινῶνται περὶ τῆς νομιμοφοσύνης τῶν αἰτουμένων διορισμῶν εἰς τὰς ἐν παρ. 1 τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ παρόντος θέσεις ὡς καὶ τῶν ἡδὴ ὑπηρετούντων εἰς τὰς θέσεις ταύτας. Εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῆς νομιμοφοσύνης τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν γνωμοδοτεῖ Συμβούλιον Νομιμοφοσύνης ἀπαριθμῶμενον ἐκ τριῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐγγόντων βαθμὸν τοῦλάχιστον Προέδρου ή Εἰσαγγελέως Ἐρετῶν ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, προκειμένου δὲ περὶ παρόντων καὶ εἰσρηγῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας τὸ Συμβούλιον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν Συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας. 'Ο ἀρμόδιος Ὑπουργὸς δύναται δι' ἀποφάσεώς του νὰ ἀντικαθίστῃ ὅποτε ἐνδεήποτε τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου Νομιμοφοσύνης ή νὰ ὀρίξῃ τοὺς ἀναπληρωτὰς αὐτῶν.

2. Τὰ Συμβούλια Νομιμοφοσύνης ἀποφαίνονται ὑποχρεωτικῶς περὶ τῆς νομιμοφοσύνης τῶν αἰτουμένων ὅπως διορισθῶσιν ή προσληφθῶσιν τὸ πρῶτον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀντιλήψεως καὶ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας δύναται νὰ συγκεντρώσων ἐγγράφως ή προφορικῶς ἐξ ἄλλων ὑπηρετῶν ή ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ἃς ὑπηρετήσῃ τυχόν προηγουμένως ὁ αἰτουμένος τὸν διορισμὸν ὡς καὶ ἐκ πληροφοριῶν τῶν ἀρμοδίων ἀστυνομικῶν ή στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, δυνάμενα καὶ νὰ καλῶσι τὸν ὑποψήριον εἰς αὐτοπροσώπων ἐμφανισμὸν καὶ ὑπεβάλλωσι τούτον εἰς ἐξέτασιν. Ἡ ἀπόφασις τῶν Συμβουλίων τούτων, ἐν ἡ περιπτώσει εἶναι δυσμενὴς διὰ τὸν ὑποψήριον ἔχει ὑποχρεωτικὴν ἰσχύϊν καὶ ἀποτελεῖ κώλυμα διορισμοῦ αὐτοῦ εἰς οἰσθηήποτε τῶν ἐν ἄρθρῳ 1 θέσεων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κοινοποιεῖται αὕτη μερίμνη τῆς ἐκδόσεως ταύτης Ἐπιτροπῇ Νομιμοφοσύνης εἰς πᾶσας τὰς Ἐπιτροπὰς Νομιμοφοσύνης τοῦ Κράτους.

3. Περὶ τῶν ὑπηρετούντων ὑπαλλήλων ἐπιλαμβάνεται τὸ Συμβούλιον Νομιμοφοσύνης εἴτε ὀρίσθην, εἴτε κατόπιν ἐρωτήματος τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ή Προέδρου τῆς Βουλῆς ή Δημάρχου, Διοικητικοῦ Τραπεζίτης ή τοῦ ἱεραρχικῶς ἀνωτέρου ὁργάνου τῶν ἐν παραγράφῳ 1 τοῦ ἄρθρου 1 Νομικῶν Προσώπων, ἐπιχειρήσεων, ὁργανισμῶν κλπ. Προκειμένου ν' ἀποφανθῇ τὸ κατὰ τὴν παρὰρ. 1 Συμβούλιον περὶ τῆς Νομιμοφοσύνης τῶν ὑπηρετούντων ὑπαλλήλων σχηματίζει τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προσωπικῆς ἀντιλήψεως τῶν μελῶν του περὶ τοῦ κρινόμενου, λαμβάνον ἀπὸ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπηρεσιακῶς ἐκθέσεις περὶ τούτου, καὶ συλλέγον πᾶσαν χρήσιμον πληροφορίαν ἐγγράφως καὶ προφορικῶς περὶ τῶν ἀρμοδίων ἀστυνομικῶν ή στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν.

Τὸ αὐτὸ Συμβούλιον ὑποχρεοῦται ὅπως κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ἀπαιτήσῃ ἀπὸ πάντας τοὺς ὑπαλλήλους, ὑπηρετίας κλπ. ή ἀπὸ τὸν κρινόμενον μόνον, ὅπως προῆλθῃ εἰς ἔγγραφον δήλωσιν περὶ τῆς Νομιμοφοσύνης του, κατὰ τύπον ὁρισθηόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Ἡ ἀρνησις τῆς ὑπογραφῆς τοιαύτης δηλώσεως, ἀποτελεῖ τεκμήριον περὶ τῆς μὴ νομιμοφοσύνης τοῦ ὑπαλλήλου. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου Νομιμοφοσύνης διαπιστοῦσα τὴν μὴ νομιμοφοσύνην τοῦ ὑπαλλήλου ἔχει ὑποχρεωτικὴν ἰσχύϊν διὰ τὸν ἀρμόδιον Ὑπουργὸν ή ἄλλο ἀρμόδιον διὰ τὴν ἀπόλυσιν ὄργανον (Διοικητὴν Τραπεζίτης, Διευθυντὴν Ἐπιχειρήσεως κλπ.) ὅτις ὑποχρεοῦται ὅπως ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς προῆλθῃ εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς πράξεως ἀπολύσεως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ μὴ νομιμοφρονοῦς ὑπαλλήλου.

4. Ὑπάλληλος ή ὑπηρετίας προβαίνων εἰς ἔγγραφον περὶ τῆς νομιμοφοσύνης του δήλωσιν, περὶ ἧς ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ, ἥτις ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑπερῶν ψευδῆς, τιμωρεῖται διαρκούσης τῆς ἀνταρσίας ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Γ' Ψηφίσματος ἀπερὶ ἐκτάκτων μέτρων κλπ. Στρατοδικεῖων διὰ φυλακίσεως τοῦλάχιστον ἐνὸς ἔτους καὶ εἰς βαρεῖας περιπτώσεις δι' εἰρκῆς. Αἱ διευτάξεις τοῦ αὐτοῦ Γ' Ψηφίσματος ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τὴν ἀνάκρισιν τῶν ἀδικημάτων τούτων.

Ἄρθρον 5.

1. Συνιστᾶται δευτεροβάθμιον Συμβούλιον Νομιμοφοσύνης ἀποτελούμενον ἀπὸ ἐννέα τῶν Ἀντιπροέδρων τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἑνὸς Ἀρεοπαγίτην ή Σύμβουλον Ἐπικρατείας, ἑνὸς Προέδρου ή Εἰσαγγελέα Ἐρετῶν, ἑνὸς Ἀστυνομικῶν Διευθυντῆν Α' τάξεως καὶ ἑνὸς ἀνωτάτου Δημόσιον ὑπαλλήλου ἔχοντα βαθμὸν Γενικοῦ Διευθυντοῦ ή Διευθυντοῦ Α' τάξεως Ὑπουργείου, ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διὰ πράξεως ὀριζούσης καὶ τοὺς ἀναπληρωτὰς τῶν. Ἐνώπιον τοῦ δευτεροβαθμίου τούτου Συμβουλίου ἐπιτρέπεται ή ἀσκήσις προσφυγῆς παρὰ τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 2 ὑπαλλήλων ή ὑποψηρίων ὑπαλλήλων, οἵτινες ἐκρίθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ προηγουμένον ἄρθρον 4 Συμβουλίων ὡς μὴ νομιμοφρονεῖς. Τὸ δευτεροβάθμιον Συμβούλιον ἀποφαίνεται κατὰ πλειοψηρίαν ἐπικυροῦ ή ἐξαφανίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Πρωτοβαθμίου Συμβουλίου ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει προκειμένου μὲν περὶ ὑποψηρίου ὑπαλλήλου δὲν ὑφίσταται πλέον κώλυμα διορισμοῦ αὐτοῦ, προκειμένου δὲ περὶ ὑπηρετούντος τοιούτου θεωρεῖται ὡς οὐδέποτε ἐκδοθεῖσα ή ἀπόφασις τοῦ πρωτοβαθμίου Συμβουλίου, ή δὲ εἰς ἐκτέλεσιν ταύτης τυχὼν ἐκδοθεῖσα περὶ ἀπολύσεως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πράξις ἀνακαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος αὐτήν.

2. Ἐπιτρέπεται ή σύστασις πλειόνων τοῦ ἐνὸς Τμημάτων τοῦ δευτεροβαθμίου Συμβουλίου Νομιμοφοσύνης ἐὰν αἱ ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ τὸ ἐπιβάλλωσιν. Ἡ ἀσκήσις τῆς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τούτου προσφυγῆς δὲν ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ πρωτοβαθμίου Συμβουλίου.

3. Διὰ Β. Διαταγμάτων ἐκδοθησάμενων, τῇ προτάσει τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης θέλει καθορισθῇ ή ἐνώπιον τῶν Συμβουλίων Νομιμοφοσύνης διαδικασία ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη λεπτομέρεια ἀφορώσα τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Νόμου.

Ἄρθρον 6.

1. Διαρκούσης τῆς παρούσης ἀνταρσίας ή κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 2 παραγράφου 1 ἀπόλυσις γίνεται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ ἀνεῖν τῆς ὑπὸ τῆς παρὰρ. 2 τοῦ ἄρθρου 2 προβλεπόμενης γνώμης τῶν Συμβουλίων Νομιμοφοσύνης. Κατὰ τῶν τοιούτων περὶ ἀπολύσεων πράξεων ἐπιτρέπεται μόνον μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀνταρσίας προσυνη ἐνώπιον τοῦ δευτεροβαθμίου Συμβουλίου Νομιμοφοσύνης μὴ ἀναστέλλουσα τὴν ἀπόλυσιν. Ἐν ἡ περιπτώσει τὸ δευτεροβάθμιον τούτο Συμβούλιον ἤθελε κρίνει ὅτι ὁ ἀπολυθεὶς εἶ-

νομιμόφωνων τηρούνται αναλόγως τὰ ἐν ἄρθρῳ 5 περὶ οὗτου ὀριζόμενα. Ἡ τοιαύτη περὶ ἀπολύσεως ἄνευ γνώμης τοῦ οἰκείου Συμβουλίου ἀπόφασις δύναται νὰ ἀνακληθῇ ὅποτε δέχηται λόγῳ πλάνης περὶ τὰ πραγματικά γεγονότα καὶ ἐν τύπον ἐξεδόθη.

2. Αἱ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος Νόμου κενωθησόμεναι θέσεις δύνανται νὰ πληρωθῶσιν διὰ διορισμοῦ ἢ μεταθέσεως ἢ ἀποσπάσεως τῶν κεκτεμένων τὰ νόμιμα προσόντα, μόνον ἐφ' ἔξον εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος ἡ πλήρωσις αὐτῶν λόγῳ ἐπιγενοσῶν ὑπηρεσιακῶν ἀναγκῶν. Ἡ τοιαύτη πλήρωσις συντελεῖται διὰ μὲν τοὺς μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ εἰσηγητοῦ ἢ ἀντιστοίχου πρὸς αὐτὸν ὑπαλλήλους, ὑπηρετίας, ἐργατίας κλπ. δι' ἀποσάσεως τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς διὰ Β. Διατάγματος τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, κατὰ παρέκκλισιν δὲ τῶν ὑπὸ τῶν κειμένων διατάξεων ἀπαρτιμένων διατυπώσεων ἢ ἄλλων προϋποθέσεων.

Ἄρθρον 7.

Αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος Νόμου δὲν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν προκειμένου περὶ τῶν μονίμων στρατιωτικῶν (Ξηρᾶς, Θαλάσσης, Ἀέρος) καὶ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ Σώματα Ἀσφαλείας ὡς καὶ περὶ τῶν μελῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων καὶ πάσης φύσεως ὑπαλλήλων τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπ' ἀριθ. 512) 1947 Νόμου προβλεπομένων Ἐταιρειῶν, Ὁργανισμῶν κλπ.

Ἄρθρον 8.

Πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Νόμου ἐκδιδόμεναι πράξεις εἰς οὐδὲν ἀπολύτως ὑπάκουινται ἐνδίκῳ μέσον ἐνώπιον οἰονδήποτε δικαστηρίου. Ἰδίᾳ δὲ ἀποκλείεται πᾶσα

προσφυγὴ ἢ αἴτησις ἀκυρώσεως κατ' αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας δι' οἰονδήποτε λόγον ἀνεξαιρέτως. Πᾶσα τοιαύτη προσφυγὴ ἢ αἴτησις ἀκυρώσεως ἀπορρίπτεται ὡς ἀπαράδεκτος ἄνευ οὐδεμιᾶς περαιτέρω ἐρεῦνης.

Ἄρθρον 9.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ὑποβληθῆσεται δὲ πρὸς κύρωσιν εὐθὺς ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1948.

ΠΑΥΛΟΣ

Β.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος

Θ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ

Τὰ Μέλη

ΧΡ. ΛΑΔΑΣ, ΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Π. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, Κ. ΡΕΝΤΗΣ, ΑΝΤ. ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ, ΑΝΔΡ. ΜΠΙΡΑΚΗΣ, Π. ΧΑΤΖΗΠΑΝΟΣ, ΑΠ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ, ΘΕΟΔ. ΚΙΖΑΝΗΣ, ΑΡΙΣΤ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, ΑΛ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, ΔΗΜ. ΔΗΓΚΑΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μετὰ τὴν τοῦ Κράτους σφραγίδα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1948.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός

ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
239

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Ν.Δ. 59. Περί συστάσεως και επαναλειτουργίας πολιτικών κομμάτων... 1

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

615. Περί επαναφοράς εν ισχύ των άρθρων 11 και 20 του Συντάγματος... 2

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 59

Περί ουσιάσεως και επαναλειτουργίας πολιτικών κομμάτων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντες υπόψη τας διατάξεις:

- α) Του άρθρου 11 του Συντάγματος.
- β) Του άρθρου 10 παρ. 1 και 2 της Καταστατικής Συντακτικής Πράξεως της 1/1.8.1974 «περί αποκαταστάσεως της δημοκρατικής νομιμότητος κλπ.», προτάσει του Έμετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, αποφασίζομεν:

*Άρθρον 1.

1. Από της έναρξεως της ισχύος του παρόντος νομοθετικού διατάγματος επιτρέπεται ελευθέρως η σύστασις πολιτικών κομμάτων ως και η επαναλειτουργία ταιούτων διαλυθέντων κατά το παρελθόν καθ' οιονδήποτε τρόπον ή των οποίων ή λειτουργία και δράσις διεκόπη ή ανεστάλη.

2. Τα πολιτικά κόμματα, ύφιστάμενα ή έφεξής ιδρυόμενα, υποχρεούνται όπως πρό της αναλήψεως οιασδήποτε δραστηριότητος καταθέσουν εις τον Εισαγγελέα του Άρειού Πάγου δήλωσιν του Άρχηγού ή της Διοικούσης Επιτροπής αυτών περιλαμβάνουσας ότι αι άρχαι του κόμματος αντιτίθενται προς πάσαν ενέργειαν αποσκοπούσαν εις την διά κατάληψιν της εξουσίας ή την ανατροπήν του ελευθέρου δημοκρατικού πολιτεύματος.

3. Από της καταθέσεως της κατά την προηγουμένη παράγραφον δηλώσεως, ουδείς περιορισμός υφίσταται ως προς την λειτουργίαν και την δράσιν των πολιτικών κομμάτων,

έντός του πλαισίου του πολιτεύματος πλην των απορρεόντων εκ των έκάστοτε γενικώς-ισχυουσών συνταγματικών και νομοθετικών διατάξεων.

*Άρθρον 2.

Διά προεδρικών διαταγμάτων προτάσει των Υπουργών Δικαιοσύνης και Έσωτερικών εκδιδόμενων δύναται να ρυθμίζεται πών θέμα σχετικών προς την εφαρμογήν του παρόντος.

*Άρθρον 3.

Το νομοθετικόν διάταγμα 800/1971 «περί πολιτικών κομμάτων», ό Άναγκαστ. Νόμος 509/1948 «περί μέτρων ασφαλείας του κράτους κλπ.» ως συνεπληρώθη διά του άρθρου 6 του Ν.Δ. 4234/1962 «περί ρυθμίσεως θεμάτων άπορώντων την ασφάλειαν της Χώρας» ως και πάσα έτέρα διάταξις αντικειμένη εις τας διατάξεις του παρόντος καταργούνται.

*Άρθρον 4.

Η ισχύς του παρόντος άρχεται από της δημοσιεύσεώς του εις την Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Έν Αθήναις τη 23 Σεπτεμβρίου 1974

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΦΑΙΔΩΝ ΓΚΙΖΙΚΗΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

ΞΕΝΟΦ. ΖΟΛΩΤΑΣ, ΓΕΩΡΓ. ΡΑΛΛΗΣ, ΕΤΑΓΓ. ΑΒΕΡΟΦ-ΤΟΣΙΤΣΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΦ. ΣΤΡΑΤΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΣΟΛΩΝ ΓΚΙΚΑΣ, ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΣ, ΝΙΚΟΛ. ΛΟΤΡΟΣ, ΙΩΑΝ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, ΔΗΜΗΤΡ. ΠΑΠΑΣΠΙΤΡΟΤ, ΑΘΑΝ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΤΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ, ΑΝΔΡ. ΚΟΚΚΕΒΗΣ, ΓΕΩΡΓ. ΑΛΕΞ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ, ΙΩΑΝ. ΜΗΝΑΙΟΣ.

Έδωκέρηθη και έτέθη ή μεγάλη του Κράτους σφραγίς.

Έν Αθήναις τη 23 Σεπτεμβρίου 1974

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(2)

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 615

Περὶ ἐπαναφορᾶς ἐν ἰσχύϊ τῶν ἀρθρῶν 11 καὶ 20 τοῦ Συντάγματος.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις:

- α) Τοῦ ἀρθρου 91 τοῦ Συντάγματος.
- β) Τοῦ ἀρθρου 12 τῆς ἀπὸ 1/1.8.74 Καταστατικῆς Συντακτικῆς Πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος κλπ.» καὶ
- γ) Τοῦ ἀρθρου 16 τοῦ Ν.Δ. 798/1971 «περὶ καταστάσεως πολιτορχίας», προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπορροαζόμεν:

Ἄρθρον 1.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος διατάγματος αἰρετὰ ἡ ἀναστολὴ ἰσχύος τῶν ἀρθρῶν 11 καὶ 20 τοῦ Συντάγματος, ὡς αὕτη ἀπηγγέλη διὰ τοῦ Π.Δ. 411/1973 «περὶ κηρύξεως τῆς Χώρας εἰς κατάστασιν πολιτορχίας καὶ ἀναστολῆς τῆς ἰσχύος διατάξεων τοῦ Συντάγματος» οὗτινος ἡ ἰσχύς παρετάθη διὰ τοῦ ἀρθρου 10 παρ. 3 τῆς ἀπὸ 5/7.8.1974 Συντακτικῆς Πράξεως «περὶ συμπληρώσεως τῆς ἀπὸ 1/1.8.1974 Συντακτικῆς Πράξεως».

Ἄρθρον 2.

Ἐγκρεμείς ὑποθέσεις ἐνώπιον τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων ἀφορῶσαι εἰς παραβάσεις σχετιζομένας πρὸς τὰ ἀρθρα 11 καὶ 20 τοῦ Συντάγματος τῶν ὁποίων κατηγορούμενοι εἶναι: ἰδιῶται, μεταβιβάζονται ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν εἰς τὰ ἀρμόδια κοινὰ ποινικὰ δικαστήρια.

Εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ Δικαιοσύνης Ὑπουργούς, ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1974

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΦΑΙΔΩΝ ΓΚΙΖΙΚΗΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

ΞΕΝΟΦ. ΖΟΛΩΤΑΣ, ΓΕΩΡΓ. ΡΑΛΛΗΣ, ΕΤΑΓΓ. ΑΒΕΡΩΦ-ΤΟΣΙΤΣΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΦ. ΣΤΡΑΤΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΣΟΛΩΝ ΓΚΙΚΑΣ, ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΣ, ΝΙΚΟΛ. ΛΟΥΤΡΟΣ, ΙΩΑΝ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, ΔΗΜΗΤΡ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ, ΑΘΑΝ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ, ΑΝΔΡ. ΚΟΚΚΕΒΗΣ, ΓΕΩΡΓ.-ΑΛΕΞ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ, ΙΩΑΝ. ΜΗΝΑΙΟΣ.

Νόμος 1863 της 18/18.9.89. Άρση των συνεπειών
του εμφυλίου πολέμου 1944 - 1949.- (Α' 204).

Άρθρο 1

1. Η περίοδος από την αποχώρηση των Στρατευμάτων κατοχής μέχρι 31.12.1949 αναγνωρίζεται ως «περίοδος εμφυλίου πολέμου».

2. Όπου στην κείμενη νομοθεσία αναφέρεται ο όρος «συμμοριτοπόλεμος» αντικαθίσταται με τον όρο «εμφύλιος πόλεμος» και όπου (συμμορίτες) με τον όρο «Δημοκρατικός Στρατός».

3. Διατάξεις συντακτικών πράξεων, ψηφισμάτων, νόμων, διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, που είναι αντίθετες με τις διατάξεις του παρόντος καταργούνται.

Άρθρο 2

Αίρονται οι οποιουδήποτε συνέπειες από καταδίκες αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης και όσων έλαβαν μέρος στον εμφύλιο πόλεμο που επιβλήθηκαν από κακουργοδικεία, εφετεία, τακτικά ή έκτακτα στρατοδικεία, ναυτοδικεία ή αεροδικεία για πράξεις που είχαν σχέση με την συμμετοχή τους στην Εθνική Αντίσταση και τον εμφύλιο πόλεμο καθώς επίσης με τα κοινωνικά τους φρονήματα και γενικότερα με την κατά διαστήματα πολιτική ανωμαλία από την απελευθέρωση και μέχρι 24 Ιουλίου 1974, οι δε ποινές διαγράφονται από τα δελτία του ποινικού μητρώου.

Άρθρο 3

1. Δικαίωμα σύνταξης από το Δημόσιο Ταμείο κατά τις διατάξεις των άρθρων 2 έως 14 του Ν. 1543/1985 (ΦΕΚ 73) έχουν όσοι είχαν ενταχθεί σε ανταρτικές ομάδες ή οργανώσεις του άρθρου 9 του Ν. 1285/1982 ή στο «Δημοκρατικό Στρατό» και κατέστησαν διαρκώς ανίκανοι συνεπεία οποιουδήποτε παθήματος, τραύματος ή νόσου που οφείλεται αποκλειστικά στις εμφύλιες συγκρούσεις ή συμπλοκές ή σε βίαια περπατικά ή σε αντίποινα ή σε κακουχίες κατά τη διάρκεια της φυλάκισης ή

σε εκτόπιση ή σε εξορίες, για τη δράση του ή τα κοινωνικά τους φρονήματα, εφ' όσον αποδεδειγμένα το πόθλημα έχει άμεση σχέση με τις συγκρούσεις αυτές και εφ' όσον αυτό έλαβε χώρα καθόλο το χρονικό διάστημα από την αποχώρηση των στατευμάτων κατοχής μέχρι τη λήξη του εμφυλίου πολέμου ή και μετά τη λήξη του ή εφ' όσον κατέστησαν ανίκανοι συνεπεία νόσου που οφείλεται σε κακουχίες ή σε εκτοπίσεις ή σε εξορίες.

2. Η νόσος πρέπει, στην τελευταία αυτή περίπτωση, να εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια των γεγονότων αυτών ή μέσα σε ένα εξάμηνο από τη λήξη τους.

3. Η ένταξη στις ανταρτικές ομάδες ή οργανώσεις του άρθρου 9 του Ν. 1285/1982 αποδεικνύεται με πιστοποιητικό αγωνιστή της εθνικής αντίστασης του άρθρου 10 του Π.Δ. 379/1983 (ΦΕΚ 136), ή δε ένταξη στο «Δημοκρατικό Στρατό» με οποιοδήποτε επίσημο στοιχείο ή αν λείπουν στοιχεία, με ένορκη βεβαίωση δύο μαρτύρων ενώπιον ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου.

Άρθρο 4

1. Δικαίωμα σύνταξης από το Δημόσιο Ταμείο, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τη συνταξιοδότηση των πολιτών από τον άμαχο πληθυσμό έχουν όσοι δεν είχαν ενταχθεί σε ανταρτικές ομάδες ή οργανώσεις ή στο «Δημοκρατικό Στρατό» και κατέστησαν διαρκώς ανίκανοι συνεπεία τραύματος που οφείλεται αποκλειστικά στις εμφύλιες συγκρούσεις ή συμπλοκές ή σε βίαια περιστατικά ή σε αντίποινα, εφ' όσον τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα στο χρονικό διάστημα από την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής μέχρι τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, καθώς και από έκρηξη βλημάτων ή εκρηκτικών μηχανημάτων κάθε είδους που τοποθετήθηκαν ή εγκαταλείφθηκαν από τον «Εθνικό» ή το «Δημοκρατικό Στρατό» ή από άλλες ένοπλες οργανώσεις και αν ακόμη ο τραυματισμός αυτός επήλθε μετά τη λήξη των εμφύλιων συγκρούσεων.

2. Επίσης δικαιούνται σύνταξη και όσοι από τους αναφερόμενους στην προηγούμενη παράγραφο κατέστησαν ανίκανοι συνεπεία νόσου που οφείλεται αποκλειστικά σε κακουχίες κατά τη διάρκεια της φυλάκισης ή αιχμαλωσίας ή εκτόπισης ή εγκλεισμού σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ή σε εξορίες, για τη δράση του ή τα κοινωνικά τους φρονήματα, έστω και αν τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου. Η νόσος πρέπει να εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια των γεγονότων αυτών ή μέσα σε ένα εξάμηνο από τη λήξη τους.

3. Η σύνταξη που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου αυτού χορηγείται εφ' όσον το ποσοστό μείωσης της ικανότητας για εργασία ενέρχεται τουλάχιστον σε 25%.

Άρθρο 5

1. Όσοι θεμελιώνουν δικαίωμα για συνταξιοδότηση με βάση τις διατάξεις του παρόντος, έχουν δε θεμελιώσει συνταξιοδοτικό δικαίωμα για την ίδια αιτία με βάση άλλες διατάξεις, δικαιούνται να επιλέξουν τη μία από τις δύο συντάξεις.

2. Δικαίωμα σύνταξης κατά τις διατάξεις του νόμου αυτού έχουν και οι χήρες, οι γονείς, τα ανάπηρα τέκνα και οι ανάπηρες άγαμες ή διαζευγμένες θυγατέρες ή αδελφές με ποσοστό αναπηρίας άνω του 67%, όσων από τους αναφερόμενους στα άρθρα 3 και 4 του νόμου αυτού σκοτώθηκαν ή εκτελέστηκαν ή πέθαναν ή εξοφώστηκαν, καθώς και όσων πεθαίνουν μετά την από-

κτηση δικαιώματος σύνταξης ή, ενώ είχαν τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, πέθαναν μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού ή και μετά από αυτήν, χωρίς να έχουν αναγνωριστεί δικαίωμα σύνταξης, εφαρμοζόμενων αναλόγως των διατάξεων που ισχύουν για τις οικογενειακές αναπήρων πολέμου σιπλών.

3. Ως προς το ποσό της σύνταξης και τα επιδόματα ανικανότητας των δικαιούχων του άρθρου 4 του νόμου αυτού, εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις των άρθρων 80 και 105 του Κώδικα Πολεμικών Συντάξεων, όπως ισχύουν για τους ανάπηρους πολίτες από το άμαχο πληθυσμό.

4. Ως προς την απόδειξη του τραυματισμού και του είδους του παθήματος, τη σχέση του με τα γεγονότα που κατά τα άρθρα 3 και 4 του νόμου αυτού παρέχουν δικαίωμα σύνταξης, το όργανο που προσδιορίζει το ποσοστό αναπηρίας, το συντάξιμο ποσοστό ανικανότητας, την απόδειξη του θανάτου, τη διαδικασία απονομής της σύνταξης και τα δικαιολογητικά, έχουν ανάλογη εφαρμογή οι διατάξεις των άρθρων 3, 5, 7, 8, 12, 13, και 14 του Ν. 1543/1985. Πιστοποιητικό αγωνιστή εθνικής αντίστασης υποβάλλεται όπου απαιτείται.

5. Τα οικονομικά αποτελέσματα από την εφαρμογή του νόμου αυτού αρχίζουν από την 1η του επόμενου μήνα μετά την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

Άρθρο 6

Η ισχύς αυτού του νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ε. ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ

Αθήναι

Η ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἐπὶ τῇ θέσιν Ὑπευθύνου Ἀγλιόσεως

Τ...

(τὸ ἐπὶ τὸν κεφαλαίον)

1) Ὄνομα Πατρός ἔτων

Ὄνομα Μητρός

Ὄνομα Πάππου

Ὄνομα Μάτης

Ὄνομα συζύγου τὸ γένος

Ἡμερομηνία γεννήσεως

Τόπος γεννήσεως

Νομοῦ

Μόνιμος διαμονή: Πόλις ἢ Συνοικία Περιφέρεια

Νομοῦ ὁδὸς

Ἀστυν. Τμήμα... .. Στοιχεῖα ταυτότητος. Ἦτοι: ἀριθ. ταυτότητος

Ἡμερομ. ἐκδόσεως Ἐκδοῦσα ταύτην Ἀστυν. Ἀρχή

2) Ἐπάγγελμα ἢ ἐργασία

3) Τέκνα: α) Ὄνομα ἔτων ἐπάγγελμα

ἔργαμος μετὰ τοῦ ἢ τῆς, ἢ ἄγαμος

β) Ὄνομα ἔτων ἐπάγγελμα

ἔργαμος μετὰ τοῦ ἢ τῆς, ἢ ἄγαμος

γ) Ὄνομα ἔτων ἐπάγγελμα

ἔργαμος μετὰ τοῦ ἢ τῆς, ἢ ἄγαμος

Δι' Ἀστυν. Τμήμα... Ὄνομα ἔτων ἐπάγγελμα

β) Όνομα επών επάγγελμα

Διαμονή φθας αριθ.

5) Υπηρεσιακή κατάσταση α)

Μόρφωσις - Προσόντα

Είναι γλώσσα: α) Γλώσσα Όμιλία Γραφή

β)

γ)

Σημ. Μετρίως-Καλώς-Πολύ καλώς

Στρατιωτική Υπηρεσία: Αναφέρατε Μονάδας εἰς-ἃς ὑπηρετήσατε-ὡς-καὶ κτηνίσαι εἰδικότητα-

1) Εἰς ποίαν Ὀργάνωσιν, Σύλλογον ἢ Σωματεῖον μετέχετε ἢ μετέσχετε καὶ ἐπὶ ποτὶ ;

Ἐξακολουθεῖτε νὰ εἰσθε μέλος ἢ ποτὶ ἐπαύσατε;

2) Υπήρξατε ποτέ μέχρι σήμερα μέλος κομμουνιστικής ή άλλης οργανώσεως αποτελούσης οργανον του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (ΚΚΕ) ή υπηρετούσης αμέσως ή έμμέσως τους σκοπούς και επιδιώξεις τούτου, ιδίως του Έθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ), της Έθνικης Αλληλεγγύης, του ΕΛΑΣ, της ΕΠΟΝ, της Ένωσις Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ), της Νεολαίας της ΕΔΑ, της Δημοκρατικής Κινήσεως Γ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ (Δ.Ν. Γ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ), της Πανελλαδικής Ένώσεως Γυναικών (ΠΕΓ), της Έλληνικής Επιτροπής διά την Διεθνή Υφασιν και Ειρήνην, της Επιτροπής διά τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην Μπέρτραν Ράσσελ, του Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος (Δ.Σ.Κ.), της Επιτροπής διά την ελευθέραν λειτουργίαν και δραστηριότητα των κομμάτων και την νομιμοποίησιν του Κ.Κ.Ε., της Συντονιστικής Επιτροπής Εργαζομένων Νέων Ελλάδος (Σ.Ε.Ε.Ν.Ε.), της Συντονιστικής Επιτροπής Εργαζομένων Γυναικών, του Πανελληνίου Αγώνος Υπερασπίσεως της Δημοκρατίας και Συντάγματος, της Εθνικής Φοιτητικής Ένώσεως Ελλάδος (Ε.Φ.Ε.Ε.), της Συντονιστικής Επιτροπής Μαθητών Μέσης Εκπαίδευσως (Σ.Ε.Μ.Μ.Ε.)

3) Υπέρ ποίας εκ των άνω οργανώσεων και κατά ποία χρονικά διαστήματα ελάβετε ποτέ άμέσως ή έμμέσως μέρος εις διενέργειαν έργων ή υπέρ των όπαδών αυτών ή υπέρ του σκοπού όν αυτά επιδιώκουσιν, είτε τη έντολή των άνω οργανώσεων, είτε τη ίδια σας πρωτοβουλία, ή καταβάλατε εις τοιούτον έργον;

4) Μήπως συνειργάσθητε ή συνεργάζεσθε άμέσως ή έμμέσως μετά τινος τοιαύτης οργανώσεως, χωρίς να είσθε έπιστήμως μέλος αυτής; ποίας και κατά ποίαν έποχήν;

5) Μήπως και χωρίς να είσθε μέλος τινός των άνωτέρω οργανώσεων έπροπαγανδίσατε ποτέ ευθέως ή πλαγίως υπέρ τινος έξ αυτών ή υπέρ των κηρυγμάτων των ή των σκοπών της;

6) Είχατε ποτέ έπαφήν ή συνεννόησιν μετά όπαδών του κομμουνιστικού κόμματος, μετά ποίων και ποτέ;

7) Ματέρχατε ποτέ «πορειών ειρήνης», ή άπαγορευθείσης δημοσίας έν ύπαιθρω συναθροίσεως, εις ήν έρρίπτοντο κομμουνιστικά ή άντεθνικά συνύληματα και ποτέ;

ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΠΟΤΩ ΑΡΧΕΙΑΚΑΤΣ
ΔΗΛΩΣΙΣ ΠΡΟΚΛΥΨΕΣ

(Συμφώνως άρθρω 4. παρ. 3, Α.Ν. 516/1948)

~~ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ~~
~~ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ~~
~~ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ~~
~~ΤΜΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ~~
~~ΑΥ.~~

1. Επώνυμον (Με κεφαλαία) Κύριον όνομα (Με κεφαλαία) Όνομα πατρός (Με κεφαλαία) Ιδιότης (Θέσις)

2. Διεύθυνσις (σημερινή) πόλις όδος Αριθ.

3. Αριθ. Δελτίου Ταυτότητος Έκδοῦσα Αρχή Χρονολογία

4. Μήπως έχρησιμοποίησατε μέχρι σήμερα άλλα όνόματα, πλην του γνησίου και ποία ; Ποίος ο αριθμός των ταυτοτήτων σας και ποία ή έκδοῦσα αὐτάς Αρχή διά τὰ όνόματα ταῦτα ;

5. Πού διεμείνατε από τῆς 1ης Μαΐου 1941 και κατά ποία χρονικά διαστήματα ; (οίκησις ὀλιγοήμερος ή διά λόγους ἀναψυχῆς δέν είναι ἀνάγκη νά μνημονευθῇ, ἀπαραίτητον ὅμως νά αναγραφῇ πᾶσα μετακίνησις συνδεδεμένη πρός πολιτικήν δράσιν).

6. Υπήρξατε ποτέ μέχρι σήμερα μέλος κομμουνιστικῆς ή ἄλλης ὀργανώσεως ἀποστολῆς τῶν τῶν Κ.Κ.Ε., ή ἐξυπηρετούσις τοὺς σκοποὺς του ; (Ιδίως ΚΚΕ, ΕΑΜ, ΑΚΕ, ΕΛΑΣ, ΕΤΑ, ΟΠΛΑ, ΕΠΟΝ, ΕΘΝ. ΑΛΜΗΛΕΓΓΥΗ, ΛΥΤΟΑΜΥΝΑ, κλπ.) Ποίος ; και κατά ποία χρονικά διαστήματα ; Ἡ ἐλάβατε ποτέ, ἀμέσως ή ἐμμέσως, μέρος εἰς διενέργειαν ἔργου ὑπέρ τινος τῶν ὀργανώσεων τούτων, ή ὑπέρ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν ή ὑπέρ τοῦ σκοποῦ ὃν αὐταί ἐπιδιώκουσιν, εἴτε κατ' ἐντολήν τῶν ὀργανώσεων ταύτων, εἴτε και τῇ ἰδίᾳ σας πρωτοβουλίᾳ ;

7. Ἐξακολουθεῖτε σήμερα νά εἰσθε μέλος τισύτης τινὸς ὀργανώσεως και ποίος ; Μήπως ἔχετε ἐν ᾧ ή ἄλλο ὅμοια και ποίος ;

8. Ἐξακολουθεῖτε σήμερα νά εἰσθε μέλος τισύτης τινὸς ὀργανώσεως και ποίος ; Μήπως ἔχετε ἐν ᾧ ή ἄλλο ὅμοια και ποίος ;

8) Συνελήφθητε ποτέ και πότε και διά ποίαν αίτίαν υπό τῶν Ἀστυνομικῶν ἢ Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν;

9) ~~Μετέρχετε δημοσίας συναθροίσεις, καθ' ἣν διαταράχῃ ἡ δημοκρατία καὶ ἀντι-~~

10) Μήπως μέλος τῆς οἰκογενείας σας ἀνήκει εἰς τινὰ τῶν ἄνω κομμουνιστικῶν ὀργανώσεων; ἢ εὐρίσκειται εἰς Χώρας, αἵτινες ἔχουσιν κομμουνιστικὸν καθεστῶς;

11) Ἀναγνωρίζετε ὅτι τὸ Κ.Κ.Ε., μετὰ τῶν ποικιλωνύμων ὀργανώσεων του διὰ τῶν μέχρι σήμερον ἐνεργειῶν του καὶ πράξεων, κατεπρέδωσε τὰ ἔθνικα συμφέροντα καὶ ἐπέδιωσε τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀνατροπὴν τοῦ κοινωνικοῦ κατεστῶτος, τὴν κατὰληψιν τῆς ἐξουσίας, τὸν ἀπερωτηριασμόν, ἐνταξιν καὶ υποδοῦλωσιν τῆς Χώρας εἰς τὸ Σλαυκοκομμουνιστικὸν στρατόπεδον καὶ ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἐκ τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεωδῶν, προκαλέσαν τεραστίαν καταστροφὰς εἰς τὴν Χώραν καὶ ἀνήκουστα ἐγκλήματα εἰς βάρος τοῦ Λαοῦ;

12) Καταδικάζετε τούτο ὡς καὶ τὰς ποικιλομήτους ὡς ἄνω ὀργανώσεις του;

13) Είστε διατεθειμένος να υπηρετήσητε τιμῶς καὶ πιστῶς τὴν Πατρίδα;

14) Ὑπόσχεσθε ὅτι δὲν θέλετε πράξει τί τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰς ἐθνικὰς ὑποχρεώσεις καὶ πρὸς τὰ καθήκοντά σας ὡς ταῦτα διαγράφονται ὑπὸ τῶν Νόμων;

καὶ 15) ὅπως ὑπόσχεσθε ὅτι δὲν θέλετε καταδώσει ὑπηρεσιακὰ μυστικά ἢ ἄλλας πληροφορίες περὶ
~~ερχομένων~~ εἰς γινῶσιν σας ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας σας, δὲν θέλετε καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἀντιδράσει
 εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κράτους;

Μελετήσας επιστολμένους και έν άπολύτω ψυχραιμία το άνωτέρω έρωτηματολόγιον δηλώ έν γνώσει τών υπό τοῦ άρθρου 4 τοῦ Α.Ν. 516) 13 και τοῦ άρθρου 4 τῆς Θ') 1957 Συντακτικῆς Πράξεως ὀριζομένων ποινικῶν κυρώσεων έν περιπτώσει ψευδοῦς δηλώσεως ὅτι αἱ ἀπαντήσεις μου, ἔργον θελούρας και ἀνεπηρέαστου θολήσεώς μου, ἀπαγορεύονται πλήρως πρὸς τήν ἀλήθειαν και ὅτι οὐδέν ἀπέκρυψα έν σχέσει πρὸς τὰ περὶ μοι ἐρωτήματα

Ev 1967

С. ДИДКО

9. Μήπως και χωρίς να είστε μέλος τῶν ὡςπρὶν ὀργανώσεων ἐπρωταγανδίζατε ποτὲ εὐθέως ἢ πλεονεχῶς ὑπὲρ τινος ἐξ αὐτῶν ἢ ὑπὲρ τῶν κηρυγμάτων ἢ τῶν σκοπῶν των :

11. Ἐπιδοκιμάζετε τὴν σημερινήν ~~ἐξάσιν~~ τῆς συμμοριακῆς σπείρας ;

12. Ἀναγνωρίζετε ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι συμμετοχὴ σπείρα καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι καμυνισμὸς δροῦν προδοτικῶς κατὰ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας καὶ συνεργάζονται μετὰ γειτονικῶν κρατῶν, ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διακειμένων, φονεύουσι καὶ βασανίζουσιν ἐδουλωμένους ἑαυτοὺς Ἕλληνας, πυρπολοῦν καὶ διαρπάζουν τὰς περιουσίας των, καταστρέφουν τὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἀπάγουν γέροντας καὶ γυναῖκας;

13. Εἰσθε διατεθειμένοι νὰ ὑπηρετήσετε τὴν Πατρίδα καὶ τὸ Δημοκρατικὸν αὐτῆς καθεστώς ;

15. Ὑποσχεσθε ὅτι δὲν θέλετε ~~παρεῖναι~~ παραμένειν πρὸς τὰς ἑθνικάς υποχρεώσεις καὶ πρὸς τὰ καθήκοντά σας, ὡς ταῦτα διαγράφονται ὑπὸ τῶν Νόμων καὶ Διαταγῶν τῆς νομίμου Κυβερνήσεως ; Ἰδίως ὑποσχεσθε ὅτι δὲν θέλετε καταδώσει ὑπηρεσιακά μυστικά ἢ ἄλλας πληροφορίες ~~περὶ τῆς~~ εἰς γινώσιν σας ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας σας ; Δὲν θέλετε καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἀντιδρᾷ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κράτους καὶ τῶν πάσης φύσεως κοινωφελῶν ἱδρυμάτων ;

Μελετήσας επισταμένως καὶ ἐν ἀπολύτῳ ψυχραιμίᾳ τὸ ἀνωτέρω ἐρωτηματολόγιον, δηλῶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς μου καὶ ἐν γνῶσει τῶν ὑπὸ τῆς παραγρ. 4 τοῦ άρθρου 4 τοῦ Α. Νόμου 516/1948 ὀριζομένων ποινικῶν κυρώσεων ἐν περιπτώσει ψευδοῦς δηλώσεως, ὅτι αἱ ἀπαντήσεις μου, ἔργῳ θλευθέρου καὶ ἀνεπηρέαστου θελήσεώς μου, ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπέκρυψα ἐν σχέσει πρὸς τὰ πᾶντα μοι ἐρωτήματα.

Ev. *[Signature]* 20-12-1961

•0 Δηλ. 69

Βεβαιούται τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς

Ἁ Προϋπαμενος τῆς Ὑπαρρέσιας

ΣΤ. ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

ΣΤ. ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ¹ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ: Ενδεικτικά
 παραδείγματα κρατικών υπηρεσιών καταστολής και ομάδων πρόκλησης στις πιο κάτω χώρες:

1. ΑΛΒΑΝΙΑ
2. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
3. ΒΡΕΤΑΝΙΑ
4. ΓΑΛΛΙΑ
5. ΓΕΡΜΑΝΙΑ (πρώην Δυτική)
6. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (πρώην)
7. ΕΛΛΑΔΑ
8. ΖΑΪΡ
9. Η.Π.Α.
10. ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ
11. ΙΡΑΝ
12. ΙΣΡΑΗΛ
13. ΙΤΑΛΙΑ
14. ΛΑΪΚΗ ΚΙΝΑ
15. ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ
16. ΠΟΛΩΝΙΑ
17. ΡΟΥΜΑΝΙΑ
18. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (πρώην)
19. ΣΥΡΙΑ
20. ΤΟΥΡΚΙΑ
21. ΧΙΛΗ

¹ Πηγή: A. Schmidt, A. Jorgman: *Political Terrorism*, (Amsterdam: Hollander Publishing Co.) 1988 [καταχωρήσεις] σ.σ. 498-700.

ΣΤΙ. ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ

(Ενδεικτικά παραδείγματα χωρών)

ΑΛΒΑΝΙΑ

Σιγουρίμι

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Μέχρι το 1991)

Νταζάβνα Σιγκουρνόστ, (D.S.),

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Εσωτερική Ασφάλεια (S.Y.)

Εσωτερική Κατασκοπεία (MI5)

Εξωτερική Κατασκοπεία (MI6)

Μυστική Υπηρεσία κατασκοπείας (S.I.S.)

ΓΑΛΛΙΑ

Υπηρεσία Αρχαιοθέτησης και Αντικατασκοπείας (SDECE)

Γενική Διεύθυνση Εξωτερικής Ασφάλειας (D.G.S.E.)

Ειδική Αστυνομική Μονάδα (RAID)

Π.Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ομάδα 9

Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Πληροφοριών, (BND)

Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία (SEK)

Υπηρεσία για την Προστασία του Συντάγματος (B.F.V.)

π. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΥΙΑ (μέχρι το 1991)

Υπηρεσία Ασφάλειας (LCY - SDB)

ΕΛΛΑΔΑ

Ε.Υ.Π. (πρώην ΚΥΠ)

Τάγματα Εθνικής Ασφαλείας (μέχρι το 1982)

Κρατική Ασφάλεια

Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας

Χωροφυλακή (μέχρι το 1986)

Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία

ΖΑΪΡ

Καμανιόλα (φρουρά του Μομπούτου).

Στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών και Ασφάλειας (SRSM)

Εθνικό Αρχαιακό Κέντρο (AND)

Εθνικό Κέντρο Ερευνών και Ανακρίσεων (CNR)

Η.Π.Α.

Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (CIA)

Στρατιωτική Υπηρεσία Ασφαλείας (DIA)

Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (N.S.A.)

Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ερευνών (F.B.I)

Διεύθυνση Πληροφοριών και Έρευνας (B.I.R.)

Ομάδα Δέλτα (D.F.)

Εθνοφρουρά (N.G.)

ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ

Αντικομμουνιστικό Επαναστατικό Κίνημα (MRAG)

Μυστηριώδεις Δολοφόνοι (Παρακρατική οργάνωση)

Κοκκινοσκούφηδες (παρακρατική οργάνωση)

Πεμούντα Ανσόν (παρακρατική οργάνωση)

Επιχειρησιακό Επιτελείο για την Αποκατάσταση της Τάξης και Ασφάλειας (KOPKDK)

IPAN (Επί Σάχη)

Εθνική Οργάνωση Πληροφοριών και Ασφάλειας (SAVAK)

ΙΣΡΑΗΛ

Κέντρο Πολιτικού Σχεδιασμού και Ανάλυσης (CPPR)

Ομάδα Αναγνώρισης Γενικού Επιτελείου (S.M.) (Αντιτρομοκρατική)

Μοσάντ

Αμάν

Κρατική Ασφάλεια

ΙΤΑΛΙΑ

Κεντρική Διεύθυνση Γενικών Ερευνών και Ειδικών Επιχειρήσεων (UCIGOS).
 Κεντρική Αστυνομική Διεύθυνση Πρόληψης (DCPP)
 Κύτταρα Κεντρικών Ειδικών Επιχειρήσεων (NOCS).
 Εκτελεστική Επιτροπή για Πληροφορίες και Υπηρεσίες Ασφάλειας (CESIS-SISMI)
 Γενική Επιθεώρηση Αντιτρομοκρατικής Δράσης (SISDE).
 Υπηρεσία Πληροφοριών και Άμυνα (SID)
 Ομάδες Ειδικών Ερευνών (GIS).

ΛΑΪΚΗ ΚΙΝΑ

Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας (CCP).
 Κόκκινη Φρουρά (παρακρατικοί)

Ν. ΑΦΡΙΚΗ (στο σπαρατχάνι)

Διεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας (BOSS)
 Σύστημα για τη Διαχείριση της Εθνικής Ασφάλειας (N.S.M.S.)

ΠΟΛΩΝΙΑ (μέχρι το 1991)

Σλύζμπα Μπεζπιζένσβα (SB).
 Πολωνικά Τάγματα Ασφαλείας (ZOMO)

ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Σεκουριτάτς

π. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (μέχρι το 1991)

Κεντρική Διεύθυνση Πληροφοριών (GRU).
 Επιτροπή για την Ασφάλεια του Κράτους (KGB).
 Ειδικές Δυνάμεις (SPENSNAZ)

ΣΥΡΙΑ

Υπηρεσία Πληροφοριών Αεροπορίας (AFI)
 Ομάδες Άμυνας (SADAAT)
 Υπηρεσία Πληροφοριών Συρίας

ΤΟΥΡΚΙΑ

MIT

ΧΙΛΗ

Κέντρο Εθνικών Πληροφοριών, (πρώην DINA).

Εθνική Διεύθυνση Πληροφοριών

Αποσπάσματα Θανάτου (μέχρι το 1989)

ΣΤ2. ΟΜΑΔΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗΣ

(Ενδεικτικά Παραδείγματα χωρών).

ΑΛΒΑΝΙΑ

Μέτωπο Απελευθέρωσης Βορείου Ηπείρου (ΜΑΒΗ)

Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός (NLA - Βασιλόφρονες)

HDP (Αλβανοκρατική Οργάνωση για την ανταλλαγή του Κοσσιφοπεδίου με την ανεξαρτησία της Κροατίας (μέχρι το 1991)

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (μέχρι το 1991)

Σοσιαλδημοκρατική Ένωση (SDU)

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός, (IRA), (μέχρι το 1995)

Εξαγριωμένη Ταξιαρχία (Αντικομμουνιστική)

Μέτωπο για την Απελευθέρωση των Ζώων (ALF)

Σκοτικός Απελευθερωτικός Στρατός (AFS)

Βρετανικό Κίνημα (BM)

Συστοιχία 88

Ουαλικός Απελευθερωτικός Στρατός

Εθνικό Μέτωπο (NF)

ΓΑΛΛΙΑ

Δράση για την Γαλλική Κορσική

Δικαιοσύνη των Βάσκων

Αμεση Δράση

Κομμουνιστικό Αντιπυρηνικό Μέτωπο

Εθνικό Αρμενικό Κίνημα

Νέα Τάξη

π. ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ακτιόν Χριστιάν Κλαρ
 Επιτελείο Αντολφ Αϊχμαν
 Αντιφασιστική Δράση (Περιοχή Ρουρ)
 Αυτονομιστές
 Μαχητική Ομάδα Χρήστος Τσουτσουβής
 2 Ιούνη
 Κόκκινη Βοήθεια

π. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (μέχρι το 1991)

Ερυθρό Μέτωπο
 Αντικομμουνιστική Κροατική Οργάνωση
 Κογκρέσο της Κομινφόρμ
 Τσέτνικς
 Αλβανικό Κίνημα Ανεξαρτησίας

ΕΛΛΑΔΑ

17 Νοέμβρη
 Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας (ΕΛΑ)
 Αντικρατική Πάλη
 Αυτόνομη Αντίσταση
 Γαλάζιος Τοξότης
 Ελληνικός Εθνικοσοσιαλιστικός Αγώνας
 Ιούνης 1978
 1η Μάη
 Εθνικό Μέτωπο
 Επαναστατική Οργάνωση 8ης Οκτώβρη
 Νέα Τάξις
 Οργανισμός Εθνικής Ανανέωσης
 Λαϊκή Δύναμη
 Δράση Λαϊκού Μετώπου
 Επαναστατική Αντικαπιταλιστική Πρωτοβουλία

Επαναστατική Ομάδα Διεθνούς Αλληλεγγύης Χρήστος Κασσίμης
 Επαναστατική Αριστερά
 Επαναστατικός Πυρήνας
 Επαναστατικό Κόμμα της Αριστεράς
 Μυστική Κίτρινη Οργάνωση Αξιωματικών Αεροπορίας

ΖΑΙΡ

Κίνημα Δράσης για την Αναγέννηση του Κογκό (MARC)
 Εθνικό απελευθερωτικό Μέτωπο του Κογκό (FLNC)
 Εθνικό Κίνημα του Κογκό - Λουμούμπα (MNC-L)
 Μαρξιστικό Επαναστατικό Κόμμα του Κογκό - Κινσάσα (PRMC)
 Λαϊκό Επαναστατικό Κόμμα

ΗΠΑ

Μέτωπο για την Απελευθέρωση των Ζώων (ALF)
 Ομάδα Ένοπλης Αντίστασης (ARU)
 Ο Στρατός του Θεού
 Απελευθερωτικός Στρατός των Μαύρων (BPP)
 Δημοκρατική Διεθνής (DI)
 Κου Κλονξ Κλαν (KKK)
 Η Κοινωνία του Τζων Μπίρτσ (JBS)
 19 Μάη
 Κομμουνιστικό Κόμμα Η.Π.Α. (C.P.U.S.A.)

ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ

Κομμουνιστικό Κόμμα Ινδονησίας (PKI)
 Κομμάντος του Ιερού Πολέμου
 Ινδονησιακό Ισλαμικό Επαναστατικό Συμβούλιο (IMRON)
 Τζεμράχ Ιμράν
 30 Σεπτέμβρη
 Επαναστατικό Μέτωπο για την Απελευθέρωση του Ανατολικού Τιμόρ

ΙΡΑΝ (επί Σάχη)

Κομμουνιστικό Κόμμα Ιράν (HKI)

Μάρτυρες της Ισλαμικής Επανάστασης

Μουτζαχεντίν

Οργάνωση Μαρξιστών - Λενινιστών

Κόμμα του Θεού, (Χεζμπολάχ)

Ενωση Κομμουνιστών (Μαοϊκοί)

Ομάδα Αχμάντ Μαντανί

Αραβικό Μέτωπο για την Απελευθέρωση του Αχβάζ (AFLA)

ΙΣΡΑΗΛ

Οικογένεια Τζιχάντ (FJ)

Εβραϊκός Αμυντικός Σύνδεσμος (JDL)

Κίνημα Καχ (KM)

Κίνημα Αναγέννησης (THT)

Τρομοκρατία στην Τρομοκρατία (TNT)

ΙΤΑΛΙΑ

Αλφα

Αντιφασιστικοί Πυρήνες

Ενοπλες Κομμουνιστικές Ομάδες

Ενοπλη Κομμουνιστική Ενωση

Ενοπλη Ναζιστική Ομάδα

Αυτονομιστές

Καμόρρα

Κομμουνιστικό Αγωνιστικό Κύτταρο

Πρώτη Γραμμή

Ιταλικό Κοινωνικό Κίνημα

Μαφία

Ομάδες Δράσης του Μουσσολίνι

Εθνικό Μέτωπο

Νέα Τάξη

Ενοπλο Κίνημα Σαρδηνίας

ΛΑΙΚΗ ΚΙΝΑ

Εθνικό Ενωτικό Μέτωπο Κίνας, (C.N.U.F)

Η Ομάδα του Αυτοκράτορα
Εθνικιστικό Κόμμα Κίνας, (Κ.Μ.Τ.)
Αντικαθεστωπικοί Είν-Γιάνγκ

Ν. ΑΦΡΙΚΗ (επί αποργαίντ)

Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσσο, (Α.Ν.Σ)
Αφρικανικό Κίνημα Αντίστασης, (Α.Ρ.Μ.)
Ομάδα Α
Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός της Αζανίας (ΑΡΛΑ)
Σύντροφοι
Ενωση Δημοκρατικού Μετώπου (Υ.Δ.Ε)
Νοτιοαφρικάνικο Κομμουνιστικό Κόμμα, (Σ Α Σ Ρ)

ΠΟΛΩΝΙΑ (μέχρι το 1991)

Οργάνωση, Αντι-Αλληλεγγύη
Σολινταρισκ, (Αλληλεγγύη)
Αμεση Δράση
Πολωνικός Αντιστασιακός Στρατός
Ενοπλες Δυνάμεις «Παράνομης» Πολωνίας

ΡΟΥΜΑΝΙΑ (μέχρι το 1991)

Αυτονομιστές Τρανσυλβανίας

π. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Μέτωπο Δράσης για την Απελευθέρωση της Βαλτικής
Γεωργιανοί Επαναστάτες
Αντιστασιακή Διεθνής
Απελευθερωτικό Μέτωπο Ουκρανίας

ΣΥΡΙΑ

Αραβική Κομμουνιστική Οργάνωση (Α.Σ.Ο)
Αγωνιστική Εμπροσθοφυλακή (Τ.Α.Μ)
Ισλαμικό Μέτωπο (Ι.Ε)
Μουσουλμανική Αδελφότητα, (Μ.Α.Ι.Α.Μ)

17 Οκτώβρη

Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός

ΤΟΥΡΚΙΑ

Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (Ρ.Κ.Κ)

Ακινσνλάρ (θρησκευτική Οργάνωση)

Ντέβ Σολ

Μουσουλμάνοι Αλεβί

Αρμενικός Απελευθερωτικός Στρατός (Α.Λ.Α)

Αρμενικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΑΣΑΛΑ)

9 Ιούνη (Αρμενική Οργάνωση)

Κομμουνιστικό Κόμμα Τουρκίας, (ΤΚΡ)

ΧΙΛΗ

Εκδικητές του Χουμπέρτο Ταπία Βαρράζα

Κομμάντος για την Εκδίκηση Μαρτύρων

Κομμάντος Σεβερίκ

Κομμάντος του Σαλβαντόρ Αλλιέντε

Κομμουνιστικό Κόμμα Χιλής (Ρ.Κ.Κ)

Φ.Μ. 7

Κίνημα της Επαναστατικής Αριστεράς